

بهراوردہ ٲہ کا کٲشناسی

دناقبہ را عہرووزا کوردی و فارسی

(دیوانین مہلایی جزیری و حافظ شیرازی و ہک نمونہ)

ہہ لٲما خورشید عہ بدوللا

به‌راوردیه‌کا کیشناسی دناقبه‌را عه‌رووزا کوردی و فارسی
دیوانین (مه‌لایی جزیری و حانز شیرازی) وه‌ک نمونه

**ریشه‌بهرای گشتی و
سهرنقیسه‌ر
مؤید طیب**

• مافین چاپکرنی د پاراستی نه

• کوردستانا عیراقی - دهۆک

• تاخی مازی - چادا ئاشتی
• ئافاهیئ سپیریژ

• www.spirez.org
• www.spirezpage.net

• دار سپیریژ للطباعة والنشر
• دهۆک

• ژمارا وهشانی: (۲۴۹)

• نافی پهرتووک: بهروردیه‌کا کیشناسی د نافی‌هرا عهرووزا

• کوردی و فارسی دیوانین (ملایی جزیری

• و حافظ شیرازی) وهک نمونه

• دانانا: هه‌لیما خورشید عه‌بدوللا

• دهره‌ینانا هونه‌ری: ناسر منبه‌ری

• به‌رگ: نه‌جمه‌دین بیری

• سه‌رپه‌رشتکاری چاهن: شیروان ئه‌حمه‌د ته‌یب

• چاپا: ئیکتی

• تیراژ: (۷۵۰) دانه

• ژمارا سپاردنی: ل پهرتووکخانا به‌درخانیا ل دهۆک (۲۷۰۴)

• ل سالا ۲۰۱۱

• چاپخانه‌یا: خانی / دهۆک

• SPIREZ PRESS & PUBLISHER
• DUHOK

بهراوردیه کا کیشناسی دناقبه را عهرووزا کوردی و فارسی

دیوانین (مه لای جزیری و حافظ شیرازی) وهك نمونه

جه لیما خورشید عه بدونلا

- ئهف پهرتووكه نامهيهكا ماستهري بوو، پيشكيشي كوليزا ئادابي پشكا
زمانى كوردى زانكوييا دهوكى هاتيه كرن. سالا ۲۰۰۷ ل ژير چاڤديريا
(پ. ه. د. محمهد بهكر محمهد) بوو.

ديارييه بو:

- خويانا پاقزا شههيد و ئه نفالكريين كوردستاني.
- (دايك و باب)ين من يين خوشتقى، كو ب هاريكاريا وان خوشته فيان شيام بگه همه في قوناغا خويندى.
- بو هه قزيني منى دلسوز، كو هه ردهم خه مخورى من بوويه ژ بو ئاماده كرنا في نامى.

ناقەرۆك

11 بېشەكى
	پشكا ئىككى:
15 زانستى عەرووزا عەرەبى و بنەمايىن وئ:
17 پىيەبومندىيا ھۇزانى بكىشئفە
18 كىش
19 1 : زانستى عەرووز و بنەمايىن وئ:
19 1- پېناسا (عەرووز)ئ.
21 2- دانەرى عەرووزا عەرەبى.
24 3- بەرھەمىن (فەراھىدى).
25 ب : ئىدەرئىن عەرووزا عەرەبى
26 1- ھوزانا جاھىلى و پەھەندىن وئ.
27 - رۆخسارى ھوزانا عەرەبىن جاھلى.
27 أ : پەجەز.....
28 ب : قەسىدە.....
31 2- سىستەمى كىشئىن گرىكى.....
33 3- سىستەمى كىشئىن سەنسكرىتى.....
38 ج : كىشئىن عەرووزى و بنەمايىن وان
38 1- بنچىنە و بنەمايىن عەرووزى.....
41 2- دېرا ھۇزانە عەرووزى و پىكھات و جۆرىن وئ.....
44 3- ھەنگاوين كىشئىن عەرووزى.....
44 1- ھەنگاوين سەرەكى.....
47 2- ھەنگاوين لاوەكى (زىحاف و عىللە).....
55 4- كىشئىن عەرووزى.....
60 5- بازنەيىن عەرووزى.....

پشكا دويى

- ۶۷ عەرووز د ھۆزانا كلاسيا فارسى دا.....
- ۶۹ ۱ : زمان و ئەدەبىياتا فارسى بەرى ئىسلامەتیی.....
- ۶۹ ۱- زمانى نەتەوى ئىرانى.....
- ۶۹ ۲- میژوويا زمانى فارسى.....
- ۶۹ ۳- ھۆزانا فارسى بەرى ئىسلامەتیی.....
- ۷۴ ب : دەستپىكا ھۆزانا فارسى پشتى ئىسلامەتیی.....
- ۷۴ ۱- ھاتنا كىشىن عەرووزى بو ناف ھۆزانا فارسى.....
- ۷۷ ۲- سیستەمى كىشىن ھۆزانا كلاسيا فارسى.....
- ۸۰ أ : رېنقىسا عەرووزى (prosodic writing) يان دەنگ نقىسى (Transcription).....
- ۸۱ ب : بنچىنەين عەرووزى د ھۆزانا كلاسيا فارسیدا.....
- ۸۲ ج : ھەنگاو (تفعلیه) ين عەرووزى.....
- ۸۶ ج : كىش و قالبين كىشىن عەرووزى د ھۆزانا كلاسيا فارسیدا.....
- ۹۰ ۱- كىشا ھەزەج.....
- ۹۷ - قالبى روباعى.....
- ۱۰۳ ۲- كىشا رەمەل.....
- ۱۰۹ ۳- كىشا رەجەز.....
- ۱۱۵ ۴- كىشا مۇتەقارىب.....
- ۱۱۹ ۵- كىشا مۇتەدارك.....
- ۱۲۱ ۶- كىشا كامىل.....
- ۱۲۵ ۷- كىشا وافىر.....
- ۱۲۸ ۸- كىشا موزارىع.....
- ۱۳۲ ۹- كىشا خەفىف.....
- ۱۳۵ ۱۰- كىشا مۇجتەس.....
- ۱۳۸ ۱۱- كىشا مۇنسىرىح.....
- ۱۴۳ ۱۲- كىشا مۇقتەزەب.....
- ۱۴۴ ۱۳- كىشا سەرىع.....
- ۱۴۷ ۱۴- كىشا بەسىت.....
- ۱۴۹ ۱۵- كىشا مەدىد.....

۱۵۱ کیشا تهویل.....	۱۶-
۱۵۲ کیشا قه‌ریب.....	۱۷-
۱۵۴ کیشا غه‌ریب یان جه‌دید.....	۱۸-
۱۵۶ کیشا موشاکل.....	۱۹-
۱۵۷ د : رپژا کیشین عه‌رووزی د هۆزانا کلاسیا فارسیدا.....	
۱۵۹ ه : بازنه‌یپن عه‌رووزا فارسی.....	
۱۶۸ و : حافزئ شیرازی و بکارئینانا کیشین عه‌رووزی.....	
۱۶۸ ۱- کورته ژیانا (حافزی).....	
۱۷۴ ۲- دیارکرنا کیشین بکارهاتی د دیوانا (حافزی) دا.....	

پشکا سیی

۲۱۵ عه‌رووز د هۆزانا کلاسیا کوردی دا.....	
۲۱۷ ا : میژوو و سه‌ره‌لدانا هۆزانا عه‌رووزی د ئه‌ده‌بی کوردیدا.....	
۲۲۵ ب : پیداچوونه‌کا کارپن عه‌رووزی د فه‌کولینن کوردیدا.....	
۲۳۷ ج : کیشانه‌کرنا هۆزانا کلاسیا کوردی لدویف سیسته‌می عه‌رووزی.....	
۲۳۹ د : هه‌نگاوین عه‌رووزی د هۆزانا کوردیدا.....	
۲۴۲ ه : جوړ و رپژین کیشین عه‌رووزی د هۆزانا کوردیدا.....	
۲۴۳ ۱- کیشا هه‌زه‌ج.....	
۲۴۷ ۲- کیشا په‌مه‌ل.....	
۲۴۹ ۳- کیشا موزاریع.....	
۲۵۱ ۴- کیشا په‌جه‌ز.....	
۲۵۲ ۵- کیشا خه‌فیف.....	
۲۵۴ ۶- کیشا موچه‌س.....	
۲۵۵ ۷- کیشا موته‌قاریب.....	
۲۵۷ ۸- کیشا به‌سیت.....	
۲۵۸ ۹- کیشا سه‌ریع.....	
۲۵۹ ۱۰- کیشا کامیل.....	
۲۶۱ ۱۱- کیشا مه‌دید.....	
۲۶۲ ۱۲- کیشا ته‌ویل.....	
۲۶۷ و : مه‌لای جزیری و بکارئینانا کیشین عه‌رووزی.....	

۲۶۷ ۱- کورته ژيانا (مهلايی جزیری).....
۲۷۱ ۲- دياركرنا كيشين بكارهاتی د دیوانا (مهلايی جزیری) دا.....
	پشكا جواری
	هه‌شمبركرنا كيشين عهرووزا كوردی و فارسی و پراكتيك كرنا وئ د همر دوو ديوانين
۲۸۳ هوزانفانين كورد و فارس (مهلايی جزیری) و (حافزی شیرازی)دا.....
۲۸۵ ا : بهراوردكرنا كيش و قالبين كيشين بكارهاتی د عهرووزا كوردی و فارسیدا.....
۲۸۵ ۱- كيشا هه‌زهج.....
۲۸۸ ۲- كيشا په‌مه‌ل.....
۲۹۰ ۳- كيشا موزاربع.....
۲۹۲ ۴- كيشا په‌جه‌ز.....
۲۹۴ ۵- كيشا خه‌فیف.....
۲۹۵ ۶- كيشا موچه‌سه.....
۲۹۶ ۷- كيشا موته‌قاریب.....
۲۹۷ ۸- كيشا به‌سیت.....
۲۹۸ ۹- كيشا سه‌ربع.....
۲۹۹ ۱۰- كيشا كامیل.....
۲۹۹ ۱۱- كيشا مه‌دید.....
۳۰۰ ۱۲- كيشا ته‌ویل.....
۳۰۱ ۱۳- كيشا مونسه‌ربح.....
۳۰۳ ب : هه‌شمبركرنا كيشين عهرووزی د همر دوو ديوانين (مهلايی جزیری) و (حافزی شیرازی) دا.....
۳۰۴ ۱- لایه‌نی و ده‌كه‌ه‌فی.....
۳۰۴ ۲- لایه‌نی جیاوازی.....
۳۴۳ ئه‌نجام.....
۳۴۷ لیستا ژیدهران.....
۳۵۹ پۆخته.....
۳۶۱ الملخص.....
۳۶۳ Abstract.....

پيشه‌کى

- بابەتئى فەكۆلىنى

ئەو ئاخفتنا کو د سنورئ ئەدەبىياتئىدا دەيتە گۆتن، ھندەك تايبەتمەندى ھەنە، کو وئ ئاخفتنى ژ ئاخفتن و نقيسينن دىتر جودا دکەت و بەرچاڧ وەرگرتنا وان تايبەتمەندىيان دبىتە ھوکارئ دروستکرنا جوانى و کارىگەرىئ د ئەدەبىياتئىدا. کو ژ کەڧن وەرە دناڧ نەتەوئىن جىھانىدا بەربەلاڧ بوویە و بوویە ئەگەرئ دروستبوونا چەندىن زانىريان دڧى بوارەیدا. دڧان زانىرياندا فەکۆلىن لسەر روناھى و جوانى و رېکخستن و کارىگەرىا ئاخفتنى دەيتە کرن، کو د رۆشەنبرىا ئىسلامىدا ب زانستىن رەوانبىژئى و سەروا و ەرووزئى دەپنە نىاسىن و مەبەستا مە یا سەرەکى د ڧى فەکۆلىنىدا، بابەتئى زانستئى ەرووزىيە، کو سەبارەت کىش و قابىلئىن کىشا ەرووزىيە. گومان تئىدا نىنە، کو کىش د ھۆزانئى دا رەگەزەکئى سەرەکى يە و رۆلەکئى گرنگ د بنىاتنانا ھۆزانئى دگىرئىت و ھوزانا ەرووزى ژى، پشئى ھاتنا ئىسلامئى دگىرئتا ەرەبىدا لسەر دەستئى زانا (خەلىلئى کورئى فەراھىدى) (۱۰۰- ۱۷۵ک) ھاتىبە دانان و گرنگى يەکا بەرفرەھ بۆ دانانا ھۆزانا ەرەبى پېھاتىبە دان، دناڧ نەتەوھىيىن موسولمان دا، کو ئىسلامەتى گەھشئى، ژبەر کارىگەر بوونا وان ب ھوزانا ەرەبى، گرنگى ب ەرووزئى ھاتە دان ب تايبەتئى لدەڧ نەتەوئى ڧارس ھەلبژاردن و رېکخستنا پەيڧان د ناڧ کىش و قابىلئىن ەرووزىدا، ببوو ئەگەرئ گرنگى دان و گەشەپئىدانا ڧى زانستئى لدەڧ زانا و ەرووز ناسئىن ڧارس.

- گرنگىا فەکۆلىنى

د بوارئ ئەدەبىياتا کوردیدا ب گشتى و رەخنە ب تايبەتئى، ئاخفتنەکا بەر بەلاڧ یا ھەى، کو ھۆزانڧانئىن کلاسىيىن کورد ب ھۆزانڧانئىن کلاسىيىن ڧارس د داخبارن و ەرووزا ەرەبى ب رېکا ەرووزا ڧارسى گەھشئىبە کوردا، ژ بەر ھندئى ئەڧ فەکۆلىنە ھاتە ھەلبژارتن، بۆ ھەلسەنگاندىن و ساخڧەکرنا ئەڧئى بۆچوونئى.

- ئارىشا فەكۆلىنى

ئارىشا فەكۆلىنى دىكى خالىدا بەرجەستە دىبىت، كو تا نوگە دى بوارى فەكۆلىنىن ئەكادىمى و نەئەكادىمىدا، گەلەك ب كىمى چاوانىا داخبار بوونا ھۆزانفانىن كلاسسىن كورد ب ھۆزانفانىن كلاسسىن فارس ھاتىبە گەنگەشە كرن، ئەفە زى بوويە ئەگەرى ھندى كو ئەف بابەتە تا رادەيەكى بىي چارەسەر كرنەكا زانستى بىمىنىتەفە.

- ئارمانجا فەكۆلىنى

دىاركرنا وەكەفە و جىاوازى دى بكارنىنانا كىشىن عەررووزى دناقبەرا عەررووزا كوردى و فارسى دا، ھەر وەسا دىاركرنا وەكەفەفەي دناقبەرا ھەر دوو دىوانىن (مەلایى جزىرى) و (خافزى شىرازى)دا، بىرپىكا شىرۇفەكرنا عەررووزى و ب مەرەما ساخفەكرنا ئارىشا فەكۆلىنى.

- رىبازا فەكۆلىنى

دىكى فەكۆلىنىدا، ھەر دوو رىبازىن وەسفى و شىرۇفەكارى ھاتىنە پەيرەو كرن، چۈنكە دگەل سىروشتى فەكۆلىنىدا پىر دگونجن.

- پەيكەرى فەكۆلىنى

ئەفە فەكۆلىنە، ژ جوار بىشك و ئەنجامى بىكەھاتىبە ب فى رەنگى خوارى:

- دىشكا ئىكىدا سەبارەت پەيوەندىيا ھۆزانى ب كىشىفە ھاتىبە باس كرن و ھندەك بىناسە بۇ كىشى ھاتىنە دانان. دگەل دىاركرنا جۇرپىن كىشىن جىھانى، پاشى بەھسى زانستى عەررووز و بنەمايىن وئ و ھەر وەسا دانەرى عەررووزى و چاوانىا دانانا ئەفە زانستى لسەر دەستى (خەلىلى كورى فەراھىدى)، بىرپىكا ئەفان سى ژىدەرىن بنچىنە بى (ھۆزانا جاھىلى، سىستەمى كىشىن گرىكى، سىستەمى كىشىن سەنسكىرىتى) و كا كىژ ژىدەرى كارىگەرىا خۇ ھەبوويە بۇ داھىنانا زانستى عەررووزى و لىدقدا بەھسى كىشىن عەررووزى و بنەمايىن وان ھەر ژ پىتىن بزوپىن و نەبزوپىن و بنچىنەيىن عەررووزى و زىحاف و عىللە و كىش و بازنەيىن عەررووزا عەرەبى، ھاتىنە كرن.

- پىشكا دوپى ھاتىبە تەرخان كرن بۇ عەررووز د ھۆزانا كلاسىا فارسىدا كو بىرپىكا ھۆزانا فارسى عەررووزا عەرەبى گەھشتىبە دناف ھۆزانا كوردىدا. ئەفجا دقى تەوەرەيدا بەھسى زمان و ئەدەبىياتا فارسى بەرى ئىسلامى و پىشتى ئىسلامەتتى ھاتىبە كرن. و

لديقدا بهحسى دهستپيكا دانانا هؤزانا عهرووزى لدهف هؤزانفانين فارس دگهل دياركرنا سيستمى كيشا عهرووزى دناف هؤزانا فارسى و دياركرنا زىحاف و عيلله و كيش و بازنهينى كو د عهرووزا فارسيدا هاتينه بكارئينان، دگهل نمونين پيدفى. پاشى كورتيهك لسهر ژيانا هؤزانفانى فارس (حافزى شيرازى) و دهرخستنا كيش و قالبين كيشين بكارهاتى د ديوانا وى دا.

- د پشكا سينيى دا عهرووز د هؤزانا كلاسيا كوردى و ميژوو و سهرهلدانا عهرووزى د هؤزانا كوردى دا هاتيه دياركرن، كو ههر ژ بابا تاهيرى هممهدانى دهست پى دكته ههتا نيقا دويى ژ چهرخى بيستى، پاشان پيداجوونهك لسهر كارين عهرووزى د ئهدهبى كوردى دا هاتيه كرن و دياركرنا هندهك ژ وان بابهتان، كو گرئدايينه ب عهرووزى. پاشى جوړ و رپژين كيشين عهرووزى د هؤزانا كورديدا هاتينه دياركرن دگهل قالبين ههر جوړه كيشهكا بكارهاتى د هؤزانا كلاسيكيا كورديدا. پاشان كورتيهك لسهر ژيانا مهلايى جزيرى و دياركرنا كيش و قالبين كيشين بكارهاتى د ديوانا وى دا، هاتيه ئهئجامدان.

- د پشكا چواريدا، كيش و قالبين كيشين بكارهاتى د كورديدا هاتينه بهراورد كرن دگهل كيش و قالبين وان د فارسيدا، كو ئهفد قالبه كيشه ژى د پشكين دوويى و سينيىدا هاتينه دهست نيشان كرن و دقيرهدا لايهنيى وهكههفى و جياوازيا قالبين بكارهاتى بو وان كيشا هاتينه دياركرن و لديقدا ههر دوو ديوانين هؤزانفانان (جزيرى و حافز) هاتينه بهراورد كرن و لايهنيى وهكههفى و جياوازيا د بكارئينانا كيشين عهرووزى د ديوانين وان دا هاتينهدياركرن.

- د ئهئجامدا سهرهراى دياركرنا چهوانيا سهرهلدانا عهرووزى و گورانكارين لسهر كيشين عهرووزى لدهف هؤزانفانين فارس و كورد، لايهنيى جياوازيا و وهكههفى د بواريى بكارئينانا كيشين عهرووزى لدهف (حافز) و (جزيرى)، هاتينه خوياكرن.

پشکا ئیکى:

زانستى عهرووزا عه ره بى و بنه مایین وى:

۱- زانستى عهرووزى و بنه مایین وى:

۲- ژیدهرین عهرووزا عه ره بى

۳- کیشین عهرووزى و بنه مایین وان

په یومندیا هۆزانى بکیشیفه:

ئهم ژ خویندنا هۆزانين جوراوجور، کو کار لدهروونى مروفى دکهت و هزر و خه يالا مروفى بهرف جههکى نهديار دبهت، ههست ب خوشيهکى دکهين کو بو دروست بوونا ئەقى دۆخى، دوو ئەگەر هه نه: ئەگەرەك (خه يال و ئەنديشه) و يا ديتر (موسيقا و کيش) ه. گه لهک ژ زانا و پرخنهگر دهمى بهحسى هۆزانى دکهن و جياوازيا وى دگهل پهخشانى ديار دکهن، (کيش) ئى بمهرجهکى سهرهکى بو ژيکفه کرنا هۆزان و پهخشانى دادنين. بو نمونه فهيلهسوفى يونانى (ئهفلاتون) د ناما (نيون) ژ ناخفتنيىت سوکراتى لسهر کيشا هۆزانى ديبژيت: ((هۆزانقان د دوخهکى بى هوشىيى دا هۆزانى دروست دکهت و موسيقا و کيشا هۆزانى ئەوانا چهيران و سهرگهردان دکهت)).^(۱) ئەرهستو ژى دهمى بهحسى هۆزان و پهخشانى دکهت، جياوازيا پهخشان و هۆزانى د کيشدار بوونا هۆزانيدادنيىت و د پهرتووکا (هونهرى دواندهرى) دا ديبژيت: ((ئهو ناخفتنا کو کيشداره و د بهرحهکا تايبهت دا بيت، دببته هۆزان)^(۲) و ژ ناخفتنيىت وى ديار دببته، کو هۆزان ژ کيشى جودا نييه.

د هۆزانا کلاسيکا عه رهبى و فارسى و کورديدا، کيش گرنگترين نامرازه بو بنياتانانا هۆزانى و چه ندين پيناسه يين جوراوجور بو هۆزانى ژ لايى زانا و پرخنه گريت ئيسلاميه هاتينه کرن، بو نمونه (خاجه نه سير توسى) ديبژيت: ((هۆزان ناخفتنهکا کيشدار و خه يالييه))^(۳)، و (قدامه بن جعفر) د پهرتووکا (النقد الشعر) سه بارهت هۆزانى ديبژيت: ((ناخفتنهکه کيشدار و سه روا داره و نامازه بو واتايهکى دکهت))^(۴).

بشى شيوهى بو مه ديار دببته، کو زانا و پرخنه گر ههر ژ سهردهمى کهفندا (کيش) ئى برهگه زى سهرهکى يى بنياتا هۆزانى ددانن. د راستيدا (هۆزان و کيش دوو چمکن کو دگهل ئيک و د ئيکدهمدا ژ دايک بووينه و سالها و چهرخان دگهل ئيک ژياينه

(۱) صدرالدين زمانيان، بررسى اوزان شعر فارسي (عروض)، چاپ اول، چاپ بنياد جانبازان، انتشارات فکر روز، تهران، ۱۳۷۴ ه.ش، ص ۱۵.

(۲) حسين مدرسى، فرهنگ توصيفى اصطلاحات عروض، چاپ اول، چاپ و صحافى مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، تهران، ۱۳۸۰ ه.ش، ص ۲۶۰.

(۳) خواجه نصرالدين گوسى، معيار الاشعار، به كوشش محمد فشاركى، چاپ اول، چاپ سهرودى، تهران ۱۳۶۳ ه.ش، ص ۱.

(۴) أبى الفرج قدامة بن جعفر، نقد الشعر، تحقيق و تعليق الدكتور محمد المنعم خفاجى، دار الكتب العلميه، بيروت_لبنان، بدون سنة الطبع، ص ۶۴.

و هیشتا دگهل ئیک دانه و دئ د پاشهروژئ ژیدا دگهل ئیک دابن^(*) و دفی ماوئ دریژ دا هوزان بیئ کیشئ نهدهاته نافکرن ب هوزان و کیش ژئ بیئ هوزانئ جلکین ههبوونئ لبر خو نه دکر^(۱). بقی رنگی بهرهف کیش و پیناسه کرنا وئ فه دچین:

کیش (metre):

کیش د زمانیدا ب واتایا بیفان و کیشانی دهیت ئی وهکو زارافه دناف هوزانیدا پیناسین جوراوجور بو کیشئ هاتینه کرن؛ ژ وانا، کهفترین پیناسه کو بو کیشئ هاتیه کرن ژ لایئ (نارستو کوسنوس تارنتومی) (Aristo xenos detarentum) فهیلهسوف و قوتابیئ نهدهستویه، دچهرخئ چارئ بهری زایینی د پهرتوکا (بنیاتین ئاواژئ) سهبارهت کیشئ دبیزیت: ((کیش ریكخستهکا دیار کریه د دهمان (زهمه ن دا))^(۲). پیناسهکا دیتر دبیزیت: (کیش جوانیهکئ ددهته هوزانی و ریك و پیکئی دئیخیته دنافبهرا دنگاندا، نهفجا نهو ئاواز و موسیقا کو د هوزانیدا هیه دهیته نافکرن ب کیش))^(۳). دفی پیناسیدا دیار دبیت، کو کیش، پهیرهوهکئ تایبهته د دنگین هوزانیدا و ههر هوزانهکا، کو کیش تیدا نهبیت جوانی و نازکیا خو ژ دست ددهت.

لدویماهیکیدا دشیئ بیژین: (کیش، ریكخستن و ریكکهفتنهکا تایبهته د دنگین هوزانیدا و نهف ریكخستن و ریكکهفتیا دنگا ب شیوین جوراوجور لدهف نهتهوهیئ جوداجودا، جوره ناههنگ و موسیقایهکا تایبهت دروست دکهت)^(۴).

بقی شیوهی بو مه خویا دبیت، کو چهندین جورین کیشئ د جیهانیدا ههنه و ههر نهتهوهیهک ژئ لدویف سیستهمی زمانیی خو، جوره کیشهکا تایبهت بو هوزانا خو بکار دئینیت، کو لدویف نهوان نهتهوهیئ جیهانی دا، ب گشتی چوار جوره کیشی سههکی ههیه:

(*) ههژی گوتیبیه کو "پهخشانه شیعر ئانکو هوزانا بیئ کیش ژ داهینانا هوزانغانیئت چهرخئ نوزدی ل فهره نسایه و نوبخواژین نهتهوهیئت دیتر ژئ چافلیکرنا نهفئ چهندی کریه". پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، چاپ چهارم، انتشارات توس، تهران، ۱۳۶۱ ه.ش، ص ۱۶.

(۱) د.محمد حسین کریمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، چاپ اول، چاپ و صحافی چاپخانه مرکز، نشر دانشگاه شیراز، ۱۳۸۰ شیراز، ه.ش، ص ۳.

(۲) پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، چاپ چهارم، انتشارات توس، تهران، ۱۳۶۱ ه.ش، ص ۱۸.

(۳) صدرالدین زمانیان، بررسی اوزان شعر فارسی (عروض)، ص ۱۸.

(۴) د.سیروس شمسیا، آشنایی با عروض و قافیه، چاپ پانزدهم، چاپخانه رامین، انتشارات فردوسی، تهران، ۱۳۶۶ ه.ش، ص ۱۲.

- ۱- کیشا ژمارهیی (Numerical) ۲- کیشا چۆنی (هیزدار) (Accentual) ۳- کیشا چهندی (Quantitative) ۴- کیشا ئاوازهیی (Tonic)^(۱).
- ۱- کیشا ژمارهیی (Numerical): په یوهندی ب ژمارا برگان فه ههیه، ل دووباره بوونا ژمارین دیار کرییت برگانفه، ئەفجا چ کورت بن یان دریز؛ وهکو کیشا هۆزانی (ژاپونی، فهرنسی، ئیتالی و ئیسپانی ...).
- ۲- کیشا چونی (هیزی) (Accentual): په یوهندی ب دووباره بوونا سیسته می برگا هیزدار (Stressed) و برگا بی هیز فه ههیه (Unstressed). کو کیشا هۆزانی (ئینگلیزی، ئەلمانی).
- ۳- کیشا چهندی (Quantitative): لسهر ئەساسی کورتی و دریزیا برگان دروست دبیت. وهکو کیشا هۆزانی (یونانیا کهفن و سه نسکریت و عهرهیی و هۆزانا کلاسیکیا کوردی).
- ۴- کیشا ئاوازهیی (Tonic): لسهر سیسته می دووباره بوونا پلا بهرزی و نزمیا دهنگی دروست دبیت. وهکو کیشا هۆزانی (چینی دگهل باشوری رۆژهلاتا ئاسیا).

أ: زانستی عهرووز و بنه مایین وی:

۱- پیناسا (عهرووز) ئی:

سهبارت پامانا په یفا عهرووز (عروض) بیروراییت جیاواز هه نه، هندهك دبیزن عهرووز د زمانی عه ره بیدا ((بۆ حیشترا می یا سه رسهخت هاتیه و کیشین هۆزانی ژی کو هۆزانقان نه چاره په ره وی (رام) خو بکهت، ژ بهر فی چهندی یا هاتیه ناقرن ب عهرووز))^(۲) و هندهك ژی دبیزن ((العروض) ناقی باژیری مهککهیه هندهکین دیتر

(۱) د. سید حسن سادات ناصری، فنون و صنایع ادبی، چاپ اول، شرکت چاپ و نشر ایران، تهران، ۱۳۶۹ه. ش، ص ۱۷ و ۱۸

(۲) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر، عروض و قافیه، چاپ دوّم، چاپخانه پیک ایران، مؤسسه نشر هُما، تهران، ۱۳۶۸ه. ش، ص ۲۳.

دبیژن پشکا دوماهیکا نیقه دیپا نیکی دبیژنی (عهرووز) ((^(۱) د گهلهک فهرهنگین
عهربیدا عهرووز هاتیه بو ((ههفکیشانا هوزانی (میزان شعر))^(۲) .

دهرباره زارافی زانستیا عهرووزی هاتیه، کو ((عهرووز، بیقانا ههفکیشانا ناخفتنا
کیشداره کو لسهر بنچینا کیشین عهرووزی لسهر (فعل) هاتیه ئافا کرن))^(۳) د پهرتوکا
(المعجم) دا هاتیه ((عهرووز دارهکه کو خیقته پیقه قایم دبیت و بهشی دوماهیکا
نیقه دیپا نیکی یه ژ بهر هندئ ب عهرووز هاتیه نافکرن، کو چیدبیت موکومیا دیپا
هوزانی ب وی فه گریدایی بیت و دهمی نیقه دیپا نیکی ب فی پشکی تمام بوو، دیار
دبیت کو دیپا لسهر چ کیشهکی دهیته ئافا کرن پاشی ژ بهر نافکرنا نافی گشتی بوویه
نافهکی دیارگری بو زانستهکی کو دهرباره کیشا هوزانی دناخقیته، کو نهو زی هاته
نافکرن ب عهرووز))^(۴) نهف چهنده زی دهرباره نافکرنا نهفی زانستی بهی نافییه .

بهی شیوهی بو مه دیار دبیت کو عهرووز زانستی ههفکیشانا هوزانییه، ههروهکی
(د. صفا خلوصی) سهبارته پیناسا عهرووزی دبیژیت: (زانستهکه کو کیشا دروست ژ
یا چهوت جودا دکته و جیوازیی دنافهرا کیشین هوزانی د عهرهبیی دا پهیدا دکته
بههمی ههول و مهرجین خوفه، نهفجا عهرووز نهو پیقهری هونهرییه نهوا دیپین
هوزانی لسهر دهیته ئافاکرن ژ بو سهماندنا کیشین وان))^(۵) ، ههروهسا دهرباره نهفی
زانستی د پهرتوکا (کیف تنظم الشعر) دا هاتیه ((عهرووز، زانستی کیشا هوزانی
دروست دکته و کیشا هوزانی رادبیت ب دویفچوونا ریخختنا موسیقی د ههر دوو
لاییت هوزانی، کو نه دبیژین (نیقه دیپا نیکی و دوی) و ههر نیک ژقان (پیقهه و
کیش و لایهنین ههین) پیدفی دکته نهو پشت بهستنی ب ئیکهتیا پیقهری بکهین.
ههوهکو (میتری بو دیار کرنا دریژی) و (لیتری بو تشتین روون یان ئافی) و (گرام بو

(۱) د. سید ابراهیم دیباجی، فرهنگ فراهی عربی- فارسی (شرح نصاب ابونصر فراهی)، چاپ
اول چاپخانه فراین، انتشارات جاجرمی، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش، ص ۵۰.
(۲) عبدالنسی القیم، فرهنگ معاصر عربی- فارسی، چاپ چهارم، چاپ فرهنگ معاصر، تهران،
۱۳۸۴ ه. ش، ص ۷۲۱.
(۳) پروین شکیبیا، شعر فارسی از آغاز تا امروز، چاپ دوم، چاپ حیدری، انتشارات هیرمند،
تهران، ۱۳۷۳ ه. ش، ص ۹.
(۴) شمس قیس رازی، المعجم فی معاییر اشعار المعجم، تصحیح "مدرس رجوی، چاپ سوم،
انتشارات زوار، تهران، ۱۳۶۰ ه. ش، ص ۳۰.
(۵) د. صفا خلوصی، فن التقطیع الشعری و القافیة، الطبعة السادسة، طباعة و النشر دار السنئون
الثقافية العامة "آفاق العربية"، بغداد، ۱۹۸۷ م، ص ۲۶.

سهنگی) بکار دهین. و ئەف ئیکهتیا کیشی دناف هۆزانیدا هاتیه نافکرن (پینگاف) یان (تهفعلیه))^(۱). یانزی ئەگەر ئەف پیناسی ب شیوهیهکی کورتتر دیار بکهین؛ (عهرووز، زانست ئانکو هونهری تهرازا هۆزانی و ئاخفتنا کیشداره ب ههنگاوین عهرووزی و پهیدا کرنا کیشین هۆزانییه لسهر بنچینهیا وان ههنگاوا (تهفعلیا) دا)^(۲).

لدویماهیکی دشیین بیژین، کو عهرووز ئیک ژ پشکین زانستی ئەدهبیاتییه، کو فهکولینی لسهرکیشا هۆزانی دکهت، سهبارهت چهوانیا دانانا کیشی، جوړین کیشی و دروستی و ههلهپین وی، کو تایبهتن ب ئاخفتنا کیشدار. پیدفیه بزانی، کو ئەفپو زانستی عهرووزی ژ تیروانینا زانستی دهنگسازي گرنگیهکا تایبهت ههیه. لهوړا د بهشین داهاتیدا ب تیروتهسلی لسهر بنهما و بنچینه و کیشین عهرووزی دی ئاخفین.

۲- دانهری عهرووزا عهرهبی:

دناف زانستی زمانی عهرهبی، واته زانستی کو پهیوهندی بزمان و پهیئانفه هه، زانستی عهرووزی بوارهکی تایبهتی بخوفه دگریت. لقین دی یین فی زانستی، وهکو زانستی زمانی ب واتیهکا تایبهت و (صرف و نحو) و هونهرین رهوانبیژی لدویف ئیک پهیدا بووینه و بریکا بزاف و ههولین چهندین زانیان ددهمهکی دریز دا بناغه و بنچینهیا وی بهیز کهفتیه و گهشه کرینه. لی زانستی عهرووزی د ئیک دم دا ژ لایی کهسهکی فه هاتیه دانان، بیی کو چهندین زانیان لسهر گهنگهشه کریت و پشتی تیپهپاندنا ماوهیهکی دریز ئەف زانسته دروست ببیت و وهکو زانستهکی دناف زانستی دیتر دا هاتیهته خویا کرن.

دانهری فی زانستی زی، زانیهکی خهلکی بهسرا (بصره)یه بنافی ((خلیل بن احمد عمرو بن تمیم فراهیدی (فراهی یا فراهودی) ازدی محمدی بصری))^(۲)، ل سالا (۱۰۰) کوچی هاتیه سهر دونیایی و پیشپهوی ئەدیبان بوویه د زانست و ئایینی خو دا و زانیی زمانی بوو و ئیکهم کهس بوو، کو عهرووز داهینای و ئەف زانسته لسهر بزمان و هۆزانا عهرهبییدا چهسپانندی ئانکو زانستی ((ریکخستنا هۆزانی و هندهک یاسایین

(۱) عبدالقادر محمد مایو، کیف تنظم الشعر، مراجعه و تدقیق: احمد عبدالله فراهودی، الطبعة الاولى، منشورات دار العلم العربی، سوریه، حلب، ۱۹۹۹، ص ۵۸.

(۲) د. عباس ماهیار، عروض فارسی شیوه‌ای نو برای آموزش عروض و قافیه، چاپ ششم، چاپ سارنگ، نشر قطره، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش، ص ۱۳.

(۳) حمید حسینی (تألیف و ترجمه)، عروض و قافیه عربی، چاپ اول، چاپ و نشر علمی و فرهنگی کتیبه، تهران، ۱۳۸۳ ه. ش، ص ۲.

بنه‌پرمتی دانان، گو ههتا نهو ژى ئه‌و ياسا هه‌ر د به‌رده‌وامن))^(۱). ئه‌وى هۆزان دگۆت و دوو دپړ يانژى سى ژى دغه‌هاندن، دگهل دهرئىخستنا ريزمانا وى و ((سفياى سهورى دگۆت: هه‌ر كه‌سه‌كى بقت به‌رى خو بده‌ته كه‌سه‌كى ره‌وشتى وى ژ زيږى و مسكى بيت، بلا به‌رى خو بده‌ته خه‌ليلى كورپ ئه‌حمه‌دى)^(۲). هه‌مى ژيى خو ل باژيرپ به‌سپرا (باشوورپ عيراقى) به‌سر بره‌ و دناف سمينارپن زانا و زانايپن زمانى پشكدارى كريبه، ((هه‌روه‌كو عيسا كورپ عومه‌رى (۱۴۵ك) و بابى عومه‌رى كورپ عه‌لايى (۱۵۴ك)، گه‌له‌ك زانستپت دپتر يپت خاندين وه‌ك (لوژيك و ماتماتيك) و هه‌روه‌سا دوستايه‌تى دگهل كورپ موفه‌فه‌عى (۱۵۰ك) كو ئيكه ژ هه‌ف ولاتيپن (به‌سريه) گرپدايه، هه‌روه‌سا گه‌له‌ك ژ په‌رتووگپن يونانى خواندينه كو لسه‌ر رپتم و موسيقايى بوونه و پاشى په‌رتووكه‌ك لسه‌ر ئاوازي دانايه))^(۳). گه‌له‌ك يى زيره‌ك بوويه، د په‌يفين و گه‌نگه‌شه و ئاخفتنى دا، گه‌له‌ك دبپژن: (په‌روانييا ئاخفتنى هه‌بوويه و زانسته‌ك بدوماهيك نه‌دئينا ئه‌گه‌ر سه‌ركه‌فتن لسه‌ر بده‌سته‌فه نه‌ئينا و (گه‌له‌ك ژ زانايان مفا ژ فه‌راهيدى وهرگرتيه، مينا (سيويه)، كو په‌رتووكه‌ك دانايه لسه‌ر فه‌راهيدى و هه‌روه‌سا (ئه‌سمه عيشرى) خو ب قوتايپى فه‌راهيدى دزانى و هه‌روه‌كى لده‌ف گه‌له‌ك ژ زانايان (فه‌راهيدى) هاتيه نياسين به‌روفه‌كى هه‌ست سقك و سه‌ر و سيما خوش، كو لده‌ف وى جيهان (عه‌قل و زانين) بوو. لده‌ف فه‌راهيدى يا پيدفى بوو سروشتى هۆزانى، هه‌سته‌كى به‌رفره‌ه و زيده هه‌بيت)^(۴).

خه‌ليل ئيكه‌م كه‌سه‌ كو د ئه‌ده‌بياتا عه‌ره‌بيدا ب داهينه‌رى ري‌كخستنا هۆزانى، ئانكو زانستى عه‌رووزى پينگاف هافيتيه و سه‌بارمت چه‌وانيا داهينانا زانستى عه‌رووزى لده‌ف (خه‌ليل) بپروراپن جياواز هه‌نه بو نمونه هنده‌ك دبپژن: ((خه‌ليل مروفه‌كى ئولى (ديندار) و خودى په‌ره‌ست بوويه و چوويه به‌ر دهرگه‌ه كه‌عبى و دوعا ژ خودايى مه‌زن (تعالا) كريبه، زانسته‌كى بده‌تى كو به‌رى وى (خه‌ليل) نه‌دابيته هيج كه‌سه‌كى دى و دهمى ژ چه‌جى زفريه‌فه داخوازا (دوعا) وى بجه هاتيه و زانستى عه‌رووزى بو وى

(۱) عبدالقادر محمد مايو، كيف تنظم الشعر، ص ۵۵.
 (۲) حميد حسن الخالصى، الكافي في العروض و القوافى لابي زكريا يحيى بن علي الشيبانى (ابن الخطيب التبريزى)، مطبعة شفيق، بغداد، ۱۹۸۲م، ص ۳۹.
 (۳) د. حميد ثوينى، علم العروض و القوافى، الطبعة الاولى، دار الصفاء للنشر و لتوزيع، عمان، ۲۰۰۴م، ص ۱۹۰.
 (۴) هه‌مان ژنده‌ر، ص ۲۰.

هاتیه ئیلهام کرن))^(۱) . و بۆچوونهکا دی ئهوه کو دبیزن: خهلیل زانایهکی شارهزا و مهزن بوویه د بواری ئاواز و موسیقاییدا و ئهگهری زانینا وی بۆ عهرووزی ئهوه بوویه، (زانستی عهرووزی، یی ژ پیره میرهکی وهرگرتی، دهمی وانه دگۆته زاروکهکی کو دگۆتنی زانستی (تهنعیمی)، پرسیار ژ فراهیدی هاتهکرن که ئایا (عهرووزی) بنیاتهک (اصل)هک ههیه؟، د بهرسفیدا گۆت: بهئی، ئهزل باژییری دگه پیرام من پیره میرهک دیت کو یی زاروکهکی فییر دکهت و یی دبیزیتی:

نعم لا، نعم لا، نعم لا، نعم لا

نعم لا، نعم لا، نعم لا، نعم لا

من گۆتی: (ئهفه چه تو دبیزیه فی زاروکی؟) گۆت: ئهفه زانستهکه ژ کهسانین بهری من هاتیه وهرگرتن و دبیزنی (تهنعیم) ژ بهر کو پهیفا (نعم) دناقدا دهیت. لهوفا فراهیدی گۆت: پشتی ئهز ژ چهجی هاتمهفه، من بۆ خو ژئ وهرگرت)^(۲) .

بیروبوچوونهکا دی ئهوا لدهف میژوونفیس و پهخنهگر و زانایین عهرووزی، گهلهک یا بهلافه و لسهر ئاخفتنا کورئ موعتهزی یه، کو دبیزیت: (ئهگهری دهرئیخستنا خهلیلی بۆ فی زانستی ئهوه بوو کو رۆژهکی ل بهسرا (بصره) دناف بازارهکی را دچوو، دهنگی ئامیرهکی ژ وی بازاری دهات، دبیزنی کوزه نیف (کذینف) وهکو هاوونی تشتی پی دقوتن، دهنگین جوداجودا ژ وی بازاری بلند دبوون، ئهف دهنکه یی بدلی وی بوو، ئهفجا بریار دا کو زانستهکی لسهر ئهفان ئاوازان دروست بکهت، ئهوه بوو، کو زانستی عهرووزی لسهر سنوورین هوزانی دامهزراند)^(۳)، و ههروهسا لدهف چه نیدن نفیسهرین دیتین عهرهب ژئ ئهف چهنده یا بهلافه، کو ((خهلیلی فراهیدی زانستی عهرووزی لسهر لیدان (تریه) داناوه. کاتیک له بازاری مزگه رهکان دا هاتوچوی ئهکرد، گوی ی له چهکوشکاریی مزگه رهکان بوو به ریک و پیکی و لسهر ترپه یهکی یهکسان: (تاتاتم، تاتاتم، تاتاتم) ئهویش له بهر خویهوه به هه مان ترپه ئه یوتهوه: (فهعهلهن، فهعهلهن، فهعهلهن). ننجا زه رده خه نه یهک گرتی و وتی که واته وشه ی (فهعهله) ئه گونجی ببیته بنچینه ی هه موو ئاوازهکانی هه لبهست و له سه ر ئه م بنه مایه کی شهکانی هه لبهستی دانا

(۱) پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۸۴.
 (۲) حمید حسن الخالصی، الکافی فی العروض و القوافی، ص ۳۶.
 (۳) هه مان ژیدهر، ص ۳۷.

و ھەر ئاوازىكى بە دەريايەك ناونا))^(۱) . ھەرۈمكۈ ديارە يى شارەزا بوويە د بوارى ھۇزانيدا، كۈ شىايە زانستى ەرووزى لىسەر ھۇزاني دروست بىكەت، ھەرۈسا شارەزايى د بوارى ((رىتمى و رىكخستنىدا و ژ ئەگەرەين زانينا وى د بوارى ماتماتىكىدا، بوو رىخوشكەرەك بۇ دانانا زانستى ەرووزى و دىبىژن: ئەو ئىكەم كەسە كۈ ھەمى پىتىن موعجەمى كۈمكرين دناف ئىك دىرا ھۇزانيدا))^(۲) . لى خالا گرنگ دى بواريدا ئەو، كۈ گشت زانا و ەرووز زان و زانايىن زمانى لىسەر فى چەندى د رىككەفتىنە، كۈ خەلىل زانايەكى مەزنى سەردەمى خۇيە و دىبىژن: ((ل زانستى نەحو و سەرف و موسىقا و زانستە ئايىنيەكان زور شارەزا بوو))^(۳) ئەف زانايە ل باژىرى بەسرا ل سالا (۱۷۵ك)، چوويە بەر دلوفانيا خودى.

سەبارەت كارى ھۇزاني، دروستكرن و رىكخستنا وى ئىبن خەلدون (ابن خلدون) دىبىژىت: (بزنان كۈ كارى ھۇزاني و دروستكرن و رىكخستنا وى گەلەك مەرج يىت ھەين، يا ئىكى (ژ بەر كرنا رەگەزى وى) وەك رەگەزى شىعرا ەرەبى و ژ بەر كرنا وى، ب بنەمايەكى سەرەكى يى داناي بۇ فىر بوونا ئەفى زانستى، لەوما ھەر زانايەك يان فەكۈلەرەك نەشيت دى زانستەيدا يى شارەزا بىت، ئەگەر وى شىانيت ژبەركرنا چەندىن قابىن ھۇزاني، كۈ پەيوەندى ب كىشىن ەرووزى و جوړين وى فە ھەين نەبن)^(۴) . واتە بۇ فەھاندنا ھۇزاني پىدقى ب فىربوونا ەرووزى و ژبەركرنا چەندىن قابىن كىشىن ەرووزىقە ھەيە كۈ پەيفىن ھۇزاني لىسەر ئەوان قابىن ھۇزاني بەيتە دارپىتن.

۳- بەرھەمىن فەراھىدى:

ژ بەرھەمىن خەلىلى فەراھىدى يىن كۈ د ژىدەراندنا ئاماژە پى ھاتىنە دان. وەك؛ (دوو كىتىبى لە بارەى ئاوازەو ھەيە: (اللحون) و (النغم) . . .)^(۵) و دىسان ژ بەرھەمىن

(۱) كامىل ژىر، بەرگرى لە ھەلبەست، گوفارا روشنبرى نوى، ژمارە ۱۲۶، دەزگای روشنبرى بلاوكردەنەوى كوردى، ھەولير، ۱۹۹۰، ل ۱۳۳.

(۲) د. حميد آدم ثوينى، علم العروض و القوافى، ص ۲۰.

(۳) ەزىز گەردى، كىشى شىعرى كلاسكى كوردى و بەراورد كوردى لە گەل ەرووزى ەرەبى و كىشى شىعرى فارسىدا، چاپى يە كەم، چاپخانەى وەزارەتى روشنبرى، ھەولير، ۱۹۹۹ز، ل ۱۰۶.

(۴) د. حميد آدم ثوينى، علم العروض و القوافى، ص ۲۲.

(۵) ەزىز گەردى، كىشى شىعرى كلاسكى كوردى و بەراورد كوردى لە گەل ەرووزى ەرەبى و كىشى شىعرى فارسىدا، ل ۱۰۶.

فهرایدی دبیزن: ((النغم و الجمل) و (العروض) و (الشواهد)، (النقط و الشكل)، (فائت العین) و پەرتوکا (الایقاع))^(۱) ژ بلی پەرتوکا (العین)* کو کەفنتزین فەرەهنگا دیارا زمانێ عەرەبیبە و د پەرتووکا (العروض) دا خەلیلی لاسەر بنجینا هۆزانێن عەرەبی، پازدە بەحرین عەرۆزی دیار کرینه و ژ بەر نیزیکی و وەکەهفیا سەبەب و وەتەدان دا یانزی برکەهیبین وان، بلسەر پینج بازنا دا دابەشکر، کو نافین پازدە بەحرین کو ژوان (۵) بازنیان دا دەرئیخستیه ژى بریتینه ژ (طویل، میدید، بسیط، وافر، کامل، هزج، رجز، رمل، سریع، منسرح، خفیف، مضارع، مقتضب، مجتث و متقارب). هەرۆسا کیشەکا دیتز بنافی (المتدارک)، کو زوربەى عەرۆزی زان دبیزن؛ ئەف جوړه کیشە بدەستى (ابو الحسن سعید بن مسعده بلخى)، کو زانایهکى بناف و دەنگى عەرەبایه و هاتیه نیاسین ب ناسنافی (اخفش اوسط)، ل سالا (۲۱۵ک) ئەف بەحره لاسەر بەحرین عەرۆزا خەلیلی زیدە کریه)^(۲).

ب : ژیدەرین عەرۆزا عەرەبی:

زانستەکى گرنگ و بەرفرهى وەکو زانستى عەرۆزى، چ تشتەک بوویه سەرچاوه و ژیدەر بو دانانا وی لاسەر دەستى کەسەکى بنافی (خەلیلی کورئى فەرەایدی) وەکو یا دیاره دەستپیک و چاوانیا دانانا ئەفی زانستى ژى بدروستاهى دیار نییه. هەمی میژوو نفیس و زانایین زمانى و ئەدەبى، دەمى بەحسى دانانا زانستى عەرۆزى دگەن، لاسەر ئەفی چەندى د ریککەفتینه، کو بەرى خەلیلی هیچ کەسەکی د زمانى عەرەبیدا یاسا و دەستورەک لاسەر کیشا عەرۆزى نەزانیه. هەرۆسا هەرۆکو بەرى نەو هاتە دیار کرن چەوانیا دروستبوونا ئەفی زانستى ژى چەندین بیروپایین جیاواز هاتنەکرن. ئایا کەسەک ب تنى دپشیت ئەفی زانستى ئالوز و بزحمەت د ئیک وەختا دانیت و چەندین یاسا و دەستورین ب هیز لاسەر کیشا هۆزانیدانیت؟ لەورا بو بەرسفدان لاسەر

(۱) د. حمید آدم ثوبنی، علم العروض و القوافی، ص ۲۲.
 (* پەیفە "العین)، نافى پیتە کبیه د ئەلفبایدا، کو د دەستپیکا ریزین پیتین فەرەهنگا (فەرەایدی) دا هاتیه بکارنیان. دفی پەرتوکى دا ریز کرنا پیتین ئەلفبائی لاسەر بناغە و یاساین دەنگسازى و زماناسى، لدویف زانینا (خلیل) هاتیه ریکخستن و ریز کرنا وی ژى بقى شیوهى بوویه، کو لدەستپیکى نەو پیتین کو د گەورى دا دەیتە دەر داناینه هەتا دگەهیتە پیتین زمانى و لیقى و ددانى "ج. م. عبدالجلیل، تاریخ ادبیات عرب، ترجمه. آذرنوش، چاپ سوم، چاپخانه سپهر، انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۷۶ه. ش، ص ۱۴۵.

(۲) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر، عروض و قافیه، ص ۲۳

ئەفان پرسیاران یا پیدفیه دویشچوون و فەكۆلین لاسەر ژیدەر و سەرۆکانیا عەررووزا عەرەبی بەیتە کرن، داكو بگههینه ئەنجامهكی راست و دروست. چەنننن ژیدەر ژى بۆ فى چەندى هاتینه تەرخانكرن، كانى كىژ وانا پتر نىزىكى راستى يە كو ببیتە گرووفە بۆ سەلماندنا دانانا عەررووزا عەرەبى؛ و ژ وانا ژى:

۱- هۆزانا جاهلی و رەهەندین وئ:

هۆزانا جاهلی گرنگترین بەلگهیه د میژوويا ژيانا عەرەبیدا و دفی بابەتی دا پیزانینین بەرفەرە بخوفە دگریت، هەتا هندی کو بدروستی ب (دیوان العرب) هاتیه نافكرن. ئەو زمانى هۆزانی، كو د دەمى جاهلی دا هۆزان پى هاتیه گۆتن، هەمى لاسەر ئىك شیوه هاتینه توماركرن و هۆزانفانین هەمى هۆز و دەفەرین عەرەبستانى هەتا دگههیتە عەرەبستانا باشوور ژى بگشتى بئىك زمان هۆزان فەهاندىنە و ئەو زمان ژى (زمانى باكورى عەرەبستانىیە و ژ پشكەكیفە زمانى (قورئانا پیروز) ژى یە). ئەف زمانە بشیوه زارین جۆراوجۆر دەیتە دیار کرن ((د شینوارین (طرفه) دا، كەفن و دژوار و بزەحمەتە و د شینوارین (المهلل) دا، نەرم و نازك و ساكارە، بەلى د هەمى جهان دا ب هیژ و موكوم و رەنگین و خەيال ئامیز و موسیقەدارە))^(۱).

د سەردەمى عەرەبین جاهلیدا ((هۆزان دوى سەردەمى دا تا رادەیهكى كیم پیدفی ب موسیقا هۆزانى نەبوویه. و بەهرا پتریا هۆزانان دەهاتنە خواندن و (ادا)^(*) کرن و هندەك جارن ژى دگەل موسیقا و سترانى دابوویه. كارى وئ (هۆزان خوانى) ئانكو (قول الشعر) و (انشاد الشعر)^(**) ب واتایا ئاخفتن و لاسەر زمانى دپكاندنا وئ بوویه))^(۲).

لەدەف هوزین سەردەتایى كو رەوشەنیر و خویندەفان نەبوونە، پیدفییاتی ب بابەتی كیشا هۆزانى بەرچاف دكەفیت و ئەف تاییبەتمەندیە ژى د زمانى عەرەبین جاهلی دا ب روهنى دیار دبیت، ئەگەرئ وئ ژى ئەف چەندەیه كو ((ئەدەبیاتا جاهلی، د دەفەرەكى

(۱) ج. م. عبدالجلیل، تاریخ ادبیات عرب، ترجمه: دکتز ع. آذرنوش، چاپ سوم، چاپخانه سپهر، انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۷۶ه. ش، ص ۳۴.
 (***) (ادا) کرن د کەفندا ب واتایا خویندنا هۆزانى بوویه، ب شیوهیهكى كو دگەل ئاواز و موسیقایی دا نەبیت و د هەمان دەمدا برهنگهكى تاییبەت هزرا ئامادە بوویان و جەماوەرى ب لایى خوفە بکیشیت. بئیره: د. محمد رچا شفیعی کدکنی، موسیقی شعر، چاپ هفتم، چاپ نقش جهان، انتشارات ئگاه، تهران، ۱۳۸۱ه. ش، ص ۴۸۴.
 (***) (انشاد الشعر) ب واتایا بیر ئینانا هۆزانى و خویندنا وئ بدەنگهكى بلندە. بئیره: د. محمد رچا شفیعی کدکنی، موسیقی شعر، ص ۴۸۶.
 (۲) د. محمد رضا شفیعی کدکنی، موسیقی شعر، ص ۴۸۴.

دا پهیدا بوویه و گهشه کری یه، کو خویندن و نفیسین نهبوویه و هوزان ژى دفى ماوہى دا بشپوهى دهنكى بوویه و ئەف چهنده بوویه ئەگهړئ هندی کو عه‌ره‌ب پتر گرنگی ب (کیش) ئ بدن و باشترین فوناغین موسیقی دگهل کیش و سه‌روایا هوزانئ هاتینه نیاسین))^(۱) و ئەف چهنده ژى ب وئ رامانئ یه، کو ئەدهبیاتا وان، ئەدهبیاته‌که بتنى بریكا گوہى هاتیه فه‌گوهاستن، نهك بریكا چافی و خویندنئ.

- رۆخسارئ هوزانا عه‌ره‌بئین جاهلی:

هه‌لبه‌ت كه‌فنه‌ترین رۆخسارئ هوزانا عه‌ره‌بى سه‌روا هه‌بوویه، و كیش تیدا نه‌بوویه، كو دبیزنئ سه‌جعه (سجع) ئانكو په‌خشانا موسه‌ججه‌ع (نثر مسجع) و ئەفه وینه‌كئ كه‌فنه د نفیسین و خویندنئ دا و هه‌تا راده‌یه‌كئ ژى جو‌دایه ژ ره‌وانبیزئ، به‌ئ د ره‌سندا (ره‌ه و ریشالین وئ دناف پتریا سرودین ئایینی دایه و ئەف وینئ نفیسین و خویندنئ ژى هاتیه ژبگرتن ژ لایئ هوزانفان و چیروك بیژا (راوی) بو بابه‌تین میتافیزیكى. كاهنئین عه‌ره‌ب ژى د سه‌رده‌مئ جاهلی دا ئەف جو‌ره د ئاخفتنیٔ خودا بكار دئینا)^(۲).

أ: ره‌جهز (رجز):

پشتی سه‌جعه‌ئ (مسجع) ئەو كیشا كو به‌رى هه‌میان د هوزانا عه‌ره‌بیا كه‌فندا دیار دبیت (ره‌جهز)ه، پیکه‌تیه ژ دوو سه‌به‌ب و ئیك وه‌ته‌د، وه‌كو حه‌ره‌كه و ریقه‌چوونا حیشتزئ د ریقه‌چوونیدا. هه‌روه‌كى (كامل حه‌سه‌ن به‌سیر) دبیزتیت: (هونه‌رى (ره‌جهز)یش چه‌شنیكى ساده‌یه له هونه‌راوه‌ئ عه‌ره‌بى كه كیش و ئاوازه‌كه‌ئ له‌گهل ترپه‌ئ پئ حوشتر له كاتى رویشتندا ده‌گونجئ و ئاوه‌روكه‌كه‌ئ به زو‌رى گورانی ئیشكرده و بابه‌ته‌كاتى بو خه‌مه‌روه‌ینى و هیلاكى ده‌ركردن ده‌هونه‌رئته‌وه)^(۳). تاییه‌تمه‌ندى و نزیکیا ئەفئ كیشئ دگهل سه‌جعه‌ئ دفى چهنئ دایه كو ((هه‌مى هیلین هه‌ف سه‌روایئ دگهل ئیك د كیشین ده‌ستكردیدا هوزانه‌كا ئازاد دروست دكه‌ن،

(۱) د. محمد رضا شفيعى كدكنى، موسيقى شعر، ص ۴۲.

(۲) رينو لدالين نيكلسون، تاريخ ادبيات عرب قبل از اسلام، ترجمه: كيواندخت كيوانى، حواشى و توضيحات از دكتور ضياء‌الدين سجادي، چاپ اول، انتشارات رايزن، تهران، ۱۳۶۹ ه. ش، ص ۱۱۳.

(۳) د. كامل حسن عزيز البصير، ره‌خنه‌سازى ميژوو و په‌رپه‌وى كردن، چاپخانه‌ئى كورئ زانيارى عيراق، بغداد، ۱۹۸۳ ز، ل ۳۳.

بنیقه دیرهکا زیدمتر. نمونه زی بو فی جوره تایبهمندی د هوزانین (درید بن زید بن نه)، شهپرکری پیر د دهمی مرنیدا گوتیه:

الیوم یبنی الاید بیهته لو کان للدهر بلی ابلیهته
أو کان قرنی واحدا کفیهته یا رب نهب صالح حویته!
و رب عبل خشن لویته! ^(۱)

ب: قهسیده:

پشتی رهجهزی هیدی هوندی هونری (قهسیدا عهره بی) ژ دایک بوو. قهسیده زی ههتا ریژهکا بهرفره و بهرجاف قالبهکی سهرهکی هوزانا عهره بی دهیته هژمارتن و نهو هوزانا کو دفی قالبی دا دروست دبیت، پیدفییه لدویف پهیرهوهکی ریککهفتی و یگری بهیته ریکخستن. ((بنیاتی پیکهاتیه قهسیدی ژ بشکین -

جودا جودا پیکهاتیه: نهسیب (نسیب)^(*)، ههیف، بیابان، کوچکرن (رحیل)، وهسف، . . . هتد. ^(۲) و نهف قالبه زی پتر بو هوزانین نهفینداری هاتیه بکار ئینان، ههروهسا ((دهفایا قالبی قهسیدیدا هوزانقان نهچاره د ههمی دیرین هوزانیدا، سهروایهکا ئیکگرتی پهیرهو بکته، کو بنیک پیت ئانکو پتر ژ پیهکی وهک ئیک بهیته تمامکرن (لی، ها، نا. . .)) ^(۳) هاته دیار کرن. قهسیده کهفنترین و بهرجافتین قالبی هوزانا عهره بییه و روخساری قهسیدی زی نهوه کو ((دیرین هوزانی ب هژمارین جوراوجور دهینه دروستکرن، کو گلهک یا کیمه ژ (بیست و پینج) دیران کیمتر و ژ (سهده) دیران پتر بیت. سهروا زی بقی رهنگی یه، د دیرا ئیکیدا کو پیکهاتیه ژ دوو نیقه دیران، و دقان دوو نیقه دیراندا سهروایا ههه دوو نیقه دیران پیدفییه وهکو ئیک بن، کو دبیزنه نهفی دیری (مطلع)، پاشی نهو سهروا د ههمی دیرین هوزانیدا ههتا دوماهیکی دووباره دبیت، هندک ژ سهروایان نیشانا مییینی (مؤنث) وهردگرن، وهکو: (سکینه، طلینه،

(۱) رینو لدالین نیکلسون، تاریخ ادبیات عرب قبل از اسلام، ص ۱۱۴.
(*) نسیب: زوریهیا هوزانقانین عهره ب بو دروستکرن (قهسیدی) د چهند دیرین دهستییکندا ب وهسفا دهروونی خو یانزی نهو تشتین تایهت ب غهزهلی دادنین کو دبیزنی (تغزل) یانزی (نهسیب) یانزی (تشیب) و ئیک ژ تایهتهندی هوزانقانی د دهمه کی دا دیار دبیت کو پیدفییه ژ (تغزل) بگههنه مهده و ستایشی (مدوح). بو پتر پیزانین بنیره بو ژیدهری (پروین شکیا، شعر فارسی از آغاز تا امروز، ص ۲۰).
(۲) حنا الفاحوری، تاریخ ادبیات زبان عربی، ترجمه: عبدالحمید آیتی، انتشارات طوس، تهران، ۱۳۶۱ ه. ش، ص ۴۴.
(۳) ج. م. عبدالجلیل، تاریخ ادبیات عرب، ترجمه: ی. آذرنوش، ص ۳۶.

مهينه و . . . هتد.))^(۱) د راستيدا، نيشانا زيرهكاتيا هوزانقانى دقئ چهندي دا ديار دبیت، كو پيدفييه بو ههمى هوزانى سهروايهكا ئيگرتى بكار بينيت. ههروهكى (خانلرى) زى ئامازه بقئ چهندي دايه و سهبارت قالبين (قهسيده و غهزل) ئ گوتيه: ((قالبين هوزانا (قهسيده و غهزل) ئيك فورمن و جياوازيا وان بتنى دناف هژمارا ديران دايه، كو دقان قالباندا سهروايهكا ئيگرتى ههيه و ههر بهندهك ئيك دير ئانكو دوو نيغه ديره، نيغه ديرا ئيكي يا نازاده و نيغه ديرا دوويى ههتا دووماهيك هوزانى پيدفييه ئيك سهروا ههبيت، بتنى ديرا دهستپيكي نهبيت، كو سهروايين وان وهكو ئيكن))^(۲). ههروهسا (كامل حسن البصير) زى ئامازه بقئ چهندي دايه و دببزييت: ((له قهسيده دا كيشهكانى جوربهجورن و ياساى سهروا و قافيهكانى له يهكييتى دهنكى (روى) واته دوا دهنك و سهروبوورى ئهم دوا دهنكه له ووشى کوتاى ديري قهسيدهكه دا چهسپنراوه))^(۳).

سهبارت كييش و موسيقا هوزانى زى (هوزانقانىن جاهلى كييشا (تهويل) بكار ئينايه، ئى ژ كييشين نهرم و نازك زى بى بههر نهبوونه، ب تاييهتى د بواري بابهتئين سوز و شين و تازى و شانازى و قارهمانى و غهزلى، بهئ موسيقا هوزانا جاهلى هندهك جاران يا دوير نينه ژ ههلهيا؛ واته ((هوزانقان تويشى هندهك ههلهيين هوزانى دببیت. وهكو؛ بكارئينانا (مفاعلن) ل جهئ (مفاعيلن) دناف ههشويا (طويل) دا))^(۴).

بهحرا تهويل (طويل) زى، (ريژهيا بكارئينانا وئ دناف بهحرين هوزانا عهرهبيدا ژ ههميان پتره و بو بابهتئين (شانازى، مهدهح، شين و تازى، قارهمانيهتى و عاجزى) گهلهك هاتيه بكارئينان. سئ موعهلهقه (معلقه) ژ ههفت موعهلهقه (معلقات سبع) دقئ بهحرئ دا هاتيه فههانندن)^(۵) بو نموونه هوزانهكا (امرو القيس: معلقه)

قفانئك من ذكرى جيبب و منزل قط اللوى بين الدخول فحومل
 فعولن-مفاعيلن- فعولن-مفاعيلن عولن-مفاعيلن فعولمفاعيلن^(۱)

(۱) رينو لدالين نيكلسون، تاريخ ادبيات عرب، ترجمه: كيواندخت كيوانى، ص ۱۱۶.
 (۲) د. پرويز ناتل خانلرى، درباره وزن شعر (چند مقاله)، چاپ اول، نشر گلرنگ، تهران، مهريماه ۱۳۳۳ه. ش، ص ۱۱۱.
 (۳) د. كامل حسن عزيز البصير، رهخنهسازى ميژوو و پهپرهوى كردن، ل ۳۳.
 (۴) حنا الفاخورى، تاريخ ادبيات زبان عربى، ترجمه: عبدالحميد آيتى، ص ۴۵.
 (۵) حميد حسنى (تأليف و ترجمه)، عروض و قافيه عربى، ص ۴۵.
 (۶) عبدالحميد آيتى (ترجمه)، معلقات سبع، (با تجديد و نظر و اضافات) عبدالحميد آيتى، چاپ پنجم، چاپخانه انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۲ه. ش، ص ۱۹.

سه بارهت موعه الله قاتیت سهبع (معلقات سبع) چهندين رهخنه گران، فه کولین لسهر نه نجام داینه و پتریا وانا، لسهر نه فی چهندی د ریکه فتینه کو ((موعه الله قات، دریزترین و جوانترین قه سیده نه لسهر ده می جاهلی دا، کو بدهستی هفت هوزانفانین جاهلی هاتینه دروستکرن و نافین هوزانفانان ژی (امروء القیس)، (طرفه بن العبد)، (زهیر بن ابی شلمی)، (لبید بن ربیع)، (عمرو بن کلثوم)، (عنتره بن شداد)، (حارث بن حلزه) نه))^(۱) ئی جهی سهیر نه وه کو هندهک رهخنه گرین عه ره بان به رامی بهر نه فی بوچوونی دراوهستن، کو نه ف قه سیده لسهر ده می جاهلی دا نه بوونه. بو نمونه نه دیب و نفیسه و رهخنه گری عه رب (میسری)، (تاها حسین (طه حسین) (۱۸۸۹ - ۱۹۷۲) م، لسهر نه فی بیروبوچوونی، کو نه و هوزانین په یوهندی ب هوزانفانین جاهلی فه هه ی، چ پایه و بنیاتهک بو نینه، به لکو نه ف هوزانه پشتی ئیسلامه تی هاتینه دروستکرن و بو هوزانفانین بهری ئیسلامه تی دزفرینه فه^(۲)، ئی گه لهک رهخنه گر نمازه بو فی چهندی دهن، کو لدویف بیروبوچوونی تاها حوسه ینی، نابیت ئینکارا هه بوونا هوزانفانین چهرخی جاهلی بهیته کرن، چونکی هندهک ژ نفیسه و میژوونقیس لسهر نه فی چهندی د ریکه فتینه، کو ((هندهک ژ کیشین عه ربی بریتینه ژ (طویل، کامل، وافر، بسیط، خفیف) و چارلز لیال (Charles Lyall) د پیشه کیا هوزانیت سهرده می عه ربیین که فندا نمازه ب نه فان کیشان ددهت، کو دناف یونانی و لاتینی ژیدا هه بوویه و ناف و یاسایین وان بو هوزانفانین بهری ئیسلامه تی نه دیار بوون))^(۳). لدویف نه فی بیروبوچوونی، وهسا دیار دبیت کو قالبین کیشی د هوزانا جاهلی دا هه بووینه، بیی کو یاسایین قالبین کیشی بزنان و هوزانین خو لسهر دابریژن؛ ئی پشتی ئیسلامه تی کو (خه لیلی کوری نه حمه دی فراهیدی)، شیا یاسا و دهستورین کیشا عهرووزی، لدویف هوزانا جاهلی دهریخت.

لدوماهیکی بیروپایا زانایین عهرووزی و زانایین زمانی لسهر فی چهندی یه کو ((قالبین هوزانی د چیکری و ناماده بوونه و دروستکرنا هوزانی ب یاسایین هویره فه، ب بابه تیین به حر و سهروا و نیقه دیپر و دیپر و بهشین دیپرا هوزانی فه گریداییه و پشتی

(۱) ج. م. عبدالجلیل، تاریخ ادبیات عرب، ص ۳۴.
 (۲) حنا الفا خوری، تاریخ ادبیات زبان عربی، ص ۳۷.
 (۳) رینو لدالین نیکلسون، تاریخ ادبیات عرب، ترجمه: کیواندخت کیوانی، ص ۱۱۵.

سهردهمى ئىسلامهتیی د چهرخى دوویى کوچى دا كۆمهكا بهلگهیین كهفن درئیخستینه))^(۱)، ب تایبهتی زمانانى هویربین خهلیلی فراهیدی، كو نهو یاسایین عهرووزی ژ هۆزانا جاهلی ودرگرتینه.

۲- سیستمی كیشین گریكى:

زمانی یونانی لقهكه ژ ههشت لقیین^(*) زمانیت هندوئه وروپایی (l, indo-euopeen) كو قى زمانى هه مان سالوخت و تایبهتمهندیین زمانى رهسهنى هندوئه وروپى پاراستبوون، و د زمانى هندوئه وروپى دا ((دوو تایبهتمهندیین گرنگین دهنگی هه بوبونه؛ ئاواز (ton) ئانكو بهرزی و نزمیا دهنگی و یا دیتر دریزه كیشان (duree) ئانكو كورتی و دریزیا دهنگی))^(۲). سیستمی كیشی د گریكدا لسهر ئه ساسی چهنادهتی بوویه و (زانایین كیشا عهرووزی لدهف یونانیین كهفن موسیقا هۆزانی لسهر پارچین دریز و پارچین كورت و پارچین ژ تیپهكا دهنگدار و ئیكا دهنگدیر ژیک جوداكر)^(۳). وهكو دیار ئاواز (ton) رۆلهكى ئه ساسی لسهر كیشا هۆزانی نه بوویه و گرنگی پتر ب لایهنی كورتی و دریزاهیا دهنگان هاتیه دان.

د یونانا كهفن دا هژمارا برگین ههر پهیشهكى لدویف هژمارا بزوینا بوو، ((برگه زی ب دوو جوړین سهرهكى (گرتی) و (فهكری) هاتیه دابهشكرن؛ (گرتی) نهو برگهیه، كو نه بزوینهك (صامت) لدوماهیكا وى دا بیت و (فهكری) زی نهو برگهیه، كو دویماهیكا وى ب بزوینهكى (مصوت) بهیته تامكرن))^(۴). كهواته چاوانیا ریکخستنا تایبهتیا ههر برگهكى په یوهندی ههیه، ب چاوانیا پیتا بزوین و پیتا نه بزوین. ههروهك مامۆستا مهعروف خهزنه دار زی دبیزیت: ((له زمانى یونانى كون دا، هیجاكانى هه موو وشه ییك سهر به ژماره ی ووشه دهنگدارهكان بووه، هیجا دوو چهشن بووه، (بهس تراو) و (كراوه) و ژماره ی هیجا له وشه ییك دا به قه دهر ژماره ی ووشه

(۱) ج. م. عبدالجلیل، تاریخ ادبیات عرب، ص ۳۴
 (* زمانیت هند و نه وروپى ههشت لقیین زمانى بین ههین ژ وانا (زمانى هند و ئیرانى (زمانین ئاریایی)،
 ئه رمه نی، یونانی، ئالیانی، ئیتالی، سلتی، ئهلمانی، بالتیکی، سلاوی). بو پتر پیترا نینا لسهر گروپین
 زمانیت جیهانی بنیره پهرتو كا "دكتوره اسعاد عبدالهادی قنديل، فنون شعر فارسی، ترجمه: فاطمه
 سوهانفكر، چاپ دوم، چاپ عرفان، نشر اندیشه جوان، تهران، ۱۳۶۹ ه. ش، ص ۱۴
 (۲) پرویز نائل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۳۰.
 (۳) ئیسماعیل بادی، موسیقا و هۆزان، گوڤارا رامان، ژماره ۱۲، حوزه ییرانا ۱۹۹۷، ههولیر، ل ۲۴.
 (۴) پرویز نائل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۳۰.

دهنگدارهکانی بووه))^(۱). بقی رهنگی د یونانیا کهفندا، هەر برکهکا فهگری، چ د دستپیکئی یانژی د نیفهکا پهیفندا بیت، نهگهر بزوینهکا کورت هه بیت، برگا وی ژی کورت دبیت. و نهگهر بزوینهکا دریژ بوو، برگا دریژ دهیته هژمارتن.

نهفجا بو مه دیار دبیت کو (کیش دفی جوړه زمانیدا، لسهر نه ساسی چه نایه تی ئانکو کورتی و دریژیا برگان دروست دبیت و ههروهسا دفی زمانیدا سی برگین کورت لدویف ئیک داناهین و نهگهر نهف چه نده ژی روی بدهت، بریکا دریژ کرنا بزوینهکی ئانکو شه دده () ئیخستنا نه بزوینهکی بهری فی چه ندی دهاته گرتن)^(۲).

ژ پیکهاتا چه ندین برگا، هندهک شیوه دروست دبوون کو ب ههنگاو ئانکو پی یانژی (foot) یانژی (ته فعلیه) د عه ره بیدا دهاته نافکرن و کیشا تایبته ب هه هوزانهکی ژ چه ند پپیان ههنگاوا، ئانکو دووباره بوونا ههنگاوهکی دروست دبوو. بوو نمونه (هومیروس ل نه لیازه دا، کیشی شه شی داکتیلی به کار هیناوه که کونترین کیشی یونانییه و له شهش پی (foot) پیک دی. . .)^(۳). ههروهسا (هفائستیون) (Hephaestion) عهرووزانی یونانی د چه رخنی دووی زائینی، د نامیلکه یه کیدا، ده ربارهی (کیشین هوزانا یونانی) دا دبیت: (نهو به حرا (کیش) ا یونانی کو ههنگاوین وی ژ دوو برکه یین دریژ و دوو برکه یین کورت پیکهاتیه دبیت ژنی (پرسپکوس)، کو د داستانی یونانیدا بکار دهات)^(۴).

بقی شیوهی بو مه دیار دبیت، کو چیدبیت ژیدهر و سه رچاوهیهکی دیتر بو دانانا عهرووزا عه ره بی سیسته می کیشین گریکی بن، چونکی ههروهکو بهری نهو ژی ئامازه ب فی چه ندی هاتبوو دان، کو خه لیلی فهراهیدی گه لهک ژ پهرتوکین یونانی خویندینه و چیدبیت ناگه ه ژ سیسته می کیشین یونانی هه بیت و دده می دانانا یاسایین قالبین عهرووزا عه ره بی مفا ژی وهرگرتبیت.

(۱) معروف خزندهار، کیش و قافیه له شیعری کوردیدا، چاپخانهی (الرفاوا)، بهغدا، ۱۹۶۲، ل ۷.
(۲) د. پروین ناتل خانلری، درباره وزن شعر چند مقاله، ص ۴۴.
(۳) عهزیز گهردی، کیشی شیعری کلاسیکی کوردی و بهراورد کردنی له گهل عهرووزی عه ره بی و کیشی شیعری فارسیدا، ل ۸۶.
(۴) حسین مدرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص ۲۵۸.

۳- سیستمی کیشین سهنسکریتی:

ئیک ژ پشکین مه زنین زمانین هیندونه وروپی، کو ژ زمانی سهره کی هاتیه پیکئینان، زارافه که د زارافین زماناسی دا ب ئاریایی (Aryen) ئانکو هیندو ئیرانی (Indo-iranian) هاتیه نافکرن و (که فتنترین پاشماوی کو ژ پشکا ئاریایی هندی، هه تا نهو مابیته فه، پهرتوکا ئایینی یا (فیدا) یه و د سهنسکریتی دا په یفا ئاریا ب واتایا نه ته وهیه کی یه کو ب زمانی (فیدایی) دناخفن و کیش دفی زمانیدا، لسهر چهناده تیا برگان ئانکو ژ پیکهاته و ریکخستنا برگین کورت و دریز دروست بوویه، ههر برگه کی کو بزوینا وی کورته، کورت دهیته قهلهمدان و ههر برگه کی کو ژ پیته کا بزوینا دریز پیکهاتیت دبیته برگه کا دریز، به لی نه گهر پشتی بزوینه کا کورت، پیته کا نه بزوین د وی برگیدا بهیت ب برگه کا دریز دهیته هژمارتن^(۱).

سهنسکریت زی نافه که، کو بو زمانی میری و نه ده بیاتا هندیین ئاریایی هاتیه نافکرن و نه ف زمانه ته فایا نه ده بیاتا هندیان بخو فه دگریت و پیکهاتیه ژ یاسا و دهستورین ریکخستی و هویر کو ههمی تایه تمه ندیین زمانی و ناخفتنا وان د پهرتوکین (صرف و نحو) دا پاراستیه.

د سهنسکریتییدا سیستمی کیشی (لسهر نه ساسی دریزه کیشان (duration) ئانکو کورتی و دریزیا برگیاه، کو ژ پیکهاتا چهند برگین کورت و دریز هنده ک شیوه دروست دبن و بو ههر ئیکی نافه که هاتیه دانان و ژ دووباره بوونا ههر ئیک ژ فان شیوهیا، کیشه کا تایهت دروست دبیت. ^(۲).

دهرباره ی هوزانا هندی ژ ناخفتنا (Ingalls) دیار دبیت، (هوزانا هندی کو نمونین موسیقا وان گه له که د ئالوزن و نیزیکی پینجی نمونین کیشی هه نه، هنده ک ژفانا د تایه تمه نندن، کو کیشین (فیدایی) ملکه چی وان دبن و یه که یین وان جوراوجورن دناقبه را برگا هوزانی (verse) یان مووه شه حی (stanze) یان (ئاوازه داریی) دا^(۳).

(۱) د. پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۳۲-۳۳.

(۲) د. عبدالحسین زرین کوب، شعر بی دروغ شعر بی نقاب، چاپ هفتم، چاپخانه مهارت، انتشارات علمی، تهران، ۱۳۷۲ ه. ش، ص ۱۰۹.

(۳) حمید حسن الخالصی، الکافی فی العروض و القوافی (ابن الخطیب التبریزی)، ص ۶۶.

(ئەبو ریحانی بیرونی) د پەرتوگا (تحقیق ما للهند) دا بەحسێ کیشا ھۆزانا سەنسکریتی کرپە، کو کیشەکا چەندایەتیە و ب تیروتەسەلی دەربارە ی تەفەعیلین ھۆزانا وان و دەربارە ی نافین کیشا بەحس کرپە و ھەرودسا بەراوردیەکی دانابەرە کیشا ھۆزانا سەنسکریتی دگەل عەرودزا عەرەبیدا کرپە و دبیژیت: ((د ھندیا کەفندا بپرگا کورت ب لگ) (laghu) ئانکو (ماتر) (matra) دەیتە نافکرن و بپرگا دریز ژ ی (گر) (guru) یە کو دوو بەرامبەری (ماتر) یە. و ھەر ئیک ژفانا نافین جۆراوجۆر ھەنە، یا ئیکێ (لا و کل و روپ و چامر و گو) دەیتە خویندن و یا دووی ژ ی کو قورسە بنافین (گا، نیوز، نیم ئەشک) ھاتینە نیاسین، ئەفجا ئەنشکەیکە (انشک) دگەل دوو (گرویا) بەرامبەرە))^(۱) و ھەرودسا (بیرونی) بەحسەکا دریز ھەیکە سەبارت پیکھاتا ھەر دوو بئەمایین (لگ) و (گر) دا، ھندەک شیوہ دروست دبن کو ھندیان ژ بو ھەر ئیک ژ وانا شیوہ یان نافەک بۆ دانایە، بۆ نموونە (ئەو شیوہیی کو ژ پیکھاتا دوو پشکین کیشی ئانکو دوو (ماتر) یان دروست دبیت، بقی رەنگی یە (۱۱) و شیوئ کو ژ دوو پشکا دروستبوویە دوو جۆرە، یا ئیکێ (<۱) و یا دیتر (<۱) کو ھەر ئیک دگەل سی (ماتر) ۱ دا یەکسانە، یا دووی ھاتیە نافکرن ب (کرتک) کو بۆ وان رەنگایە کو ژ چوار یەکەیان دروست دبیت و نافین جۆراوجۆر بو ھاتینە دانان، ژ وانا (<<) (پکش = نیفا ھیفی)، (<۱) جلن = ناگر، (<۱) مئ (؟)، (<۱۱) پربت = چیا، ھەرودسا (ھار) و (رس)، (۱۱۱۱) گھن = مگەب، بۆ پیکھاتا پینج یەکەیی ژ ھندەک نافین دیتر ھەنە، بقی رەنگی (<۱) ھەسپ = فیل، (<<۱) (؟)، (<۱) کام (ھیفی)، (<۱۱) گسئ (؟) و ژ پیکھاتا شەش یەکەیی ژ، ھەر ئیک بنافەکی ھاتیە خویندن و ئەفان نافان ژ ی د پەرتوکیں جوداجودا دا نافین جیاواز ھەبوونە، بۆ نموونە د پەرتوکی کیشا دا بنافی موھرین شەترەنجی ھاتیە خویندن ژ وانا (جلن)=فیل و (مئ)=پری و (پربت)=سەرباز و (گھن)=ھەسپ)^(۲).

لغیرەدا بەراوردیەک دانابەرە سیستەمی کیشا ھۆزانا سەنسکریتی دگەل سیستەمی کیشا عەرودزا عەرەبی دەیتە کرن کو ((چەوا ھۆزانا عەرەبی ب ریکا عەرودز و زەرب دەیتە دابەشکرن، لسەر دوو نیقە دپرا، ھۆزانا ھیندی ژ ی ھەر دپرەک ب دوو دپرا

(۱) د. پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۸۶.

(۲) ژیدەری بەری، ص ۸۷ و ۸۸.

دهيته دابهشكرن گو دببژنی: (پاد) ئانكو پينگاف يانژى (لنگ))^(۱). (هەر دپرهكا هوزانا هيندى ب سى ئانكو ب چوار پينگاف هاتينه دابهشكرن گو سەروا نەبوويه، بتنى د دووماهيك پينگافين ئىكى و دوويى دا پيتهكا وهكو سەروايى هەبوويه و هەروەسا پينگافين سى يى و چوارى ژى ب پيتهكا دياركرى دهاته تمامكرن و ئەف جورە ب (ئارى) (Arya) دهاته خواندن)^(۲).

هەر ديسان (بهیرونی) به اورديا زارافين زمانى تايهت ب هوزانا سەنسكريتى و عەرووزا عەرەبى ژى ئەنجامدايه و وهكهفيا چهندين پهيفان ب نيك و دوو فه دەرئىخستيه، ژوانا وهكهفيا ئەف پهيفا (أرى) ب پهيفا (عەرووز)، ئانكو وهكهفيا زارافى (sabda) ب (سەبەب) و (vatra) ب (وهدەد) عەرەبى. هەر ديسان سەبارەت پەرتوكين تايهت ب كيشا سەنسكريتى ژى دببژيت: (پەرتوكا (شكەت برت) كو دانەرى وئ (ئەوكربوت) يە، كو ئەف پەرتوكە لدور زانستى زمانى يە، (جند) كو ئەو كيشا هوزانى يە، ئەوا هەفبەرى زانستى عەرووزى يە و پەرتوكين وان د ريكخستينه و بەهرا پتریا هينديان بەرەف تشتى ريكخستى دچن و دببژن دەروونى مروقى حەژ تشتى ريكخستى دكەت و ژ تشتى نەريكخستى بيزار دببیت. يەكەمين كەسین ئەف كارە دەرئىخستى (نيكل) و (جلت)^(*) بوون. نافدارترین پەرتوكين دفى بيافى دا كار كرين پەرتوكا (گيست) بوو، ئەوا بنافى خودانى وئ هاتيه نافكرن، هەتاکو عەرووز ژى هەر ب وى نافى هاتيه نافكرن هەروەسا پەرتوكين (مرکلانجن) و (بنكل) و (ولياند))^(۳).

د ئەنجامدا دگەهينه وئ چەندى كۆ چيدببیت؛ (خەليل)ى عەرووز دانابيت، ژ بەر زانينا وى بو موسيقى و ببى كو ئاگەهدارى لسەر كيشا هوزانا هندی هەببیت، بەلى گرۆفەكا ب هيز كۆ فى چەندى بو مە خویا دكەت؛ ئەوهكو لسەر بيروبوچوونا (بهیرونی)، (خەليل)ى ئاگەهدارى لسەر كيشا هوزانا هندی هەبوويه و جهى پتر سەرنج راکيشانى ئەوه كو د هيچ ژیدەرین عەرەبیدا بەحس بوچوونا (بهیرونی) بقى پەنگى نەهاتيه كرن. لدويف بيروبوچوونا زانايين عەرووزا عەرەبى، كو (خەليل)

(۱) حميد حسن الخالصى، الكافي فى العروض و القوافى (ابن الخطيب التبريزى)، ص ۶۵

(۲) د. پرويز ناتل خانلرى، وزن شعر فارسى، ص ۸۸.

(*) د گەلەك ژیدەرین فارسى دا بقى نافى هاتيه ديتن (پنگل و چلت)، لى ژ بەر كو پيشين (گ و چ) د عەرەبیدا ناهينه نفيسين، ئەف نافە ژى ب جورە كى ديت هاتيه دارستن. و د راستيدا نيك كەسە، لى دفى ژیدەرى دا ب دوو كەس هاتيه قەلەمدان.

(۳) حميد حسن الخالصى، الكافي فى العروض و القوافى (ابن الخطيب التبريزى)، ص ۶۴

زانایه‌کئی مه‌زن بوویه و شاره‌زایی د بواری موسیقایی‌دا هه‌بوویه و ئەف زانستی عه‌رووزی ژى بۆ هاتیه ئیلهام کرن، پشتی کو دوعایا وی هاتیه په‌سه‌ند کرن، ئەفه بخۆ ژى دبیته به‌لگه بۆ فئ بۆچوونئى کو به‌رى دروستبوونا زانستى زمانى و زانستى کیشین هۆزانا هیندى لدهف خه‌لکئى هیندى ئەف چه‌نده یا به‌ربه‌لافه. (چیروکا زانایه‌کئى کو لدویف فه‌کولینا (صرف و نحو) دا زانستى (چند) کو زانستى هۆزانئى یه بۆ هاتیه ئیلهام کرن)^(۱) و (بیرونى) چه‌وانیا دانانا ئەفى زانستى دگهل زانستى عه‌رووزا عه‌ره‌بى هه‌فبه‌رى ئیک دادنی‌ت.

لدوماهیکی‌دا دشیپن بیژین کو ژیدهرئى دروست و راست بو دروستبوونا عه‌رووزا عه‌ره‌بى هۆزانا جاهلی نینه؛ چۆنکی د چه‌ندین ژیدهراندا به‌حسی فئ چه‌ندئى هاتیه کرن، کو ((عه‌ره‌بان به‌رى هاتنا ئیسلامئى، چ هۆزان بنافئى هۆزانا عه‌رووزى نه‌بووینه و ئەف جوړه هۆزانه پشتی ئیسلامه‌تیى هاتیه دروستکرن و بنافئى به‌رى ئیسلامه‌تیى لقه‌لم ددهن و بۆ پشتگیریکرنا ئەفى بۆچوونئى ژى هنده‌ک نفیسه‌رین که‌فن و نوی یین عه‌ره‌بان ژى پئ ناخفتینه))^(۲) که‌واته ژیدهرئى عه‌رووزا عه‌ره‌بى، کیشا سه‌نسکریتییه و (د. خلوصی) لدویف بۆچوونا (البیرونى) خودانئى په‌رتوکا (تحقیق ما للهند) دببژیت: (ئەز باوهر ناکه‌م خه‌لیل. . . داهینهرئى عه‌رووزی بیت. . ژ بلی هندئى کو (البیرونى) چه‌ندین به‌لگه داینه ده‌ستئى مه و نامازه ب فئ چه‌ندئى دایه کو خه‌لیل یئ ناگه‌هداری عه‌رووزا سانسکریتی بوو، به‌رى کو کیشا عه‌رووزى دانئیت)^(۳) هه‌روه‌سا ئەو ناوچا (خه‌لیل) تیدا ژىای گرنگیا خو هه‌یه بو نزیکبوونا وی دگهل هندیان، ((خه‌لیل) ل باژیرئى به‌سرایئى (بصره) هاتیه سه‌ر دونیایئى و ژيانا خو بریه سه‌رى، ئەف باژیره دکه‌فیته سه‌ر ریکا هندئى ئەو ژى چه‌ه‌کئى بازرگانى بوویه، دگهل هندیان په‌یوه‌ندیین بازرگانى هه‌بوونه و (خه‌لیل) بریکا هات وچوویا دناقبه‌را به‌سرا و هندى ئەف زانسته یئ ل هندیان وه‌رگرتئى)^(۴) هه‌روه‌سا گروقه‌کا دیتر ژى لسه‌ر (خه‌لیل)ی ئەوه کو

(۱) د. پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۸۵.
 (۲) محمد تقی بهار (ملك الشعراء)، سبک شناسی زبان و شعر فارسی، به اهتمام کیومرث کیوان، چاپ اول، چاپخانه رامین، انتشارات مجید، تهران، ۱۳۷۷، ص ۱۶۱.
 (۳) حمید حسن الخالصی، الکافی فی العروض و القوافی (ابن الخطیب التبریزی)، ص ۶۷.
 (۴) د. عبدالحسین زرین کوب، شعر بی فروغ، شعر نقاب، ص ۱۰۹.

فهره‌نگا عه‌ره‌بی دانا و هه‌می پیتین عه‌ره‌بی دناف پهرتوکا (العین) دا ریکخستن، کو نه‌ف ریکخستنا پیتا ژی هه‌ر ریکخستنا پیتایه د سه‌نسکریتی دا^(۱).

به‌لگه‌یه‌کا دیتر یا گرنگ ب دیتنا (د. محهمه‌د به‌کری)، بو فی چهن‌دی کو زانستی عه‌رووز ژ هۆزانا جاهلی نه‌هاتیه وه‌رگرتن، دگوفارا (رامان) دا، پشتی ناماژه پیدان بو چهن‌د راستیه‌کین میژوویی سه‌بارت هۆزانا جاهلی و کیشین هۆزانی کو (خه‌لیل) شیا، زانستی عه‌رووزی پیک بینیت، ژلایه‌کی به‌حسی بۆچوونا نفیسه‌ری عه‌ره‌بی (ته‌ها حوسین) د پهرتوکا (حدیث الاربعاء) دا و ژ لایه‌کی دیتر فه‌ ژی به‌حسی بۆچوونا نفیسه‌ری ئیرانی (ئه‌بو ره‌یحانی به‌یرونی) دکه‌ت، کو د پهرتوکا (تحقیق ما للهند) دا، نفیسه‌ری پهرتوکی به‌حسی کیشا هۆزانا سانسکریتی و به‌راورد کرنا وی دگهل عه‌رووزا عه‌ره‌بی کریه. ژلای (د. محمد بکری) فه‌ پرسیاره‌ک هاته‌ ئاراسته‌ کرن ئه‌و ژی ئه‌وه‌ کو چاوا (خه‌لیل)ی ئه‌و کیش تیبینی کریه ئه‌گه‌ر نه‌هاتبیه‌ ب کار ئینان؟ ب هیژترین به‌لگه‌ بو نه‌بوونا په‌یوه‌ندی دنافه‌را سیسته‌ما (خه‌لیل) و هۆزانا عه‌ره‌بی به‌ری (خه‌لیل)ی، کیشین عه‌رووزی د بازنه‌یین (خه‌لیل)ی دا، دادنی‌ت و دوو خالین گرنگ ده‌ست نیشان دکه‌ت و دبیژیت: (یه‌که‌میان ئه‌وه‌یه‌ که‌ بازنه‌ عه‌رووزیه‌کان هیلکاریه‌کی ئه‌ندازیاری رووتن و هیج پیوه‌ندیه‌کیان به‌ شیعه‌روه‌ نییه‌، به‌ دهر‌پرینیکی ساده‌تر، ئه‌وه‌ جو‌ری ریژ کردنی ده‌نگه‌کانه‌وه‌ له‌ ناو بازنه‌کاندا که‌ پیکه‌اته‌ی هه‌ر کیشیک ده‌ست نیشان ده‌کات، دووه‌میان و گرنگ‌ترینیان ئه‌و کیشانه‌ن که‌ له‌ ناو بازنه‌کاندا دروست ده‌بن و پیین ده‌گوتریت (کیشی پشت گو‌یخراو – البحور المهملة) وه‌کو کیشه‌کانی (المستطیل، المتمد، المنسرد. . . تاد) که‌ له‌م بواره‌دا پرسیاریکی به‌ حی خوی ده‌سه‌پینیت: ئه‌گه‌ر ئه‌م کیشانه‌ پشت گو‌یخراو و (خلیل) نمونه‌یانی له‌ شیعی عه‌ره‌بیدا نه‌دیوه‌، له‌ سه‌ر چ بنجینه‌یه‌ک ته‌فعلیه‌کانی ده‌ستنی‌شان کردووه‌؟ باشترین وه‌لام بوئه‌م پرسیاره‌ و پرسیاره‌کانی تریش به‌ رای من له‌و راستیه‌دا دهرده‌که‌ویت که‌ له‌ پیش (خلیل)دا شیعی عه‌رووزی عه‌ره‌بی نه‌بووه‌ و هه‌ر شیعی‌ریکی عه‌ره‌بیش که‌ له‌ گهل کیشه‌کانی (خلیل)دا ده‌گونجن، پاش خه‌لیل دانراون^(۲)) که‌واته‌ کیشین پشتگو‌یخری، دبازنه‌یین

(۱) د. پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۸۹
(۲) کامهران موکری، زانستی عه‌رووز، گو‌فاری رامان، ژماره‌ ۱۱۴، هه‌ولیر، ۲۰۰۶/۱۱/۵،

(خهللی) دا دروست بووینه: ئی چونکه ئاوازا وی دگهل هؤزانا عه ره بیدا ناریکه، نه و کیشه هاتینه پشت گو ه خستن، باشترین به لگنه کو عه رووزا (خهللی) ژ هؤزانا جاهلی نه هاتیه ودرگرتن و هه رچی هؤزانه کا عه ره بیا به ری ئیسلامه تی کو دگهل کیشین عه رووزا (خهللی) ی بهیته گونجاندن، پشتی (خهللی) ی یا هاتیه دانان.

ج: کیشین عه رووزی و بنه مایین وان:

دهمی به حسی کیشا عه رووزی دهیته گرن، راسته وخؤ هزر به رف سیسته می کیشه کی دجیت کو تایبه ته ب هؤزانا عه ره بیقه، نه و ژی کیشا هؤزانا عه ره بی لسهر بنچینا پیتا بزوین (متحرک، العله) و پیتا نه بزوین (ساکن، صحیح، صامت) هاتیه دانان. هه ره وکو دیاره پیتا بزوین دوو جو ره: پیتا بزوینا دریز (حروف عله) وه کو (ا، و، ی) ئانکو (i, u, a) و پیتا بزوینا کورت (حرکات) وه کو (ـُ) (فتحه، کسرة وضمه) (u, i, a) و نه ف پیتا بزوینا کورت د عه ره بیدا نیشانین (سه ر، بور، ژیر) (ـُ) (بؤ سه رفه و ژیرفه یی پیتا دهین دانان. نه و نیشانا کو خهللی بؤ پیتا نه بزوین دانای بقی رهنگی یه (ا) و بو پیتا بزوین نیشانا (ه) دانا، بؤ نمونه: قلم (هه) کتبنا (ههه) و عه رووزا خهللی د ده ستپیکئی نه لسهر بنچینا برگین کورت و دریز بوویه، به لکو لسهر پیتین بزوین و نه بزوین هاتیه دارشتن کو ب یاسایه کا تایبه تی (سبب، وتد، فاصله) پیک دهین و دبیه نه گه ری دروست بوونا ته فعیلا و ژ دروست بوونا ته فعیلا ژی کیش دروست دبیت.

۱- بنچینه و بنه مایین عه رووزی:

بنه رت یان بنه مایین عه رووزی، واته ((له دوایه کدا هاتنی دوو تیپ یان زیاتر به پپی بزواوی و وه ستاوی بنه رت دروست دهکا، بنه رتیش یه که (وحده) ی پیک هاتنی پییه کانه))^(۱) کو بقی رهنگیه:

(۱- سه به ب، ۲- وه ته د، ۳- فاسیله)^(۲).

۱- سه به ب: ئیک ژ سئ پشکین سه ره کیین بنه ماییه و دزمانی دا ب رامانا

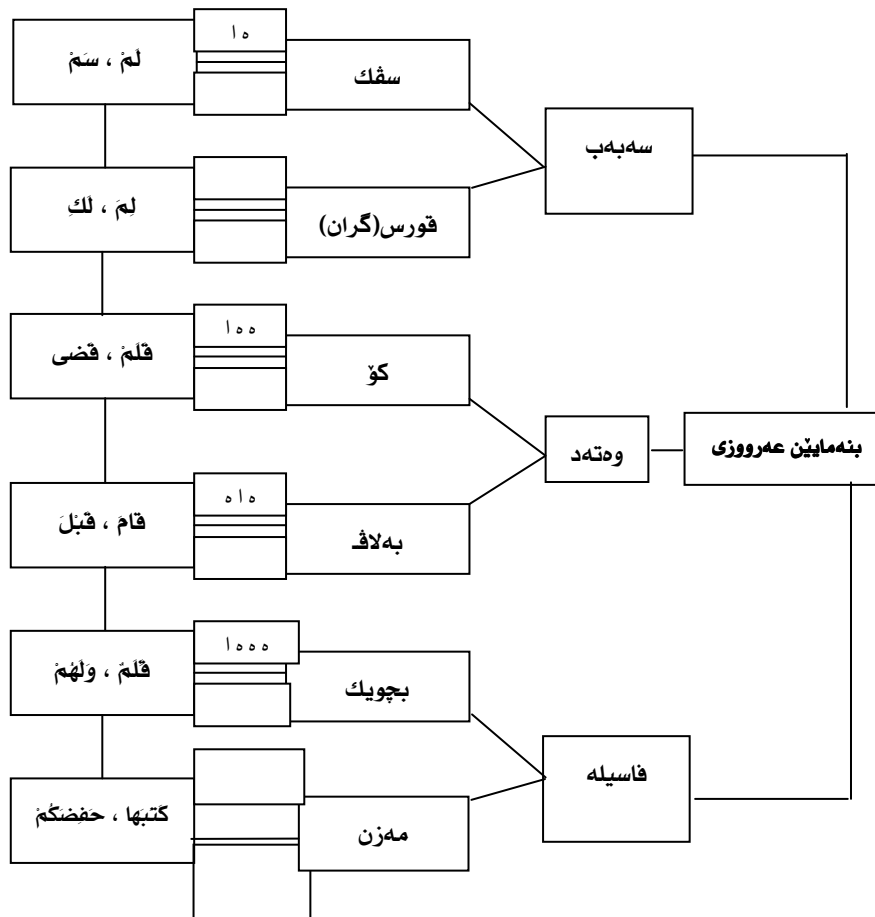
که نه ف، ئانکو وه رسی دهیت. بخؤ ژی دبیه دوو جو ره:

(۱) عه زیز گه ردی، کیشی شیعی کلاسیکی کوردی و به راورد کردنی له گهل عه رووزی عه ره بی و کیشی شیعی فارسیدا، ل ۱۰۹.

(۲) د. صفا خلوصی، فن التقطیع الشعری، ص ۳۹

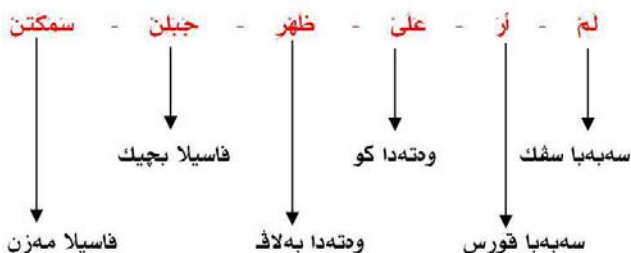
- ۱- سه‌به‌بی سَفَك (السبب الخفيف): نُهوه ژ پیته‌کا بزویڼ و پیته‌کا نه‌بزویڼ (۱۵) پیکهاتیت و د ده‌نگسازیی‌دا ب برگا دریژ (-) دهیته خویندن. وه‌کو(سم).
- ب- سه‌به‌بی قورس (السبب الثقیل): بریتیه ژ دوو برگین کورتین بره‌خ ئیکفه، کو نُهفه نیشانا وییه (ب ب) ژ دوو پیتین بزویڼین بره‌خ ئیکفه دروست دبیت (هه)، وه‌کو (لم، لك).
- ۲- وه‌ته‌د (الوتد): پشکا دیت ژ سئ پشکا، (وه‌ته‌د، ه)، کو دزمانیدا برامانا بزمار (بزماری داری) دهیته، نانکو بزماره‌کا خیفهت پیقه موکوم دبیت و نُهفه‌زی دبیته دوو جوړ:
- ۱- وه‌ته‌دی کو (الوتد المجموع): بریتیه ژ دوو پیتین بزویڼدار و پیته‌کا نه‌بزویڼ لدویف ئیک (هه) نیشانا وی ژ نُهفه‌یه (ب-)، وه‌کو (قلم، قضی، اِل)
- ب- وه‌ته‌دی به‌لاف (الوتد المفروق): بریتیه ژ دوو پیتین بزویڼدار دگهل پیته‌کا نه‌بزویڼ دنافه‌را واندا
- (پیته‌کا بزویڼ+پیته‌کا نه‌بزویڼ+پیته‌کا بزویڼ) (هه)، نیشانا وی ژ (ب-ب) نانکو به‌روفازی وه‌ته‌دی کو، بو نمونه: (قام، قبل، جاء).
- ۳- فاسیله: پشکا دوماهی‌کا بنه‌ره‌تایه، کو دزمانیدا برامانا (ژیکفه‌کرن، جهه‌که دنافه‌را دوو په‌خین خیفه‌تی) و ژبه‌ر هندی د زارافی عه‌رووزیدا هاتیه نافکرن ب فاسیله، چونکه دوو پیتین بزویڼدار دگهل ئیک و پیته‌کا نه‌بزویڼ ژیک جودا دکه‌ت و بریتیه ژ دوو جوړا:
- ۱- فاسیلا بجیک (الفاصلة الصغری): بریتیه ژ سئ پیتین بزویڼدار و دگهل پیته‌کا نه‌بزویڼ لدویف ئیک دا وه‌کو (هههه) (سه‌به‌بی قورس+سه‌به‌بی سَفَك) و نیشانا وی ژ (ب ب-)، بو نمونه: (قلم، ولهم).
- ب- فاسیلا مه‌زن (الفاصلة الکبری): بریتیه ژ چوار پیتین بزویڼدار دگهل ئیک و پیته‌کا نه‌بزویڼ لدویف ئیک دا وه‌کو (سه‌به‌بی قورس+وه‌ته‌دی کو) (هههه) و نیشانا وی ژ (ب ب ب-)، بو نمونه: (کتبها، حفصکم).

هەروەسا دشیین بنه‌ما و بنه‌په‌تین عه‌رووزی بقی شیوهی بدمینه خویا کرن:

ئەف بىنەما و بىنچىنەيىن عەررووزى و پىكھاتا وان، ھەمى دىناف رىستەيەكا عەرەبى دا كۆم دىبىت ئەو ژى بقى رەنگى خوارىيە:

(لم اَر على ظهر جبل سَمَكَة)^(۱)

سەبارەت پىنا بروين و پىنا نەبزوين د عەرەبىدا پىدەفەيە نىبىنى بەيتە كرن لىسەر:

- ۱- د عەرەبىدا چ جاران پىنا نەبزوين لىدەستىكا پەيىقىدا ناھىت.
- ۲- ھەر دەمەكى د نىقە دىپەكىدا، دوو پىتىن نەبزوين لىدويف ئىك بەين، پىتا دووىي يا نەبزوين دىبىتە پىتەكا بزويندار و نىشانا (ە) دەيتە دانان و ب برگا درىژ (-) دەيتە چەسپاندن و دىبىتە برگاكا (ە/-)، بەل د راستىدا ئەف چەندە د زمانى عەرەبىدا گەلەك كىم ھاتىە دىتن و دەوزانىدا بەھرا پتر دكەفىتە دوماھىكا نىقە دىپىدا. دەكو (علیم، صبور) (ب-./).

۲- دىپرا ھۆزانا عەررووزى و پىكھات و جۆرپىن وئ:

دىپر ئانكو بەيت د زمانىدا برامانا (مال) ئانكو (خانى) دەيت، بەل د زارافى ئەدەبىياتىدا، ب يەكەيا ھژمارا ھۆزانى دەيتە ھژمارتن، پىكھاتىە ژ (نىقە دىپر، سەدر، عەررووز، ئىبىتدا، زەرب، عەجز، ھەشو)^(۲) كو ھەمى د دىپرەكا ھۆزانىدا خپ قە دىن. بشىوھىكى گىشى دىپرا ھۆزانى و جۆر و پىكھاتىن وئ بقى شىوئ خوارى ھاتىنە پىناسە كرن:

- ۱- (بەيت (دىپر): رىزەكا بىنئىيە ژ ھۆزانى، كو ژ دوو نىقە دىپرا پىكدەھىت، و نىقە دىپرا ئىكى ب سەدر (صدر) و نىقە دىپرا دووىي ب عەجز (عجز) ھاتىە ناقرن.

(۱) د. ھىد آدم ثوبنى، علم العروض و القوافى، ص ۲۵.
 (۲) حسين مدرس، فرهنگ توصيفى اصطلاحات عروض، ص ۶۸.

۲- مالکا تمام (الوافی): مالکەکە کو گورانکاری بسەر دا نەهاتبیت، وەکو جەزو (جزو)، شەتر (شطر) و نەهک (نہک)، نانکو بتمامی هەر وەکی د بازنا عەر ووزیدا هاتیە خواری، تەنھا هندەک جار ان نەبیت، کو دگەل گورانکاری یەکا کێم دەیت. وەک: (زەربەکی یان عیللەپەکی).

۳- جەزو (جزو): ئیخستنا عەر ووز و زەربی ژ دپړی ئانکو لابردنا تەفعلەکی ژ دوماهیکا هەر نیقە دپړەکی دبیزنی (مەجزوو).

۴- شەتر (شطر): ئیخستنا نیقە دپړەکی بتمامی ژ هەمی دپړی و نیقە دپړا دی بەیتە هژمارتن ب مالکەکا تمام، دفی دوخەیدا دپړ دەیتە نیاسین ب مەشتور (مشطور).

۵- نەهک (النہک): ئیخستنا سی چاریکین دپړا هوزانی و هژمارتنا چاریکا مایی ب دپړەکا تمام، دبیزنی دپړا مەنھوک^(۱).

۶- موعتەدیل (معتدل): ئەو دپړە کو عەر ووز و زەربا وی د کیشیدا وەکەهف بەیتە بکار ئینان، بۆ نمونە؛ ئەگەر عەر ووز (مستفعلن) بیت، زەرب ژی (مستفعلن) بیت دوی دەمیدا دبیزنی دپړا موعتەدیل^(۲).

(۱) د. صفا خلوصی، فن التقطیع الشعری والقافیة، ص ۳۸.

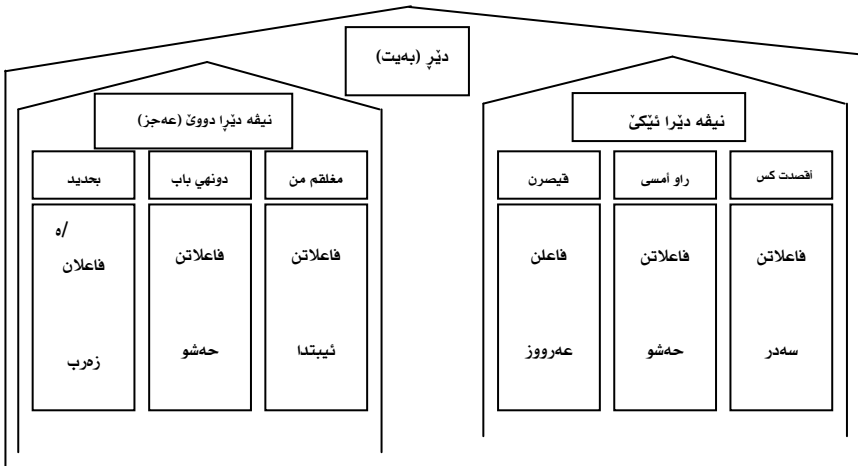
(۲) حمید حسی، عروض و قافیہ عربی، ص ۱۱۶.

- بیکھاتا دیرا (بہیت) ہوزانا عہرووزی:

ہەر دیرہکا ہوزانا عہرووزی بیکھاتیہ ژ دوو نیفہ دیران، بۆ ہەر نیفہ دیرہکی ژی نافہک ہاتیہ دانان؛ نیفہ دیرا ئیکی ژ دیرا ہوزانی ہاتیہ نافکرن ب سہدر (الصدر) و نیفہ دیرا دووی ژ دیرا ہوزانی ہاتیہ نافکرن ب عہجز (عجز) دناف ہەر ئیک ژ فان دوو نیفہ دیراندا، ناف و زاراقین تایبہت بۆ ہاتینہ دانان، ژ وانا (سہدر، ئیبتدا، عہرووز، زہرب، حہشو) ^(۱) کو بقی رہنگی خواری دہینہ روہنکرن:

- ۱- سہدر (الصدر): ہہنگاوا (تفعیلہ) ئیکی یہ ژ نیفہ دیرا ئیکی.
 - ۲- ئیبتداو (ابتداء): ہہنگاوا ئیکی یہ ژ نیفہ دیرا دووی.
 - ۳- عہرووز (العروض): ہہنگاوا دویماہیکی یہ ژ نیفہ دیرا ئیکی.
 - ۴- زہرب (الضرب): ہہنگاوا دویماہیکی یہ ژ نیفہ دیرا دووی.
 - ۵- حہشو (الحشو): ہہمی ہہنگاوین دنافبہرا (سہدر و عہرووز) و (ئیبتداو و زہرب) دبیتہ حہشو، داکو ئەو ہہنگاوین دنافدا بہینہ حہشو کرن.
- نموونہ بۆ فان زارافان ژی وەکو:

أقصدت كسرى و أمسى قيصر مغلقتا من دونه باب حديد ^(۲)

(۱) عہزیز گہردی، کیشی شیعی کلاسیکی کوردی، ل ۱۱۴.

(۲) حمید حسن الخالصی، الکافی فی العروض والقوافی، ص ۱۸۸.

۳- هەنگاویڻ كېشىڻ عەرووزى:

۱- هەنگاويڻ (تفعيله) سەرەكەيڻ كېشىڻ عەرووزى:

ژ ليكدانا ((سەبەب، وەتەد، فاسيله) ياندا، (هەنگاو) يان (پى) يان (پىنگافىڻ عەرووزى) دروست دىن كو هەنگاو يان (پى) يەكەيەكى دەنگى پىوانەيى سنوردارە، هەر پىيەك لە چەند بنەرەتەك پىك دى))^(۱) ئەف هەنگاوانە د عەرووزىدا رۆلەكى گىرنگ دگىرڻ بۇ ديار كرن و دەست نيشانكرنا كېشىڻ عەرووزى و بشپۆەيەكى سادەتر هەنگاو يان پى (تفعيله) برىتتە ژ ((رەنگەكى تايبەت ژ پىكەاتا برگەيڻ كورت و درىژ كو بچويكتىڻ پى برىتتە ژ (فع) كو دوو پىتە ئانكو ئىك برگەيە و مەزنىڻ پى برىتتە ژ (مستفعلاتن)، ژ نەھ پىتا پىكەاتىە ئانكو پىنج برگەيە))^(۲)، و لدەف زانايڻ عەرووزى ئەف هەنگاوه بەسر دوو پشكاندا دەيڻە دابەشكرن؛ پشكا ئىكى هەنگاويڻ سەرەكەيە (اصلى) يان سالن و پشكا دوويى ژى هەنگاويڻ لاوهكى يان گوراون، كو ژ هەنگاويڻ سالم هاتىنە دروستكرن و لژىر نافى (زحافات) دا دەيڻە بەحسكرن ئەفجا ((زانايانى عەرووزى عەرەبى هەشت پىيە هەلبەستىان ديارى كىردووه و بە (التفاعيل) ناويان بردوون كە برىتتە له: (فعولن، مفاعيلن، مفاعلتن، فاعلن، فاعلاتن، متفاعلن، مستفعلن، مفعولات) و دوو پى هەلبەستىش لەمانە شپۆەيەكى جياواز و مردەگىرن و دەبن بە (فاع لاتن و مستفع لن))^(۳).

د عەرووزا عەرەبىدا ئەف هەشت پىيە پشكدارى دكەن بۇ پىك ئىنانا سازدە كېشىڻ عەرووزى، و ئەف هەشت پىيە ژ لايى ھىمارىڻ برگەيى فە سى جوڤن:

۱- هەنگاويڻ سى برگەيى:

۱- ا- فعولن (ب- -)؛ د عەرووزا كەفندا ژ وەتەدەكا كۆ و سەبەبەكا سىك پىكەاتىە (۱۵۱۵).

۱- ب- فاعلن (ب- -)؛ ژ سەبەبەكا سىك و وەتەدەكا كۆ پىكەاتىە (۱۵۱۵).

۲- هەنگاويڻ چوار برگەيى:

۲- ا- مفاعيلن (ب- - -)؛ ژ وەتەدەكا كۆ و دوو سەبەبەيڻ سىك پىكەاتىە (۱۵۱۵).

(۱) عەزىز گەردى، كېشى شىعرى كلاسكى كوردى، ل ۱۱۱.
(۲) حسين مدرسى، فرهنگ توصيفى اصطلاحات عروض، ص ۴۵.
(۳) دلشاد على محمد، بنياتى هەلبەست لە ھونراوھى كوردى دا، ليكولينەوھەكى رەخنەيى بەروردكارە، نامەى ماجستىر، كولتۇرى نادابى زانكوى سەلاھەدين، ۱۹۸۸ز، ل ۱۳۰.

۲- ب- فاعلاتن (- ب -)؛ ژ و ته ده کا کو دنا فبه را دوو سه به بیّن سفک پیکهاتیه (۱۵/۱۵/۱۵).

۲- ج- مستفعلن (- ب -)؛ ژ دوو سه به بیّن سفک لدویف ئیک و وته ده کا کو پیکهاتیه (۱۵/۱۵/۱۵).

۲- د- مفعولات (- ب -)؛ ژ دوو سه به بیّن سفک لدویف ئیک و وته ده کا به لاف پیکهاتیه (۱۵/۱۵/۱۵).

۳- ههنگاوین پینج برگیه:

۳- ا- متفاعن (ب ب-ب)؛ ژ فاسیله کا بچوک و وته ده کا کو پیکهاتیه (۱۵/۱۵/۱۵).

۳- ب- مفاعلتن (ب ب-ب)؛ ژ وته ده کا کو و فاسیله کا بچوک پیکهاتیه (۱۵/۱۵/۱۵)^(۱).

زانایین عهرووزی لسهر ههنگاوین سه ره کیین کیشین عهرووزی، هندهک ژ وانا هژمارا ههنگاوا ب (ههشت) ههنگاو ددانین و هندهک زی ب (دهه) ههنگاو ددانین، نهو زی لسهر ههنگاوین (مستفع لن - مستفعلن) و (فاع لاتن - فاعلاتن)، کو دبیزئی د بنه رته دا ئیکن، بهلئ نه گهر لسهر بنچینه و بنه رته تین عهرووزی بهیته پیکینان بقی رهنگی خواری دبیت؛

- مستفعلن (- ب -)؛ ژ دوو سه به بیّن سفک و ئیک وته دا کو پیکهاتیه (۱۵/۱۵/۱۵).

- مستفع لن (- ب -)؛ دبیته (مس تفع لن)، ژ سه به به کا سفک و وته ده کا به لاف و سه به به کا سفکا دیتر پیکهاتیه (۱۵/۱۵/۱۵)، کو وته ده کا به لاف که فته دنا فبه را دوو سه به بیّن سفکا. (سه به بی سفک + وته ده کا به لاف + سه به بی سفک)، کو د (مستفعلن) دا لده ستیپکی دوو سه به بیّن سفک هاتینه و پاش وته ده کا کو هاتیه. ههروه سا د ههنگاوا دووییدا (فاعلاتن و فاع لاتن) دبیین کو؛

- فاعلاتن (- ب -)؛ ژ وته ده کا کو دنا فبه را دوو سه به بیّن سفک دا پیکهاتیه (۱۵/۱۵/۱۵).

- فاع لاتن (- ب -)، پیکهاتیه ژ (فاع) (لا) (تن) وته ده کا به لاف دگهل سه به به کا سفک و لدویفدا سه به به کا سفکا دیتر (۱۵/۱۵/۱۵) دبیین د جوژی ئیکی دا وته ده کا کو

(۱) دکتر عباس ماهیار، عروض فارس شیوه ای نو برای آموزش عروض و قافیه، چاپ ششم، چاپ سارنگ، انتشارات قطره، تهران، ۱۳۸۲. ش، ص ۱۰.

كهفتيه دناڤههرا دوو سهبهبېن سښك دا و د جوړى دووى دا لدستهپيكي وتهدهكا بهلاف هاتيه و پاشى دوو سهبهبېن سښك لدويښك نيك هاتينه.

ب شپوهيهكى گشتى زوربهى زانايين عهرووزى لسهر فى چهندي ريككهفتينه، كو تنها ههشت ههنگاو پشكداريى دكهن بو پيكيئنانا شازده كيشين عهرووزى؛ نهگهري وى زى بو كيئانه كرنا هوزانى، نه لدويښك بيتين بزوين و نهبزوينينه؛ بهلكو لسهر بنهمايى كورتى و دريژيا برگان دهيتته نهجمدان و كيئاشا عهرووزا عهرهبي زى كيئشهكا چهندييه نانكو كيئاشا هوزانى لسهر سيستمى ريز بوونا برگين كورت و دريژ دهيتته شروفه كرن ((له بهر نهوهى كه زمانى عهرهبي زمانيكى به ئيعرابه و عهرووزهكهى چهندي يه (Quantitative) ريگهى برگه چاكترين ريگهيه بو دهرس كرندي عهرووزهكه))^(۱) نهفجا نهگهر هوزان ب ريكا برگهيه بهيتته شروفه كرن ههلبهت ههر دوو ههنگاوين (مستتفع لن و فاع لاتن) دهيتته لابرن.

د خشتا خواريى دا ههر (۱۰) ههنگاوين سهرهكيين عهرووزى هاتينه خويا كرن:

ژ	ههنگاو(تفعيله)	نیشانا برگهيه	نیشانا بيتين بزوين و نهبزوين	پيگهاتا عهرووزى
۱	فعولن	پ - -	۱ ۵ ۱ ۵ ۵	وتهدهكا كؤ + سهبهبهكا سښك
۲	فاعلن	- پ -	۱ ۵ ۵ ۱ ۵	سهبهبهكا سښك + وتهدهكا كؤ
۳	مفاعيلن	پ - - -	۱ ۵ ۱ ۵ ۱ ۵ ۵	وتهدهكا كؤ + سهبهبهكا سښك + سهبهبهكا سښك
۴	فاعلاتن	- پ - -	۱ ۵ ۱ ۵ ۵ ۱ ۵	سهبهبهكا سښك + وتهدهكا كؤ + سهبهبهكا سښك
۵	مستتفعلن	- پ - -	۱ ۵ ۵ ۱ ۵ ۱ ۵	سهبهبهكا سښك + سهبهبهكا سښك + وتهدهكا كؤ
۶	متفاعلن	پ - پ - پ -	۱ ۵ ۵ ۱ ۵ ۵ ۵	فاسيلا بجويك + وتهدهكا كؤ
۷	مفاعلتن	پ - پ - پ -	۱ ۵ ۵ ۱ ۵ ۵ ۵	وتهدهكا كؤ + فاسيلا بجويك
۸	مفعولات	پ - - -	۵ ۱ ۵ ۱ ۵ ۱ ۵	سهبهبهكا سښك + سهبهبهكا سښك + وتهدهكا هلاف
۹	مس تفع لن	- پ - -	۱ ۵ / ۱ ۵ / ۱ ۵	سهبهبهكا سښك + وتهدهكا بهلاف + سهبهبهكا فك
۱۰	فاع لاتن	- پ - -	۱ ۵ ۵ / ۵ ۱ ۵	وتهدهكا بهلاف + سهبهبهكا سښك + سهبهبهكا فك

*خشتا ههنگاوين سهرهكيين (اصلى، سالم) عهرووزى و پيگهاتا وان

(۱) عبدالرزاق بييمار، كيش و موسيقاى ههلبهستهى كوردى، چاپى يهكدم، چاپخانهى (دارالخريره)، بهداد، ۱۹۹۲. ل. ۳۷.

۲- ههنگاوین لاوهکی (زیحاف و عیله)

ئهف جوړه ههنگاوانه ئهوین کو ژ ههنگاوین سهرهکی (اصلی - سالم) هاتینه دروستکرن دهمی کو گورانکاری دکهفنه ههنگاوین سهرهکیدا ئهف جوړه ههنگاوه دروست دین کو دینه دوو جوړین سهرهکی: ۱- زیحاف، ۲- عیله (عله).

۱- زیحاف: د زمانیدا ب راما ((دویر ژ ئهسلّ خو، درهنگ گههشتن ب مهبهستی (مقصد)، ههله کرن و نهگههشتنا تیری ب نیشانی))^(۱) و د زارافی عهرووزیدا (ئهو گورانکارینه، کو د ههنگاوین سهرهکی و سالمین کیشیدا دهینه ئهجامدان، داکو پشکهکا دیتر بنافی ههنگاوین لاوهکی ئانکو نه سالم یانژی موازحهف (مزاحف) دروست بییت)^(۲). عهرووزناس ئهو گورانکاریین کو لسهر سهبهبا دهینه کرن ب زیحاف دهژمیرن و دبیزن: ((ههرجی زحافه، گورینی پیتی دووهمی سهبهبی پارچهکانی دیره ههلبهستیکه و مهرج نییه (له عهههیدا) له ههموو دیرهکان دا دووباره بیتهوه))^(۳) واته ئهگهر زیحاف بکهفیته د دیرهکا قهسیدیدا، پیدفی ناکهت، ئهف زیحافه بکهفیته دناف دیرین دی یین قهسیدیدا.

زیحاف ب خو ژی دینه دوو جوړین سهرهکی: ۱- زیحافا تاك، ۲- زیحافا لیكدای (مزدوج). ۱- زیحافا تاك (زحاف مفرد): ((ئهو زیحافا کو دبیته ئهگهری گورانکاری یهکی بتنی لسهر سهبهبهکی بتنی ژ ههنگاوهکا عهرووزیدا دبیزنی زیحافا تاك. وهکو؛ زیحافین تهی (الطی)، ئیزمار (اضمار)، قهبز (القبض)، خهبن (خبین)، كهف (كف)، وهقس (وقص)، عهسهب (عصب) و عهقل (عقل))^(۴) دفی جوړه زیحافیدا هژمارین پیتا دهینه گوهوژین و ئهو گورانکاری بتنی لسهر پیتهکی یانژی دوو پیتان د ههنگاویدا دروست دبیت.

ب- زیحافین لیكدایی (زحاف مزدوج أو مرکب): (ئهو زیحافن کو ژ لیكدانا دوو زیحافین تاك دهینه دروستکرن دناف ههنگاوهکیدا، بو نمونه؛ ژ لیكدانا دوو زیحافین (خبین) و (كف)، کو ههردووک زیحافین تاکن، زیحافهکا لیكدایی دروست دبیت بنافی (شکل)، دیسان نافی زیحافین دبیت لیكدایی؛ خهبل (خبین)، نهقس (نقص)، خهزل

(۱) فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، حسین مدرس، ص ۱۳۶.

(۲) دکتر سیروس شمس، فرهنگ عروض، ص ۶۶.

(۳) عبدالرزاق یتیمار، کیش و موسیقای ههلبهستی کوردی، ل ۳۳.

(۴) د. عبدالعزیز عتیق، علم العروض والقافیة، دار النهضة العربية للطباعة والنشر، بیروت، ۱۹۷۴، ص ۱۷۳-۱۷۴.

(خزل ن) ^(۱) . هه‌ئبهت ئەو گورانکارییەت دفی جۆره زیحافییدا روی ددهن پتر ژ پیتەکی یان دوو پیتان بخوفه‌دگرن.

۲- عیله (علت، علة):

عهروووناس ئەو گورانکارییەن کو بسەر سه‌به‌بیدا دهین ب زیحاف دادنن، لی (ئەو گورانکارییەن کولسەر وه‌تەدان، ئانکو سەر (زەرب و عهرووز)یدا دهیتە ئەنجامدان ب عیله (عله) دهژمیرن)) ^(۲) نەو ژ ی بو پتر روهنکرن لسەر بابەتی (زیحاف و عیله) یان د عه‌ره‌بیدا و دیار کرنا جوړین وان گورانکاریان دناف هه‌نگاوین عه‌رووزیدا بفی پهنگی خواری دهینە دیارکرن: ^(۲)

۱- زیحاف دوو جۆره:

۱- أ - زیحافیین تاک:

۱- ئیزمار: ب راما نا راه‌ه‌ستاندنا پیتا بزوینا دوی د هه‌نگاوی (متفاعلن) دا

(متفاعلن) ← متفاعلن = مستفعلن

۲- خەبن: ژیرنا پیتا دوی یا نه‌بزوین د پینج هه‌نگاوین خواریدا:

أ- مستفعلن ← متفعلن ← متفاعلن

ب- مستفع لن ← متفع لن ← مفاع لن

ج- فاعلن ← فعلن

د- فاعلاتن ← فعلاتن

ه- مفعولات ← معولات (فعولات)

۳- ته‌ی (طی): ژیرنا پیتا جواری یا نه‌بزوین (ب مەرجه‌کی کو ئەوئ هه‌نگاوی دوو

سه‌به‌ب هه‌بن) و د دوو هه‌نگاوان دا دروست دبیت ئەو ژ:

أ- مستفعلن ← مستعلن (مفتعلن)

ب- مفعولات ← مفعلات (فاعلات)

۴- وه‌قس (الوقص): ژیرنا پیتا بزوینا دوی ژ هه‌نگاوی (متفاعلن) و دبیتە (مفاعلن).

(۱) حسین مدرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص ۱۳۸.

(۲) دکتر سیروس شمیسا، فرهنگ عروض، ص ۶۷.

(۳) د. عبدالعزیز عتیق، علم العروض والقافية، ص ۱۷۰-۱۸۶.

۵- عهسب (العصب): ٺهو ڙي راوهستاندنا پيٽا پيٽجڻي يا بزوين يا ههنگاوي (مفاعلتن) و جهي وي (مفاعيلن) دهپته دانان.

۶- قهيز (القبض): ٺهو ڙي ڙيٺرنا پيٽا نه بزوين پيٽجڻي ڙ هه ڊو ههنگاوين:

ا- فاعولن ← فاعول

ب- مفاعيلن ← مفاعيلن

۷- كهف (الكف): ڙيٺرنا پيٽا نه بزوين هفتي (ب مهه جهه كي ڪو سه به بي ڊوي ڙ

ههنگاوي بيت) د چوار ههنگاوين لخواي:

ا- مفاعيلن ← مفاعيل

ب- فاعلاتن ← فاعلات

ج- فاع لاتن ← فاع لات

د- مستفعل لن ← مستفعل ل

۸- عقل (العقل): ٺهو ڙي بريٽيه ڙ ڙيٺرنا پيٽا بزوين پيٽجڻي ڙ ههنگاوي

(مفاعلتن) دبپته (مفاعلتن) و ل جهي وي (مفاعيلن) دهپته دانان.

۱- ب- زحافين ليڪدايي:

۱- خهبل: ڙ ڪومبوونا (خهبن و ته) دناڦ ڊو ههنگاوين لخواي:

ا- مستفعلن ← متعلن (فعلتن)

ب- مفعولات ← مغللات (فعلات)

۲- خهزل (الخزل): ڙ ڪومبوونا (ٺيزمار و ته) د ههنگاوي (متفاعيلن) ڪو دبپته

(متفعلن) و ل جهي وي (متفعلن) دهپته دانان.

۳- شهكل (شكل): ڙ ڪومبوونا (خهبن و كهف) د ههنگاوي (فاعلاتن) ڪو دبپته

(فعلات).

۴- نهقس (النقص): ڙ ڪومبوونا (عهسب و كهف) د ههنگاوي (مفاعلتن) ڪو دبپته

(مفاعلتن). و ل جهي وي (مفاعيلن) دهپته دانان.

۲- عيلله: ٺهو ڙي ڊو جوڙه:

۱- ا- عيلله يا زيده:

۱- تهزیل: زیده کرنا پیتہ کا نہ بزوین لدوماہیکا (وتہدا کو) د ہہنگاوین کیشین
لخواری:

ا- (موتہ دارہک) ہہنگاوئ (فاعلن) ← (فاعلن)

ب- (کامیل) ہہنگاوئ (متفاعلن) ← (متفاعلن)

ج- (بہسیت) ہہنگاوئ (مستفعلن) ← (مستفعلن)

۲- تہرفیل: زیده کرنا سہ بہہ کا سقکہ لسہر وتہدہ کا کو یا دوماہیکی لسہر
کیشین لخواری:

ا- (موتہ دارہک) ہہنگاوئ (فاعلن) ← (فاعلاتن)

ب- (کامیل) ہہنگاوئ (متفاعلن) ← (متفاعلاتن)

۳- تہسیبغ: زیده کرنا پیتہ کا نہ بزوین لسہر سہ بہہ کا سقکا دوماہیکا ہہنگاوئ د
کیشا (رمہل) دا، ژ ہہنگاوئ (فاعلاتن) دبیتہ (فاعلاتان).

۲- ب- عیللہ یین کیمرئی:

۱- قہتف (قطف): ژ کومبوونا (عہسب و حہزف) دچیتہ سہر کیشا وافیر (مفاعلتن)
دبیتہ (مفاعل)، (فعولن) دہیتہ دانان.

۲- حہزف (الحذف): ژیرنا سہ بہہ کا سقک ل دویماہیکا ہہنگاوئ ئہوژی د ہہنگاوین

لخواری دا:

ا- فعولن ← (فعل)

ب- مفاعیلن ← (فعولن)

ج- فاعلاتن ← (فاعلن)

۳- قہتق (القطع): ژیرنا پیتا نہ بزوینا وتہدا کو و راوہستاندنا (اسکان) پیتا بہری
وئ لسہر ہہنگاوین لخواری:

ا- فاعلن ← فاعل ← (فعلن)

ب- مستفعلن ← مستفعلن ← مفعولن

ج- متفاعلن ← متفاعل ← فاعلاتن

۴- قہسر: ژیرنا پیتا بزوینا سہ بہہ کا سقک و راوہستاندنا پیتا بہری دفان
ہہنگاوین لخواریدا:

ا- فعولن ← فعول

ب- فاعلاتن ← فاعلات (فاعلان)

ج- مستفع لن ← مستفع ل (مفعولن)

۵- بهتر (البت): ژ کومبوونا (قهتع و چهزف) دروست دبیت ئه و ژی د ههنگاوین

لخواری:

أ- فاعولن ← چهزف ← (فعو) ← قهتع ← فع
ب- فاعلاتن ← چهزف ← فاعلا ← قهتع ← فاعل (فع لن) ←

۶- چهزهز (الحدذ): ئه و ژی ژیرنا (وتهدا کو) ل دوماهیکا ههنگاوئ (متفاعلن) د

کیشا (کامیل) دا.

متفاعلن ← متفا (فعلن)

۷- سهلم (الصلم): ئه و ژی ژیرنا (وتهدا بهلافه) ل دوماهیکا ههنگاوئ (مفعولات)

دا، د کیشا سهریعدا، کو دبیته (مفعو) و ل جهئ وئ (فع لن) دهیته دانان.

۸- وهقف: راوهستاندنا پیتا بزوینا چهفتئ د ههنگاوئ (مفعولات) دا کو دبیته

(مفعولات).

۹- کهسف (اکسف): ژیرنا پیتا بزوینا چهفتئ د ههنگاوئ (مفعولات) دا کو دبیته

(مفعولا) و لجهئ وئ (مفعولن) دهیته دانان.

- عیلهیئ زیحافی (العلل الجاریة مجری الزحاف):

هندهك گورانکاری یئین دیتر ههنه د هندهك جهیئ ههنگاوان دناف چهشوویا دیرا

هوژانیدا، ئی ئەف گورانکاریه لسه سبهبهان روی نادهن ههروهكو زیحاف؛ بهلكو لسه

وتهدان دهیینه ئەنجامدان و ژ بهر هندی عهرووزناس ئەفان گورانکاریان بنافی زیحاف

نادانن بهلكو جوړهكی ژ عیلهیان دهژمیرن؛ ئی ئەف گورانکاریه پیدفی نینه و بنافی

عیلهیئ زیحافی دهینه نافکرن. ئه و ژی ئەفان جوړین لخواړئ فه دگریت:

۱- تهشعیس (التشعیث): ئه و ژی ژیرنا وتهدا کو یا دهستیكا ههنگاوین دخواریدا:

م أ - فاعلاتن ← (فالان) ← فاعولن

و ئەف چهنده دناف کیشین موجتهس و خهفیف دا روی ددهت.

ب- فاعلن ← (فالن) ← فاعلن

ئەف چهنده ژی تایبته ب کیشا موته دارك.

۱- حەزف: ئەو ژى ژېرنا سەبەبا سڤك دناڤ هەنگاوى (فعلون) د كېشا مۆتەقارېب دا كو دبېتە (فعل).

۲- خەرم (الخرم): ئەو ژى برېتېه ژ، ژېرنا وەتەدا كو يا دەستېيكي دناڤ ئېبتداو نېشە دېرا ئيكي د هەنگاوين لخواي:

أ- فعلون ← عولن ← فعلن (د كېشا (تەويل و مۆتەقارېب) دا)

ب- مفاعلتن ← فاعلتن ← مفعلتن (د كېشا (وافير) دا)

ج- مفاعيلن ← فاعيلن ← مفعولن (د كېشا (هەزەج و موزارېع) دا)

- خەرم چەند جوړين هەين و جوړين وي ژى برېتېنە ژ: ^(۱)

أ- خەرم: ئەو ژى ھاتە دياركرن دناڤ هەنگاوين (مفاعيلن، فعلون، مفاعلتن)، كو بو هەنگاوى (فعلون) دەمى خەرم بکەڤیتە سەر دبته (فع لن) كو بناڤى سەلم (ثلم) ھاتېه نياسين.

ب- سەرم (ثرم): ژېرنا پېتا ئيكي ژ هەنگاوى (فعلون) دا و ھەروەسا ژېرنا پېتا نەبزوينا دوماھيكا هەنگاوى كو دبېتە (عول) و ل جھى وي (فعل) دەيتە دانان.

ج- ئەجەم (الاجم): ژېرنا پېتا ئيكي ژ هەنگاوى (مفاعيلن) و ھەروەسا ژېرنا پېتا (ى) ئانكو پېتا پېنجى ژ هەنگاوى كو دبېتە (فاعلن).

د- قەسەم (الاقصم): ئەو ژى د هەنگاوى (مفاعلتن) دا دروست دبیت و دبېتە (مفعولن).

ھ- عەزب: (العضب): ژېرنا پېتا دەستېيكا هەنگاوى (مفاعلتن) كو (فاعلتن) دەمىنیت و ل جھى وي (مفعلتن) دەيتە دانان.

و- عەقس (العقس): ژېرنا پېتا ئيكي و دوماھيكي ژ هەنگاوى (مفاعلتن) و راوەستاندا پېتا بزوينا پېنجى كو دبېتە (فاعلت) و ل جھى وي (مفعول) دەيتە دانان.

ز- خەرب (خرب): ژ پيکشمە ھاتنا (خەرم و کەف) د هەنگاوى (مفاعيلن) دا كو لدوماھيكي (فعلون) دەيتە دانان.

ح- شەتر (الشتر): ژ کومبوونا (خەرم و قەبز) د هەنگاوى (مفاعيلن) كو (فاعلن) دەمىنیت.

(۱) د. حميد ادم ثوينى، علم العروض والقوافى، ص ۶۳-۶۹.

ئەف ھەمی گورپانکارین ھاتیەدیارکرن دگەل نافین ھەر گورانەکی د عەروروزا
عەرەبیدا برەنگی خشتە دەیتە بەرچاڤکرن، بقی رەنگی خواری:

موزاھف / ھەنگو	فاعلاتن	فاعان	فعالن	مستغیان	مفاعلتن	مفاعیان	مفعولات
فاعلات	مکفوف						مطوی
فاعلاتن	مسیخ						
فاعلاتن	مرفل						
فاعلات	مقصور	مثال					
فاعان	مخوف				أجم/مجموم	أشتر	مطوی مکشوف
فج			فیتز				
فعل			مخوف	أخذ مخبون			
فعل			أترم (مشرود)				
فعالت	مشکول						مخبون
فعالتن	مخبون	مخبون مرفل	مقطوع				
فعالن				مخبون مئیل مخبون			
فعالن							
فج لن	فیتز (مخوف مقطوع)	مقطوع (مشت)	أخرم/ مخروم	أخذ مضمر			أصلم /مصاوم
فعالن		مخبون	أخذ/مخوذ				
فعالن							
فعالن			مقبوض				
فعالن			مقبوض				
فعالن				مکبول (مخلع) مخبون مقصور	مقطوف	مخوف	
متفاعلاتن			مرفل				
مستغل			مکفوف				
متفاعلاتن			مئیل				
مستغیان			مئیل				
مستغیان (متفاعلتن)			مضمر				
مفاعلتن			مشکول				
مفاعلاتن			مخبون مئیل				
مفاعلتن			موقوس	مخبون	مقول	مقبوض	

مغزاجهف	هنگاو	فاعلاتن	فاعان	فعلون	مفاعان	مستفعلن	مفاعلتن	مفاعیان	مغزولات
	مفاعیل							مقصور	
	مفاعیل							مکثوف	مخبون (فعولات)
	مفاعیان (مفاعلتن)							معصوب	
	مفاعلان					مطوی مثال			
	مفاعلتن				مخنول	مطوی		أعضب/ معصوب	
	مفعول							أخرب	
	مفعولان (مغزولات)					مقطوع مثیل			موقوف
	مفعولن	مشعث				مقطوع/ معقول	فصم/ مقصوم	أخرم/ مخروم	مکسوف/ مکشوف

(*) خشتا ههنگاوین سهرهکی دگهل نافیین زیجافاتین ههنگاوان

(*) حمید حسینی، عروض وقافیه عربی، ص ۱۱۲-۱۱۳.

٤- کیشین عەرووزی:

د عەرووزا عەرەبیدا، یەگەیا ھۆزانئ دپرا ھۆزانئییە، ھەر دپرەك ژى دبیت ژ ھەشت یان شەش یان چوار ھەنگاوین عەرووزی پیکھاتبیت، دپرا کو ژ ھەشت ھەنگاوان (ج بپرەنگی سالم یانژی بپرەنگی زیحافی) پیکھاتبیت دبیرئی دپرا ھەشت ھەنگاوان (مئمن) و ئەگەر دپرەك ژ شەش ھەنگاوان پیکھاتبیت (مسدس) و دپرەك ژ چوار ھەنگاوان پیکھاتبیت (مربع) دەیتە خواندن. کیش ژى ((جۆری پی و شیوەی ریز بوونی پنیھکان لە دپرە شیعەر دا دەبیتە مایەى دروستبوونی کیشی حیاجیا کە لە عەرەبیدا ژمارەیان (١٦) کیشە))^(١) و ئەف ھەنگاوانە پشکدارى دکەن بو پیکئینانا ئەوان (١٦) کیشین عەرووزی و لدویف زانستی عەرووزی ئەو کیش و قالبن، کو خەلیلی فەراھیدی بو ھۆزانا عەرەبی دەرئێخستینە، (٣٦) عەرووز و (٦٦) زەربە کو سەر (١٦) کیشین عەرووزینە، کو د پینج بازەنیین عەرووزیدا ھاتینە دەرئێخستن و ئەو (١٦) کیش ژى بسەر دوو جۆرین سەرەکی دەینە دابەشکرن:

١- کیشین سادە: بریتیه ژ دووبارە کرنا ئیک جۆرە (ھەنگاوان) بو دروستبوونا کیشی (بەحر). وەکو کیشین (موتەقاریب (متقارب)، موتەدارەك (متدارك)، رەجەز (رجز)، ھەزەج (ھزج)، رەمەل (رمل)، وافر (وافر) و کامیل (کامل)).

٢- کیشین لیكدراو: ئەف جۆرە کیشە ژ دووبارەبوونا دوو جۆرە ھەنگاوان دروست دبیت وەکو کیشین (بەسیت (بسیط)، مەدید (مدید)، سەریع (سریع)، خەفیف (خفیف)، مونسەریح (منسرح)، موجتەس (المجتث)، موقتەزەب (المقتضب) و موزاریع (مضارع)).

ھۆزانفانەکی نافین ئەفان (١٦) کیشان د دوو دپرین ھۆزانیدا ئینایە بقی رەنگی:

طویل یمن البسط بالوفر کامل و یهرج فی رجز و یرمل مسرعا
فسرخ خفیفاً ضارعا تقضب لنا من أجت من قرب لتدرک مطمعا^(٢)

د بازەنیان دا، دوو جۆرە کیش دەینە دەرخستن، یا ئیک کیشین ھەشت ھەنگاوی و یا دبیر کیشین شەش ھەنگاوینە (کیشین ھەشت ھەنگاوی کو پینج ژوان سازدە کیشان ھەشت ھەنگاوینە و د بازنا ئیک و بازنا پینجیدا دەر دکەفن وەکو کیشین (١) تەویل ٢-

(١) عەزیز گەردی، کیشی شیعری کلاسیکی کوردی، ل ١١٥.

(٢) حمید الحسینی، عروض والقافیە عربی، ص ١٥.

مه‌دید ۳- به‌سیت ۴- مۆته‌قاریب ۵- مۆته‌داره‌ك) و یازده كیڤشین دیترین عه‌رووزی د بازنه‌یین دوی و سیب و چواریدا په‌یدا دبن و شه‌ش هه‌نگاوینه كو ئه‌و زی ئه‌فه‌نه (۱- وافر ۲- كامیل ۳- هه‌زه‌ج ۴- ره‌جه‌ز ۵- ره‌مه‌ل ۶- سه‌ریع ۷- مونسه‌ریح ۸- خه‌فیف ۹- موزاریع ۱۰- مۆقه‌زه‌ب ۱۱- مۆجه‌س) (۱).

نافین هه‌ر (۱۶) کیڤشین عه‌رووزا عه‌ره‌بی زی بقی ره‌نگی خواریه: (۲)

۱- کیڤشا ته‌ویل: ژ هه‌نگاوین دوو کیڤشین (مقارب) و (هه‌زه‌ج) هاتیه دروست کرن.

(فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن) × ۲ یانژی (ب - - - ب - - - ب - - - ب - - -) × ۲
یه‌ك عه‌رووز و سی زه‌رب (۳) هه‌یه و چ جاره‌کی بره‌نگی مه‌جزوو و مه‌شتور و مه‌نهوك بكار نه‌هاتیه؛ به‌لكو هه‌شت هه‌نگاوییه. و ئه‌ف زیحاف و عیله‌یین تیدا هه‌ین:
(۱- قه‌یز ۲- كه‌ف ۳- چه‌زف ۴- خه‌رم ۵- سه‌رم (ثرم) ۶- سه‌لم (ئلم)). ئه‌ف کیڤشه ژ لایی بكار ئینانی د هۆزانا عه‌ره‌بیدا د ریزا ئیكیدا ده‌یت.

۲- کیڤشا مه‌دید: ئه‌ف کیڤشه ژ پیکهاتا دوو کیڤشین (ره‌مه‌ل) و (مته‌دارك) دروست

دبیت، ئانكو ژ پیکهاتا دوو هه‌نگاوین (فاعلاتن) و (فاعلن) بقی ره‌نگی:

(فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن) × ۲ یانژی (ب - - - ب - - - ب - - - ب - - -) × ۲
ئه‌ف کیڤشه د هۆزانا عه‌ره‌بیدا کیم هاتیه بكار ئینان و هه‌رده‌م بره‌نگی (مه‌جزوئی) بكار هاتیه، سی عه‌رووز و شه‌ش زه‌رب هه‌نه و فان زیحاف و عیله‌یان بخو فه‌دگریت (۱- چه‌زف ۲- قه‌سر ۳- به‌تر ۴- سه‌لم ۵- خه‌بن ۶- كه‌ف).

۳- کیڤشا به‌سیت: ئه‌ف جوړه کیڤشه ژ هه‌نگاوین دوو کیڤشین (ره‌جه‌ز) و (مۆته‌دارك)

دروست دبیت بقی ره‌نگی:

(مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن) × ۲ یانژی (ب - - - ب - - - ب - - - ب - - -) × ۲
ب (مه‌جزوویی و ب ته‌واوی) بكار هاتیه، سی عه‌رووز و شه‌ش زه‌رب هه‌نه.
ئه‌ف زیحاف و عیله‌ دچنه سه‌ر فی جوړه کیڤشی (۱- خه‌بن ۲- ته‌ی ۳- ئیزاله ۴- قه‌تغ (قطع)).

(۱) نوری فارس همه‌خان، عه‌رووزی کوردی، چاپی یه‌که‌م، ده‌زگای چاپ و بلاو کوردنه‌وه‌ی ئاراس، هه‌ولیر، ۲۰۰۴، ل ۱۲۴.

(۲) حمید حسنی، عرووض وقافیه عربی، ص ۲۰-۲۸.

(*) هۆمارا عه‌رووز و زه‌ربین بکارهاتی ده‌ر جوړه کیڤشه کیدا ژ په‌رتو کا (عه‌زیز گه‌ردی، کیڤشی شیعی کلاسیکی کوردی. . . . ل (۱۱۵-۱۱۷) هاتیه وه‌رگرتن.

۴- كيشا وافير: ژ چوار جار دووباره بوونا ههنگاوى (مفاعلتن) د هەر نيقه دپړه كيدا دروست دبیت:

(مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن) ۲× يانژى (بب بب بب بب بب بب بب بب) ۲× بشيوئ (ته واو و مه جزوو) بكار هاتيه و دوو عهرووز و سئ زه رب هه نه. ئه و زىحاف و عيلله يين كو دكه فنه دقئ جوړه كيشيدا (۱- عه سب) (عصب) ۲- قه تف) (قطف) ۳- عه قل) (عقل) ۴- نه قس) (نقص) ۵- جه مم) (جم) ۶- خه رم ۷- قه سم) (قصم) ۸- عه قس) (عقص). ئه ف جوړه كيشه ژ لايئ بكار ئينانئ د هوژانا عه ره بيدا د ريزا چواريدا دهيت و پتر بو بابته تين (قاره مانیه تی، شانازی، ستایش، هه جو، غه زل و شين و تازی) بكار هاتيه.

۵- كيشا كاميل: ئه ف كيشه ژ چوار جار دووباره بوونا ههنگاوى (مفاعلتن) د هەر نيقه دپړه كيدا دروست دبیت. (مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن) ۲× يانژى (بب بب بب بب بب بب بب بب) ۲×

ئه ف جوړه كيشه پشتى كيشا (ته ويل) د هوژانا عه ره بيدا ژ لايئ بكار ئينانئ قه ريزه يه كا يه كجار زور بخو فده گريت. بشيوئ (ته واو و مه جزوو و مه شتور) بكار هاتيه و سئ عهرووز و دوو زه رب هه نه و ئه فان زىحاف و عيلله يان بخو فه دگريت: (۱- ئيز مار ۲- قه تنع ۳- ته زييل) (تذيل) ۴- چه زمه) (حذذ) ۵- ته رفيل ۶- وه قس) (وقص) ۷- خه زل).

۶- كيشا هه زه ج: ئه ف كيشه ژ سئ جار دووباره بوونا ههنگاوى (مفاعلتن) د هەر نيقه دپړه كيدا دروست دبیت. (مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن) ۲× يانژى (بب بب بب بب بب بب بب بب) ۲× ئه ف كيشه د هوژانا عه ره بيدا هه رده م برهنگئ (مه جزوو) بكار هاتيه و ئيك عهرووز و سئ زه رب هه نه، و ئه و زىحاف و عيلله يين كو دكه فنه دقئ جوړه كيشيدا، بقی رهنگينه (۱- كه ف ۲- قه بز ۳- خه رم ۴- خه رب ۵- چه زف ۶- قه سر) ئه ف جوړه كيشه د هوژانا عه ره بيدا كيم بكار هاتيه و پتر بو بابته تين ئه قيندارى و خوشى بكار هاتيه.

۷- كيشا ره جه ز: ئه ف جوړه كيشه ژ سئ جار دووباره بوونا ههنگاوى (مستفعلن) د هەر نيقه دپړه كيدا دروست دبیت بقی رهنگئ: (مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲×

يانژى (بب بب بب بب بب بب بب بب) ۲×

ئه ف كيشه د هوژانا عه ره بيدا برهنگئ (ته واو، مه جزوو، مه شتور، مه نهوك) بكار هاتيه و چوار عهرووز و پينج زه رب هه نه. ئه و زىحاف و عيلله يين كو دكه فنه دقئ جوړه كيشيدا (۱- خه بن ۲- ته ي ۳- خه بل ۴- قه تنع) ن، ئه ف كيشه ساده ترين كيشه د

هۆزانا عەرەبىدا و ھىندىكان نافيّ (حمار الشعر) يان (حمار الشعراء) لسەر دانايە و ئەو
هۆزانقانىّ كو هۆزانىّ لسەر ئەفّى جوړى كېشّى دابنيتّ دېيژنىّ (رجاز) ب كوردى
(رەجەزوان) ب فارسى (ارجوزە خوان).

۸- كېشا رەمەل: ئەفّ كېشە ژ سىّ جار دووبارە بوونا ھەنگاوىّ (فاعلاتن) د ھەر
نيشە دپّره كېدا دروست دبیت بقی رەنگى:

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن) $2 \times$ يانژى (- ب - - - ب - - - ب - - - ب) $2 \times$

بشيوىّ (تەواو و مەجزوو و موسەببەغ) بكار ھاتىە و دوو عەرروز و شەش زەرب
ھەيە. ئەو گورانكارىيّن كو دكەفنه دقّى جوړە كېشّيدا (۱-كەف ۲-خەبن ۳-شەكل ۴-
تەسبىغ ۵-حەزف ۶-قەسر)ن.

۹- كېشا سەريغ: ئەفّ كېشە ژ پيکھاتا ھەنگاوىّ كېشا (رەجەز) و ھەنگاوىّ
(مفعولات) دروست دبیت بقی رەنگى:

(مستفعلن مستفعلن مفعولات) $2 \times$ يانژى (- ب - - - ب - - - ب) $2 \times$

ئەفّ كېشە د هۆزانا عەرەبىدا بشيوىّ (تەواو و مەشتورى) بكار دەھيتّ؛ ئى برەنگى
مەجزوو بكار ناھيتّ و چوار عەرروز و شەش زەرب ھەنە و ئەو گورانكارى ييّن، كو
دكەفنه دقّى جوړە كېشّيدا (۱-خەبن ۲-تەى ۳-خەبل ۴-سەلم(صلم) ۵-وھقف ۶-كەسف)،
ئەفّ كېشە ژى د هۆزانا عەرەبىدا برەنگەكىّ زور ھاتىە بكار ئينان و پتر بو بابەتّيّن
سوزىّ بكار دەھيتّ.

۱۰- كېشا مونسەريغ: ئەفّ كېشە ژ پيکھاتا ھەنگاوىّ كېشا (رەجەز) و ھەنگاوىّ
(مفعولات) دروست دبیت و شەش ھەنگاوييە بقی رەنگى:

(مستفعلن مفعولات مستفعلن) $2 \times$ يانژى (- ب - - - - ب - - - - ب) $2 \times$

ئەفّ كېشە بشيوىّ (مەجزوو) بكار نەھاتىە و برەنگىّ (تەواو و مەنھوك) بكار
ھاتىە و سىّ عەرروز و سىّ زەرب ھەنە و ئەو زىحاف و عيلىلەييّن كو دكەفنه دقّى جوړە
كېشّيدا (۱-خەبن ۲-تەى ۳-خەبل ۴-وھقف ۵-كەسف ۶-قەتەن، ئەفّ جوړە كېشە،
دەھيتە ھژمارتن ب كېشەكا ئاسان و رەوان؛ ئى بكار ئينانا وىّ د هۆزانا عەرەبىدا زور
نېنە.

۱۱- كېشا خەفيف: ئەفّ كېشە، كېشەكا ليكداييە ژ دوو ھەنگاويّن (فاعلاتن) و
(مستفعلن) دروست دبیت و د عەرەبىدا شەش ھەنگاوييە بقی رەنگى:

(فاعلاتن مستفع لن فاعلاتن) $2 \times$ يانژی (- ب - - - - ب - - - - ب - - - - ب) $2 \times$
ئەف كېشە ب دوو شېۋە (تەواو و مەجزوو) بكار دەيت، سى عەرووز و پېنج
زەرب ھەنە و ئەو گورانكارىيىن كو دكەفنه دقئ كېشىدا (۱-خەبن ۲-كەف ۳-شەكل ۴-
تەشعيس ۵-حەزف ۶-قەسر)ن.

۱۲- كېشا موزاربع: كېشەكا لىكدايىبە و پىكھاتىبە ژ ھەنگاوى كېشا (ھەزەج) و
ھەنگاوى (فاع لاتن) و شەش ھەنگاويىبە بقى رەنگى:

(مفاعيلن فاع لاتن مفاعيلن) $2 \times$ يانژی (- ب - - - - ب - - - - ب - - - - ب) $2 \times$
ئەف كېشە د ھۆزانا عەرەبىدا ھەردەم برەنگى (مەجزوو) بكار ھاتىبە نە بشىۋى
تەواو، عەرووزەك و زەربەك ھەنە، ژ گورانكارىيىن كو دكەفنه دقئ كېشىدا (۱-كەف ۲-
قەبز ۳-خەرب ۴-خەرم ۵-شەترن، رېژا بكار ئىنانا وئ د ھۆزانا عەرەبىدا زۆر كېمە.
۱۳- موقتەزەب (مقتضب): كېشىن لىكدايىبە و پىكھاتىبە ژ ھەنگاوى (مفعولات) و
ھەنگاوى كېشا (رەجەز) و شەش ھەنگاويىبە بقى رەنگى:

(مفعولات مستفعن مستفعن) $2 \times$ يانژی (- ب - - - - ب - - - - ب - - - - ب) $2 \times$
ئەف كېشە د ھۆزانا عەرەبىدا بتنى برەنگى مەجزوو بكار ھاتىبە و عەرووزەك و
زەربەك ھەبە و ئەو گورانكارىيىن كو دكەفنه دقئ كېشىدا (۱-خەبن ۲-تەى)ن.

۱۴- كېشا موحتەس (مجتث): ژ كېشەكا لىكدايى دەيتە ھژمارتن و ژ ھەنگاوى
(مستفع لن) و ھەنگاوى كېشا (رەمەل) پىكھەيت و شەش ھەنگاويىبە بقى رەنگى:

(مستفع لن فاعلاتن فاعلاتن) $2 \times$ يانژی (- ب - - - - ب - - - - ب - - - - ب) $2 \times$
ئەف كېشە ژى د ھۆزانا عەرەبىدا بشىۋى تەواو بكار نەھاتىبە، بەلكو ھەردەم
برەنگى (مەجزوو) دابوويە و عەرووزەك و زەربەك ھەنە و ئەو زىحاف و عىللەيىن كو
دكەفنه دقئ كېشىدا (۱-خەبن ۲-كەف ۳-شەكل ۴-حەزف ۵-تەشعيس)ن.

۱۵- كېشا موتەقارېب: ژ چوار جار دووبارە بوونا ھەنگاوى (فعلون) د ھەر نېشە
دېرەكىدا دروست دىبىت، ئانكو ھەشت ھەنگاويىبە بقى رەنگى:

(فعلون فعلون فعلون فعلون) $2 \times$ يانژی (- ب - - - - ب - - - - ب - - - - ب) $2 \times$
د ھۆزانا عەرەبىدا ئەف كېشە برەنگى (تەواو و مەجزوو) بكار ھاتىبە و دوو عەرووز
و شەش زەرب ھەنە، و ئەو گورانكارىيىن كو دكەفنه دقئ كېشىدا: (۱-قەبز ۲-حەزف ۳-
سەلم/تلم) ۴-سەرم/ثرم) ۵-قەسر ۶-خەرم ۷-قەتە ۸-بەتر)ن.

۱۶- کیشا موته‌دارک: ئەف کیشە ژى ژ چوار جار دووباره بوونا هه‌نگاوى (فاعلن) د هەر نيچه دپره‌کيدا دروست دبیت، ئانکو هه‌شت هه‌نگاوييه بفي ره‌نگى:
 (فاعلن فاعلن فاعلن) ۲ × يانزى (- ب - - ب - - ب -) ۲ ×
 ئەف کيشه د هۆزانا عه‌ره‌بیدا بشيوى (ته‌واو و مه‌جزوو) بکار هاتيه و دوو عه‌رووز و چوار زه‌رب هه‌نه و ژ گورانکاریين کو دکه‌فنه دفي کيشيدا (۱- خه‌بن ۲- ته‌رفيل ۳- ته‌زييل ۴- ته‌شعيس ۵- قه‌تع)ن.

۵- بازنه‌يین عه‌رووزى:

زانستى عه‌رووزى، ريکخستن و پولين کره‌کا هوير بخوفه‌دگريت، کو ژ (پيت) ئانکو ده‌نگين بزوين و نه‌بزوين کو بچوکترين يه‌که‌يا ئاخفتنييه ده‌ستپيدکته؛ هه‌تاکو دگه‌يته بازنه‌يین عه‌رووزى. بفي رامانى کو چه‌ند ده‌نگ يه‌که‌يه‌کى دروستدکه‌ن، ئيک يان دوو يه‌که‌ ژى، بنه‌ما و بنچينه‌يین عه‌رووزى (سه‌به‌ب، وه‌ته‌د، فاسيله) دروست دکه‌ن و چه‌ند سه‌به‌ب و وه‌ته‌د ژى هه‌نگاو (ته‌فعله‌يین عه‌رووزى) پيکدئين، چه‌ند هه‌نگاو ژى کيشين تايه‌ت دروستدکه‌ن و چه‌ند به‌حر (کيش) ژى بازنه‌يین عه‌رووزى دروستدکه‌ن.

- ((ئهو کيشين کو دگهل ئيک نزيكى هه‌بيت و ژ هه‌نگاوين تايه‌ت پيکه‌تايه‌ت؛ دچنه دناف به‌حه‌رکا عه‌رووزيدا، ئهو به‌حر (کيش) ين کو هه‌نگاوين وان ژ لايى سه‌به‌ب و وه‌ته‌دا دگهل ئيک وه‌که‌ه‌في هه‌بيت و جياوازيان وان د ريز بوونا ئەفان سه‌به‌بان و وه‌ته‌داندا بيت، دکه‌فنه د ئيک بازنا عه‌رووزيدا))^(۱). سه‌بارته‌ في چه‌ندى ماموستا (بيمار) دپيژيت: ((ئهو‌ه‌تا زاناي دانه‌رى عه‌رووز خه‌ليل کورى ئەحمه‌د هي‌ناويه‌تى به‌ پيى له‌ يه‌ک جوونى سه‌به‌ب و وه‌ته‌دى به‌حه‌رکان، به‌حه‌رکانى عه‌رووزى چه‌پک چه‌پک کردوه، هه‌ر چه‌پکيک وه‌کو بازنه‌ى ئەندازه‌يه‌وه هه‌ر به‌حرک له‌م چه‌پکانه له‌ سه‌ر چيوه‌ى بازنه‌که له‌ خاليکه‌وه به‌ري ده‌که‌ويت و له‌ خاليکيش کوتايى ديت))^(۲) ئەفجا، زارافي بازنه‌ى ژ هندى هاتيه کوچه‌ند به‌حه‌رکا هه‌نگاوين وان، نزيكى و وه‌که‌ه‌في هه‌بيت د (سه‌به‌ب و وه‌ته‌د و فاسيله)يدا دناف بازنه‌يه‌کيدا دادن و بو هه‌ر

(۱) دکتز محمد حسين کرمى، عروض وقافيه در شعر فارسي، ص ۱۴۰.
 (۲) عبدالرزاق بيمار، کيش و موسيقاي هه‌لبه‌ستى کوردى، ل ۵۲.

بازنهیهکی ژى نافهکى لیدادن. بو نمونه: بهحرین (متقارب) و (متدارك) کو سهبهب و وهتهدین وان وهکو ئیکن دچنه دناف بازنهیهکیدا) بنهما و بنچینا هر ئیک ژفان بازنهیان زنجیرهیهکا دهنگایه، کو هاتیه گریدان دناف نهوی بازنیدا، کا ل کیژ دهنگی دهست پی بکهین و جیاوازیا نهفان هر دوو کیشا دهی دایه، کو کیشا (متقارب) ب وهتهدی دهست پی دکهت و کیشا (متدارك) ب سهبهبی دهست پی دکهت. دشین بریکا جیهجیکرنا سهبهبی یان وهتهدی د هر ئیک ژفان کیشاندا، کیشهک بهیته گوهورین بکیشهکا دیت. بو نمونه کیشا (متقارب) شیوهی سالما وی بقی رنگی دروست دبیت.

(فعولن فعولن فعولن فعولن) ۲×
 ۱۵۱۵ / ۱۵۱۵ ۱۵۱۵ ۱۵۱۵
 وهتهد سهبهب

نهگر بهیین سهبهبی لدهستپیکی بدانین و وهتهد بکهفیته لدویف سهبهبی دا کیشا (متدارك) دروست دبیت بقی رنگی لخوازی:

(فاعلن فاعلن فاعلن فاعلن) ۲×
 ۱۵۱۵ / ۱۵۱۵ ۱۵۱۵ ۱۵۱۵
 سهبهب وهتهد

یانژی بریکا برگیی نهف دوو کیشه بقی رنگی دهینه برکه کرن: کیشا موتهقاریب برهنگی سالم

ب - / - / ب - / ب - / - (فعولن / فعولن / فعولن / فعولن)

نهفجا نهو بهیین ژ برگا سی یی دهست پی بکهین و بگههینه دوماهیکا زنجیری نهف چهنده دروست دبیت:

ب - / - / ب - / ب - / - (فاعلن فاعلن فاعلن فاعلن فع)

نهو بهیین نهو دوو برگیهیین لدهستپیکی بگههینه برگا دوماهیکا مایی، نهف زنجیرهیه بقی شیوهی دهیته ریخستن:

ب - / - / ب - / ب - / - (فاعلن فاعلن فاعلن فاعلن) دبیته کیشا موتهداریک یا ههشت ههنگاوا سالم

نهفجا بو ساناهی کرنا نهفی کاری باشر نهوه کو هر دوو سهرین زنجیری پیکفه گری بدهین و بشکی بازنهکی دهربیخین. دوی وهختیدا د هر برکهکا نهفی زنجیری

دهست پى بکهين ب پيچهوانه‌ى ميلين(عقربه) دهمژميرى (سهعتى) لسهر نهوى بازنى بزفرين، هه‌تاكو دگه‌هينه جهى دستپيكي، نهف زنجيرا برگان بو مه به‌حره‌كى دروست دكهت. سهره‌راى فى چهندي زى پيدفييه بزائين، كو ههر نيك ژفان برگه‌پين زنجيري نوينه‌راتيا كيشه‌كا تايهت ناكهت؛ به‌لكو بتنى هنده‌ك ژفان زنجيران، كيشه‌كا عه‌رووزى دروست دكهن. ديسان بو نمونه ههر د نمونا به‌ريدا نه‌گهر ژ برگا دويى ده‌ستپيكيه‌ين هه‌تا دوماهيكى بچين چ كيشه‌كا تايهت دروست ناكهت. نه‌گهر به‌حره‌ك (كيشه‌ك) زى دروست لى هاتبيت، هاتينه پشت گوھ نيخستن و بنافى (به‌حرى موهمه‌ل) هاتينه نافكرن، سه‌باره‌ت نه‌فى چهندي زى ماموستا نوورى حه‌مه خان دبيژيت: ((به‌حره موهمه‌له‌كان يان ده‌ريا پشتگوئخراوه‌كان، بریتين له كومه‌لى ده‌ريا، به پيى سيسته‌مى بازنه‌كاني خه‌ليل، له ناو بازنه‌كاندا سه‌ره‌له‌ده‌ن، به‌لام خه‌ليل، هونراوه‌ى پى نه‌ديون، له به‌ر نه‌وه ناوى ناون كيشى پشتگوئخراو (به‌حرى موهمه‌ل) وه‌ك (كيشى ۱-موسه‌ته‌تيل ۲-موسه‌ته‌د ۳-موسه‌ته‌وافير ۴-موسه‌ته‌ريد ۵-موسه‌ته‌نيد ۶-موسه‌سه‌ريد ۷-مه‌قلووبى به‌سيت))^(۱). نه‌گهر دوو به‌حرين موسه‌ته‌قاريب و موسه‌دارك

كو ژ زنجيره‌يه‌كا برگين وه‌ك نيك دروست دبیت و دناف بازنه‌يه‌كا تايهت دا هاتبيته گونجاندن، نه‌گه‌رى وى بو فى چهندي دزفريت، هه‌ردووك ژ برگا كورت و دوو برگين دريژ پيكهاتينه و هه‌ردووك هه‌شت هه‌نگاوينه و هه‌روه‌سا جهى سه‌به‌ب و وه‌ته‌دان هاتينه گوهورين كو بشى رهنگى بووينه:

فعلون ← ۱۵۱۵ (كو ژ وه‌ته‌ده‌كا كو دگه‌ل سه‌به‌به‌كا سفك پيكهاتيه)

فاعلن ← ۱۵۱۵ (كو ژ سه‌به‌به‌كا سفك دگه‌ل وه‌ته‌ده‌كا كو پيكهاتيه)

- بازنه‌پين عه‌رووزى و پيكهاتا كيش (به‌حر)ين دنافدا:

بازنه‌پين عه‌رووزى د عه‌ره‌بيدا پينجن:

(۱- بازنا موخته‌ليف (دايرة مختلفة): كو ههر سى به‌حرين ته‌ويل (طويل)، مه‌ديد

(مديد) و به‌سيت بخوفه دگريت و ب بازنه‌يا نيكي زى ناسراوه.

۲- بازنا موته‌ليف (دايرة مؤتلفة): كو به‌حرين كاميل (كامل) و وافير (وافر) بخو

فه‌دگريت و ب بازنا دووى هاتيه نافكرن.

(۱) نورى فارس حه‌مه‌خان، عه‌رووزى كوردى، ل ۱۲۲.

- ۳- بازنا موجته‌لیب (دايرة مجتلبه): کو ههر سی به‌حرین هه‌زه‌ج (ه‌زج)، ره‌مه‌ل (رمل) و ره‌جه‌ز (رج‌زی) بخو فه‌دگریت و ب بازنا سی یی هاتیه نافکرن.
- ۴- بازنا موشته‌به‌ه (دايرة مشتبهه): کو ههر شه‌ش به‌حرین سه‌ریع (سریع)، مونسه‌ریع (منسرح)، خه‌فیف (خفیف)، موزاریع (مضارع)، موفته‌زه‌ب (مقتضب) و موجته‌س (مجثث) بخو فه‌دگریت و ب بازنا جواری هاتیه نافکرن.
- ۵- بازنا موته‌فیف (دايرة متففة): کو ههر دووک به‌حرین موته‌قاریب (م‌تقارب) و موته‌دارک (م‌تدارک) ی بخو فه‌دگریت و ب بازنا پینجی نانو کو بازنا دو‌ماهیکی هاتیه نافکرن^(۱).

هه‌روه‌کو دیار بوو، خه‌لیلی فه‌راهیدی (۱۶) کی‌ش ژ هه‌ر پینج بازنه‌یان دهر‌ئی‌خستینه، کو د بنه‌ره‌تدا (۲۲) کی‌ش ل فان پینج بازنه‌یاندا دروست دبن و خه‌لیلی بتنی (۱۶) کی‌ش لی دهر‌ئی‌خستینه و شه‌ش کی‌ش ژ وانا هاتینه پشت گو‌ه ئی‌خستن. بو نموونه د بازنا ئی‌کی‌دا، کو پینج کی‌ش ژی دروست دبن وه‌کو (ته‌ویل، مه‌دید، موسته‌تیل، به‌سیت و مومته‌د)، سی کی‌ش ژوانا (ته‌ویل و مه‌دید و به‌سیت) هاتینه بکار ئیان و دوو کی‌شین دیتر هاتینه پشت گو‌ه ئی‌خستن. بو دیار کرنا نه‌وان بازنه‌یان و کی‌شین دروست‌بوویی د هه‌ر بازنه‌کی‌دا و دیسان نه‌و کی‌شین پشت گو‌ه خستی هه‌ر پینج بازنه‌دگه‌ل کی‌شین وان پی‌که‌اتینه بشی ره‌نگی خواری:

د بازنا ئی‌کی‌دا چوار هه‌نگاوین سی و چوار بر‌گه‌یی بخو‌فه‌دگریت و کوما - وان د هه‌ر نیقه‌ دیره‌کی‌دا دبیته (۱۴) بر‌گه‌:

ته‌ویل: ب-ب-ب-ب-ب- (فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن)

مه‌دید: ب-ب-ب-ب-ب-ب- (فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن)

موسته‌تیل: ب-ب-ب-ب-ب-ب- (مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن)

به‌سیت: ب-ب-ب-ب-ب-ب- (مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن)

مومته‌د: ب-ب-ب-ب-ب-ب- (فاعلن فاعلاتن فاعلن فاعلاتن)

کی‌شا مومته‌د و موسته‌تیل دوو کی‌شین پشت گو‌ه هافی‌تینه.

- د بازنا ژماره (۲) دا، سی هه‌نگاوین پینج بر‌گه‌ یینه و کوما وان د هه‌ر نیقه‌

دیره‌کی‌ دا دبیته (۱۵) بر‌گه‌

(۱) دکتر اسعاد عبدالهادی قن‌دیل، فنون شعر فارسی، ترجمه: فاطمه سوهان فکر، ص ۲۵۲.

وافر: بـبـبـبـبـبـبـبـبـ (مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)
 کامل: بـبـبـبـبـبـبـبـبـ (متفاعلتن متفاعلتن متفاعلتن)
 متوافیر: بـبـبـبـبـبـبـبـبـ (فاعلاتك فاعلاتك فاعلاتك)
 كیشا متوافیر ژ کیشین پشت گوھ هافیتیه.

دبازنا ژماره (۲) دا، سی ههنگاوین چوار برگه بینه و کوما وان د ههر نیقه دیرهکی
 دا دبیته (۱۲) برگه

ههزهج: بـبـبـبـبـبـبـبـ (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن)
 رهجهز: بـبـبـبـبـبـبـبـ (مستفعلن مستفعلن مستفعلن)
 رهمهل: بـبـبـبـبـبـبـبـ (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن)
 ههر سی کیش ب دروستی بکارهاتینه

د بازنا ژماره (۴) دا، سی ههنگاوین چوار برگه بینه و کوما وان د ههر نیقه
 دیرهکیدا دبیته (۱۲) برگه

سهریع: بـبـبـبـبـبـبـبـ (مستفعلن مستفعلن مفعولات)
 موتهئید: بـبـبـبـبـبـبـبـ (فاعلاتن فاعلاتن مستفعلن)
 مونسهرید: بـبـبـبـبـبـبـبـ (مفاعیلن مفاعیلن فاعلاتن)
 مونسهریج: بـبـبـبـبـبـبـبـ (مستفعلن مفعولات مستفعلن)
 خهفیف: بـبـبـبـبـبـبـبـ (فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن)
 موزاریع: بـبـبـبـبـبـبـبـ (مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن)
 موقتهزهب: بـبـبـبـبـبـبـبـ (مفعولات مستفعلن مستفعلن)
 موجهتس: بـبـبـبـبـبـبـبـ (مستفعلن فاعلاتن فاعلاتن)
 موتهررد: بـبـبـبـبـبـبـبـ (فاعلاتن مفاعیلن فاعلاتن)
 سی کیشین (موتهئید، مونسهرید و موتهررد) ژ کیشین پشت گوھ نیخستینه.

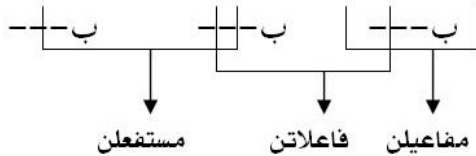
د بازنا ژماره (۵) دا، چوار ههنگاوین سی برگه بینه و کوما وان د ههر نیقه
 دیرهکیدا دبیته (۱۲) برگه

موتهقاریب: بـبـبـبـبـبـبـبـ (فعولن فعولن فعولن)
 موتهدارك: بـبـبـبـبـبـبـبـ (فاعلتن فاعلتن فاعلتن)
 ههر دوو کیش ب دروستی بکار هاتینه

هه‌ژى گۆتنييه كو ده‌مى بر‌گه‌يىن كيشين سالم دناف بازنه‌يه‌كيدا بهيته گونجاندن، شيوه‌ى موزاحه‌فا كيشا زى دشين دناف هه‌مان بازنه‌يدا بهينه گونجاندن بو نمونه: زنجيرا بر‌گه‌يىن بازنا هه‌زه‌ج (بازنا موخته‌ليب) وهربرگين بقى رهنگى خواري:

(ب - - - / ب - - - / ب - - -) كيشا هه‌زه‌ج

دبينين كو بر‌گه‌يىن ئيكي و سى يى و چواري ب ريز هه‌ر ژ ده‌ستپيكا وان دببته زنجيرا كيشين (هه‌زه‌ج) و (ره‌جه‌ز) و (ره‌مه‌ل) بقى رهنگى:

نهو نه‌گه‌ر بهيىن هه‌نگاوى (مفاعيلن)ى، مه‌كفوف (مكفوف) بكهين، زنجيرا بر‌گه‌يىن هه‌زه‌جى بقى شيوه‌ى دروست دببته:

(ب - ب - ب / ب - ب - ب) (مفاعيل مفاعيل مفاعيل)

دبينين نه‌گه‌ر ژ بر‌گا ئيكي ده‌ست پى بكهين دببته كيشا هه‌زه‌جا مه‌كفوف (مكفوف)

نه‌گه‌ر ژ بر‌گا سى يى ده‌ست پى بكهين دببته كيشا ره‌جه‌زا مه‌توى (مطوى)

نه‌گه‌ر ژ بر‌گا چواري ده‌ست پى بكهين دببته كيشا ره‌مه‌لا مه‌خبون (مخبون)

كيشا ره‌جه‌زا مه‌توى (مطوى) بقى رهنگى دروست دببته:

(ب - ب - ب / ب - ب - ب) (مفتعلن مفتعلن مفتعلن)

كيشا ره‌مه‌لا مه‌خبوون زى بقى رهنگى دروست دببته:

(ب - ب - ب / ب - ب - ب) (فعالتن فعالتن فعالتن)

نهو زى بو مه‌ ديار بوو كو گورانكارپين كيشان زى وه‌كو كيشا سالما وان دناف بازنه‌يه‌كيدا دهينه گونجاندن و هه‌ر ئيك ژفان پينج بازنه‌يان زنجيره‌يه‌كا بر‌گايه‌ كو هه‌ردووك سه‌رين وان گه‌هشتينه پي‌كفه.

پشکا دوی

عہرووز د ہوزانا کلاسیا فارسیدا:

۱- زمان و ئہدہیاتا فارسی بہری ئیسلامہتی

۲- دہستیپکا ہوزانا فارسی پشتی ئیسلامہتی

۳- کیش و قالین کیشین عہرووزی د ہوزانا کلاسیا فارسیدا

۴- ریٹرا کیشین عہرووزی د ہوزانا فارسیدا

۵- بازنہین عہرووزا فارسی

۶- حافی شیرازی و بکارئینانا کیشین عہرووزی

أ: زمان و ئەدەبىياتا فارسى بەرى ئىسلامەتتە:

۱- زمانى نەتەوین ئىرانى:

زمانى رەسمىي نەتەوین ئىرانى ب زمانى فارسى ھاتىھ نافتكرن كو د بنیاتدا، ((زمانى ئىرانى، لھكھ ژ گرۇپا زمانىن ئارىانى يان ھىندوئىرانى))^(۱) و زمانىن ھىندوئىرانى ژى بخو دبىتھ دوو لق ((ئىك ژوان گرۇپى زمانىن ھىندى(سانسكرىت sanskrit، پراكرىت prakrit) و زمانىن ھىندىيىن نوى) و گرۇپى دوىى زمانىن ئىرانى (فارسى باستان و ئەفستايى و پھلھوى و فارسىا نوى و كوردى و ئەفغانى و . . .) كو ژبەر وھكھفيا ئەفان ھەردووگرۇپىن زمانى پىكدىقھ، زمانان ئەوانا دناف دەستھىھكېدا، دادنن و بنافى گرۇپى ھىندوئىرانى ئانكو زمانىن ئارىانى ددھنە نىاسىن))^(۲).

۲- مېژوويا زمانى فارسى:

بو دياركرنا مېژوويا زمانى فارسى؛ د ئىرانىدا، گھلھك زار و شىوھزارىن جۇراوجۇر ھەنە؛ كو دناقبەرا وندا سى شىوھزار، ديارترىن شىوھزارن، كو دسى قوناغىن جىاوازىن مېژووويدا تىپەرىنھ ئەو ژى بقى رھنگى خوارى:

(قوناغا ئىكى: ئەف قوناغھ، ھاتىھ نافتكرن ب فارسىا كھفن يان (فارسى باستان)، دەسپىكا ئەفى قوناغى بۇ وى شىوھزارى دزفرىت كو نەتەوئى ئىرانى، پىشتى ژىكفھبونا وان ژھەف نەزادى خو (ھىندىان)، پى ناخفتىنھ و ھەتا چەرخىن چوار و سىيى بەرى زايىنى ژى بەردەوام بووینھ و ئەف قوناغھ ب دووشىوھزارا، ناسراوھ (ئەفستايى و فارسىا كھفن).

قوناغا دووى: ئەف قوناغھ، ژ ھەر دوو چەرخىن سىيى و دووى بەرى زايىنى دەست پىدكھت، كو دبىژنى قوناغا فارسىا نافھپاست (فارسى ميانھ)^(۳) و ھەتا چەرخىن

(۱) د. محسن ابوالقاسمى، تاريخ زبان فارسى، وىرايش دوم، چاپ چھارم، چاپ و انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامى، تھران ۱۳۸۳ھ. ش، ص ۳.

(۲) د. اسعاد عبدالھادى قنديل، فنون شعر فارسى، ترجمه: فاطمھ سوھان فكر، ص ۱۳.

(۳) پىشتى ھىرش كرنا (ئەسكھندەرى مەقدونى)، لسەر ئىرانى، زمانى ئەفستايى و فارسىا كھفن ژناف چوو"ئى دەمى ئىرانىان شىان يونانىان ژ ناخا خو بگھنھ دەرى و يونانى ژ ئىرانى ھاتنھ دەرتىخستن، حكومت كھتھ دەستى پھلھوىان دا و شىان زمانھ كى نوى دروست بگھن بنافى فارسى يا ميانھ ئانكو زمانى پھلھوى. يا ھاتىھ وەرگرتن ژ: محمد تقى بھار(ملك الشعراو)، سىك شناسى زبان و شعر فارسى، بھ اھتمام كىومرث كىوانى، چاپ اول، انتشارات مجىد، تھران، ۱۳۷۷ھ. ش، ص ۱۲.

ههشت و نهه پستی زایینی هه‌ریا به‌رده‌وام بوو، وشپووزاری وئ ژى ب په‌هله‌وى (به‌لوى)^(۱) هاتیه ناکرن، کو بخو دبیته دوو لقیئ سهره‌کی: لقا ئیکى، ل روژئاڤایا ئیرانییه کو ب په‌هله‌ویا هه‌شکانی هاتیه ناکرن و لقا دووی: باشوری روژئاڤا ئیرانى، کو ب په‌هله‌ویا ساسانی ناسراوه.

قوناغا سى یی: کو فارسیا نوییه، هه‌ر ژ چه‌رخین هه‌شت و نهه پستی زایینی (دنیفا چه‌رخى سى یی کوچى دا)، ده‌ست پى دکه‌ت و هه‌تا نهو ژى هه‌ر به‌رده‌وامه و دڤى قوناغیدا، شپووزاریئ نویین ئیرانى به‌ره‌ف زیده‌هى دچیت، کو دبیت، نفیسینا پتریا ئه‌وانا، پستی بکارئینانا رینقیسا عه‌ره‌بى د ئیرانیادا، هاتبیته ئه‌نجامدان: لى زمانى ئه‌ده‌بیى ره‌سمى د ئیرانى، پستی ئیسلامه‌تیى، کو زمانى هوزان و په‌خشانى بیت، زمانى ده‌رى(درى)^(۲) ئانکو فارسیا نوییه)^(۳). کو شپووزاریئ سهره‌کیئ فارسیا نووى ژى بسهر دوو گروپین سهره‌کیدا ده‌ینه دابه‌شکرن ((گروپى زمانى روژئاڤایى و گروپى زمانى روژه‌لاتى، کو ده‌فه‌ریئ (خوراسان، ئه‌فغانستان و ماوه‌رائونه‌ره‌ئ بخوفه‌دگریت))^(۴).

۲- هوزانا فارسی به‌رى ئیسلامه‌تیى:

د فارسیا که‌فندا (پارسی باستان)، کو زمانى نفیسینا پاشاپین (هه‌خامه‌نشى) نه، ((که‌فترین پاشماوى فى زمانى، نفیسینا ئاریارمنه (Ariaramna) پاشى نفیسینا (کوروشى مه‌زن) و (خه‌شایارشا) ییه))^(۵) و ئه‌فد زمانه ((زمانى نفیسین و به‌رجه‌سته‌کارى و زمانى ره‌سمیئ (هه‌خامه‌نشیان) بوویه کو ب رینقیسا بزما‌رى هاتیه نفیسین و ئیک ژ گرنه‌ترین پاشماوه، نفیسینا سه‌ر به‌ریین (داریوشى) یه دچیاىی

-
- (۱) زمانى په‌هله‌وى ژ نافی (په‌هله) هاتیه وه‌رگرتن، کو پینج ولاتین ئیرانى بخوفه‌دگریت و ئه‌و پینج ولات ژى بریینه ژ (رئى، ئه‌سفه‌هان، هه‌مه‌دان، ماه نه‌هاوه‌ند، نازه‌ربایجان) یا هاتیه وه‌رگرتن ژ په‌رتوکا، عبدالعظیم قریب و همکاران، دستور زبان پنج استاد، زیر نظر دکتر سیروس شمیس، چاپ ششم، چاپخانه رامین، انتشارات فردوس، تهران، ۱۳۸۰هـ. ش، ص ۲۱.
 - (۲) ئه‌گه‌رى ناکرنا ئه‌فى زمانى ب زمانى ده‌رى(درى)، ئه‌وه کو، زمانى ده‌ربارین پاشاپین ئیرانى بوویه و زمانى ئاخفتن د ده‌ربار و ده‌زگه‌هین میرى و مدله‌بندین پاشاپا بوویه کو ب ده‌رى(درى) هاتیه ناکرن و هوزانقان و ئه‌دیب دوى ده‌میدا هنده‌ک جارا (درى) و هنده‌ک جارا ژى (پارسی) ئانکو (پارسیا ده‌رى) هاتینه ناکرن. د. ذبیح الله صفا، تاریخ ادبیات ایران، جلد اول، چاپ بیستم، چاپخانه شمساد، انتشارات ققنوس، تهران، ۱۳۸۱هـ. ش، ص ۵۱.
 - (۳) د. اسعاد عبدالهادى قندیل، فنون شعر فارسی، ترجمه فاطمه سوهان فکر، ص ۱۶-۲۱.
 - (۴) ژیلیر لازار، شکل‌گیری زبان فارسی، ترجمه مهستی بحرینی، چاپ اول، چاپ نوبهار، انتشارات هرمس، مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدن‌ها، تهران ۱۳۸۴هـ. ش، ص ۵۶.
 - (۵) د. پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۳۸۰.

(بیستون) دا گو ب (کەتیبە داریوشی ناسراوه)^(۱) سەبارەت ئەفی نقیسینی ئیراناسی ئەمانی، ((ف. کونیک) ریزین (۷۶، ۷۵، ۷۴) ژ ستینا دووی ژ (کەتیبە داریوش)ی کو لەسەر چیاوی بیستون هاتیه نقیسین ب هۆزان لقەلەم دایه و (د. موعین) ژ سەبارەت وان نقیسینا دیبژیت؛ کو ئەو نقیسین بکیشا ئاوازی هاتیه نقیسین^(۲))) هەرچەند دفی ماوهیدا نابیت پەرتوکا ئەفیستای ژبیربکەین؛ چونکە ((کەفتەترین نقیسینا، کو بو ئیرانیان هەتا نەو مابیتەفە (گاها) یان (گانا) کو ب رمانا سرودی دەیت و پشکەکە ژ ئەفیستای کو هۆزانین کیشدار تیدا هەیه، لەسەر بنچینا کیشا برگەیی هاتیه نقیسین و پشکەکە ژ (یەسنا) کو هەر دپەرکا سرودی ژ یازدە هەتا نوزدە برگا پیکهاتیه^(۳))).

ئیکەمین بەلگە کو ئاماژە ب هەبوونا هۆزانی هاتبیتە دان، ئەوه (د ناوچەیا (تورفان) ل تورکستانا رۆژەلاتی هاتیه دیتن، کو بشینوارین تورفانی ناسراوه و هندەک تیکستین تورفانیا فارسی هەردوو پەرتوکین بناف و دەنگین پیغەمبەر (مانی)، (شاپورگان) و (ئینجیلا مانی) بخوفەدگریت^(۴))) دناف پەرتوکا مانیدا، (پشکەک ژ پەرتوکی ب رینقیسا پەهلەوی هاتیه نقیسین کو هندەک ژ وان نقیسینا (۱۲) برگەیی و هندەک ژ (۹) برگەییە و هۆزانا (۱۲) برگەیا مانی، دبیت ژ پەرتوکا (شاپورگان) یا وی (مانی) بیت بو نمونە پارچە هۆزانەکا (۱۲) برگەیی:

خورخشیت ی روش اد پور ماهی برازاگ
 رۆژ نداد برازند از تنواری او^(۵)

هەر وهسا بەرهمەکی دی یی هۆزانی کو ئاماژە ب هەبوونا هۆزانی ددەت ((دناف شکەفتەکی د دەفەرا (حاجی ئاباد) دا، (شاپوری ئیکی ساسانی)، نقیسینەک ب دوو زمانین (فارسیا ناوەراست ئانکو میانە) و (پەهلەویا ئەشکانی) نەخش کریه، کو ئەف

(۱) محسن ابوالقاسمی، تاریخ مختصر زبان فارسی، چاپ چهارم، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۸۱ ه. ش، ص ۲۵.
 (۲) د. محسن ابوالقاسمی، شعر در ایران پیش از اسلام، چاپ دوم، انتشارات گهوری، تهران، ۱۳۸۳ ه. ش، ص ۴۸.
 (۳) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر- عروض و قافیه، ص ۱۰.
 (۴) د. مهري باقری، تاریخ زبان فارسی، مجموعه فنون و مفاهیم ادبی، چاپ نهم، چاپ سارنگ، نشر قطره، تهران، ۱۳۸۳، ص ۹۹.
 (۵) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر- عروض و قافیه، ص ۱۱.

نقیسینه پارچه هۆزانهکه کو لسەر ئه‌ساسی کیشا بره‌گی یه و بشیوی (۸) بره‌گی هاتیه نقیسین))^(۱). د زمانی په‌هله‌ویدا هنده‌ک هۆزان هه‌نه و هه‌تا نه‌و یین ماین نه‌و زی ((په‌رتوکین (بندهش) و (دره‌ختی ئاسوریک) و (یادگار زیران)ه کو ب زمانی په‌هله‌وی ئه‌شکانی هاتیه نقیسین))^(۲) و ((د په‌رتوکا (یادگار زیران)، هۆزانی هفت بره‌گی نه‌و کو ده‌بارده‌ی شهر و شوره‌کی دبیژیت، دناقبه‌را (ئه‌رجاسب) پاشایی (هون)ی یان و شایی ئیرانی (گوشاسب)ی و په‌رتوکا (دره‌ختی ئاسوریک) زی سه‌باره‌ت گه‌فتگویا (بزن و دارا نه‌خل)ی دایه، کو دبنیاتدا، هۆزانا وی زی (۱۲) بره‌گی یه و لسەر ئه‌ساسی کیشا بره‌گی هاتیه نقیسین))^(۳).

هه‌روه‌سا چه‌ندین به‌ره‌مه‌ین هۆزانی دیتر زی هه‌نه ژوانا ((چامه‌یا (شاه به‌هرام) و (جاماسب نامه) و (سرود که‌رکوی) د ده‌قا (سیستان)دا، کو (۶) بره‌گه‌ئینه و چه‌ندین به‌ره‌مه‌ین دیین هۆزانی هه‌نه کو لسەر بنچینا کیشا بره‌گی^(۴) هاتینه نقیسین))^(۵) بقی ره‌نگی بو مه‌هاته دیارکرن، به‌ری ئیسلامه‌تی فارسی خودان به‌ره‌مه‌ین هۆزانی بوینه و ئه‌ده‌بیاتا فارسی، ئه‌ده‌بیاته‌کا به‌ره‌ره‌ و ده‌وله‌مه‌نده، بتایبه‌تی دبواری هۆزانی‌دا و نه‌و خالا گرنگ ل‌دور بابه‌تی هۆزانی د ناف ئه‌ده‌بیاتا فارسیدا، کو پیدقی ب ئامازه‌ پیدانییه، نه‌وه هۆزان هه‌ر ژ که‌فن د ئیرانی دا، رۆله‌کی زور گرنگ و کاریگه‌ر هه‌بوویه د پاراستن و به‌لافکرنا زمانی فارسی و روشنبیریا ب هیزا وان، د چه‌رخین داگیرکنا عه‌ره‌باندا و هیرش کرنا (مه‌غولان) لسەر ئیرانی، بگشتی هۆزانا فارسی به‌ری ئیسلامه‌تی، بنچینا وی لسەر بنه‌مای (برگا) هاتیه دانان و دابه‌شبوونا هۆزانا که‌فن بقی ره‌نگیه (۱- سرود Hymn ۲- چامه‌(چکامک) Balld

(۱) د. محسن ابوالقاسمی، شعر در ایران قبل از اسلام، ص ۶۵.

(۲) د. اسعاد عبدالهادی قنبدیل، فنون شعر فارسی، ص ۲۶.

(۳) د. محسن ابوالقاسمی، شعر در ایران پیش از اسلام، ص ۱۰۷.

(۴) دگه‌ل ئه‌فان بیر و بۆجواناندا، کو کیشا که‌فنا ئیرانی بکیشا بره‌گی پ‌ولین دکه‌ن، چه‌ند بۆجوانین به‌ره‌ه‌واری، زی هه‌نه د پ‌ولکرنا ئه‌وان کیشا"وه کو کیشین چه‌ندیتی یان چه‌وانی، کو ئه‌وان گروپ ژ ره‌خه‌گر و نقیسه‌ران کو کیشا ئیرانیا که‌فن وه کو کیشه‌کا بره‌گی پ‌ولین کرینه، نه‌و ده‌ستفیسین ل‌به‌ر ده‌ست دا، ب تنی هۆمارا برگان نیشان دده‌ت و چه‌وانیا خواندنا هۆزانا نه‌هاتیه‌ پاراستن"دا کو بنیاتا ریتمایا وان به‌یته زانین"ژ به‌ر هندی ئه‌وانا بتنی تیپینی یا هۆمارا برگان کریه. بو پتر پ‌یزان لسەر ئه‌فان زانیاریان بپه‌ره‌رتوکا: د. محمه‌د به‌کر، کیش و ریتمی شیعری فولکلوری کوردی، چاپی به‌که‌م، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، ده‌زگای نارس، هه‌ولیه‌، ۲۰۰۴، ل ۱۰۵ - ۱۰۸.

(۵) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر-عروض و قافیه، ص ۱۱۷.

۳- تهرانهك (ترانهه) Song^(۱) ۴- داستان یان گفتگو (مناظره)^(۲) Debate/Dialogue د نافه‌را دوو كه‌ساندا^(۳) و هه‌تا راده‌یه‌كی ئەف هۆزانه، پشتی ئیسلامه‌تی ئەم‌مایه و ئەگه‌رین سه‌ره‌كیین وی ژى؛ بۆ زمانى عه‌ره‌بى دزفريت دناف ئیرانیادا و کاریگه‌ریا زمانى عه‌ره‌بى لسه‌ر شیوه‌زارین ئیرانى، ژ دوو لایه‌نان فه به‌رحا‌ف دبیت؛ ((ژلایه‌كى ئەوه زمانى عه‌ره‌بى دگه‌ل داگیر کرنا ئیسلامه‌تی، جهی شیوه‌زاری په‌هله‌وی گرت و ژلایه‌كى دیقه ژبه‌ر کو زانستیت ئیسلامی، بگشتی ژ زانستیت ئەده‌بى و مه‌نتق و دینی، هه‌می ب زمانى عه‌ره‌بى، دهاتنه نقیسین ئەفجا بو فیگرنا ئەفان زانستان پیدافى ب زمانى عه‌ره‌بى هه‌بو))^(۴) و مه‌زنتزین سه‌ره‌که‌فتنا عه‌ره‌بان سه‌ر ئیرانى دا کرى، ئەو بوو کو شیان رینقیسا عه‌ره‌بى سه‌ر رینقیسا فارسیدا سه‌ه‌پینن و رینقیسا په‌هله‌وی، جهی خو ب رینقیسا عه‌ره‌بیدا و بیتین زمانى ژى ب بیتین عه‌ره‌بى هاتنه گوهورین. ((بى گومان ئەده‌بیاتا فارسى ب ئیکجاری نه‌که‌فتنه دبن کاریگه‌ریا ئەده‌بیاتا عه‌ره‌بیقه، به‌لکو ل هنده‌ک جهین ئیرانى هه‌ر بزمانى فارسى دناخفتن و هه‌ر دیسان هۆزان دقه‌هاندن ب هۆزانا بره‌گه‌بى هه‌روه‌کو د په‌رتوکا (میزوویا قوم) (تاریخ قم) دا دیار دبیت))^(۵) و کیشا بره‌گه‌بى د ئیرانى پشتی ئیسلامه‌تی هه‌ر یا به‌رده‌وام بوو و ((نه‌و د ئیرانیادا، نقیسینا هۆزانین (۱۰) بره‌گه‌بى کو بزمانى په‌هله‌وی و ده‌رى و کوردییه هه‌ر یا به‌رده‌وامه))^(۶) سه‌ره‌رای فى چهنده‌ی کو رینقیسا عه‌ره‌بى هاته دناف زمانى فارسیدا، ئەدیپ و نقیسه‌رین فارس ژى، که‌تنه دبن کاریگه‌ریا زمانى عه‌ره‌بیدا و

-
- (۱) پشکه‌ک ژ هۆزانین چه‌رخى ساسانیان هاتیه‌ نا‌فکرن ب ته‌رانه‌ یان (ترانگ، رنگ) و ئەف جو‌ره هۆزانه، ئەو هۆزانین ناوچه‌یینه کو دناف خه‌لکی دا د باژیر و گوندان دا دهاتنه خویندن ژ په‌رتوکا: سیماداد، فرهنگ اصطلاحات ادبی، ص ۱۲۹.
- (۲) قالی هۆزانا مونازری (منافره)، لسه‌ر ئەساسی قه‌سیدی یان پارچه (قگه‌ه) ده‌یته دروستکرن. هنده‌ک جاران ژى بشیوی په‌خشانه و ئەف گفتگو، یان گه‌نگه‌شه بره‌نگی پرسیار و به‌رسف ده‌یته نقیسین و ژ داهینانا ئیرانیانه، ئانکو تابه‌ته ب هۆزانا فارسیه، کو ئەف جو‌ره هۆزانه، به‌رى ئیسلامه‌تی د ئیرانى دانا‌ف ئەده‌بیاتا وان دا بوویه و نموونا دیار و به‌رحا‌ف ژى، په‌رتوکا (دره‌ختى ئاسوریک) ه و ئیکه‌مین هۆزانفانى فارس کو بشیوی هونه‌رى هۆزان (مونازره) دروست کریت، (ئه‌سه‌دی تو‌سى) یه‌ کو خودانى په‌رتوکا (گورشاسپنامه) و (لوغه‌تى فورس) ه. بۆ زانیاریا پت لسه‌ر ئەفى بابه‌تى بنیره په‌رتوکا: د. سروس شمسیا، انواع ادبی، چاپ اول، چاپخانه تابش، نشر میترا، تهران، ۱۳۸۳ه. ش، ص ۲۳۰.
- (۳) محمد تقی بهار (ملك الشعراو)، سبک شناسی زبان و شعر فارسی، ص ۲۳۶.
- (۴) پروین شکبیا، شعر فارسی از آغاز تا امروز، ص ۳۱.
- (۵) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر-عروض و قافیه، ص ۱۶.
- (۶) محمد تقی بهار (ملك الشعراو)، سبک شناسی زبان و شعر فارسی، ص ۱۹۶.

چەندىن پەرتووك ب زمانى عەرەبى^(*) نقيسینه و پەيڧ و زاراقىن عەرەبى ھەر د دەستپىكا چەرخى ئىسلامەتپىدا، تىكھەلى زمانى فارسى بوون؛ لى ھۇزانا فارسىا ئەدەبى بدروستى د چەرخى سى يى كوچى دا ھاتە دروست كرن؛ ئەگەرئى وى ژى دزفريت بو ((شورشا نەتەوئى ئىرانى لدوماھىكا چەرخى دووئى كوچىدا، دەمى كو ئىرانىان، سەربەخويا خو ژ خىلافتا (عەباسيان) وەرگرت و ژنوى، دەست ب دانانا دەولەتەكا سەربەخو كر و پىكولكرن بۆ سەر ژنوى ئافاكرنا زمانى فارسى و ئەف پىكولە د بەردەوام بوون ھەتاكو بۆ جارا دوئى، شيان ئەفى زمانى بگەھىنە د ئاستى زمانەكى ئەدەبىقە))^(۱).

ب: دەسپىكا ھۇزانا فارسى پىشتى ئىسلامەتپى:

۱- ھاتنا كىشىن عەررووزى بو ناف ھۇزانا فارسى:

سەبارەت ھۇزانا فارسى بشىۋەھىكى ئەدەبى، د دوماھىكا چەرخى دوئى كوچى و دەسپىكا چەرخى سى يى كوچى دا، دروست بووئە و ھەر وەكى نامازە پى ھاتىە دان دەسپىكا پەيدابوونا وى ژى بۆ بزاقىن شورشا خەلكى ئىرانى دزفريت بۆ دانانا دەولەتەكا فارسى. دقى ماوھىدا ئەگەر ھۇزان ھاتىبەتە دروستكرن ھەر بشىۋەى برگەبى بووئە، ئانكو ھۇزانەكا نەتەوھىى و ژبەر كارىگەرىا زمان و ئەدەبىياتا عەرەبى لسەر ئىرانى، ھۇزانا برگەبى يا فارسى ھىدى ھىدى جەئى خۆب ھۇزانا عەررووزا عەرەبى دا و د ھندەك سەرچاۋىن كەفتىن فارسىدا بتايبەتى د (مىژوويا_سىستان) ھاتىە كو ((ھۇزانقانىن فارس لدەسپىكى، لسەر لاسايىكرنا ھۇزانا عەرەبى، ھۇزانا فارسى گۆتپە و يەكەم ھۇزانقانى (دەربارى) كو بشىۋەى ئەدەبىياتا عەرەبى، ھۇزانا عەررووزى گۆتپەت (مجمەد وەسەف بووئە))^(۲). سەبارەت ئىكەمىن ھۇزانقانى فارس، كو بزمانى فارسى

(*) بەلاقبوونا زمانى عەرەبى د ئىرانىدا، پىشتى ھاتنا ئىسلامەتپى، بوو زمانى ئەدەبى و فەرمى د ئىرانىدا و ئەدەبىن ئىرانى چەندىن بەرھەم بزمانى عەرەبى دانايىنە ژوان ئەدەبىان دشىن نافتىن چەندىن نقيسەران بىن بۆ نمونە د بوارى ئەدەب و شىعر و پەخشاندا (شارىن بەرد، ئەبى نواس، ئىبن رومى و بدىعو زمانى ھەمەدانى) بۆ پىز پىزانىن بىئەر: گوفارا رامان، د. كمال مەعرف، بەراوردىك لە نىوان زمانى كوردى و زمانانى دراوسىدا، ژمارە (۱۱۵)، ھەولير، كانوونى يەكەم، ۲۰۰۶، ل. ۹۰۳-۹۳.

(۱) د. اسعاد عبدالھادى قندىل، فنون شعر فارسى، ص ۳۳.

(۲) د. سىروس شىسا، سبك شناسى شعر، ص ۱۶.

هۆزان گۆنبتیت، بیرورایین جیاواز هه‌نه و د هه‌ر سه‌رچاوه‌یه‌کی‌دا نافی هۆزانفانه‌کی هاتیه د سه‌رچاوا به‌ری نهو نافی (محمد وصیف سگزی) هاتیه نامازه پیدان و هۆزانا وی زی بقی ره‌نگی ده‌ست پی دکه‌ت، دبئی‌ت:

ای امیری که امیران جهان خاص و عام بنده وچاکرومولای وسگ بندو غلام^(۱)

دگه‌له‌ک ژیده‌رین دیت‌دا بتایبه‌تی، په‌رتوکین عه‌ره‌بی و فارسی، ده‌سپیکا په‌یدابوونا هۆزانا فارسی دوماهیکا چه‌رخ‌ی دووی کوچی، دادنن و بۆ ئیکه‌مین هۆزانفانی، کو بزمانی فارسی هۆزان لسه‌ر کیشا عه‌رووزی دانابیت نافی ((ابوالعباس مروزی) دئینن، که‌فترین سه‌رچاوی فارسی، کو به‌حس‌ی ئه‌فی هۆزانفانی کریت په‌رتوکا (لباب الالباب)ه، کو نفیسه‌ری وی (محمد عوفی)یه، نامازه بقی هۆزانفانی دده‌ت مرنا وی لسالا (۱۹۲کوجی) دادنی‌ت و دیرا ده‌سپیکا قه‌سیدا وی زی بقی ره‌نگی هاتیه:

ای رسانیده به دولت فرق خود تا فرقدین

گسترانیده به وجود و فضل در عالم یدین^(۲)

ئه‌فه قه‌سیده‌یه لسه‌ر کیشا (رهمه‌لی هه‌شت هه‌نگاو) هاتیه نفاکرن. کو چه‌ندین ره‌خنه‌زی ژلای‌ی ره‌خنه‌گرانقه لی‌هاتیه‌کرن، چاوا ئیرانیه‌ک دشیت هۆزانه‌کی لسه‌ر ئه‌فی جوژه‌قالبی دروست بکه‌ت، کو بتنی (۱۸) سالا پشتی مرنا (خه‌لیل)ی هاتیه نفیسن. پشتی ئه‌فی هۆزانفانی نافی‌ن چه‌ندین هۆزانفانی دیت ده‌یت ژوانا ((مسعود مروزی) ژ هۆزانفانی دوماهیکا چه‌رخ‌ی سی‌ی و ده‌سپیکا چه‌رخ‌ی چواری پاشی نافی مه‌زترین هۆزانفانی فارسی زمان و پیش‌په‌وی هه‌می هۆزانفانی ئیرانی کو بدروستی هۆزان، بزمانی فارسی لسه‌ر کیشا عه‌رووزی دانابیت ده‌یت، ئه‌و زی (رودکی سمرقندی)یه، د ده‌سپیکا چه‌رخ‌ی چواری کوچیدا ژیايه^(۳). ناف و بانگیا ئه‌فی

(۱) ژبیح الله صفا، تاریخ ادبیات ایران، خلاصه جلد اول و دوم، چاپ بیستم، چاپ شمشاد، انتشارات ققنوس، تهران، ۱۳۸۱ه. ش، ص ۵۵
(۲) د. اسعاد عبدالهادی قندیل، فنون شعر فارسی، ص ۳۴.
(۳) پروین شکیبا، شعر فارسی از آغاز تا امروز، ص ۴۵.

هۆزانشانی، هەر وهکی د ژێدهرین فارسیدا هاتی ئهوه کو (ناف و دهنگیا هۆزانشان (رودکی)؛ ژ بهر دانانا مهسنهوی (مثنوی)یه، ئهوا بنافی (کلیه و دمنه) هاتیه ناسین، کو دسالا (۲۲۵) کوچیدا، ئهف پهرتوکه لسهر کیشا رهمهلا شهش تهفعلیهیا مهحزوف یان مهقسوور، دانیاه وهکو دپرا هۆزانا خواری:

هر/هه/نا/مخ/تز/گذشت/رو/ز/گار	نیل/نا/موزد/ز/هیچا/موز/گار ^(۱)
- - - ب - - -	- - - ب - - -
فاعلاتن / فاعلاتن	فاعلاتن / فاعلاتن

ئهفی هۆزانشانی چهندی بهرهمین دیتر ههنه، کو د قالبین (قهسیده و قطعه و غهزل و روباعی) دا، فههاندینه. پشتی ئهفی هۆزانشانی نافین چهندی هۆزانشانین دیترین فارس دهین، کو لسهر کیشا عهرووزی هۆزان دانیاه وهکو (شههید بهلخی، دهقیقی توسی، مهنجیک تورمزی، کهسائی مهریزی، فردوسی توسی و قهروخی سیستانی و عونسوری و... هتد)^(۲) کو ههر ئیک ژفان هۆزانشانان و هۆزانشانین پشتی وان ب چهندی چهرخین میژوویی ههتا نهو ژى ناف و دهنگیا خو ههنه لسهر دانان و فههاندنا جوړه قالبین هۆزانا فارسی، لبن سیبهرا لاساییکرنا عهرووزا عهرهبی پاشان بشپوهی دستکاریکرنا عهرووزا عهرهبی و داهینان و دروستکرنا قالب و جوړین نوی ژ کیشین عهرووزی کو تایبهته ب هۆزانا فارسی، ئهدهبیاتا فارسی شیا ببیته، ئهدهبیاتهکا بهرفره و زهنگین دبواری چیکر و ریکخستنا کیشین هۆزانیقه. لسهر فی بنهمایى ژى چهندی پهرتوکی تایبهت ب زانستی عهرووزی هاتینه دانان ژلایى عهرووزانین ئیرانی فه کو بوویه ئهگهری پیشخستنا ئهفی زانستی و بهلاف کرناوئ، گرنگترین پهرتوک پهپوهنده ب فان نفیسههرا ئهوژى (ئهبولعهلا شوشتهری د چهرخى چواری کوچی، ئبولحهسهنى بههرامی د چهرخى پینجی کوچی دا و بزگمههری قاینی و مهنشوری سهمهرفهندی د دوماهیكا چهرخى پینجی و نیمام حهسهن قهتان مهریزی کو بو بهرفره بوونا زانستی عهرووزی رولهکی گرنگ دگیرن)^(۳) و ئه پهرتوکا بوویه ژێدهرکى سهرهکی و گرنگ دبواری زانستی عهرووز و سهروا و رهخنا هۆزانی دا، کو

(۱) جلال الدین همایی، فنون بلاغت و صناعات ادبی، چاپ بیست و چهارم، چاپ اتحاد، موسسه نشر هما، تهران، ۱۳۸۴ه. ش، ص ۱۵۶.
 (۲) د. اسعاد عبدالهادی قنديل، فنون شعر فارسی، ترجمه فاطمه سوهان فکر، ص ۱۱۴ - ۱۲۰.
 (۳) صدرالدین زمانیان، بررسی اوزان شعر فارسی (عروض)، ص ۱۷.

ههتا نهو ژى گرنگترين ژيډمر دهیته نیاسین په رتوکا بناف و دهنگا (شهمسه‌دین محمهد بن فهیسی رازی) یه بنافی (المعجم فی معاییر اشعار العجم) کو د چه رخی حهفتی کوچی، هاتیه نفیسین و همر د فی چه رخیدا په رتوکا ((معیار الاشعار)) یا (خاجه نه‌سیرودینی توسی)، دهرباره‌ی هوزانی و مه‌به‌ستین وی و کی‌شا هوزانی بیروبوچونین ورد و زانستی پیشکی‌شکریه^(۱). نفیسینا بابه‌تین عه‌رووزی همر دبه‌رده‌وام بوون ههتا چه رخی بیستی ژى (نفیسه‌ری ژیهاتی دکتور په‌رویز ناتل خانلری په‌رتوکه‌ک بنافی (وزن شعر فارسی) و چه‌ندین په‌رتوکین تاییه‌ت ب عه‌رووزا فارسی دانایه کو کاره‌کی گرانبه‌ها بوویه بو بنیاتنانا عه‌رووزی بره‌نگه‌کی زانستی و چه‌ندین نفیسه‌ری‌ن دیژی بنافی (مه‌سعود فه‌رزاد) و (خسرو فه‌رشیدرود) و (سیروس شه‌میسا) و . . . په‌رتوک دانایینه سه‌باره‌ت زانستی عه‌رووزی^(۲) خانله‌ری لدویف تاییه‌تمه‌ندی‌ن زمانی فارسی و لسه‌ر نه‌ساسی کورتی و دریژیا برگا عه‌رووزه‌کا نوی دروست کریه کو بنافی عه‌رووزا زانستی هاتیه نیاسین.

۲- سیستمی کیشین هوزانا کلاسیکا فارسی:

کی‌شا هوزانا فارسی، وه‌کو زمانین سه‌نسکریتی و یونانی و لاتینی و عه‌ره‌بی، لسه‌ر بنجینا چه‌ندی‌تی یانژی ده‌می (کورتی و دریژیا) برگا هاتیه ئافاکرن. (د زمانی فارسی دا شه‌ش جوړه برپه‌گه^(*) (کومه‌کا بزوی‌ن و نه‌بزوی‌ن) هه‌نه، ئی د عه‌رووزا فارسیدا بتنی دوو جوړیت وی بکار دهین کو دبیزنی؛ برپه‌ی‌ن عه‌رووزی واته په‌یقین زمانی فارسی د هوزانیدا بتنی بسهر دوو جوړا دهینه دابه‌ش کرن نه‌و ژى برپه‌گین دریژ و برپه‌گین

-
- (۱) د. حمیدرضا شایگان فر، نقد ادبی معرفی مکاتب نقد همراه با نقد و تحلیل شواهد و متونی از ادب فارسی، چاپ دیبا، انتشارات دستان، تهران، ۱۳۸۰ ه. ش، ص ۲۵.
- (۲) صدرالدین زمانیان، بررسی اوزان شعر فارسی (عروض)، ص ۱۷-۱۸.
- (*) مده‌ست ژ شه‌ش جوړه برپه‌ی‌ن فارسی ژ لای پی‌کها‌تی‌فه:
- ۱- برگا کورت CV "وه‌کو: به - که - ئ - تو"
- ۲- برگا ناوه‌ندی (متوسط): "CVCC" وه‌کو: سّر - دل - کی - ب - CVV "وه‌کو: با - بی - او - زی"
- ۳- برگا دریژ: "CVCC" وه‌کو: دست - کُرد - مه‌ر
- ب - CVVC "وه‌کو: باد - بید - بود"
- ۴- برگا کی‌شایی (کشیده) "CVVCC" وه‌کو: کاشت - گوشت - بیست
- بو پز پیزانین بنیره: عدالخالق پرهیزی، عروض نوین فارسی، چاپ اول، چاپ کیا، انتشارات قفقوس، تهران، ۱۳۸۱ ه. ش، ص ۱۸.

کورتە. (برگه‌یین عەرووزیین درێژ بخو دوو جوۆرە: ۱-پیتەکا نەبزوین+بزوینا کورت+ پیتەکا نەبزوین (CVC) وەکو (در، شن، بن)، ۲-پیتەکا نەبزوین+ پیتەکا بزویندارا درێژ (CVV) وەکو (با، بو، بی) و برگه‌یین عەرووزیا کورت ژێ بریتیه ژ: پیتەکا نەبزوین+ پیتەکا بزوینا کورت (CV) وەکو (ئە، کە، چو) ^(۱) و رەخنەگرین ھۆزانا فارسی لسەر ئی چەندی ریککەفتینە کو د ھۆزانا کلاسیا فارسی دا، ب پیچەوانە ی ھۆزانا عەرەبی کو یەکەیا ھۆزانی دێرا ھۆزانی یە دناف ھۆزانا فارسی دا ((یەکەیا ھۆزانا فارسی دێرا ھۆزانی نییە، بەلکو نیقە دێرە و نیقە دێر د ھۆزانا کلاسیدا پیچەرە (معیار) بۆ نیاسینا کیشا ھۆزانی، بتنی دەمی بەحسی سەر وایا ھۆزانی بەیتە کرن د وی دەمیدا، یەکەیا ھۆزانی دبیتە دێرا ھۆزانی، ھەر وەک پیناسا (شەمس قەسی رازی) بۆ پیناسە کرنا ھۆزانی و یەکەیا ھۆزانی)) ^(۲) بو پیکئینانا کیشین عەرووزی د ھۆزانا فارسیدا، ژمارین برگەیان جیاوازه، د ھۆزانا کلاسیا فارسیدا ئەو کیشین دیار ئەوین کو ھۆزانفانین کلاسی بکار دئین بۆ ھەر نیقە دێرەکی کو (کیمترین برگه‌یین بکار هاتی دھەر نیقە دێریدا دەھ (۱۰) برگه‌ییە و درێژترین نیقە دێر ژێ بیست برگان بخوفە دگرت؛ بە ئی نیقە دێرین بیست برگه‌یی بتنی د ئیک یان دوو کیشان، پتر نەھاتیە بکارئینان و ئەف دوو کیشە ژێ زور کیم ھاتینە بکارئینان. دناف کیشین زور بکارھاتی درێژترین نیقە دێر، شازدە برگە پتر نینە و نمونە ژێ بو نیقە دێرا بیست برگه‌یی یا ھۆزانفان (ھاتفی ئەسفەھانی) بقی رەنگیە:

بە/ح/ ر/یم/خ/لو/ت/خود/ش/بی/چە/ش/ود/ ن/ھ/تە/ ب/خا/ن/یم/ (۲۰) برگە

بە/ک/نا/ر/من/ب/ن/ش/ینی/و/بە/ک/نا/ر/خود/ب/ن/شا/ن/یم/ ^(۳) (۲۰) برگە

کیشا کاملا ھەشت ھەنگاوا سالم

-
- (۱) د. سیروس شمیس، آشنایی با عروض و قافیه (ویرایش چهارم)، چاپ اول، چاپخانه تابش، نشر میژا، تهران، ۱۳۸۳ ه. ش، ص ۳۰.
- (۲) رضا براهنی، بحران رهبری نقد ادبی و رساله حافظ، چاپ اول، چاپ پیام، انتشارات ویستار، تهران، ۱۳۷۵ ه. ش، ص ۸۸.
- (۳) د. پرویز ناتل خانلری، درباره وزن شعر (چند مقاله)، ص ۷۲.

پشتی هنگی نفیسەر بخو ئاماژە ب فئ چەندئ ددەت کو ئەف کیشا بیست برگهیی دناف هۆزانا فارسیدا زۆر کیم بکارهاتیه و ئیکهمین کەسی کو ئەف جوړه کیشه دروست کری (سه‌مان ساوجی) بوویه. ئەو تشتئ گرنگ کو پیندافیە لسه‌ر هۆزانا کلاسیا فارسیدا، ئاماژە پئ بهیته‌دان، رینفیسا عه‌رووزی یه؛ چونکه رینفیسا عه‌رووزی لسه‌ر ئەساسئ پیتین دهنگدار دهیته ئافاکرن نه کو پیتین نفیسی، واته ئەو تشتئ کو ئەم د هۆزانیدا گوھ ئی دبین نه‌کو ئەو هۆزانا نفیسی و د رینفیسیدا بو مه دیار دبیت ئەفه ژئ ژبه‌ر هندییه کو رینفیسا عه‌رووزی، زمانئ ئاخفتن و ئاشکرایئ راستیا عه‌رووزییه. ئەفجا بو دیارکرنا کیشا هۆزانی، باشتره هندی بشیئ رینفیسئ، بره‌نگئ درکاندنئ (ملفوظ) بنفیسین داکو بیته رینفیسا عه‌رووزی. ئەگه‌رئ نه‌هه‌فسه‌نگیا پیتین ئەلفبایا فارسی دگهل دهنگین پیتان ژبه‌ر فان ئەگه‌رانه:

((ئیکه‌م: ئەف ئەلفبایه ژ ئەلفبایا زمانئ عه‌ره‌بی هاتیه وه‌رگرتن و دهنگین زمانین عه‌ره‌بی دگهل دهنگین زمانین فارسی دا حیواوازه، یا دووی: ئەف ئەلفبایه پتر ژ هزار سالا به‌ری نهو بو نفیسینا زمانئ فارسی هاتیه بکارئینان و دقئ دەمئ درئژ دا دهنگین زمانئ فارسی گورانکاری بسه‌ردا هاتیه، به‌ئ ئەلفبایا رینفیسا فارسی وه‌کو ده‌سپیکئ مایه))^(۱) ئەف چهنده دراستیدا دبیته ئەگه‌رئ هندی کو ئەو دهنگین زمانی دگهل رینفیسا وان دهنگاندا نه‌گونجیت. بو نموونه (۱- هه‌بونا دوو ئانکو چهنه‌ر پیت بو دیارکرنا دهنگه‌کئ بتنی، وه‌کو (ح، ه) بو (h)، (ت و ط) بو (t)، (ذ، ز، ض، ظ) بو (Z)، (ث، س، ص) بو (S)، (غ و ق) بو (Q) ۲- بکارئینانا ئیک پیت بو دیارکرنا چهنه‌ر دهنگین حیواواز؛ وه‌کو (و) بو (O) دناف په‌یقین (تو، دو، چو، مورد)، ئانکو (u) بو په‌یقین (بود، جارو)، (V) بو په‌یقین (وادی، راوی). . . ۳- بکارئینانا پیته‌کئ دناف په‌یشه‌کئ دا کو نوینه‌راتیا چ دهنگه‌کئ ناکه‌ت؛ وه‌کو ((و)) دپه‌یقین (خواهر، خواب) ۴- بکارئینانا دهنگه‌کئ کو دناف په‌یقیدا بیت ئی چ نیشانه‌یه‌ک بو نه‌هاتبیته ده‌ستنیشانکرن؛ وه‌کو نیشانین (سه‌ر، بور، ژیر) (ـ) د عه‌ره‌بیدا، کو درینفیسا فارسی دا ناهیته بکارئینان)^(۲) و ئەف پیشه‌کیا مه ئاماژە پیدای بو فئ چەندئ بوو، بگه‌هینه رینفیسا عه‌رووزی کو رۆله‌کئ زۆرئ گرنگ دگپیریت بو بده‌ستقه ئینانا جوړین کیشین عه‌رووزی دناف هۆزانا فارسیدا.

(۱) عبدالخالق پرهیزی، عروض نوین فارسی، ص ۱۵.
(۲) ژیده‌رئ به‌ری، هه‌مان لاپه‌ره.

۱: رینقیسا عهرووزی (prosodic writing) یان دهنگ نقیسی (Transcription):

رینقیسا عهرووزی، نقیسینا پهقیایه برینقیسهکی کو بشین بریکا وی، برگه پین دهنگی ب ساناهی بهینه دیارکرن ههروهسا نقیسینا ورد، یا دهنگین بزوین و نه بزویانه. بو نقیسینا رینقیسا عهرووزی پیدقیه نهف خالین لخواړی بهینه پهیره وکرن، داکو کیشا هوزانی بدروستی بهیته دیارکرن:

۱- بو نقیسینا رینقیسا عهرووزی، پیدقیه نیشانین (سه، بور، ژیر) لسهر پیتان بهیته دانان، وهکو؛ (در، قدر، فهم، دزست. .)

۲- نهو پیتین کو هاتینه نقیسین، لی ناهینه خویندن، دهینه ژیرن وهکو: (خوش ← خش، خواست ← خاست، خویش ← خش، کرانه ← کران)

۳- پیتا (و) بهند، بههرا پتر د هوزانیدا برهنگی (-) بور (ضمه) دهیته خویندن وهکو: (ابر و باد و مه و خورشید و فلک و درکارند (ابر باد مه خورشید فلک در کارند).

۴- پیتین شهدهدار (تشدید) ب دوو پیتا دهینه هژمارتن وهکو (تاج عزت ← تاج عزت).

۵- د برگه برگه کرنی (تقطیع) پیتا (ن) یا راوستای، پشتی بزوینا دریژ دناق برگیدا ناهیته هژمارتن وهکو: (ای ساریان ← ای / سا / ر / با /) یان ناتوانان ← نا / ت / وا / نا /).

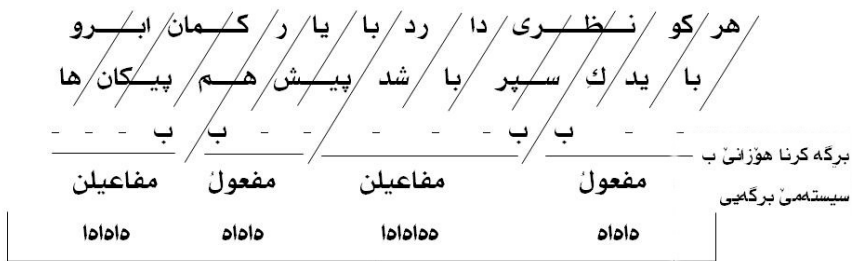
۶- تهنوین (ت) دبرگه کرنیدا بشیوهی (ن) راوستای (ساکن) دهینه نقیسین. وهکو: (کاسا ← کا / سن) یان (الزاماً ← ال / زا / من)^(۱)

نهوژی نهف دیرا لخواړی برهنگی رینقیسا عهرووزی دی نقیسین و کیشا وی دی دهرنئخین.

هرکو نظری دارد با یار کمان ابرو

باید که سپر باشد پیش هم پیکان ها^(۲)

(۱) صدرالدین زمانیان، بررسی اوزان شعر فارسی (عروض)، ص ۲۶.
(۲) مصلح بن عبدالله سعدی، غزلیات سعدی با معنی واژه‌ها و نکته‌های دستوری و ادبی، به کوشش دکتر خلیل خطیب رهبر، چاپ پنجم، انتشارات مهتاب، تهران، ۱۳۷۸ ه. ش، ص ۴۴.

برگه کرن ب ریکا بیتین بزوین و نمبروین

ئهف دیره هؤزانه لسهر کیشا ههزهجا ههشت تهفعللا ئهخرهب هاتیه ئافاکرن. دبینین کو نهگهر پهیقین هؤزانی، ب رینقیسهکا دروست بنقیسین، پاشی ئه و برگه‌ییپ کورت و دریز برهنگه‌کی دروست دیاربکه‌ین، دیگه‌هینه ئیک ژ کیشین عهرووزی د هؤزانا کلاسیا فارسیدا.

ب: بنچینه‌یین عهرووزی دهؤزانا کلاسیا فارسیدا (prosodic elements):

بؤ دیارکرنا بنچینه‌یین عهرووزی د هؤزانا کلاسیا فارسی دا، وهکو چهوا د عه‌ره‌بیدا هاتیه دیارکرن د پشکا ئیکیدا، ب هاریکاریا سی بیتین ((ف))، ((ع))، ((ج))، کیشا هؤزانی دهیته دهستنیشانکرن. ههروهسا ب هه‌رسی جورین بنچینه‌یان، ئماژه هاتیه دان ولیردا پیدفی ناکهت، جارکا دی لسهر فی چه‌ندی راوهستین. بتنی لسهر فی چه‌ندی کو (فاسیلا مه‌زن) (۵۵۵۵) د بینایا هه‌نگاوین عهرووزی، دهؤزانا فارسیدا ناهیته بکار ئینان، ئی فاسیلا بجویک (۵۵۵) د هه‌نگاوین سه‌ره‌کی و هه‌روهسا د گه‌له‌ک هه‌نگاوین لاهکی (زحاف) اندا، دیار و به‌رچاقه؛ چونکه د زمانی فارسیدا، بکارئینان و درپکاندنا سی برگین کورت لدویف ئیک وهکو د فاسیلا مه‌زن (فاصله‌ کبری) دا هه‌یه، نه ریک و گرانه بو بکارئینانا وی. بؤ نمونه بنچینه‌یین عهرووزی هه‌می د فی رستا فارسیدا کوم دین:

(۱) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، چاپ سوم، چاپخانه دیبا، انتشارات فردوس، تهران، ۱۳۷۵ ه. ش، ص ۱۷.

ج: ههنگاو (تفعيله) ین عمروروی: (metrical feet)

ههروهكو د پشكا ئيكيڤدا، سهبارهت ههنگاوین عمروروی د هۆزانا عه ره بیدا ناماژه پي هاتيه دان كو ژ بيگهاتا چه ندين بنچينه پي عمروروی (سه بهب، وه ته د، فاسيله)، پشكه كا دي ژ عه رووژي، ده پته دروستكرن ژي ههنگاوین عمروروی نه. عه رووزانين فارس ژفان دهه ههنگاویت عمروروی د هۆزانا كلاسيا فارسيدا هه شت ژوانا بكار دئين و (مس تفع لن) و (فاع لاتن) ناهينه بكار ئينان، ههروهسا ((دوو ههنگاوین (مفاعلتن و متفاعلتن)، كو هه ر ئيك ژ بيگهاتنا فاسيله كا بچوك و وه ته ده كا كو بده سته هاتينه، ريژه يا بكار ئينانا وان دهۆزانا عه ره بیدا، ريژه يه كا زور بخوفه دگريت))^(۱).

سهبارهت ههنگاوین لاوهكي (زيحاف و عيلله) خوداني په رتوكا (المعجم)، نافين وان ههنگاوین لاوهكي دئينيت كو د هۆزانا فارسي دا يا به لاقن، نه ف ههنگاوه ژي بيست وشه ش جوړن كو لدويف ريژا نه لفاي ئينايه خواري بقی رنگي: (۱-فاع ۲-فاعلات ۳-فاعلان ۴-فاعلن ۵-فاعلييان ۶-فع ۷-فعل ۸-فعلات ۹-فعلاتن ۱۰-فع لان ۱۱-فعالن ۱۲-فع لن ۱۳-فعلن ۱۴-فعول ۱۵-فعولان ۱۶-فعولان ۱۷-فعولن ۱۸-مفاعلن ۱۹-مفاعيل ۲۰-مفاعيل ۲۱-مفاعيلان ۲۲-مفتعلن ۲۳-مفعول ۲۴-مفعول ۲۵-مفعولان ۲۶-مفعولن).^(۲) ههروهسا (شه مسي قه يسي) هندك ژهنگاوان بو هۆزانا فارسي په سه ند ناكه ت، ژوانا (پينج ههنگاوین ((فعلتن، مفاعل، مستفعل، مستفعلاتن و متفاعلتن) كو دريژا ههنگاوین گران (ثميل) هاتينه هژمارتن، كو هۆزانفانين ده سپيكا عه رووزي بلا سا ييكرنا هۆزانين عه ره بي، نه ف ههنگاوه ئينايه دنا ف هۆزانا فارسيدا)^(۳).

هه ژي گوتنيه هه ردووك ههنگاوین ((فعولن)) و ((فاعلتن)) كو دكيشين ((متقارب)) و ((متدارك)) دا ههنگاوین سه ره كيپن نه فان كيشانه، دنا ف هندك كيشين ديتردا وهكو ههنگاوین لاوهكي هه لسوكه وت دگه ل ده پته كرن، ئانكو هه م د ريژا ههنگاوین سه ره كي دهينه هژمارتن و هه م د ريژا ههنگاوین لاوه كي دا.

عه رووزان هژمارين زيحافين بكارهاتي د هۆزانا فارسيدا ب (۳۵) زيحاف و عيلله يان ددانن كو بيست و دوو ژوانا تايبه تن ب هۆزانا عه ره بي كو دنا ف هۆزانا فارسيدا هاتينه بكار ئينان نه و ژي بري تينه ژ: (قه يز، قه سر، چه زف، كه ف، شه كل، چه رم، چه رب،

(۱) عبدالحالق پرهيزي، عروض نوين فارسي، ص ۶۱.
 (۲) حسين مدرسي، فرهنگ توصيفي اصطلاحات عروض، ص ۴۷.
 (۳) هه مان ژي ده ر، هه مان لا په ره.

شهر، قه‌تغ، ته‌شعیس، ته‌ی(طی)، وه‌قف، که‌شف، سه‌لم، موعاقبت، سهدر، عه‌جز،
ته‌ره‌فان، موراقبه‌ت، ئیسباغ و ئیزاله))^(۱) و سی‌زده زیحافین دیتر تایبه‌ته ب عه‌رووزا
فارسی فه‌ نه‌ و زی بریتینه ژ: (جه‌دع، هه‌تم، جه‌حف، ته‌خنیق، سه‌لخ، ته‌مس(طمس)،
جه‌ب(جب)، زهلل، نه‌حر، رفع، ربع، به‌تر و حه‌زز).^(۲) د راستیدا نه‌ و زیحاف و
عیلله‌یین د عه‌رووزا عه‌ره‌بی دا هاتینه بکارئینان، هژمارا زیحاف و عیلله‌یان د عه‌رووزا
فارسیدا زی‌ده دبیت و نه‌ف گورانکاریه دناف هه‌نگاوین سالم دا موسیقاییه‌کا خوشتر
دروست دکه‌ت و عه‌رووزانین عه‌ره‌ب و فارس ژبلی وان (۱۳) زیحافان، دیسان چه‌ندین
زیحاف و عیلله‌ لسه‌ر نه‌وان زیحافان دا زی‌ده‌کرینه و هژمارا وان که‌هشتیه پتر ژ (۵۰)
زیحاف و عیلله‌یان کو نافیان وان زی بریتینه ژ (سه‌لم(ثلثم)، سه‌رم(ثرم)،
عه‌زب(عضب)، خه‌بل، عه‌سب(عصب)، عه‌قل، نه‌قس، قه‌سم(قصم)، قه‌تف،
جه‌مم(جم)، ئیزمار، خه‌زل، وه‌قس(وقص)، عه‌قس(عقص)، ته‌رفیل، خه‌لع و مکانه‌ه)
و نه‌ و زیحافین تایبه‌ته ب عیلله‌یان فه‌ وبتنی لسه‌ر عه‌رووز و زه‌رب دا دروست دبن
بریتینه ژ: (قه‌سر، حه‌زف، هه‌تم، جه‌بب، زهلل، به‌تر، جه‌دع، نه‌حر، سه‌لخ،
ته‌مس(طمس)، جه‌حف، حه‌ذذ، ئیسباغ، ته‌رفیل و نه‌وین دیتر د جه‌ین دیترین دیرا
هؤزانی‌دا دروسته بهیته دروستکرن)^(۳). که‌واته نه‌ و (۱۴) نافیان کو لدوماهیکی نافیان وان
هاتینه خوارئ نه‌ و گورانکاریه کو بنافی عیلله‌ هاتینه نیاسین. عیلله‌ زی دکه‌فیه
دناف عه‌رووز و زه‌رب د دیرا هؤزانی‌دا و نه‌وین دیتر بنافی زیحاف ده‌ینه خویندن کو
نه‌ و گورانکاری دکه‌فنه د پشکین دیترین دیرا هؤزانی‌دا کو مه‌به‌ست پی ئیبتیدا و
حه‌شو. ، و ناکه‌فنه د عه‌رووز و زه‌رب دا؛ چونکه نه‌ و گورانکاریه کو د ناف عه‌رووز و
زه‌ربئ دا روی دده‌ن، ب عیلله‌ هاتینه دیار کرن. هه‌ژی گوتنییه د عه‌رووزا عه‌ره‌بیدا،
بتنی (عیلله‌) دشیت قالبین کیشی دروست بکه‌ت؛ لی د عه‌رووزا فارسی دا (زیحاف و
عیلله‌) هه‌ردووک دشین نه‌فی رولی بگیپرن و د فارسیدا گرنگی بجیاوازیا د نافبه‌را
(عیلله‌ و زیحاف) ناهیه‌ته دان؛ ژبه‌ر هندیه، کو هه‌ر زیحاف و عیلله‌یه‌ک د ناف
هه‌نگاوین عه‌رووزیدا دروست ببیت بگورانکاری ده‌یه‌ته نیاسین.

(۱) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر- عروض و قافیه، ص ۵۱.
(۲) شمس‌الدین محمد بن قیس الرازی، (در اوایل قرن هفتم هجری)، المعجم فی معاییر اشعار
المعجم، بتصحیح علامه محمد بن عبدالوهاب قزوینی، چاپ اوفست رشدییه، تهران، ص ۵۰.
(۳) حسین مدرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص ۱۳۹.

بۆ دیارکرنا ئەفان زیحافان دناف عەرووزا فارسیدا، هەنگاوین سالم و هەنگاوین کو تووشی گورانکاریان بووینە و نافین وان، دناف خشتهیهکیدا هاتینە خویاکرن پاشی نافین کیشین عەرووزی دگهل قالبین هەر کیشەکی و ئەو گورانکاریین بکارهاتی دناف هەر کیشەکا عەرووزی دا دەینە بەحس کرن.

(*) گورانکاریین هەنگاوان

مفعولات	مفاعیلان	مفاعلتان	مفعولان	مستعملان	مفاعیلان	مفعولان	فاعلاتان	فاعلاتان	فاعلاتان	هەنگاوین گور سالم انکاریین هەنگاوان
مجنوع	ازل			احد مقصور			مساوح	مجنوف مسیح	فاع	
مطوی							مکتوف	مکتوف	فاعلات	
									فاع لات	
						مطاول			فاعلاتان	
						مرفل			فاعلاتان	
مطوی موقوف						مزال		مقصور	فاعلان	
								مقصور	فاع لان	
مطوی مکتوف	اشر	اجم		مرفوع				مجنوف	فاعلان	
								مجنوف	فاع لان	
								ضرب مضفی	فاعلیاتان	
								موشح	فاعلیاتان	
								مسیح	فاعلیاتان	
منحور	ابر(فار سی)			احد مجنوف		ابر (عربی)	مطموس	مجنوف	فع	
	محبوب					مجنوف		مربوع	فعل	
						اثرم (عربی)			فعل	
مخبون مطوی								مشکول	فعلات	
						مقطع		مخبون	فعلاتان	
								اسلم مسیح	فع لان	
								مخبون مقصور	فعلان	
				مخبون مزال					فعلتان	

(*) حسین مڈرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص ۱۴۰-۱۴۳.

				مقبول					فعلتن
اصلم				احت		اتم			فعل لن
مخبون مطوی مکثوف					احت				فعلن
									فعلیان
						مقبور			فعلون
						مقبوض			فعلون
مخبون موقوف	مقبور								فعلوان
مخبون مکثوف	مخوف	مخوف	مخبون مقبور	مخلع					فعلوان
					مطول				مفاعلاتان
					مرفل				مفاعلاتن
					مزال				مفاعلاتن
			مکثوف						مستکمل
				مطول					مستملاتان
				مرفل					مستملاتن
				مزال					مستملاتن
					مضمیر				مستملان
			مشکول						مفاعیل
				مخبون مرفل					مفاعلاتن
				مخبون مزال					مفاعلاتن
		مقبوض	مطول	مخبون	مقبور	موقو هی			مفاعیل
		مقبور							مفاعیل
مخبون	مکثوف	مقبوض							مفاعیل
	مسیغ								مفاعیلان
		مقبوب							مفاعیلان
				مطوی مرفل					مفاعلاتن
				مطوی مزال					مفاعلاتن
		مقبوب		مطوی	اخزل				مفاعیلان
	مختق مقبور								مفعول
مرفوع	أخرِب	أعصِب							مفعولن
موقوف				اترح					مفعولان
مکثوف	أخرِم ^(۳)	أضَم	مقبور	مخلوع					مفعولن

خشتا گورانکاریین ههنگاوین عهرووزی دهرووزا فارسیدا.

(**) نه گهر د حدشویا دپړیدا بیت د فارسیدا دبیته (مختق)

ج: کیش و قالبین کیشین عرووزی دهؤزانا کلاسیا فارسیدا:

کیش گرنگترین نامرازه د هؤزانا کلاسیا فارسیدا. هؤزانا کلاسیا فارسی، لسهر ئەسası پیکهاتنا برهگهیین کورت و دریز، ههنگاوین عرووزی^(*) دروست دکهن، ئەف ههنگاوانه ب هاریکاریا سی پیتین (ف، ع، ل) دهینه پيشاندان و ژ دووبارهبونا ههنگاوکی یانزی چهند ههنگاوین جیاواز، کیشا هؤزانی دروست دبیت.

عرووزا فارسی ل دهسپیکئی لسهر لاساییکرنا عرووزا عهرهبی دروست بوویه، زانستی عرووز کو ب دهستی (خهلیلی فهراهیدی) هاته دانان و (۱۵) به حر د پینج بازان دا درهئخست و پشتی وی ئەبولحهسهن سهید بهلخی (ئهخفهش ئەلهوست) (اخفش الاوسط) سالا (۲۱۵) کوچی دا به حرهکا دی لسهر وان پانزده به حراندا زیده کر بنافی (موتهدارک) و به حرین عرووزا عهرهبی گههشته (۱۶) به حران، پاشی هؤزانقان و زانیین عرووزا فارسی شیان (۲) به حرین دیتر زیده بکهن کو تایبهته ب هؤزانا فارسیقه. نافین وان به حران ژی (قهریب، جهدیدو موشاکل) بوون، کو ژمارا وان گههشته (۱۹) به حران. ((به حرا (جهدید) لسهر دهستی (بزورگهر قزوینی) وهزیری (ئهنوشیروان) ل چه رخی چواری کوچی و به حرا (قهریب) ژی (یوسف عرووزی نیشابوری) ئیکه ژ عرووزانیت فارسی هاتنه دروستکر؛ ئی دربارهی به حرا (موتهدارک یان موشاکل) بیروایین جیاواز هه نه))^(۱) و هیدی هیدی عرووزا فارسی و عهرهبی جیاوازیهکا زور کهفته دناقبهرا واندا. پاشان ((دچه رخی شهشی (ئیمام حهسهنی قهتتان) دوو درهختین (ئه خرهب) و (ئه خرهم) دروستکر کو بو کیشا روباعی بکاردهیت))^(۲). دروسته عرووزا عهرهبی کاریگهریا خو هه بوویه د ناف هؤزانا فارسیدا؛ ئی فارسا بشیوهی دهقاودهق ئەو عرووز و کیشین عرووزا عهرهبی بکار نهئینایه؛ به لکو دهستکاری تیدا کریه و عرووزهک دروستکریه، کو گهلهک جیاوازه دگهل عرووزا عهرهبییدا و دگهلهک ژیدهراندا بهحسی ئەوان جیاوازیا هاتیه کرن بو نموونه د پهرتوکیین رهخههیین فارسیدا هاتیه کو ((هندهک ژ کیشین عهرهبی دناف هؤزانا

(*) ههنگاوین عرووزی لسهر ئەسası پیکهاتا بنجینهیین عرووزی (سهبهب، وتد، فاصله) هاتینه دروستکر، ئی عرووزان شیوهی پیکهاتا برهگهیین کورت و دریز د عرووزی دا پتر پهسهند دکهن.

(۱) د. سید ابراهیم دیباجی، فرهنگ فراهی، ص ۵۲.

(۲) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۸۲.

فارسیدا یان ب هیچ رهنگه کئی بکارنه هاتیه یانژی نه گهر بکارهاتیت گه له ک کیم بکارهاتیه وه کو کیشین (وافیر و کامیل)، جیاوازیه کا دیتر زی کیشین روباعی و فهله ویات (***) و شاهنامه ژ داهینانا ئیرانیانه و لژیر کاریگه ریا کیشین عه ره بی، دروست نه بووینه؛ بتنی بو برگه کرنا (تقطیع) هؤزانا نه بیت کو ژبو دیارکرنا ههنگاوان ریکا برگه کرنی ژ عهرووزا عه ره بی هاتیه وهرگرتن؛ بهئی ئەفان جوړه کیشان نابیت بو عه ره بان بدانن))^(۱). کیشین بکارهاتی دعهرووزا فارسی و عه ره بیدا بقی رهنگیه ۱- تهویل ۲- مه دید ۳- بهسیت ۴- وافیر ۵- کامیل ۶- هه زه ج ۷- ره جه ز ۸- ره مه ل ۹- سه ریع ۱۰- مونسه ریع ۱۱- خه فیف ۱۲- موزاریع ۱۳- موقته زه ب ۱۴- موجته س ۱۵- موقته قاریب ۱۶- موقته دارک ۱۷- جه دید ۱۸- قه ریب ۱۹- موقته ساکل (متشاکل).

هه ر ژکیشا تهویل هه تا کیشا کامیل تایه ته ب هؤزانا عه ره بیقه؛ چونکه هؤزانانین فارس زور کیم هؤزان پی فه هان دینه و ئەف (۵) کیشه بو زمانی فارسی گه له ک یا قورس و ب زه حمه ته بو فه هان دنا هؤزانی و ژکیشا هه زه ج هه تا کیشا موقته دارک هه فپشکه دنا فبه را هه ردوو هؤزانین فارس و عه ره ب دا ژلایی بکارئینانیقه و هه رسی کیشین دیتر (جه دید، قه ریب و موشاکل) تایه ته ب هؤزانا عهرووزا فارسی. هؤزانقان (هه رسه تی شیرازی) بو پولینکرنا ئەفان کیشان، ناقین هه ر (۱۹) کیشان دسی دیرین هؤزانیدا بکارئینایه:

بحوری که مخصوص باشد عجم را جدید و قریب است و دیگر مشاکل
طویل و مدید و بسیط از عرب شد دو دیگر یکی وافر و نیز کامل
جزاین بحرها آنچه مانده است باقی همه مشترک دان توای مرد عاقل^(۲)

عهرووزانین فارس ژفان نوزده کیشین عهرووزی (حهف کیش ژفان نوزده کیشا، کو ژ دووباره بوونا ههنگاوه کا عهرووزی هاتینه دروست کرن ناقی) (بحور متفق الارکان)

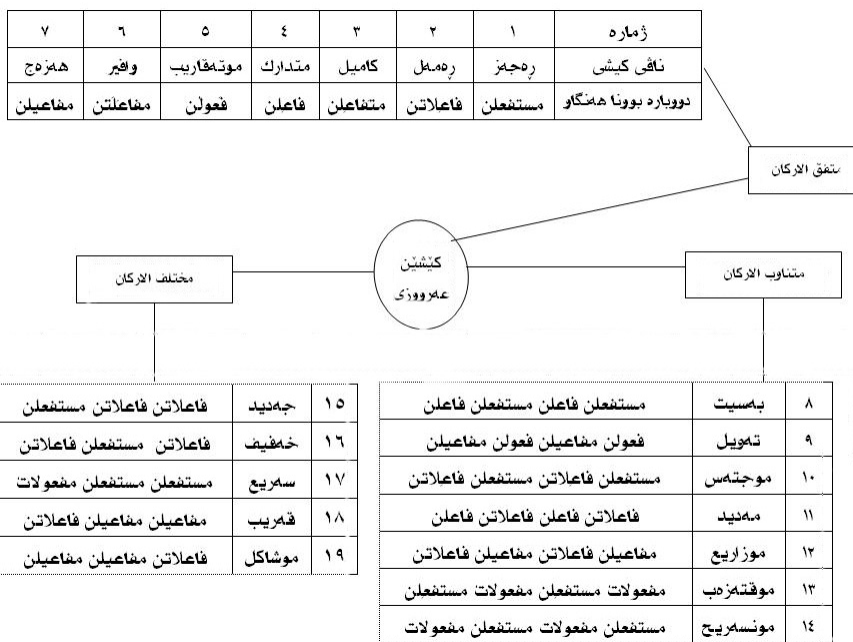
(*) دوو بهیتین هؤزانا بهسره کیشا (هه زه ج) یان (موشاکل) د کهفترین ژیده رین ئیسلامی وه کو (تاریخ قوم) و (المعجم فی معاییر اشعار العجم) و (رامه الصدور راوندی) دا بناقی (فهله ویات) هاتنه نیاسین. محمد تقی بهار (ملک الشعراو)، سبک شناسی زبان و شعر فارسی، ص ۳۴۰.

(۱) د. سیروس فرشید رود، درباره ادبیات و نقد ادبی، جلد دوم، چاپ سوم، چاپخانه سپهر، موسسه انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۷۸، ص ۸۲۱.
(۲) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر- عروض و قافیه، ص ۶۲.

لسهر داناینه و دوازده کیشین دیتر کو ژ پیکهاتنا دوو ههنگاوین جیاواز دروست دبن ب (بحور مختلف الارکان) ددهنه نیاسین^(۱). نافین وان حهفت کیشان ژی کو ژ دووباره بوونا ههنگاوهکی دروست دبن بریتینه ژ: ههزهج، رهجهز، پهمله، موتهقاریب، موتهدارک، وافیر و ههر (۱۲) کیشین دیتر کو تهویل و مهیدید وبهسیت و مونسهریح وموازیع و موجتهس و موقتهزهب و. هتد، زۆربهیین ئهفان کیشان (بهحران) د هۆزانا فارسیدا بشیوهی سالم بکار نههاتینه؛ بهلکو ب رهنگی ئهزاحیفا بکارهاتینه واته د ئیک یان ههردوو ههنگاوین بکارهاتی د هۆزانیدا بشیوهی گورانکاری بکارهاتینه. ههروهسا لدویف بیروبوچوونین هندهک عهرووزانان ژی، ئهگهر کیشهک ژ دوو ههنگاوین عهرووزی پیکهاتبیت، کو د دیرا هۆزانی دا ههنگاوهک پاش ههنگاوا دیتر و پاشان ئهوه ههنگاوا ئیک و لدویفدا ههنگاوا دووی بقی رهنگی (اب اب) بکارهاتبیت، عهرووزانین فارس نافین ئهوان کیشا ب (متناوب الارکان) ددهنه نیاسین، بهلی ئهگهر کیشهک ژ دوو یا چهند ههنگاوین جیاواز پیکهاتبیت کو ههنگاوین وی ب ریز ئیک لدویف ئیکفه پیک نههاتبیت؛ بهلکو ههنگاو بشیوهی جیاواز پیکهاتبیت بو نمونه: کیشا ههزهجا ههشت ههنگاوا ئهخرهبی مهکفوفی مهحزوف (مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن) دبیزنه ئهفان جوړه کیشا ((مختلف الارکان)).

(۱) د. عباس ماهیار، عروض فارسی شیوه‌ای نو برای آموزش عروض و قافیه، ص ۳۵.

بۆ پيشاندانا ئەفان جوړه كيشا كو ژ نيك ههنگاوا عهرووزى يانژى دوو ههنگاوان كو بشپوهى ههنگاو ههنگاو (نيك نه نيك) يانژى ههنگاوين جياواز دروست دبیت د وينهيه خواريدا دياره:

- وينى كيشين عهرووزى و پيكهاتا وان (*)

ههژى گوتنييه هه ههشت كيشين دهسپيكي هه نيك ژ ههنگاوا سههركى يان سالم هاتينه دروستكرن لى ههنگاوى (مفعولات) (**). بتنى نهشيت چ جوړه كيشهكا تايبهت

(*) ئەف و وينهيه ژ پهرتوكا، حسين مدرسى، فرهنگ توصيفى اصطلاحات عروض، ص 55، هاتيه وهگرتن.
 (***) هندك ژ رهخهگر و عهرووزانين فارس ههنگاوا (مفعولات) وه كو ههنگاوه كا سههركى، پهسهند ناكهن بو نمونه ماموستا (هومايى) ئەفئ ههنگاوى چ بشپوي سههركى، چ بشپوي گورانا وى پهسهند ناكهت و لسهر وى بيرورايى يه كو زجافين ئەفئ ههنگاوى ژى ژ ههنگاوين (فاعلاتن، مستفاعلن، مفاعيلن) دروست دبیت و ههنگاوا (مفعولات) دگهل ههنگاوين دپژ كيشين (مونسهريغ و موقتزهب) دروست دكهت. بو پز پيزانين لسهر ئەفئ بابهتى بنپره. د. ناصرالدين شاه حسيني، شناخت شعر-عروض و قافيه، ص 90. 89.

دروست بکته؛ به لکو نهف ههنگاوه دگهل ههنگاوین دیتر، کیشین عهرووزی پیک دینیت. هه نوزده کیشین عهرووزی ژى د هوزانا فارسیدا بقی رهنگی خوارى نه:

۱- **کیشا ههزهج:** د فهرههنگی دا ب راما نا (گورما عهورا، دهنگی عهورا، ناخفتنهکا دیار، سفکاتی دریقهچوونى)^(۱) ههروهسا ب راما نا (سرود و ناواز و موسیقی و ستران ژى دهیت)^(۲) و د زارافى عهرووزی دا کیشهکه کو ژدوو باره بوونا ههنگاوى (مفاعیلن) پیک دهیت، نهف ههنگاوه ژ (وتهدهکا کو دگهل دوو سهبهیین سفک (دهاها) یانژی (ب- ب) برکهکا کورت وسى برگیډ دریژ دروست دبیت)، نهف کیشه د هوزانا فارسیدا ژ (۴) جار دوو باره بوونا ههنگاوى (مفاعیلن) دروست دبیت. (شهمسى قهیسى رازى) د په رتوکا (المعجم) دا، سیژده زیحاف وعیلله بو نهف جوره کیشی ددانیت، کو بریتینه ژ (قهبز، کهف، قهسر، خهرم، خه رب، هه زف، هه تم، جه ب، شه تر، زهلل، به تر، ئیسباغ و موخه نه ق مه قسوور)^(۳). نهف گورانکاریه دناف کیشا ههزهج دا لسرههنگاوى (مفاعیلن) بقی رهنگی خوارى نه^(۴):

۱- کهف: د زمانیدا ب راما نا راگرتنییه. و د زارافى عهرووزیدا، راکرنا پیتا دوماهیکی ژسه به با دوماهیکیه (پیتا ههفتی) کو لیهدا ژیرنا ((ن)) یا (مفاعیلن) یه و دبیته (مفاعیلن) و دبیزنی مه کفووف.

کهف: مفاعیلن ← ژیرنا پیتا (ن) ← مفاعیلن = مه کفووف (ب-ب)

۲- قهسر(قصر): د زمانیدا بوتایا کورترکرنی دهیت و د زارافى عهرووزیدا، ژیرنا پیتا دوماهیکا سه به با دوماهیى و راوستانا (ساکن) پیتا بهری وئ یه، کو ژههنگاوى (مفاعیلن) (مفاعیلن) دمینیت و دبیزنی مه قسوور (مقصور).

قهسر: مفاعیلن ← ژیرنا پیتا دوماهیکی و ساکن کرنا پیتا بهری ← مفاعیلن = مه قسوور (ب-ب) (۴)

(۱) عبدالنبی قیم، فرهنگ معاصر عربی فارسی، ص ۱۱۶۸.
(۲) د. کامل احمد نژاد، فنون ادبی، (عروض، قافیه، بیان بدیع)، چاپ چهارم، چاپ امین، انتشارات پایا، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش، ص ۴۳.
(۳) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معاییر اشعار العجم، ص ۶۲.
(۴) د. محمد حسین کرمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، ص ۵۶، ۵۴.

۳- **حهزف(حذف):** د زاراشی عهرووزیدا، ژیرنا سهبهبا دوماهیکی ژ ههنگاوا دوماهیکا (مفاعیلن) دبیزنی مهزوف، کو دفی ههنگاوی (لن) ژ دوماهیکی، دهیته راکرن و ل شوینا وی ((فعولن)) دهیته دانان.

حهزف: مفاعیلن ژیرنا سهبهبا دوماهیکی (لن) ← مفاعی ← فعولن = مهزوف (ب-)

۴- **ههتم:** د زمانیدا برامانا، شکاندنا ددانی پیشییه و د زاراشی عهرووزیدا، ژ لیکدانهفا (حهزف و قهسر)یه د ههنگاوا (مفاعیلن) دا، کو ژ نهجامی هزفی (مفاعی) و ب قهسرکرنی (مفاع) دمینیت و ل وی ((فعولن)) دهیته دانان و نافی نههتهم (اهتم) لسهر دهیته دانان.

ههتم: مفاعیلن حهزف مفاعی قهسر مفاع ← فعول = اهتم (ب-ه)

۵- **جهب(جب):** د زمانیدا ب رامانا (برین و ژیرن) دهیت و دزاراشی عهرووزی دا، ژیرنا ههردوو سهبهبین دوماهیکا (مفاعیلن)ی یه کو(مفا) دمینیت و ل جهی وی ((فعولن)) دهیته دانان و دبیزنی مهجیوب.

جهب: مفاعیلن ژیرنا هر دوو سهبهبان مفا ← فعل = مهجیوب (ب-)

۶- **خهرم:** د زمانیدا ب رامانا (برینا دفتی) دهیت و د عهرووزیدا ژیرنا پیتا نیکی ژ (مفاعیلن) و (فاعیلن) دمینیت و ل جهی وی ((مفعولن)) دهیته دانان، کو دبیزنی نهخرم (اخرم).

خهرم: مفاعیلن ژیرنا پیتا دهستیکی فاعیلن ← مفعولن = نهخرم (-)

۷- **خهرب:** د زمانیدا، کونکرنا پانیاتیا گوهی یه وهکو ری ورهسمین هندیان و د عهرووزی دا (م، ن)یه ژ دهسپیک و دوماهیکا (مفاعیلن) (لیکدانهفا خهرم وکسف) کو(فاعیلن) دمینیت و ل جهی وی ((مفعولن)) دهیته دانان کو دبیزنی نهخره ب (اخرب).

خهرب: مفاعیلن ژیرنا پیتن (م، ن) فاعیلن ← مفعول = نهخره ب (ب-)

۸- زه‌لل(زلل):د زمانیدا ب واتایا (زرافیا رانا) و د عهرووزی دا ژ کومبوونا(هه‌تم + خه‌رم) د هه‌نگاوؤ (مفاعیلن) دا، ژ ئه‌نجامؤ هه‌تم (مفاع) و ئه‌نجامؤ خه‌رم (فاع) دمینیت کو دبیزنؤ ئه‌زه‌لل (ازل).

زه‌لل: مفاعیلن هه‌تم ← مفاع خه‌رم ← فاع = ئه‌زه‌لل (-/۵)

۹- به‌تر: د زمانیدا ب رامانا برینا دیلکی (کوری)یه و د عهرووزی دا ژ لیکدانه‌فا (جه‌بب و خه‌رم)ؤ دهیته دروستکرن و(فا) دمینیت و ل جهی وئ (فع) دهیته دانان کو دبیزنؤ ئه‌به‌تر (ابتر).

به‌تر: مفاعیلن جه‌بب ← مفا خه‌رم ← فا ← فاع = ئه‌به‌تر (-)

۱۰- قه‌بز(قبض): د زمانیدا ب واتایا، گفاشتنا مستا دهستی دهیته و د عهرووزی دا، ژیرنا پیتا پینجی یا هه‌نگاوؤ (مفاعیلن) واته ژیرنا پیتا (ی)یه و (مفاعلن) دمینیت و دبیزنؤ مه‌قبووز(مقبوض).

قه‌بز: مفاعیلن ژیرنا پیتا (ی) ← مفاعلن = مه‌قبووز (ب-ب)

۱۱- شه‌تر(شتر): د زمانیدا واته فه‌کرنا چافی و د عهرووزی دا، لیکدانه‌فا (قه‌بز و خه‌رم)ؤ یه گو ژ ئه‌نجامؤ قه‌بز کرنؤ (مفاعلن) و ب (خه‌رم) کرنؤ (فاعلن) دمینیت کو دبیزنؤ ئه‌شته‌ر(اشتر).

۱۲- ته‌سبیغ (تسبیغ): ب رامانا تمامکرنؤ دهیته و د عهرووزی دا زیده‌کرنا پیته‌کا بزوینه، به‌ری پیتا دوماهی‌کا هه‌نگاوؤ، کو دبیته (مفاعیلان) و دبیزنؤ موسه‌به‌غ (مسیغ).

ته‌سبیغ: مفاعیلن زیده‌کرنا پیته‌کا ساکن به‌ری پیتا دوماهی ← مفاعیلان = موسه‌به‌غ. (ب-/۵)

۱۳- موخه‌نه‌ق مه‌قسوور(مخنق مقصور) ← مفعول

بাহرا پتر اگورانکاریین هه‌تم، خه‌رم، زه‌لل، جه‌بب، به‌تر، شه‌تر، د قالبیین روباعی دا دهینه بکارئینان.

ئەفان گورانکاریان دشیین دناف خشتهکا تایبەت ب هەنگاوا (مفاعیلن) د کیشا هەزەج دا، بدەینە خویا کرن.

ژ	گورانکاری	نافی گورانکاری	نیشانین بەرگهیی
۱	مفاعیلن	مەکتووف	ب - ب
۲	مفاعیلن	مەقسوور	ب - /ه
۳	فعولن/مفاعی	مەحزووف	ب - -
۴	فعول/مفاع	ئەهتەم	ب-ه
۵	فعل/مفا	مەجبوب	ب-
۶	مفعولن/فاعیلن	ئەخرەم	- - -
۷	مفعول/فاعیلن	ئەخرەب	ب - -
۸	فاع	ئەزەلل	ه- /
۹	فغ	ئەبتەر	-
۱۰	مفاعیلن	مەقبووز	ب-ب-
۱۱	فاعیلن	ئەشتەر	ب - ب
۱۲	مفاعیلان	موسەبەغ	ب-ه
۱۳	مفعول	موخەنەق مەقسوور	ه- / -

*خشتا گورانکاری یین هەنگاوا (مفاعیلن) د کیشا هەزەج دا.

تییینی/ هەنگاوا (مفاعیلن) دناف کیشا هەزەج دا، هەنگاوهکا سەرەکی دەیتە هژمارتن و ئەو گورانکاریین دروست دبیت زی هەر دیسان لسەر ئەفی هەنگاوی دروست دبیت و کیشا هەزەج بتنی لسەر ئەفی هەنگاوی دەیتە ئافاکرن و ئەف هەنگاوا (مفاعیلن) دگەل هەنگاوین دیتەر، کیشین (قەریب، موشاگل، تەویل، موزاریع) پیکدئینیت. کیشا هەزەج ژ بلی قالبین روباعی چەندین قالبین دیتەر هەنە، کو هۆزانا فارسی لسەر هاتیه ئافاکرن، نافین قالبین گرنگ دەینە دیارکرن؛ ئی بو هەر کیشەکا

عەرووزی بـتـنـی نـمـوـنـهـکـا شـیـعـری دـهـیـتـه وەرگـرتـن (دـیـسـان بـو قـالـبـیـن دـیـتـرـیـن کـیـشـیـن
عەرووزی ژێ)؛ چونکه بوارهکی گه له ک بهر فرده وهر دگریت، بتنێ لسهر نمونهکا
شیعری دراوهستین.

ههژی گۆتـنـیـه کو بو دیار کرنا کیش و قالبین کیشان د عەرووزا فارسیدا، دوو
ژیدەر هاتینه تهرخانکر، ئەو ژێ پهرتوکا (المعجم فی معایر اشعار العجم) یا نفیسه
(شەمسەدین قەیس رازی) یه و ئەف ژیدەرە دبیتە گرنگترین ژیدەر و بناغه بو
عەرووزا فارسی و ژیدەرێ دووی ژێ پهرتوکا (فرهنگ عروضی) یا (د. سیروسی
شەمیس) یه، کو بو مفا وەرگرتن ژ هەر دوو ژیدهران بو فی قەکوئینی دوو ئەگەر
ههبوون یا ئیکێ ئەوه، دروسته پهرتوکا (المعجم) گرنگترین ژیدەر دهیته نیاسین بو
عەرووزا فارسی، ههروهسا بو کیشین عەرووزی و قالبین وان، لئ ناییت ئەفی چەندی
ژیریکهین، ئەف ژیدەرە د چەرخێ (۷) ئ کوچی دا هاتیه نفیسین و پستی دانانا ئەفی
ژیدەرێ د چەندین چەرخاندا، هۆزانا عەرووزیا فارسی هەر یا بەدهوام بوویه، ههلبهت
د فی ماوی دژێر دا ژێ بوار بو دانانا قالبین نوی د عەرووزا فارسی دا هاتیه دانان.
ئەگەرێ دووی کو پهرتوکا (فهرهنگی عەرووزی) دهیته هژمارتن ب ژیدەرکی گرنگی
دیت؛ چونکه هەر وهک خودانی وئ نامازە پیددەت کو ئەف پهرتوکە بو ئیکەم جار ل
سالا (۱۳۵۴هـ. ش) بهرامبەر (۱۹۷۵ز) هاتیه نفیسین و شیوهیهکی وردتر د سالا (۱۳۷۵هـ.
ش) بهرامبەر (۱۹۹۶ز) هاتیه بهلافکر، هەمی کیش و قالبین کیشین بکارهاتی د
عەرووزا فارسیدا کو د پهرتوکین (المعجم فی معایر اشعار العجم) و (معیار الاشعار) و
(مجموعه اوزان شعر فارسی) و (ئشنایی با عروض و قافیه) هاتینه بکارهاتن، هەمی د
فی فەرهنگیدا هاتینه کومکر و نفیسین، ئەفجا مه ژێ بفر زانی، لدهسپیکێ ئەو
قالبین کیشین بکارهاتی د پهرتوکا (المعجم) دا بنفیسین پاشان قالبین دیترین کیشین
عەرووزی ئەوین د (فهرهنگی عەرووزی) دا نامازە پی هاتینه دان، ئەوانا ژێ لسهر
قالبین کیشین عەرووزا فارسی زیدە بکهین.

قالبین بکارهاتین کیشا ههزهج د عەرووزا فارسیدا بقی رهنگی خواریه:
أ- د پهرتوکا (المعجم) دا هاتیه^(۱):

۱- ههزهجا ههشت ههنگاوا سالم (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) × ۲

(۱) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معایر اشعار العجم، ص ۱۰۲ - ۱۲۶.

- ۲- هه زهجا ههشت ههنگاوا مهقسوور (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۳- هه زهجا ههشت ههنگاوا مهكفووفی مهقسوور (مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیلن) ۲×
- ۴- هه زهجا ههشت ههنگاوا مهكفووفی مهحزووف (مفاعیل مفاعیل مفاعیل فعولن) ۲×
- ۵- هه زهجا ههشت ههنگاوا مهقبوووزی مهقسوور (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۶- هه زهجا ههشت ههنگاوا ئه خه رب (مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن) ۲×
- ۷- هه زهجا ههشت ههنگاوا ئه خه رب مهكفووف سالم عهرووز و زه رب (مفعول مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۸- هه زهجا ههشت ههنگاوا ئه خه ربی مهكفووفی مهقسوور (مفعول مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۹- هه زهجا ههشت ههنگاوا ئه خه ربی مهكفووفی مهحزووف (مفعول مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۱۰- هه زهجا ههشت ههنگاوا مهقبوووزی مهحزووف حه شو (مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۱۱- هه زهجا ههشت ههنگاوا ئه خه ربی ئه شته ری مهحزووف (مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن) ۲×
- ۱۲- هه زهجا ههشت ههنگاوا مهقبوووزی مهكفووفی مهقسوور عهرووز و مهحزووف زه رب:
(مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن فعولن)
- ۱۳- هه زهجا ههشت ههنگاوا ئه خه ربم (الصدرین) (مفعولن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۱۴- هه زهجا ههشت ههنگاوا ئه خه ربی مهقبوووزی مهكفووفی (سالم عهرووز و زه رب) (مفعول مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۱۵- هه زهجا ههشت ههنگاوا ئه خه رب موسه ببه غ (مفعول مفاعیلان مفعول مفاعیلان) ۲×
- ۱۶- هه زهجا ههشت ههنگاوا ئه خه ربم ئه خه رب ئه شته ر (سالم عهرووز و زه رب) (مفعولن مفاعیلن مفعول مفاعیلن فاعیلن مفاعیلن فاعیلن مفاعیلن)
- ۱۷- هه زهجا ههشت ههنگاوا ئه خه ربی مهقبوووزی مهكفووفی مهحزووف:
(مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن)
- ۱۸- هه زهجا شهش ههنگاوا سالم (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۱۹- هه زهجا شهش ههنگاوا مهقسوور (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×

- ۲۰- ههزهجا شهش ههنگاوا مهحزووف (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۲۱- ههزهجا شهش ههنگاوا مهكفووفی مهقسوور (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۲۲- ههزهجا شهش ههنگاوا مهكفووفی مهحزووف (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۲۳- ههزهجا شهش ههنگاوا ئهخرهبی مهقبووز (سهحیح زهرب و عهرووز)
(مفعول مفاعیلن) ۲×
- ۲۴- ههزهجا شهش ههنگاوا ئهخرهه ئهشتهر (مفعولن فاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۲۵- ههزهجا شهش ههنگاوا ئهخرهبی مهقبووزی مهحزووف (مفعول مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۲۶- ههزهجا شهش ههنگاوا ئهخرهبی مهكفووفی مهحزووف (مفعول مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۲۷- ههزهجا شهش ههنگاوا ئهخرهبی مهقبووزی موسهبههغ (مفعول مفاعیلن مفاعیلان) ۲×
- ۲۸- ههزهجا شهش ههنگاوا ئهخرهبی مهقبووزی ئهخرهه ئههتههه:
(مفعول مفاعیلن فعولن مفعولن مفعول فعولن)
- ۲۹- ههزهجا شهش ههنگاوا مهجبووب (مفعول مفاعیلن فعل) ۲×
- ۳۰- ههزهجا چوار ههنگاوا سالم (مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۳۱- ههزهجا چوار ههنگاوا مهكفووفی مهحزووف (مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۳۲- ههزهجا چوار ههنگاوا ئهخرهه (مفعول مفاعیلن) ۲×
- ۳۳- ههزهجا چوار ههنگاوا ئهخرهبی مهقسوور (مفعول مفاعیلن)
- ۳۴- ههزهجا چوار ههنگاوا مهحزووف (مفاعیلن فعولن)
- ۳۵- ههزهجا چوار ههنگاوا ئهشتهری مهقبووزی عهرووز ئههتههه زهرب
(فاعیلن مفاعیلن / مفاعیلن فع)

ب- د پهرتوگا (فرهنگ عروضی) دا ژ بلی ئهفان قالبان، قالبین لخواړی ژی هاتینه زیدهکرن:^(۱)

- ۱- ههزهجا ههشت ههنگاوا ئهخرهه ئههه عهرووز، مهجبووب زهرب:
(مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعل)
- ۲- ههزهجا ههشت ههنگاوا مهقبووز (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۳- ههزهجا شهش ههنگاوا ئهخرهبی مهقبووزی مهقسوور (مفعول مفاعیلن مفاعیلن) ۲×

(۱) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۱۸۶-۱۹۱.

۴- ههزهجا شهش ههنگاوا مهقبووژی موسه ببهغ (مفعول مفاعیلن) ۲×
 بقی رنگی قالبین کیشا ههزهج د عهرووزا کلاسیا فارسیدا دبنه (۳۹) قالب.
 - نمونه بو کیشا ههزهجا ههشت ههنگاوا نهخرمبی مهکفوف:

تا من پی آن زلف سرافکنده همی دارم چون شمع گهی گریه و گه خنده همی دارم^(۱)

تا	من	پ	ی	آن	زلف	س	رافکنده	همی	دا	رم
-	-	ب	ب	-	-	ب	-	ب	-	-
چون	شمع	گهی	گریه	و	گه	خنده	همی	دا	رم	
-	-	ب	ب	-	-	ب	ب	-	-	
	مفعول		مفاعیلن		مفاعیلن		مفاعیلن		مفاعیلن	

کیشا ههزهجا ههشت ههنگاوا نهخرمبی مهکفوف (سالم، عهرووز، زهرپ)

- قالبی رباعی:

قالبی رباعی ئیکه ژ قالبین خوش و دلنشینا هۆزانا فارسی (رباعی د زمانیدا ئهو تشته کو ژ چوار پشکا بیکهاتبیت و چوارتایی بیت و د زارافی هۆزانا فارسیدا، فورمهکی تایبته ژ دوو دیران، کو نیقه دیرین ئیکی و دووی و چوارئ ئیک سهروا ههنه و ژ لایی کیشیقه رباعی بیگه هاتیه ژ (۱۲) برگان و برگین (۱۱) و (۱۲) و هسا دهین کو دگهل کیشا ((لا حول ولا قوه الا بالله)) دا بگونجین و باشترین نمونه زی رباعیاتین (خه یام)ینه د هۆزانا فارسیدا^(۲) دهربارهی پهیقا رباعی هندهک ژ رهخنه گرین فارس لسه ره ئهقی بیروبوچوونینه، کو ((پهیقا رباعی یا ژ (رباع) کو ههف واتایا اربعه (ربعه)یه ب رمانا چوارتایی هاتیه وئهف جوړه هۆزانه د کیشین عه ره بیدا ب (۴) دیرا دهینه هژمارتن، کو دکه فندا دگوتی (دوو بهیتی)، ل د بنچینه دا رمانا چوارتایی بخوفه دگریت))^(۳) و ئه گهری دروستبوونا ئهقی جوړه قالبی زی لدویف گوتنا (شه مسی رازی)

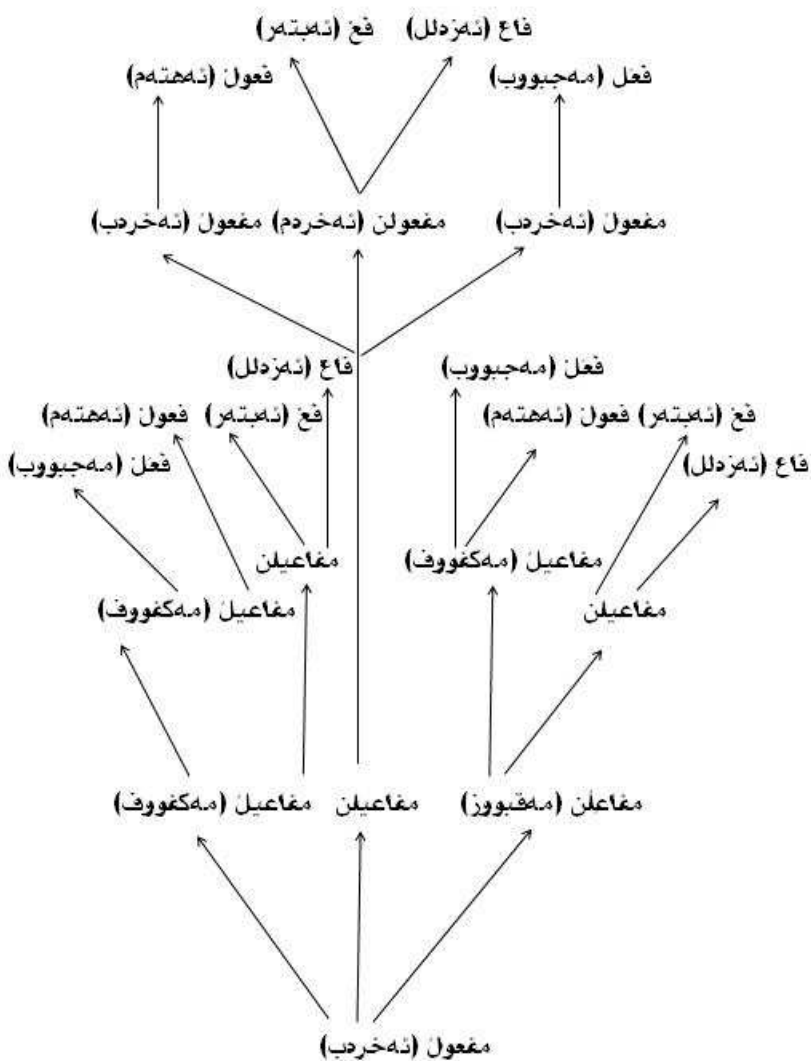
(۱) دیوان اشعار خاقانی، افضل الدین بدیل، به کوشش ضیاء الدین سجادی، چاپ دوم، انتشارات زوآر، تهران، ۱۳۵۷ ه. ش، ص ۱۱۶.
 (۲) سیما داد، فرهنگ اصطلاحات ادبی/واژه نامه مفاهیم و اصطلاحات ادبی فارسی و اروپایی، ص ۲۳۳.
 (۳) جلال الدین همایی، فنون بلاغت و صناعات ادبی، ص ۱۵۱.

ئەو، دبیژیت ((ھۆزئانانی فارس (رودەکی سەمەرەقەندی) ئەف جۆرە قالبە داھینایە دەمی پێش یاریا ھندەك زارۇكانشە بوویە و بچووگەکی ۱۰ یان ۱۵ سالی ب ئاخفتنەكا كیشدار و خوش ئەفی رستی دبیژیت ((غلطان غلطان ھمی رود تا بن گو)) کو ئەف ئاخفتنە و پەیفین وی بو ھۆزئانانی گەلەك خوش بوون و بەری خو دا، یاسایین عەرروزی و دیت کو ژکیشا ھەزەجی دەیتە دروستکرن و ئەف جۆرە کیشە ب (تەرانیە) (*) ھاتە نافکرن و لدەف عەرەبان ب (روبەعی) ھاتیە خویندن))^(۱). ئەف جۆرە قالبە، ژ داھینانا فارسانە و د عەرروزیدا بو کیشا روبەعی (۲۴) قالب ھاتیە دروستکرن، (۱۲) قالب ب (مفعولن ---) و (۱۲) قالب ژی ب (مفعول -- ب) دەستپیدکەت و ھەرەك بەری نھو ھاتیە ئامازە پیدان (ئیمام ھەسەن قەتتان) کو ئیکە ژ زانایین خوراسانی بو پتر تیگەھشتن بو ھەر (۲۴) قالبین روبەعی دوو درەخت(شجرە) دروستکرن ھەرئیک ژوان داران (۱۲) چقین ھەین، کو دارەك ب (مفعول) و دارەك ژی ب (مفعولن) دەستپیدکەت ھەتا دگەھیتە دوماھیکا چەقان دبیتە (۲۴) قالب بقی پرنگی خورای دەیتە نیشاندان^(۲)، لدەسیکی ژی دارا :

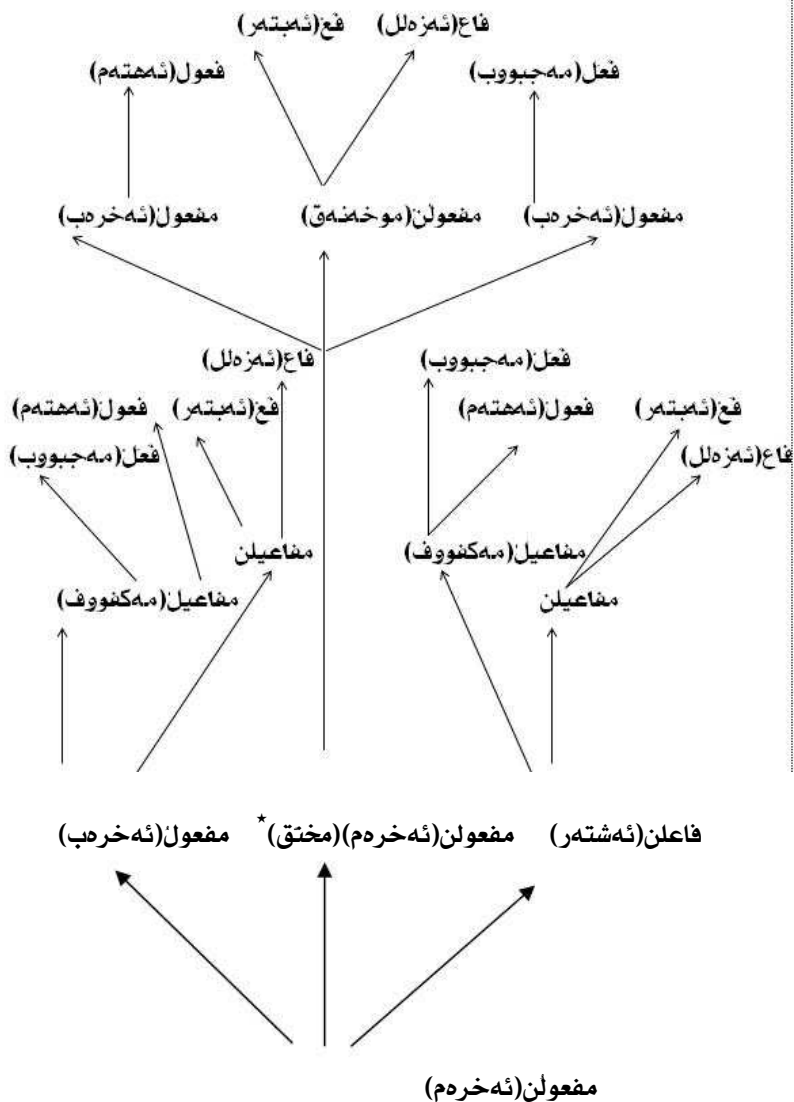
(*) تەرانیە(دوو بەیتی)و روبەعی ژ لای روخساریقە وەکو ئیکن واتە ھەر ئیک ژ دوو دپران یان (۴) نیقە دپرا پیکھاتیە کو نیقە دپرین ئیکی و دووی و چواری ژ لای سەروائیقە وەکو ئیکن و جیاوازیان وان بیتی ژ لای قالبی کیشا ھۆزانیقەبە، ھەر چەند ھەردوو ژ زبجافین کیشا ھەزەج دەیتە دروستکرن، (تەرانیە) لاسەر کیشا ھەزەجا شەش ھەنگاوا مەحزووف (مفاعیلن مفاعیلن فاعولن) دەیتە ئافاکرن و روبەعی پتر لاسەر کیشا (ھەزەجا ھەشت ھەنگاوا ئەخەرب مەکفووفی مەجبوب) (مفعول مفاعیل مفاعیل فاعل) دەیتە ئافاکرن. عبدالخالق پرهیزی، عروض نوین فارسی، ص ۹۹.

(۱) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معاییر اشعار العجم (منتخب)، بە کوشش د. ناصرالدین شاھ حسینی، چاپ پنجم، چاپخانه سپهر، تهرآن، ۱۳۶۹ھ. ش، ص ۴۵.
(۲) میمنت میر صادقی، واژه نامه هنر شاعری (فرهنگ تفصیلی اصطلاحات فن شعر و سبک ها)، چاپ دوم، چاپ میهن، کتاب مهناز، تهرآن، ۱۳۷۶ھ. ش، ص ۱۴۲-۱۴۳.

نه خرب)ى دهيت كو ب ههنگاوى (مفعول-ب) دهستپيدكته:

(*) دارا نه خرب (شجرة اخب)ى

(*) موخنهق یان ته خنیق (تخنیق) هدر هه مان (نمزه ل) ه، د هوزانین عه ره بیدا، نهف گورانکاریه دکه فیه ده ستییکا دپرا هوزانی دا و د عهرووزا فارسیدا نهف هه نگاهه دشیته د ده ستییک و جه شویا دپری زی دا بهیته نه گهر لده ستییکی بیته دپیزی (نمزه ل) و نه گهر نهف هه نگاهه بکه فیه د جه شویا دپریدا دبیته موخنهق (مخنق). د. سروس شیسسا، فرهنگ عروضی، ص ۳۱.

ههژی گوتنییه لدویف ناخفتنا (شهمسی قهسی رازی) ئەف جوړه قالبه واته (روباعی)، ((قالبهکی بناف و دهنکه. پشتی کیشین (خهلیل)ی، نیکه ژ کیشین خوش و ئەو هۆزانین لسهر ئەفی قالبی دروست دبن لدەف خه لکی هاتینه په سەند کرن))^(۱).

واته هۆزانین کیشا روباعی، خوش و دل په سەندن.

هەر (۲۴) قالبین روباعی ژی بقی رهنگی خواری نه:

۱- مفعول مفاعیلن مفاعیلن فاع (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی مهقبووزی ئەزەلل)

۲- مفعول مفاعیلن مفاعیلن فع (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی مهقبووزی ئەبتەر)

۳- مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعول (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی مهقبووزی مهکفووفی ئەهتەم)

۴- مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعل (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی مهقبووزی مهکفووفی مهجیووب)

۵- مفعول مفاعیلن مفعول فعل (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی مهکفووفی مهجیووب)

۶- مفعول مفاعیلن مفعولن فاع (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی ئەخرەمی ئەزەلل)

۷- مفعول مفاعیلن مفعولن فع (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی ئەخرەمی ئەبتەر)

۸- مفعول مفاعیلن مفعول فعول (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی ئەهتەم)

۹- مفعول مفاعیلن مفاعیلن فاع (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی مهکفووفی ئەزەلل)

۱۰- مفعول مفاعیلن مفاعیلن فع (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی مهکفووفی ئەبتەر)

۱۱- مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعول (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی مهکفووفی ئەهتەم)

۱۲- مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعل (ههزهجی ههشت ههنگاوی ئەخرهبی مهکفووفی مهجیووب)

قالبین
کیشا دارا
ئەخرەب

(۱) د. جلیل تجلیل، عروض و قافیە، چاپ اول، چاپخانه افرانگ، انتشارات آوای نور، تهران، ۱۳۸۴ ه. ش، ص ۲۴.

- ۱۳- مفعولن فاعلن مفاعیلن فاع (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهشتهری ئهزهلل)
- ۱۴- مفعولن فاعلن مفاعیلن فع (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهشتهری ئهبتهر)
- ۱۵- مفعولن فاعلن مفاعیلن فعول (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهشتهری مهجبووب)
- ۱۶- مفعولن فاعلن مفاعیلن فعول (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهشتهری ئههته م)
- ۱۷- مفعولن مفعولن مفعولن فعول (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می موخنهق(ئهخره می) مهجبووب)
- ۱۸- مفعولن مفعولن مفعولن فاع (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهزهلل)
- ۱۹- مفعولن مفعولن مفعولن فع (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهبتهر)
- ۲۰- مفعولن مفعولن مفعولن فعول (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهخره می ئههته م)

قالبین
کیشا دارا
ئهخره م

- ۲۱- مفعولن مفعولن مفاعیلن فع (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهخره می ئهبتهر)
- ۲۲- مفعولن مفعولن مفاعیلن فاع (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهخره می ئهزهلل)
- ۲۳- مفعولن مفعولن مفاعیلن فعول (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهخره می مهکفووفی مهجبووب)
- ۲۴- مفعولن مفعولن مفاعیلن فعول (ههزهجي ههشت ههنگاوی ئهخره می ئهخره می مهکفووفی ئههته م)

ژ خالین گرنگ سهبارت (روباعی) ئهوه کو د ناف گهلهک ژیدهرین فارسیدا، نامازه بقی چهندی هاتیه دان، هوزانفان د کیشا روباعیدا، زۆرتتر ژ هه می کیش و قالبین دیترین عهرووزی، سهربهستی ههیه لسه ههلبزارتنا قالبان بو دانانا هوزانی، ولسا کو دشیت، د هه نیک ژ نیقه دیرین روباعیدا، جۆره قابهکی ژ (۲۴) قالبین روباعی ههلبزیریت و ئهف جیاوازا قالبان د هه نیقه دیرهکیدا چ ئاریشهکی دروست ناکهت بو ههلبزارتنا پهیفان بو قالبین بکارهاتی بو نمونه ئهف روباعیا هوزانفان خه یامی هه نیقه دیرهک لسه قابهکی روباعی هاتیه دروستکرن:

در کارگه کوزه‌گری رفتم دوش مفعول مفاعیلن مفاعیلن فاع
دیدم دوهزار کوزه گویا و خموش مفعول مفاعلن مفاعیلن فاعول
هر يك به زبان حال با من می گفت مفعول مفاعلن مفاعیلن فاع
کو کوزه‌گر و کوزه خر و کوزه فروش^(۱) مفعول مفاعیلن مفاعیلن فاعول

دببینین ههر نیقه دیپره‌کا هۆزانی لسه‌ر قالبه‌کی روبا‌عی هاتی‌ه فه‌هاندن؛ واته دفی
روبا‌عی‌ی‌دا چوار قالب ژ (۱۲) قالبین دارا نه‌خره‌بی هاتی‌نه هه‌لبژارتن.
نموونه‌کا دیت‌ر بو کیشا (روبا‌عی) ژ روبا‌عی‌اتین حافظی شیرازی:

با شاهد شوخ سنگ و با بریبط و نی
کنجی و فراغتی و یک شیشه می
چون گرم شود رباده ما را رگ و پی
ممت نریم یک جواز حاتم طی^(۲)

ئه‌ف روبا‌عی‌ه لسه‌ر کیشا هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌بی مه‌قبووزی مه‌کفووفی
مه‌جیوب (مفعول مفاعلن مفاعیلن فاعول) هاتی‌ه فه‌هاندن.

۲- کیشا رهمه‌ل:

رهمه‌ل د فه‌ره‌ه‌نگیدا برامانا (بله‌ز ریقه‌ه چوون هاتی‌ه)^(۳)، هه‌روه‌سا ب راما‌نا
(فه‌هینا هه‌سیلیکی ژی دهیت. کو ب هویری و زرافی دهیت هه‌هاندن وه‌سا کو له‌فه‌نین
هه‌سیلیکی دنا‌ف داقین وه‌ریسی دانه و پی‌کفه هاتی‌نه لی‌کدان)^(۴) و د عه‌رووزیدا، نا‌فی
کیشه‌کا عه‌رووزیه، کو د عه‌رووزا عه‌ره‌بیدا هه‌نگاوین وئ ژ سی جار دووباره بوونا
(فاعلاتن) ییه د ههر نیقه دیپره‌کیدا و د عه‌رووزا فارسیدا، هه‌نگاوین ههر دیپره‌کا وئ ب

(۱) رباعیات خیام، عمر خیام، از نسخه محمد علی فروغی و دکتر قاسم غنی، چاپ دوم، چاپ
برادران علمی، انتشارات گنجینه ناصر خسرو، تهران، ۱۳۵۷، ص ۱۲۱.

(۲) دیوان حافظ، شمس‌الدین محمد شیرازی، به قلم پروفسور سید حسن امین، به کوشش فضل
الله دروش، چاپ اول، چاپ و صحافی ایران، انتشارات داریه المعارف ایران شناسی، تهران،
۱۳۸۱، ص ۴۲۶.

(۳) عبدالنسی قیم، فرهنگ معاصر عربی فارسی، ص ۵۳۷.

(۴) عبدالنسی قیم، فرهنگ معاصر عربی فارسی، ص ۵۳۷.

ههشت جارا (فاعلاتن) تمام دبیت و عهرووزانین فارس دبیزن: (بهر هندئ نافی ئهفی کیشی ب رهمل هاتیه خویندن؛ کو چهوا وهتد دکهفیه دناقبهرا دوو سهبهباندا وهسا زی ههنگاوین ئهفی کیشی دناف ئیکدا دهینه فههینین)^(۱). و د هوژانا فارسی (وهسا دیاره کو هوژان لسهر ئهفی جوړه کیشی ب ئاسانی دهیته فههاندن. و ئه و زیحاف و عیلهیین ئهفی کیشی د پهرتوکا المعجم دا ب (۱۴) گورانکاری داناینه ژ وانا (خهبن، کهف، شهکل، قهسر، چهزف، سهلم، تهشعیس، رهبع، جهحف، ئیسباغ، موعاقبهت، سهدر، عهجوز و تهرهفان و هندهک رهخنهگران (تهوسیع و تهزفیف) زی لسهر زیده کرینه)^(۲).

گرنگترین گورانکاریین کو د کیشا رهمل د ههنگاوئ (فاعلاتن) دا دروست دبیت، بقی رهنگئ خواری نه^(۳):

۱- کهف (کف): د زمانی دا ب راما نا راگرتن و قهدهغه کرنئ دهیته و د عهرووزییدا، ژیرنا پیتا دوماهیکا ههنگاوا (فاعلاتن) ئانکو پیتا چهفتئ، (فاعلات) دمینیت و دبیزنئ مهکفووف.

کهف: فاعلاتن \leftarrow ژیرنا پیتا دوماهیکی \leftarrow فاعلات = مهکفووف (ب-ب)

۲- قهسر: لیهدا ژیرنا پیتا دوماهیکا ههنگاوا (فاعلاتن) و ساکن کرنا پیتا بهری دوماهیکی دبیته (فاعلات) کو ل شوینا وئ (فاعلاتن) دهیته نفیسین و دبیزنئ مهقسوور (مقصور):

قهسر: فاعلاتن \leftarrow فاعلات \leftarrow فاعلان = مهقسوور (ب-ه)

۳- چهزف: ژیرنا سهبهبا دوماهیکا ههنگاوا (فاعلاتن) و (فاعلا) دمینیت و ل جهئ وی (فاعلان) دهیته دانان و دبیزنئ مهحزووف (محذوف).

چهزف: فاعلاتن \leftarrow فاعلا \leftarrow فاعلان = مهحزووف (ب-ب)

۴- خهبن: د زمانیدا براما نا نهخشاندن و دروینا کراسی دهیته و د عهرووزییدا، ژیرنا پیتا دووی ژ سهبهبا ئیکئ یا ههنگاوئ یه کو (فاعلاتن) دمینیت و دبیزنئ مهخبوون.

خهبن: فاعلاتن \leftarrow فاعلاتن = مهخبوون (ب-ب -)

(۱) ابو نصر فراهی، فرهنگ فراهی عربی فارسی، د. سید ابراهیم دیباجی، چاپ اول، چاپخانه فراین، انتشارات جاجرمی، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش، ص ۷۸.

(۲) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۶۰.

(۳) د. محمد حسین کرمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، ص ۳۸-۴۰.

۵- شهکل: ژ لیکدانا (کهف و خهبن) د ههنگاوئ (فاعلاتن) دا دروست دبیت. کو ژ نهنجامئ کهف (فاعلات) و ب خهبن کرنئ (فعلات) دمینیت کو دبیزئ مهشکول.

شهکل: فاعلاتن ← کهف ← فاعلات ← خهبن ← فعلات = مهشکول (ب ب ب)
۶- مهخبوونی مهقسوور: ژ لیکدانا (قهسر و خهبن) د ههنگاوا (فاعلاتن) ب قهسرئ (فاعلات) و ب خهبن کرنئ (فعلات) دروست دبیت، کو دبیته (فعالن) و دبیزئ مهخبوونی مهقسوور.

مهخبوونی مهقسوور: فاعلاتن ← قهسر ← فاعلات ← خهبن ← فعلات = فعالن = مهخبوونی مهقسوور (ب ب- / ۵)

۷- مهخبوونی مهحزووف: ژ لیکدانا (خهبن و حهزف) د دروست دبیت ب خهبن کرنئ (فعلاتن) دمینیت و ب حهزف کرنئ (فعالن) دمینیت، کو دبیزئ مهخبوونی مهحزووف.

مهخبوونی مهحزووف: فاعلاتن ← خهبن ← فعلاتن ← حهزف ← فعالن = مهخبون مهحزووف (ب ب-).

۸- سهلم: د زمانیدا برامانا برینا گوهی ژ بنپرا دهیت و د عهرووزیدا نهوه کو سهبهبا دوماهیکی بهیته راکرن و پاشی (ا) یا وهتهدئ بهیته لابرن داکو (فاعل) بمینیت و ل شوینا وئ ژی (فع لن) دهیته دانان و دبیته نهسهلم.

سهلم: فاعلاتن ← حهزف ← فاعلا ژیرنا (ا) ← فاعل ← فع لن = نهسهلم (-)
۹- روبوع (زبع): د زمانیدا برامانا وهرگرتنا چاریکا مالهکئییه (پارهکئ) و د عهرووزیدا ژ لیکدانا (سهلم و خهبن) د ههنگاوا (فاعلاتن) دایه، کو (فعالن) دمینیت و دبیزئ مهروبوع.

روبوع: فاعلاتن ← سهلم ← فاعل ← خهبن ← فعل = مهروبوع (ب-)
۱۰- جهحف: برامانا پاکژ کرنا تشتهکئ لسهر نهردییه و د عهرووزیدا نهوه کو (فاعلاتن) بهیته خهبن کرن دئ (فعلاتن) مینیت، پاشی (فاسیله) بهیته راکرن، (تن) بتنی دمینیت و ل شوینا وئ (فع) دهیته دانان و دبیزئ مهججوف.

جهحف: فاعلاتن ← خهبن ← فعلاتن ژیرنا فاسیله (فعال) ← تن ← فع = مهججوف (-)

- ۱۱- ته شعيس: د زمانيدا، واته (گرژ کرن و پهریشانی) و د عهرووژیدا دهمی (مفعولن) ژ (فاعلاتن) دروست دبیت دبیزنی (موشهعهس)، گو ژیرنا پیتا (ع) یان (ل) ژ وتهدا (فاعلاتن) دبیته (فالاتن) یان (فاعاتن)، ل شوینا وی (مفعولن) دهیته لادان. ته شعيس: فاعلاتن ژیرنا پیتا(ع)یان(ل) فالاتن(فاعاتن) ← مفعولن = موشهعهس(- -).
- ۱۲- ته سبیغ: زیده کرنا پیته کا نه بزوینه ب سه به با دوماهیکی، (فاعلاتن) دبیته (فاعلاتان) کو ل جهی وی (فاعلیان) دهیته دانان و دبیزنی موشه به غ.
- ته سبیغ: فاعلاتن ← فاعلاتان ← فاعلیان = موشه به غ(ب - - /ه)
- ۱۳- نه سلهم موشه به غ: ههنگاوئ (فاعلاتن) دهیته سه لم کرن دبیته (فع لن) پاشی دپهیته موشه به غ کرن دبیته (فع لان)، کو دبیزنی نه سلهم موشه به غ.
- نه سلهم موشه به غ: فاعلاتن سه لم ← فع لن ← ته سبیغ ← فع لان = نه سلهم موشه به غ(- - ه)
- ل خشتا خواریدا گورانکاریین ههنگاوئ (فاعلاتن) د کیشا رده ملدا هاتیه دیار کرن:

ژ	گورانکاری	نافی گورانکاری	نیشانیین برگه یی
۱	فاعلات	مه کفووف	ب-ب
۲	فاعلات	مه قسوور	ب/ه
۳	فاعلن	مه جزووف	ب-
۴	فاعلاتن	مه خبوون	ب ب-
۵	فاعلات	مه شکوول	ب ب ب
۶	فاعلان	مه خبوونی مه قسوور	ب ب/ه
۷	فاعلن	مه خبوونی مه جزووف	ب ب-
۸	فع لن	نه سلهم	--
۹	فعلن	مه ربووع	ب-
۱۰	فع	مه ججووف	-
۱۱	مفعولن	ته شعيس	---
۱۲	فاعلیان	موشه به غ	ب - - /ه
۱۳	فع لان	نه سلهم موشه به غ	ب - - /ه

★ خشتا گورانکاریین ههنگاو (فاعلاتن) د کیشا رده مل دا.

قالیبین کیشا رهملا دپه رتوکا (المعجم) دا، بقی رهنگی خوارینه^(۱) :

- ۱- رهملا ههشت ههنگاوا سالم (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن) ۲×
- ۲- رهملا ههشت ههنگاوا مهقسوور (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان) ۲×
- ۳- رهملا ههشت ههنگاوا مهحزووف (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان) ۲×
- ۴- رهملا ههشت ههنگاوا مهخبوونی مهحزووف نهسلهم زهرب:
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لن)
- ۵- رهملا ههشت ههنگاوا مهشکول (فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن) ۲×
- ۶- رهملا ههشت ههنگاوا مهججوف مهسهببهغ (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع) ۲×
- ۷- رهملا ههشت ههنگاوا موشهعهس نهسلهم موسهببهغ (مفعولن مفعولن مفعولن فع لان) ۲×

- ۸- رهملا ههشت ههنگاوا مهخبوونی مهربوع (فعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعل) ۲×
- ۹- رهملا ههشت ههنگاوا مهخبوونی مهربوع مهقسوور عهرووز:
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلان فاعلاتن فاعلاتن فاعلان)
- ۱۰- رهملا شهش ههنگاوا سالم (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن) ۲×
- ۱۱- رهملا شهش ههنگاوا مهقسوور (فاعلاتن فاعلاتن فاعلان) ۲×
- ۱۲- رهملا شهش ههنگاوا مهخبوونی نهسلهم (فعلاتن فاعلاتن فع لن) ۲×
- ۱۳- رهملا شهش ههنگاوا مهقسوور (فاعلاتن فاعلاتن فعلان) ۲×
- ۱۴- رهملا شهش ههنگاوا مهخبوونی نهسلهم موسهببهغ عهرووز مهقسوور زهرب:
(فاعلاتن فاعلاتن فع لان فاعلاتن فاعلاتن فعلان)
- ۱۵- رهملا شهش ههنگاوا مهججوف موسهببهغ (مهموس) (فاعلاتن فاعلاتن فاع) ۲×
- ۱۶- رهملا شهش ههنگاوا مهكفووف موشهعهس (مهخبوونی مهكفووف مهشعهس مهقسوور)

- (فعلاتن فاعلاتن فاعلان فاعلاتن مفعولن فعلان)
- ۱۷- رهملا شهش ههنگاوا مهشکول موسهببهغ
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلیان فاعلاتن فاعلیان)
- ۱۸- رهملا شهش ههنگاوا مهخبوونی مهحزووف عهرووز:

(۱) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معایر اشعار المعجم، ص ۱۳۱-۱۳۷.

(فعالتن فعلاتن فاعلن فاعلاتن فعلاتن فعلاتن)

۱۹- رهمه لا چوار ههنگاو سالم (فاعلاتن فعلاتن) ۲×

۲۰- رهمه لا چوار ههنگاو مهخبوون (فعالتن فعلاتن) ۲×

ژبلی نه فان قالبین بکارهاتی د (المعجم) دا چهند قالبین دیتر د (فرهنگ عروضی)

دا هاتینه بکار هاتن بقی پهنگی خواری^(۱) :

۱- رهمه لا ههشت ههنگاو مهخبوون (فعالتن فعلاتن فعلاتن) ۲×

۲- رهمه لا ههشت ههنگاو مهخبوونی مهجوف (فعالتن (فاعلاتن) فعلاتن فعلاتن فع) ۲×

۳- رهمه لا ههشت ههنگاو مهخبوونی مهحزووف (فعالتن فعلاتن فعلاتن فعلن) ۲×

۴- رهمه لا ههشت ههنگاو موسه ببهغ (فاعلاتن فاعلاتن فاعلیان) ۲×

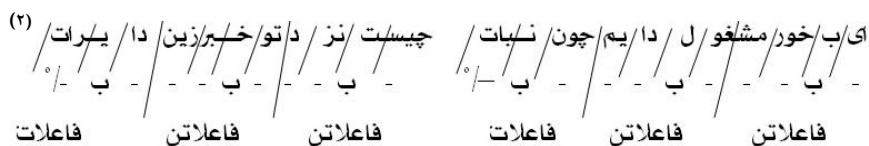
۵- رهمه لا ههشت ههنگاو مهحزووف مهتمووس (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع) ۲×

۶- رهمه لا شهش ههنگاو مهحزووف (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) ۲×

۷- رهمه لا شهش ههنگاو مهخبوون (فعالتن فعلاتن فعلاتن) ۲×

۸- رهمه لا شهش ههنگاو مهخبوونی مهحزووف (فعالتن فاعلاتن) فعلاتن فعلن) ۲×

- نمونه بو کیشا رهمه لا شهش ههنگاو مهقسوور :

(۱) د. سیروس شیسسا، فرهنگ عروضی، ص ۶۱-۶۳.
(۲) ناصر خسرو قبادیانی، شرح سی قضیده، به اهتمام د. مهدی محقق، چاپ هشتم، چاپخانه حیدری، انتشارات توس، تهران، ۱۳۷۸، ص ۳۵.

- نمونه بۇ كىشا رەمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخبوونى موشەعەس:

خنك آن كس كه به پای تو سر خود اندازد خجل آن دل كه به ناز غم عشقت نگدازد^(۱)

كو ب رينقيسا عهرووزى بقی رهنگى خوارى دبیت:

خ	ن	ن	ك	ب	پ	ی	ت	س	ر	خ	و	د	ن	د	ا	ز
ب	ب	-	ب	ب	-	-	ب	ب	-	-	-	-	-	-	-	-
فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	مفعولن	مفعولن	مفعولن	مفعولن	مفعولن	مفعولن	مفعولن
خ	ج	ب	ك	ب	ب	ن	ا	ز	غ	ع	ش	ق	ت	ن	گ	د
ب	ب	-	ب	ب	-	-	ب	ب	-	-	-	-	-	-	-	-
فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	مفعولن	مفعولن	مفعولن	مفعولن	مفعولن	مفعولن	مفعولن

۳- كىشا رەجەز (رجز):

ئەف پەيقە د فەرھەنگين زمانيدا گەلەك واتايا بخوفه دگريت ژ وانا (لەرزينا چوكى حىشترى، ددهمى ريقه چوونى دا)^(۲) ھەر وەسا ب واتايا (پەريشانی و بلەز بوون)^(۳) ژى دەھيت و ئەگەرى دانانا ئەفئ كيشى بقی نافی ئەوہ كو (پتریا ھۆزانين عەرەبان دناف شەپان دا ب بابەتئ شانازی و ستایشا كەسانين بەرى خۆ پەسنا ميرانيا نەتەوئ عەرەب ب ئەفئ كيشى ھاتيه فەھاندن و ئاوازا وى كەسى ب پەريشانی و بلەز بوويه)^(۴) و ھەكو زاراوہ ژى ئەو كيشە كو (ئەسلئ وئ د ھۆزانا عەرەبیدا د ھەر دپردەكا ھۆزانئ ب (۶) جار دووبارە بوونا ھەنگاوى (مستفعلن) (۱۵۱۵۱۵) داياہ و دھۆزانا فارسیدا د ھەر دپردەكى دا ب (۸) جار دووبارە بوونا ھەنگاوى (مستفعلن) دروست دبیت)^(۵) ئەف ھەنگاوە ژ دوو سەبەبين سفك لدويف ئيک دگەل وەتەدەكا كو پيکھاتيه. كو بەروفازى ھەنگاوى (مفاعيلن) ئيه. ئەو زیحاف و عيللەيبن (مستفعلن) شەمسى قەيس ب (۹) زیحافان

(۱) د. سيروس شمیسا، فرهنگ عروضی، ص ۶۲.

(۲) لویس معلوف، فرهنگ مبین (عربی-فارسی)، ترجمه: قاسم بوستانی، چاپ اول، انتشارات فقیه، تهران، ۱۳۷۳، ص ۸۴۹.

(۳) حمید حسنی، عروض و قافیة عربی، ص ۲۶.

(۴) ابو نصر فراهی، فرهنگ فراهی عربی فارسی، به کوشش د. سید ابراهیم دیاجی، ص ۵۳.

(۵) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر-عروض و قافیة، ص ۷۶.

ددانیت و هندک عهرووزانین دیتر ههژمارا وانا ب (۱۱) زیحافان ددانن ژ وانا (خهبن، تهی، قهتغ، خهبل، ئیزالته، خهلع، رفع، تهرفیل، تهتویل، چهزز و عهروهج)^(۱).
 چهوانیا دروستبونا نهفان گورانکاریان بقی رهنگی خواری یه^(۲) :

۱- خهبن: د زمانیدا برامانا لوبلدان و دروینا کراسی وهسا کو بهیته کورتکرن و د زاراقی عهرووزی دا، ژبیرنا پیتا دووی ژ سهبهبا ئیکیه کو پیتا (س) دهیته لابرن و (متفعلن) دمینیت و ل جهی وی (مفاعلن) دهیته دانان و دبیزنی (مخبون).

خهبن: مستفعلن ← متفعلن ← مفاعلن = مهخبوون(ب-ب)
 ۲- تهی (طی): د زمانیدا برامانا (تیبهپاندن و پیچان) دهیت و د عهرووزیدا ژبیرنا پیتا جواری یاههنگاوویه و پیتا (ف) دهیته لابرن و (مستعلن) دمینیت و ل جهی وی (مفتعلن) دهیته دانان و دبیته مهتوی (مطوی).

تهی: مستفعلن ← مستعلن ← مفتعلن = مهتوی(ب-ب)
 ۳- قهتغ: د عهرووزیدا ژبیرنا دوماهیک پیت ژ وهتهدا دوماهیک و ساکن کرنا پیتا بهری وی یه. (ن) دهیته لابرن و پیتا (ل) دهیته ساکن کرن؛ (مستعلن) دمینیت؛ (مفعولن) دهیته دانان و دبیزنی (مقطوع).

قهتغ: مستفعلن ← مستفعلن ← مفعولن = مهقتوع (- - -)
 ۴- چهزز (حزز): د زمانی دا ب رامانا برینا دیلکی دهیت و د عهرووزی دا ژبیرنا وهتهدا دوماهیکا ههنگاووی یه، (مستفعلن) دمینیت و (فع لن) ل جهی وی دهیته دانان و دبیزنی نهحهز(احذ).

چهزز: مستفعلن ← مستفعلن ← فع لن = نهحهز(- -)
 ۵- رفع (رفع): د زمانیدا برامانا ژبیرنی دهیت و د عهرووزیدا، ژبیرنا ئیکهمین سهبهبا ههنگاوویه، (مس) دهیته لابرن (تفعلن) دمینیت و ل جهی وی (فاعلن) دهیته دانان و دبیزنی مهرفوع(مرفوع).

رفع: مستفعلن ← تفعلن ← فاعلن = مهرفوع(ب-ب)
 ۶- ئیزالته: د عهرووزی دا، زیدهکرنا پیتهکا نهبزوینه لسهر وهتهدا دوماهیکا ههنگاووی (مستفعلن) دا و دبیته (مستفعلن) و دبیزنی موزال (مزال).

(۱) حسین مدرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص ۲۲۱.
 (۲) د. محمد حسین کرمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، ص ۷۴-۷۶.

ئيزالەت: مستفعلن ← مستفعلن = موزال (-ب -/ ۵)

۷- مەخپوونى موزال: ژ لىكدانا خەين و ئيزالەت د هەنگاوى (مستفعلن) دا،
(مفاعلان) دروست دبیت. (ب-ب/ ۵)

۸- مەتوى موزال: ژ لىكدانا تەى و ئيزالەت د (مستفعلن) دا، (مفاعلان) دروست
دبیت. (ب-ب/ ۵)

۹- تەرفيل: دزمانيدا برامانا دريژكرنا دەمەنا جلگى دەيت و دەرورويدا زيدهكرنا
سەبەكپيە لسەر و تەدا (مستفعلن) دا و دبیتە (مستفعلاتن) و دبیزنى مورهفەل.

تەرفيل ← مستفعلن تن ← مستفعلاتن = مورهفەل (-ب -/ ۵).

۱۰- مەخپوونى مورهفەل: ئەو ەو ەو (مستفعلن) بەيتە مەخپوون كرن داکو
(مفاعلان) بدەستفە بەيت، پاشى ب زيدهكرنا سەبەبا (تن) لدوماھيكا وى (مفاعلان تن)
دروست ببیت، ل جەئ وئ (مفاعلاتن) دەيتە دانان و دبیزنى مەخپوونى مورهفەل
(مخپون مرفل).

مستفعلن خەين مفاعلان تەرفيل مفاعلان تن ← مفاعلاتن = مەخپوونى
مورهفەل (ب - - -)

۱۱- مەتوى مورهفەل: ژ مەتوى كرنا (مستفعلن)، (مفتعلن) دروست دبیت و ب
تەرفيل كرنا سەبەبا (تن) لدوماھيكا وئ (مفتعلن تن) دروست دبیت و (مفتعلاتن) ل
جەئ وئ دەيتە دانان.

مستفعلن تەى مفتعلن تەرفيل مفتعلن تن ← مفتعلاتن = مەتوى
مورهفەل (-ب -/ ۵).

۱۲- مەقتوع مورهفەل: ب مەقتوع كرنا هەنگاوى (مستفعلن)، (مفعولن) دروست
دبیت، پاشان دەيتە تەرفيل كرن و (مفعولاتن) دروست دبیت.

مستفعلن قەتە مفعولن تەرفيل مفعولاتن = مەقتوع مورهفەل (- - -).

گورانکاریین (مستفعلن) د خشتهیهکا تایبته ل خواری دهیته پیشاندان:

ژ	گورانکاری	نافی گورانئ	برگه کرن بریکا برگه بی
۱	مفاعلن	مه خبوون	ب - ب
۲	مفتعلن	مه توی (مطوی)	ب - ب -
۳	مفعولن	مه قتووع	---
۴	فعلتن	مه خبول	ب ب ب
۵	مستفعلان	موزال	ب - ب / ه
۶	فغولن	موخه لله ع (مخلع)	ب - -
۷	فاعلن	مه رفوع	ب -
۸	مستفعلاتن	موره فهل	ب - ب -
۹	مستفعلاتان	موته وهل	ب - ب - / ه
۱۰	فع لن	ئه حه ز (احذ)	- -
۱۱	مفعولان	ئه عره ج	ه / - - -
۱۲	مفاعلان	مه خبوونی موزال	ب - ب / ه
۱۳	مفتعلان	مه توی موزال	ب - ب / ه
۱۴	فعلتان	مه خبوولی موزال	ب ب ب / ه
۱۵	مفتعلاتن	مه توی موره فهل	ب - ب -
۱۶	مفاعلاتن	مه خبوونی موره فهل	ب - ب -
۱۷	فع	ئه حه ز مه جزووف	-
۱۸	فاع	ئه حه ز مه قسوور	ه / -

*خشتا گورانکاریین ههنگاوی (مستفعلن) دناف کیشا رهجه زدا.

تییینی/ نهو دوازده گورانکاریین بهری نهو ئامازه پی هاتیه دان ژگرننگترین گورانکاریین کیشا رهجه ز دناف هوزانا فارسیدا دهینه هژمارتن. کیشا رهجه ز، د هوزانا عه ره بی و فارسیدا، بشیوهیه کی بهرچاف هاتیه بکارئینان؛ ئانکو د ههردوو زمانان دا؛ لسهر ئه فی کیشی هوزان بریژهیه کا باش هاتیه فه هاندن و بنه مایی ئه فی کیشی د بازنه یا عه ره بیدا بشیوهی شهش ههنگاوی (مسدس) بوویه؛

ئەفجا بو پتر روونكرن لسەر ئەفّى جۆره كيشى و قالبين وى دناف هۆزانا عەرەبى و فارسيدا، پشكەك ژ بىروبوچوونىت خاجه نەسیر توسى (خواجه نصیر طوسى)، د بكارئینانا كيشا رەجەز د عەررووزا عەرەبیدا هاتیه، كو قالبين كيشا رەجەز د هۆزانا عەرەبیدا بقی رەنگى خوارىیه^(۱) :

۱- بشیویۆ سالم: مستفعلن مستفعلن مستفعلن ۲×

دار یسلمى اذ سلیماء جارّة

قفر تری آیاتها مثل الرّبر

۲- بشیویۆ سالم (عەررووز سالم و زەرب مەقتوع)

القلب منها مستریخ سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن

القلب منى جاهد مجهود مستفعلن مستفعلن مفعولن

۳- بشیویۆ مەجزو (مجزوء) ئانكو (مربع) (عەررووز و زەرب سالم)

قد هاج قلبى منزل مستفعلن مستفعلن

من أم عمرو مقفر مستفعلن مستفعلن

۴- بشیویۆ مەشتور (مشطور)؛ ئانكو بشیویۆ (مثلت):

قد هاج احزاناً و شجواً قد شجا (مستفعلن مستفعلن مستفعلن)

۵- بشیویۆ مەنھوك؛ ئانكو شیویۆ (مثنى) كو حەشو نەبیت:

یا لیتی فیها جذع (مستفعلن مستفعلن).

هەلبەت جۆرى (۵و۴) بشیویۆ زىحاف ژى بكاردهییت، كو پتر زىحافین (مەخبون،

مەتوی و مەخبول) بخوفه دگریت.

د هۆزانا فارسیدا ئەفّ كيشه بشیویۆ هەشت هەنگاوى (مثنى) بكاردهییت؛ هەر وەسا

بشیویۆ شەش و چوار و دوو هەنگاوى زى بكارهاتیه. زانایین عەررووزا فارسى هەژمارا

قالبين كيشا رەجەز د هۆزانا فارسیدا ب (۳۰) و هندەك ژى ب (۴۰) قالبان ددانن، ئى

د(المعجم) دا بو قالبين كيشا رەجەز ئەفّ قالبين لخوارى هاتینه دیاركرن^(۲) :

۱- رەجەزا هەشت هەنگاوا سالم (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲×

(۱) د. جلیل تجلیل، عروض و قافیه، ص ۶۸-۶۹. (هەژى گوتنییه ئەفّ بىروبوچوونە ژ پەرتوكا (معیار الأشعار) یا (خواجه نصیرالدین طوسى) هاتیه وەرگرتن).

(۲) شمس الدین محمد بن قیس الرازى، المعجم فى معاییر اشعار المعجم، ص ۱۲۷-۱۳۱

- ۲- رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خبوون (مخبون) (مفتعلن مفتعلن
مفاعلن مفتعلن) ۲×
- ۳- رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌توی (مفاعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن) ۲×
- ۴- رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خبوون (مطوی صدرین) (مفتعلن مفاعلن
مفتعلن مفاعلن) ۲×
- ۵- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوونی موزال عه‌رووز (مخبون صدرین مطوی
حشوین مخبون موزال عروض مخبون ضرب):
(مفاعلن مفتعلن مفاعلان مفاعلن مفتعلن مفاعلن) ۲×
- ۶- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا سالم (مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲×
- ۷- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قتووع (مستفعلن مستفعلن مفعولن) ۲×
- ۸- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌توی مه‌قتووع (مفتعلن مفتعلن مفعولن) ۲×
- ۹- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوون (مفاعلن مفاعلن مفاعلن) ۲×
- ۱۰- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌توی سه‌در مه‌خبوون عه‌رووز (مفتعلن مفاعلن
مفاعلن) ۲×
- ۱۱- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قتووع زه‌رب:
(مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مفعولن) ۲×
- ۱۲- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا موزال (مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲×
- ۱۳- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌توی موزال (مه‌توی مه‌خبوون ئیبتیداو، موزال
عه‌رووز وزه‌رب):
(مفتعلن مفتعلن مفتعلان مفاعلن مفتعلن مفتعلان) ۲×
- ۱۴- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوونی موزال (سالم صدرین مطوی حشوین مخبون
مذال ضربین):
(مستفعلن مفتعلن مفاعلان) ۲×
- ۱۵- رجه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا مورده‌هل (مستفعلن مستفعلن مستفعلاتن) ۲×
- ۱۶- رجه‌زا چوار هه‌نگاوا مه‌توی مه‌قتووع زه‌رب
(مفتعلن مفتعلن مفعولن) ۲×
- ۱۷- رجه‌زا چوار هه‌نگاوا مورده‌هل (مستفعلن مستفعلاتن) ۲×

۱۸- رچه‌زا چوار هه‌نگاوا موته‌وهل (مستفعلن مستفعلاتان).

د (فرهنگ عروضی) دا ژبلی ئه‌فان قالبین دیارگری قالبین لخواړی ژی بو کیشا رچه‌ز د عه‌رووزا فارسیدا هاتینه خویاکرن^(۱) :

۱- رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم عه‌رووز مه‌قتووع زه‌رب

(مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مفعولن)

۲- رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قتووع (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مفعولن) ۲×

۳- رچه‌زا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌توی (مفتعلن مفتعلن مفتعلن) ۲×

۴- رچه‌زا چوار هه‌نگاوا سالم (مشتور) (مستفعلن مستفعلن) ۲×

۵- رچه‌زا چوار هه‌نگاوا مه‌توی مورده‌هل (مفتعلاتن مفتعلاتن) ۲×

نمونه‌ك ژ قالبی (رچه‌زی هه‌شت هه‌نگاوی مه‌توی مه‌خبوون):

ای گل خوش نسیم من بلبل خویش رامسوز

کز سر صدق می کند شب همه شب دعای تو^(۲)

ای	گل	خس	نسیم	من	بلبل	خیلش	را	مسوز
کز	سر	صد	ق	می	کند	شب	همه	شب
-	ب	ب	-	ب	-	ب	ب	-
	مفتعلن		مفاعله		مفاعله	مفتعلن		مفاعله

۴- کیشا مونه‌قاریب (مقارب):

د زمانیدا برامانا (نزیکی و نزیکی یه‌ك بوون)^(۳) هاتیه و د زارافی عه‌رووزیدا (کیشه‌که کو ژ دووباره بوونا هه‌نگاوی (فعولن) دروست دبیت، چونکی سه‌به‌ب و وه‌تدین هه‌نگاوی نزیکی ئیکن، نافی ئه‌فی کیشی ب (مقارب) هاتیه دانان)^(۴). که‌واته (فعولن) هه‌نگاوا سه‌ره‌کیا ئه‌فی کیشی ده‌یته هژمارتن، کو ژ وه‌ته‌ده‌کا کو دگهل سه‌به‌به‌کا سقك (۱۵۵) پیک ده‌یت. خودانی په‌رتوکا (معیار الاشعار) دبیزیت: (نافی

(۱) د. سیروس شمیسا، فرهنگ عروضی، ص ۵۶-۵۸.

(۲) امیر فرهی، تفسیر و تصویری نو از غزلیات حافظ (از روی نسخه دیوان حافظ)، چاپ اول، چاپخانه و صحافی گلپان چاپ، نشر علی، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش، ص ۲۰۱.

(۳) عبدالنسی قیم، فرهنگ معاصر عربی فارسی، ص ۹۲۲.

(۴) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر-عروض و قافیه، ص ۷۹.

کیشا موته قاریب (متقارب)؛ ژ بهر نزدیکی و نزدیکی بونا سه به بان و وته دان پیکفه و ههروهسا نزدیکی بونا ههنگاوان پیکفه ب فی نافی هاتیه دانان^(۱) که واته دهمی دووباره بونا ههنگاوی (فعولن) سه به ب و وته د نزدیکی ئیک دبن ئانکو پشتی هه و ته ده کی سه به به ک دهیت و پشتی هه سه به به کی ژی دا، وته ده ک دهیت و د هوزانا فارسیدا، ههروهک هوزانا عه ره بی ئه ف کیشه لسه ر بنیاتی هه شت جار دووباره بونا ههنگاوی (فعولن) دروست دبیت. نه و گورانکاریین کو دکه فنه ههنگاوی (فعولن) دا، د په رتوکا (المعجم) ب شش ههنگاوان هاتیه دانان بقی رهنگی خواری^(۲) :

۱- قه بز (قبض): د زارافی عهرووزیدا د ههنگاوا (فعولن) دا، ب ژیرنا پیتا پینجی ژ ههنگاوی فعولن (فعولن) دمینیت کو دبیزنی مهقبووز (مقبوض).

قه بز: فعولن ← فعل = مهقبووز (ب.ب).

۲- قه سر: د ههنگاویدا ژیرنا پیتا دوماهیکی و ساکن کرنا پیتا بهری دوماهیکیه، کو (فعولن) دمینیت و دبیزنی مهقسوور (مقصور).

قه سر: فعولن ← فعل = مهقسوور (ب.ه).

۳- چه زف: ژیرنا سه به با ههنگاوی (فعولن) ییه، کو (فعو) دمینیت و ل جهی وی (فعل) دهیته دانان، کو دبیزنی مهحزووف.

چه زف: فعولن ← فعو ← فعل = مهحزووف (ب.ب).

۴- سه لم (نلم): د زمانیدا برامانا کونکرن دهیت و د زارافیدا، ژیرنا پیتا ئیکی ئانکو (فایه و عولن) دمینیت، (فع لن) ل جهی وی دهیته دانان و دبیزنی نه سه لم (اثل).

سه لم: فعولن ← عولن ← فع لن = نه سه لم (-).

۵- سه رم (ثرم): د زمانیدا برامانا شاندا ددانی پیشی دهیت و د زارافی عهرووزیدا، ژ لیکدانا (قه بز و سه لم) دهیته دروستکرن؛ واته ژیرنا پیتا ئیکی و دوماهیکا (فعولن) ئی، کو (عولن) دمینیت و ل جهی وی (فعل) دهیته دانان، کو دبیزنی نه سه رم (اثرم).

فعولن ← عولن ← فعل = نه سه رم (ب.ب).

(۱) د. سیروس شمیسا، فرهنگ عروضی، ص ۱۱۸.
(۲) د. محمد حسین کرمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، ص ۸۷-۸۸

٦- بهتر: د زمانيدا برامانا برپنا ديلكى دهيت و د زارافى عهرووزيدا، ژيبرنا وتهدا ههنگاو (فعولن) كه يه كو (لن) دميينيت و ل جهى وى (فع) دهيته دانان و دببژنى نهبتهر. فعولن ← لن ← فع = نهبتهر(-).

خشتا تايبهت ب گورانكاريبين ههنگاوا (فعولن) د كيشا موتهقاريب لخوايى هاتيه پيشانندان:

ژ	گورانكارى	نافى گورانى	برپگه كرن برپكا برپگه يى
١	فعول	مهقبووز	بب
٢	فعول	مهقسوور	ب-ه
٣	فعل	مهزووف	ب-
٤	فع لن	ئهسليم(اثلهم)	--
٥	فعل	ئهسردم(اثرم)	ب-
٦	فع	ئهبتهر	-

*خشتا گورانكاريبين ههنگاو (فعولن) د كيشا موتهقاريب دا.

لدويش بيروبوچوونيت عهرووزاننى فارس (خانلهرى)، ئهف كيشه (مقارب)، كهفنترين و كاملترين نمونهيه، كو د هوزانين بهرى ئيسلامهتيا دناف ئيرانيان دا ههبوويه و دببژيت: ((ژ بلى هندى كو فارسان بو هوزاننى، رپكا كه مى نانكو كورتى و دريژيا برگان ژ عهربان وهگرتيه؛ لى ئيرانيان بخو ژى بهرى ئيسلامهتيا هوزان ههبوويه، كو لسهر ئهساسى كيشا موتهقارب بوويه، ههروهسا رپوخسارى مهسنهوى د فارسيا بهرى ئيسلامهتيا بهرچاف كهفتيه، كو سهروا ژى ههبوويه))^(١). واته ئهف كيشه د ئيرانيدا بو سهردمه بهرى ئيسلامهتيا دزفريت.

(١) د. پرويز ناتل خانلرى، وزن شعر فارسى، ص ٤٨

ژ گرنگترین قالبین کیشا موته قاریب د هوزانا فارسیدا د ههر دوو ژیدهراندا بقی
 پهنگی خوارینه^(۱) :

- ۱- موته قاریبا ههشت ههنگاوا سالم (فعولن فعولن فعولن فعولن) ۲×
- ۲- موته قاریبا ههشت ههنگاوا مه جزووف (فعولن فعولن فعولن فعل) ۲×
- ۳- موته قاریبا ههشت ههنگاوا مه قسوور (فعولن فعولن فعولن فعولن) ۲×
- ۴- موته قاریبا ههشت ههنگاوا نه بتهر (فعولن فعولن فعولن فع) ۲×
- ۵- موته قاریبا ههشت ههنگاوا نه سرهم (أثرم) مه جزووف (فعل فعولن فعولن فعل) ۲×

- ۶- موته قاریبا ههشت ههنگاوا نه سلهم (فع لن فعولن فع لن فعولن) ۲×
- ۷- موته قاریبا ههشت ههنگاوا مه قبووز نه بتهر (فعولن فعولن فعولن فع) ۲×
- ۸- موته قاریبا شهش ههنگاوا سالم (فعولن فعولن فعولن) ۲×
- ۹- موته قاریبا شهش ههنگاوا مه جزووف (فعولن فعولن فعل) ۲×
- ۱۰- موته قاریبا شهش ههنگاوا مه قسوور (فعولن فعولن فعولن) ۲×

۲- نمونه لسه کیشا موته قاریبا ههشت ههنگاوی نه سلهم:

آیین تقوی ما نیز دانیم لیکن چه چاره با بخت گمراه^(۲)

آیی	ن تقوا	ما نی	ز دانیم
--	ب--	--	ب--
فع لن	فعولن	فع لن	فعولن

لیکن	ژ چاره	با بخ	ت گمراه
--	ب--	--	ب--
فع لن	فعولن	فع لن	فعولن

(۱) د. سیروس شمیسا، فرهنگ عروضی، ص ۱۱۸ - ۱۱۹.
 (۲) د. محمد رضا برزگر خالقی، شاخ نبات حافظ (شرح غزلها)، چاپ اول، چاپ خاشع، انتشارات زوار، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش، ص ۹۳۹.

ههژی گوتنییه ئەف جوړه کیشه دناف هوزانا کلاسیا فارسیدا، ب پرهنگه کی بهر فرده هاتیه بکار هاتن و د گهلهک دیوان و هوزانین هوزانفانین فارس ئەف جوړه کیشه بهرچاف دکهفیت بو نموونه (شاهنامه فردوسی و گورشاسبنامه یا (ئهسهدی) و ئەسکه ندر ناما (نیزامی) و شاهه نشاهناما (سهبا) لسهر ئەفی کیشی هاتینه فهاندن)^(۱).

۵- کیشا موته دارک (متدارک):

موته دارک د زمانیدا برامانا (بیگفه گریدایی و بی قوساندن و گههشتن ب تشته کی فه)^(۲) دهیت و د زارافی عهرووزیدا، نافی کیشه کییه، کو ژ دووباره بوونا چوار جار ههنگاوئ (فاعلن) د ههه نیشه دیره کی دا دروست دبیت، ئەگهه وهتهد و سهبهه با ههنگاوئ (فعولن) بهیته پیچهوانه کرن؛ ئانکو سهبهه بهیته بهری وهتهدی، دی ههنگاوئ (فاعلن) دروست بیت، کو د ههنگاوئ (فعولن ۵۵۵) دا وهتهد دکهفیه بهری سهبهه بی و د ههنگاوئ (فاعلن ۵۵۵) سهبهه دکهفیه بهری وهتهدی. ئەف جوړه کیشه دناف هوزانا عههههیدا، گهلهک کی هاتیه بکار هاتن و ههروهک هههه عهرووزان دبیزن ئەف کیشه بدهستی (خهلیل) نههاتیه ئافکرن؛ بهلکو بدهستی (ئهخفهش) هاتیه دروست کرن، ههروهک بهری نهو ئامازه پی هاتیه دان و ئەف کیشه بنافین جوړاوجوړ هاتیه نیاسین بو نموونه (دق الناφος، محدث، رکض الخیل، شقیق، مخترع و ضرب الخیل، منسق، متدانی و غریب)^(۳). شهمس قیس دهربارهی ئەفی کیشی دبیزیت: (ئهف کیشه ب موته دارک هاتیه ئافکرن؛ چونکه سهبهه بان وهتهد بخوفه گرتینه یان بخوفه گریداینه)^(۴) ئەف کیشه ژ ههشت جار دووباره بوونا ههنگاوئ (فاعلن) دروست دبیت ئانکو بشیوئ ههشت ههنگاویه (مئمن). ئەو گورانکاریین کو دکهفنه دفی جوړه کیشی لسهر ههنگاوئ (فاعلن) بقی رهنگی خوارینه^(۵):

۱- خهبن: ژیرنا پیتا دووی (ا) ژ ههنگاوئ (فاعلن)یه، (فعولن) دمینیت، کو دبیزنی مهخبوون.

فاعلن ← فعلن = مهخبوون (ب ب)

- (۱) د. اسعاد عبدالهادی قنذیل، فنون شعر فارسی، ترجمه فاطمه سوهان فکر، ص ۲۶۶.
- (۲) ههمان ژیده، ص ۶۴.
- (۳) د. پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۱۹۷.
- (۴) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۱۱۵.
- (۵) د. محمد حسین کرمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، ص ۹۲.

۲- قه‌تە: ژيېرنا پيتا دوماھيکا وته‌دا دوماھيکي ژ هه‌نگاوي، يان پيتا (ن)يه و ساکن کرنا پيتا بهري وي يه (فاعل) دميينيت و (فعل لن) ل جهي وي دهيتته دانان و دبيژني مه‌فتووع.

فاعلن ← فاعل ← فعل لن = مه‌فتووع (-)

۳- هه‌رز: ژيېرنا وته‌دا (علن)يه و (فا) دميينيت، (فعل ل جهي وي دهيتته دانان و دبيژني نه‌هه‌ز(احذ)).

فاعلن ← فا ← فعل = نه‌هه‌ز(-)

۴- ئيزالته: زيده‌کرنا پيتا (ا) بهري پيتا دوماھيکيه و (فاعلان) بده‌ستفه دهيت، کو دبيژني موزال.

فاعلن ← فاعلان = موزال(ب-ه)

هه‌روه‌سا بشيوئي (موره‌فهل و موته‌وه‌ل) زي هاتيه بکار ئينان و د خشتا خواريدا نه‌و گورانکاريين کو لسه‌ر هه‌نگاوي (فاعلن) د کيشا موته‌دارک دا دروست دبن هاتينه ديار کرن.

ژ	گورانکاری	نافي گوراني	برگه‌کرن بريکا برگه‌يي
۱	فعلن	مه‌خبوون	ب ب
۲	فعل لن	مه‌فتووع	- -
۳	فاعلان	موزال	ب- ه
۴	فاعلاتن	موره‌فهل	ب- -
۵	فاعلاتان	موته‌وه‌ل	ب- ه/
۶	فعل	نه‌هه‌ز	-

* خشتا گورانکاريين هه‌نگاوي (فاعلن) د کيشا موته‌دارک دا.

ژ قالبين کيشا موته‌دارک د په‌رتوکا (المعجم) دا هاتيه ^(۱):

۱- موته‌دارکا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون (فعلن فعلن فعلن فعلن) ۲*

(۱) شمس الدين محمد بن قيس الرازي، المعجم في معايير اشعار العجم، ص ۱۸۰ - ۱۸۱.

- ۲- موته داركا ههشت ههنگاوا مهقتووع (فع لن فع لن فع لن) ۲×
 ۳- موته داركا شهش ههنگاوا مهخبوون (فعلن فعلن فعلن) ۲×
 ۴- موته داركا شهش ههنگاوا مهقتووع (فع لن فع لن فع لن) ۲×
 ژ قالبین گرنگین بكار هاتی د پهرتوكا (فرهنگ عروضی) دا، ئەفد قالبه بو كیشا موته دارك هاتینه زیده كرن^(۱).

- ۱- موته داركا ههشت ههنگاوا سالم (فاعلن فاعلن فاعلن) ۲×
 ۲- موته داركا ههشت ههنگاوا مهقتووع عهرووز و زهرب(فاعلن فاعلن فاعلن فع لن) ۲×
 ۳- موته داركا ههشت ههنگاوا ئەحهز (احذ) (فاعلن فاعلن فاعلن فع) ۲×
 ۴- موته داركا ههشت ههنگاوا مهقتووعی مهخبوون (فع لن فعلن فع لن فع لن) ۲×
 نموونه بو كیشا موته داركا ههشت ههنگاوا مهقتووعی مهخبوون:

با من صنما دل یكد له كن گر سر ننههم انگه گله كن^(۲)

كن	گله	انگه	ننههم	سر	گر	له	یكد	دل	صنما	من
-	ب	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فعلن	فع لن	فعلن	فع لن	فعلن	فع لن	فعلن	فع لن	فعلن	فع لن	فعلن

۶- كیشا كامیل (كامل):

كامیل د زمانیدا برامانا تمام دهیت و د زارافی عهرووزیدا، كیشهكه كو د هوزانا عهههیدا، ژ شهش جارا دووباره بوونا ههنگاوی ((متفاعلن)) دروست دبیت و ئەفد ههنگاوه ژ فاسیلهكا بچویك (هههه) (متفا) و دگهل وهتهدهكا كو (ههه) (علن)، پیکهاتیه، كو كیشا (كامیل) د هوزانا عهههیدا پیک دئینیت. ئەفد كیشه د هوزانا عهههیدا، گهلهك هاتیه بكارئینان و شیوئ سالی ئەفی كیشی (۱۵) برگان بخوفه دگریت. د هوزانا فارسیدا كیم هاتیه بكارئینان، ئەفد كیشه د هوزانا فارسیدا بشیوئ ههشت ههنگاوییه و گهلهك هوزانین جوان و قهشهنگ لسهر هاتینه ئافاكرن لسهر ئەفی چهندی خانلهری دبیزیت ((هوزانقائین فارس د چهرخئ ههشتی كوچیدا بهریخودا ئەفی كیشی كو

(۱) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۱۱۹.
 (۲) کلیات شمس تبریزی، جلال الدین محمد مولوی (مولانا)، جلد دوم، چاپ اول، چاپخانه نصر، نشر پیمان، تهران، ۱۳۷۸ ه. ش، ص ۷۵۳.

بشيوي ههشت ههنگاوي هوزان بي بهيته فهانندن بتايهتي هوزانفانين غهزهلياتا وهكو (سهلمان ساوجي، محتشم كاشاني، هاتف نئهسفههاني، عاشق و مشتاق) هوزان بفي جوړه كيشي فهاندينه))^(۱). ههزيه بيژين كو جوړي ههشت ههنگاوي سالي نهفي كيشي (۲۰) برگهيهه دناف هوزانا فارسيدا. بو في جوړه كيشي ههشت زيجاف و عيلله بو ههنگاوي (متفاعلن ب ب- ب-) دهست نيشانكرينه، كو بريتينه ژ ((قهتع، ههزز(حذ))، تهويل (تطويل)، تهرفيل، نيزالهت، نيزمار، وهقس (وقص)، و خهزل))^(۲) چهوانيا دروستبوونا نهفان گورانگاريان بفي رهنگي خوارينه:

۱- قهتع: زيژرنا پيتا دوماهيكا وهتهد ههنگاوي نانو پيتا (ن) و ساكن كرنا پيتا بهري دوماهيكي يه، (متفاعلن) دمينيت كو ل جهي وي (فعلاتن) دهيته دانان ودبيژني مهفتوع.

متفاعلن ← متفاعل ← فعلاتن = مهفتوع (ب ب- -).

۲- تهرفيل: زيدهكرنا سهبههكي لدوماهيكا (متفاعلن)، (متفاعلان) دروست دبیت كو دببيژني مورفهه.

متفاعلن ← متفاعلاتن ← مورفهه (ب ب- -)

۳- ههزز(حذ): زيژرنا وهتهدا (متفاعلن) ئ كو (متفا) دمينيت و ل جهي وي (فعلن) دهيته دانان و دببيژني نهحهز (احذ).

متفاعلن ← متفا ← فعلن ← نهحهزز(احذ) (ب ب-)

۴- تهويل: زيدهكرنا برگا دريژ و پيتهكي لدوماهيكا ههنگاوي (متفاعلاتن) كو دببته (متفاعلاتن) و دببيژني موتهوهل.

موتهوهل ← متفاعلاتن ← متفاعلاتن (ب ب- -/۵)

۵- نيزاله (اذاله): زيدهكرنا پيتهكي لدوماهيكا ههنگاوي (متفاعلن) كو دببته (متفاعلان) (ب ب- -/۵) و دببيژني موزال (مزال)

۶- نيزمار(اضمار) ← ژههنگاوي (متفاعلن) پيتا دووي ژفاسيلا بچوك نانو پيتا (ت) ژفي ههنگاوي بهيته ساكن كرن و (متفاعلن) دمينيت و ل جهي وي ههفكيشا وي (مستفعلن) دهيته دانان كو دببيژني (مضمير).

(۱) د. پرويز ناتل خانلري، وزن شعر فارسي، ص ۲۰۲.
(۲) حسين مدرسي، فرهنگ توصيفي اصطلاحات عروض، ص ۲۱۶.

نیزمار ← متفاعِلن ← متفاعِلن ← مستفعلن = موزمهَر (- - ب).
 ۷- وهقس ← د زمانیدا برامانا (کیم کرن و شکاندنا ستویی) دهیت و د
 زارافی عهرووزیدا، ژ ههنگاوی (متفاعِلن)، ژیرنا پیتا (ت)یه کو (مفاعِلن) دمینیت و
 دبیزنی مهوقوس (موقوس).

وهقس ← متفاعِلن ← متفاعِلن ← مهوقوس (ب-ب).
 ۸- خهزل (خزل): ژ لیکدانا، ههردوو زیحافین (نیزمار و تهی) د ههنگاوی (متفاعِلن)
 دا دروست دبیت. ژ نهنجامی زیحافا نیزمار (مستفعلن) دمینیت و پاشان ژ نهنجامی
 تهی (طی) کرنا وی ههنگاوی (مفتعلن) دهیته دروستکرن، کو دبیزنی ههنگاوی (خزل).
 خهزل ← متفاعِلن نیزمار ← مستفعلن تهی ← مفتعلن = ههنگاوی (ب-ب).

نهو ژی نهو گورانکاریین دکهفنه ههنگاوی (متفاعِلن) د کیشا کامیل دا، لدویف
 خشتا خوارئ هاتیه دیارکرن:

ژ	گورانکاری	نافی گورانئ	برگه کرن بریکا برگه بی
۱	فعلاتن	مهفتووع	ب-ب-
۲	فعلن	ئهحهزز (احذ)	ب-ب-
۳	متفاعلاتن	موتهوول	ب-ب-ب-ه
۴	متفاعلاتن	مورهفهل	ب-ب-ب-
۵	متفاعلان	موزال	ب-ب-ب-ه
۶	مستفعلن	موزمهَر (مضمَر)	- - ب-
۷	مفاعِلن	مهوقوس	ب-ب-
۸	مفتعلن	ئهخزل	ب-ب-

* خشتا گورانکاریین ههنگاوا (متفاعِلن ب-ب-) د کیشا کامیل دا

ژ قابلین بکار هاتیین کیشا کامیل، د (المعجم) دا هاتییه ^(۱) :

۱- کامیلا شەش هەنگاوا سالم (متفاعلن متفاعلن متفاعلن) ۲×

۲- کامیلا شەش هەنگاوا مەقتووع

(متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن فعلاتن) تاییهت ب عەرروزا عەرهبی

۳- کامیلا شەش هەنگاوا مەوقوس (مفاعلن مفاعلن مفاعلن) ۲× تاییهت ب

عەرروزا عەرهبی

۴- کامیلا شەش هەنگاوا موزمەر(مضمەر) (مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲× تاییهت

ب عەرروزا عەرهبی

۵- کامیلا چوار هەنگاوا موررهفهل

(متفاعلن فعلاتن متفاعلن متفاعلاتن).

ژ قابلین بکارهاتی د (فرهنگ عروضی) دا ئەف قابلین لخواړی بو عەرروزا فارسی

هاتیینه زیدهکرن ^(۲) :

۱- کامیلا هەشت هەنگاوا سالم (متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن) ۲×

۲- کامیلا چوار هەنگاوا سالم (متفاعلن متفاعلن) ۲×

۳- کامیلا چوار هەنگاوا ئەحەز (احذ) عەرروز و زەرب (متفاعلن فعلن) ۲×

کهواته قابلین بکارهاتی بو کیشا (کامیل) د عەرروزا فارسیدا گەهشتیه (۸) قابلان.

نموونه بو کیشا کامیلا چوار هەنگاوی سالم:

هله ای کیا نفسی بیا در عیش را سره بر گشا ^(۳)

د	ر	ر	عیش	را	سره	بر	گشا
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
-	-	-	-	-	-	-	-
متفاعلن				متفاعلن			

هله	ای	کیا	نفسی	بیا
ب	ب	ب	ب	ب
-	-	-	-	-
متفاعلن		متفاعلن		

(۱) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معایر اشعار العجم، ص ۸۹.

(۲) د. سیروس شمیسا، فرهنگ عروضی، ص ۱۱۱ - ۱۱۲.

(۳) کلیات شمس تبریزی، جلال الدین محمد مولوی (مولانا)، جلد اول، چاپ اول، چاپخانه نصر، نشر پیمان، تهران، ۱۳۷۸ ه. ش، ص ۱۰۱.

۷- کیشا وافر (وافر):

د زمانى عهرهبيدا برامانا زيدهي دهيت و د زارافى عهروزيډا، کيشهکا عهرووزيه، کو د عهرهبيدا ب شهش جار دووباره بوونا ههنگاوى (مفاعلتن ب-ب-ب، ۵۵۵هه) دروست دبیت و ئەف جوړه کيشه دناف هوزانا عهرهبيدا گهلهک هاتيه بکار ئينان و ههنگاوا وى (مفاعلتن) بهروفاژى ههنگاوى (متفاعلن) دروست دبیت؛ چونکه ومتهد دکهفيته بهرى فاسيلا بچويک. د هوزانا فارسيدا، ئەف جوړه کيشه گهلهک کيم بکارهاتيه و د هوزانا فارسيدا بنهمايى وى بشيوى (ههشت ههنگاوى) بوويه و ههروهک خانلهرى نامازه بقى چهندي ددهت کو (کيشا وافر ههشت ههنگاوى (مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن) دناف بازنا کيشا کاميل دايه، کو ئەف بازنه بيست پرگهبيه (۱۲) پرگه ژ وى بشيوى کورت و (۸) پرگهپين ديتر بشيوى دريژ هاتينه بکار ئينان)^(۱).

ئهو زحاف و عيللهپين دکهفنه ههنگاوى (مفاعلتن)، د کيشا (وافر) دا، بریتينه ژ ((عهقل، نهقس، عهسب، عهزب، عهقس، قهسم(قصم)، جهمم(جم) و قهتف))^(۲). کو چهوانيا دروستبوونا ئەفان گورانکاریان لخوايى هاتيه ديارکرن:

۱- عهقل: د زمانيدا برامانا (گریدانا چوکی(رانى) حيشترى هاتيه)، د عهروزي دا، ژيرنا پيتا پينجى ژ ههنگاوى (مفاعلتن)پيه، کو (مفاعلتن) دمينيت و ل جهى وى (مفاعلتن) دهيته دانان و دبيژنى مهعقول .

عهقل: مفاعلتن ← مفاعلتن ← مفاعلتن = مهعقول(ب-ب-)

۲- عهزب(عضب): د زمانيدا برامانا (برين و ژيکفهکرن) دهيت و د عهرووزيډا ئەوه کو پيتا ئيکى ژ ههنگاوا (مفاعلتن) بهيته ژيرن، (فاعلتن) دمينيت و ل جهى وى (مفاعلتن) دهيته دانان، کو دبيژنى ئەعهزب(أعضب).

عهزب: مفاعلتن ← فاعلتن ← مفاعلتن = ئەعهزب(ب-ب-)

۳- قهتف: د عهرووزيډا بو ههنگاوى (مفاعلتن)، پيتا (ل) بهيته ساکن کرن و دبيته (مفاعلتن)، و ل جهى وى (مفاعلتن) بهيته دانان، پاشان سهبهبا سئک لدوماهیکا

(۱) د. پرويز ناتل خانلري، وزن شعر فارسي، ص ۲۰۱.
(۲) حسين مدرسي، فرهنگ توصيفي اصطلاحات عروض، ص ۲۲۹.

ههنگاوئ بهیته ژیرن ئانگو پیتین (لن) و (مفاعى) دمینیت و ل جهئ وئ زى (فعلون) دهیته دانان کو دبیزئ مهقتوف (مقطف). قهتف:

مفاعلتن ← مفاعلتن ← مفاعیلن ← مفاعى ← فعلون = مهقتوف (ب - -)

۴- عهسب (عصب): د زمانیدا برامانا (گریدان) دهیته و د زارافئ عهرووزیدا، پیتا پینجئ ژ ههنگاوا (مفاعلتن) بهیته ساکن کرن، کو (مفاعلتن) دمینیت و ل جهئ وئ (مفاعیلن) دهیته دانان و دبیزئ مهعسوب (معسوب).

عهسب: مفاعلتن ← مفاعلتن ← مفاعیلن ← مهعسوب (ب - -)

۵- قهسم (قسم): د زمانیدا برامانا (شکاندن و جودا کرن) دهیته و د عهرووزیدا، ژ لیکدانا (عهسب و خهرم) د ههنگاوئ (مفاعلتن) دا دروست دبیت، دهئ عهسب کرنئ ههنگاو دبیته (مفاعیلن) و دهئ زیحافا (خهرم) دکهفیته د ههنگاوئ دا دبیته (مفعولن)، کو دبیزئ نهقسه (اقصم).

قهسم: مفاعلتن ← عهسب ← مفاعیلن ← خهرم ← مفعولن ← نهقسه (ب - -)

۶- جهمم: د زمانى دا ب رامانا (تژی کرنا جاما شهراپئ ههتا تژی دبیت و ههروهسا سوار بوونا ههسپان) ژى دهیته و د عهرووزئ دا، ژیرنا پیتین (م، ت) د ههنگاوئ (مفاعلتن) دایه کو دقئ زیحافئ دا دوو برگین کورت دهیته ژیرن د ههنگاویدا و (فاعلن) دمینیت، کو دبیزئ نهجهمم (اجم).

جهمم: مفاعلتن ← فاعلن ← نهجهمم (اجم) (ب -)

۷- عهقس (عقص): د زمانیدا برامانا (فههاندنا پرچا سهرى و لویلدانا وئ) دهیته و د عهرووزیدا، ژیرنا پیتا ئیکئ لدوماهیكا (مفاعلتن) و ساکن کرنا پیتا (ل) کو (فاعلن) دمینیت و ل جهئ وئ (مفعولن) دهیته دانان کو دبیزئ نهعهس (اعقص).

عهقس ← مفاعلتن ← فاعلت ← فاعلت ← مفعول = نهعهس (ب -)

۸- نهقس (نقص): د عهرووزیدا، ژ لیکدانا دوو زیحافین (عهسب و كهف) د ههنگاوئ (مفاعلتن) دا دروست دبیت، دهئ زیحافا (عهسب) دکهفیته د ههنگاوئ دا، دبیته (مفاعیلن)، پاش نهف ههنگاوه زیحافا (كهف) دکهفیته سهر و دبیته (مفاعیلن) کو دبیزئ مهنقوس (منقوص).

نهقس ← مفاعلتن ← عهسب ← مفاعیلن ← كهف ← مفاعیلن = مهنقوس (ب -)

د خشتا خواری دا، نهو گورانکاری پین کو دکه فنه د ههنگاوی (مفاعلتن) دا هاتیه
خویاکرن:

ژ	گورانکاری	نافی گورانی	برگه کرن بریکا برگهیی
۱	مفاعیل	مهنقوس	ب - ب
۲	مفاعیلن	مهعسوب	ب - -
۳	فاعلن	ئهجه م	ب -
۴	فعالن	مهقتوف	ب - -
۵	مفعولن	ئهقسه م	- - -
۶	مفعول	ئهعقه س	ب -
۷	مفاعلن	مهعقول	ب - ب
۸	مفتعلن	مهعزووب	ب - ب

*خشتا گورانکاری پین ههنگاوا (مفاعلتن) د کیشا وافر دا

ژ قابلین بکار هاتی بو کیشا (وافر) د (المعجم) دا هاتیه^(۱):

۱- وافیرا شهش ههنگاوا مهقتوف

(مفاعلتن مفاعلتن فعولن مفاعلتن مفاعلتن فعولن) (تایبهت ب عهره ب)

۲- وافیرا شهش ههنگاوا مهعسوب مهقتوف (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ۲× (تایبهت

ب عهره ب) (ئهف قالبه ودهکو قالبی کیشا ههزهجا شهش ههنگاوا مهحزووفه و (خسرو و شیرین) و (نیزامی گهنجه) و (وهیس و رامین) یا (فهخری گورگانی) لسه ر ئهقی جوړه کیشی هاتینه نفیسین).

۳- وافیرا شهش ههنگاوا مهنقوس (مفاعیل مفاعیل فعولن) ۲× (تایبهت ب عهره ب).

(۱) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معاییر اشعار العجم، ص ۸۲.

د پهرتوکا (فرهنگ عروضی) دا نهف چهند قالبین لخواړی هاتینه زیده کرن^(۱) :

- ۱- وافیرا شهش ههنگاوا سالم (مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)×۲
- ۲- وافیرا شهش ههنگاوا نهجهم مهعقول (فاعلتن مفاعلتن مفاعلتن)×۲
- ۳- وافیرا چوار ههنگاوا سالم (مفاعلتن مفاعلتن)×۲

نمونه بو کیشا وافیرا شهش ههنگاوا مهقتووف:

چو برگذری همی نگری به رویم
چرا نکنی یکی نگرش به کارم^(۲)

ج / بر / گذ / ری / همی / ن / گری / به / رو / یم - / - / - / - / - / - / - / - / - / - مفاعلتن / مفاعلتن / فاعلتن	چ / را / نکنی / یکی / ن / گرش / به / کا / رم - / - / - / - / - / - / - / - / - / - مفاعلتن / مفاعلتن / فاعلتن	ج / بر / گذ / ری / همی / ن / گری / به / رو / یم - / - / - / - / - / - / - / - / - / - مفاعلتن / مفاعلتن / فاعلتن
--	---	--

۸- کیشا موزاربع(مضارع):

موزاربع، د زمانیدا برامانا (لیکچوون و وهکههفی وهک یهک)^(۳) دهیت، و د زارافی عهرووزیدا ((نافی کیشهکیشه، کو ژ چوار جاران دووباره بوونا ههنگاوین (مفاعیلن فاع لاتن) د ههر دپړهکیدا دروست دبیت))^(۴). دناف هوژانا فارسیدا نهف جوړه کیشه بشیوی سالم گهلهک کیم بکارهاتیه چونکه شیوهی سالما نهفی جوړه کیشی موسیقایهکا خوش دروست ناکهت، لی قالبین نه سالم (شیوهی زیحاف یان گوران)، بشیوهیهکی بهرفرهه و بهرچاف، بکارهاتیه. ههردوو ههنگاوین (مفاعیلن، فاع لاتن) پیکهاتهیهکه ژ ههشت برپگان یان (ههاهاه) (مفاعیلن) و (هه/هه/هه/هه/هه/هه فاع لاتن)ی. ئانکو ههنگاوی (مفاعیلن)

(۱) د. سیروس شمیسا، فرهنگ عروضی، ص ۱۷۸ - ۱۷۹.

(۲) ههمان زیده، ص ۱۷۹.

(۳) عبدالنسی قیم، فرهنگ معاصر عربی فارسی، ص ۱۰۰۲.

(۴) د. کامل احمد نژاد، فنون ادبی عروض، قافیه، بیان، بدیع، ص ۶۷.

پیکهاتیه ژ و تهدهکا کو دگهل دوو سهبهبېن سفک لدویفدا و ههنگاوئ (فاع لاتن) پیکهاتیه ژ و تهدهکا بهلاف (فاع) و دوو سهبهبېن سفک لدویفدا (لا، تن) و ژ نهگهرېن دانانا نهفئ کیشئ بقی نافئ عهرووزانېن فارس دبېژن ((نافئ موزاربع ژ بهر هندئ هاتیه کو ریز بوونا سهبهب و و تهدهبېن وئ وهکو کیشا (ههزهج)پیه؛ واته د ههر دوو کیشا دا، چ موزاربع و چ ههزهج بریز، دهستیکی و تهدهکا هاتی و لدویفدا دوو سهبهبېن هاتی))^(۱). نهو زیحاف و عیللهبېن، کو دکهفنه دفئ جوړه کیشیدا، ههروهکو د کیشا (ههزهج) بو ههنگاوئ (مفاعیلن)ی، نهو گورانکاری هاتینه دیارکرن، پیدفی ناکهت دووباره بهیته بهحسکرن؛ ئ بتنی نهو گورانکاریپن د ههنگاوئ (مفاعیلن) د کیشا (موزاربع) دا بکار دهین بقی رهنگی خوارپیه^(۲):

۱- مفاعیل = مهکفووف (ب-ب)

۲- مفاعیل = مهقسوور (ب-ه)

۳- مفعول = نهخرهب (ب-ب)

۴- فعولن = مهحزووف (ب-)

ژ زیحاف و عیللهبېن دکهفنه د ههنگاوئ (فاع لاتن) د کیشا موزاربع دا ژئ بقی رهنگی خوارپیه:

۱- فاع لات = مهکفووف (ب-ب)

۲- فاع لات = مهقسوور (ب-ه) یانژی (فاع لان)

۳- فاع لن = مهحزووف (ب-)

۴- فاع = مهسلوخ (مسلوخ): د زمانیدا برامانا (تیقلئ لیقه بووی د فیقیان دا) دهیت، و د عهرووزیدا ژبیرنا ههر دوو سهبهبېن ههنگاوئ (فاع لاتن) و ساکن کرنا پیتا (ع) کو (فاع) دمینیت و دبېژنی (مهسلوخ).

سهلخ: فاع لاتن ← فاع ← مهسلوخ (-/ه)

(۱) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر-عروض و قافیه، ص ۹۲.
(۲) د. محمد حسین کرمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، ص ۱۰۱ - ۱۰۲.

۵- فا = مہتموس (مطموس): د زمانیدا برامانا (فہشارتی) دہیت و د زارافی عہرووزیدا، ژیرنا ہر دوو سہبہیین (فاع لاتن) و پیتا (ع)ژی، کو (فا) دمینیت و ل جہی وی (فع) دہیتہ دانان و دبیزنی مہتموس.

تہمس: فاع لاتن ← فا ← فح = مہتموس (-)

بؤ ہہنگاوی (مفاعیلن) پیدفی ناکہت کو خشتہکا تابیہت بؤ سہر ئہفی جوړہ کیشی بھیتہ دووبارہ کرن؛ چونکہ د کیشا ہہزہج دا ہاتیہ دیارکرن، بتنی خشتہکا تابیہت بؤ ہہنگاوی (فاع لاتن) بؤ گورانکارییین ئہفی ہہنگاوی دناف کیشا موزاریعدا ہاتیہ پیٹانندان بقی رہنگی خواری:

ژ	گورانکاری	نافی گورانفی	برگہ کرن بریکا برگہیی
۱	فاع لات	مہکفووف	ب-ب
۲	فاع لات	مہقسوور	ب-ہ
۳	فاع لن	مہحزووف	ب-
۴	فاع	مہسلوخ	ہ-
۵	فع	مہتموس (مطموس)	-

* خشتاگورانکارییین ہہنگاوی (فاع لاتن) د کیشا موزاریع دا

قالبین بکارہاتی بؤ کیشا موزاریع د (المعجم) دا بقی رہنگی خواریئہ^(۱):

- ۱- موزاریعا ہشت ہہنگاوا مہکفووفی مہقسوور (مفاعیل فاع لات مفاعیل فاع لان) ۲×
- ۲- موزاریعا ہشت ہہنگاوا مہکفووفی مہحزووف (مفاعیل فاع لات مفاعیل فاع لن) ۲×
- ۳- موزاریعا ہشت ہہنگاوا ئہخرہب (مفعول فاع لاتن مفعول فاع لاتن) ۲×
- ۴- موزاریعا ہشت ہہنگاوا مہکفووفی ئہخرہب (مفعول فاع لات مفاعیل فاع لاتن) ۲×
- ۵- موزاریعا ہشت ہہنگاوا ئہخرہبی مہقسوور (مفعول فاع لاتن مفعول فاع لان) ۲×

(۱) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معایر اشعار العجم، ص ۱۴۸ - ۱۵۴.

- ۶- موزارِیعا ههشت ههنگاوا ئه خَره‌بی مه‌کفووفی مه‌حزووف (مفعول فاع لات
مفاعیل فاع لن) ۲×
- ۷- موزارِیعا ههشت ههنگاوا ئه خَره‌بی مه‌حزووف (سالم حه‌شو) (مفعول فاع لاتن
مفعول فاع لن) ۲×
- ۸- موزارِیعا ههشت ههنگاوا ئه خَره‌بی مه‌کفووفی مه‌قسوور (مفعول فاع لات
مفاعیل فاع لان) ۲×
- ۹- موزارِیعا ههشت ههنگاوا ئه خَره‌ب موسه‌ببه‌غ
(مفعول فاع لاتن مفعول فاع لییان مفعول فاع لییان مفعول فاع لییان)
- ۱۰- موزارِیعا ههشت ههنگاوا ئه خَره‌ب موسه‌ببه‌غ حه‌شو (مفعول فاع لییان
مفعول فاع لییان) ۲×
- ۱۱- موزارِیعا ههشت ههنگاوا ئه خَره‌ب مه‌کفووفی مه‌سلوخ (مفعول فاع لات
مفاعیل فاع) ۲×
- ۱۲- موزارِیعا ههشت ههنگاوا مه‌تمووس (مفعول فاع لات مفاعیل فاع) ۲×
- ۱۳- موزارِیعا شه‌ش ههنگاوا مه‌کفووفی مه‌قسوور (مفاعیل فاع لات مفاعیل) ۲×
- ۱۴- موزارِیعا شه‌ش ههنگاوا مه‌کفووفی مه‌حزووف (مفاعیل فاع لات فعولن) ۲×
- ۱۵- موزارِیعا شه‌ش ههنگاوا ئه خَره‌بی مه‌کفووف (مفعول فاع لات مفاعیلن) ۲×
- ۱۶- موزارِیعا شه‌ش ههنگاوا ئه خَره‌بی مه‌کفووفی مه‌حزووف (اخر ب صدرین
مفعول فاع لات فعولن) ۲×
- ۱۷- موزارِیعا شه‌ش ههنگاوا موخه‌نه‌ق (مفعول فاع لاتن مفعولن) ۲×

د (فرهنگ عروضی) دا، ئه‌ف قالبین لخواړی هاتینه زیده‌کرن بو کیشا موزارِیع د
عه‌رووزا فارسیدا^(۱) :

- ۱- موزارِیعا ههشت ههنگاوا سالم (مفاعیلن فاع لاتن مفاعیلن فاع لاتن) ۲×
- ۲- موزارِیعا شه‌ش ههنگاوا مه‌کفووفی مه‌حزووف (مفاعیل فاع لات فعولن) ۲×
- ۳- موزارِیعا شه‌ش ههنگاوا ئه خَره‌ب موسه‌ببه‌غ
(مفعول فاعلات مفاعیلان مفعول فاع لاتن مفعولان)

(۱) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۱۳۸ - ۱۴۱.

- ۴- موزاریعا شهش ههنگاوامه کفووفی مهتمووس (مفاعیل فاع لات فتح) ۲×
 ۵- موزاریعا شهش ههنگاوا نهخرهب موخه نهق مهقسوور (مفعول فاع لاتن مفعول) ۲×
 ۶- موزاریعا شهش ههنگاوا مهقبووز (مفاعلن فاع لاتن مفاعلن) ۲×
 ۷- موزاریعا شهش ههنگاوا سالم (مفاعیلن فاع لاتن مفاعیلن) ۲×
 ۸- موزاریعا چوار ههنگاوا مهکفووفی مهقسوور (مفاعیل فاع لان) ۲×
 ۹- موزاریعا چوار ههنگاوا مهکفووف سالم عهرووز و زهرب (مفاعیل فاع لاتن) ۲×

نموونه بو کیشا موزاریعا ههشت ههنگاوا نهخرهبی مهکفووفی مهقسوور:

بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست بگشای لب که قند فراوانم آرزوست^(۱)

ب / ن / م / ا / ی	ر / خ / ک / ه	ب / ا / غ / و	ب / گ / ل / س / ت / ا	ب / ن / م / ا / ی	ر / ز / و / س / ت
- / - / - / - / -	- / - / - / -	- / - / - / -	- / - / - / -	ب / - / - / -	ب / - / - / -
مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن
ب / گ / ش / ا / ی	ب / ل / ب / ک / ه / ق / ت / د	ب / ف / ر / ا / و / ا / ن / م / ا	ب / ر / ز / و / س / ت	ب / - / - / -	ب / - / - / -
- / - / - / -	- / - / - / -	- / - / - / -	- / - / - / -	ب / - / - / -	ب / - / - / -
مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن

۹- کیشا خهفیف (خفیف):

خهفیف د زمانیدا برامانا (سٹک) دهیت. و د زارافئی عهرووزیدا، کیشه که کو بنه مایی وی ((د ههر دیره کیدا ب دوو جارا ههنگاوین (فاعلاتن مستفیع لن فاعلاتن) د فارسی و عهره بیدا دهیته دووباره کرن))^(۲) و هندهک جاران زی بشیوئی ههشت ههنگاویه و ههر دوو ههنگاوین (فاعلاتن مستفیع لن) چوار جاران د ههر دیره کیدا دووباره دبن؛ لی د هوژانا فارسیدا، شیوئی سالما نهفی کیشی زور نههاتیه بکار ئینان، چونکه موسیقا وی بو گوهی یا خوش نهبوویه؛ ژ بهر هندئی نهف ههنگاوانه پتر

(۱) کلیات شمس تبریزی، جلال الدین محمد مولوی (مولانا)، جلد اول، ص ۱۶۷.
 (۲) ابو نصر فراهی، فرهنگ فراهی عربی فارسی، د. سید ابراهیم دیباجی، ص ۵۳.

بشيوي موزاحهف بكار هاتينه. زور بيروپا سهبارمت نافكرنا نهفي كيشي ب في نافي ههيه ژ وانا دبيژن: ((نهف كيشه ژ بهر هندی بفي نافي هاتيه نافكرن؛ چونكه سڤكترين قابلي كيشيه دناف كيشين ديترين عهرووزيدا و د ههر ههنگاوهكيدا دوو سهبهبين سڤك دگهل وتهدهكي پيك دهيت، كو دبيتته نهگهري سڤك بوونا ههنگاوي))^(۱). ههروهك دياره نهف جوړه كيشه ژ ههنگاوين دوو كيشين (پدمهل) و (پدجهز) پيكهاتيه، كو ههنگاوين سهرهكيين ههر دوو كيشا (فاعلاتن -ب- /اهاهاه) و (مستفعلن -ب- /اهاهاه)^(*) ژ سي برگين دريژ و برگهكا كورت، نانكو ژ دوو سهبهبين سڤك و وتهدهكا كو پيكهاتيه، و سڤك بوونا نهفي كيشي ژي ژ بهر سهبهبين سڤكن دناف ههنگاوين كيشيدا. ههروهسا ((سي سهبهبي تيدايه به دواي پهكدا دين، چونكه پيتي يهكهم و دووهمي وتهدي بلاويش دهنگي سهبهبي سوک ددهن كه دواي دوو سهبهبي سوک دين، سهبهبيش له وتهد سوکتره))^(۲).

نهو زيحاف و عيللهيپن دكهفنه دفي جوړه كيشي دا بفي رهنگي خوارپيه^(۳):

أ- گورانكاربين ههنگاوا (فاعلاتن -ب- -) د كيشاخهفيف دا:

۱- مهخبوون = فعلاتن (ب -ب -)

۲- مهخبووني مهقسوور = فعلات (ب -ب /ه)

۳- مهخبووني مهحزووف = فعلن (ب -ب)

۴- نهسلهم = فع لن (- -)

۵- نهسلهم موسهبيهغ = فع لان (- - ه)

۶- موشهعهس (مشعث) = مفعولن (- - -)

۷- مهججوف (مججوف) = فع (-)

(۱) د. محمد حسين كرمي، عروض و قافيه در شعر فارسي، ص ۱۱۰. (* عهرووزانين فارس لسهر في چهندي ريگكهفتينه كو ههرچهنده ههنگاوين (مستفعلن ۱۵/۱۵/۱۵) و (مس تفع لن ۱۵/۱۵/۱۵) ژ لايي جور و ريژ بوونا سهبهب و وتهدان دگهل نيكددا جياوازي هديه“ لي ژ لايي فوتولورژي و موسيقا ناخفتني چ جياوازيهك دنافهرا ههردوو ههنگاواندا نييه و نهو دنافهرا ههر دوو ههنگاواندا چ جياوازيهكي نادانن چونكه ژ لايي پيكهاتا بر گهيفه وه كو يهك دهيته بر گه كرن. حسين مدرسي، فرهنگ توصيفي اصطلاحات عروض، ص ۲۲۲.

(۲) عهزبزه گهردی، كيشي شيعري كلاسيكي كوردي وبهراورد كردني له گهل عهرووزي عهرهبي و كيشي شيعري فارسيدا، ل ۱۷۶.

(۳) د. محمد حسين كرمي، عروض و قافيه در شعر فارسي، ص ۱۱۰.

۸- مه ججوف موسه ببه غ = فاع ء (ه/-)

و ژ قابلین گرنگین کیشا خه فیف د هوزانا فارسیدا د ههر دوو ژیدهرین
دهستنیشانگریدا، بقی رنگی خوارینه^(۱) :

۱- خه فیفا شهش ههنگاوا موشه عهس

(فاعلاتن مفاع لن فعلاتن فعلاتن مفاع لن مفعولن)

۲- خه فیفا شهش ههنگاوا موسه ببه غ عهرووز مه ججوف زه رب

(فاعلاتن مفاع لن فاع فاعلاتن مفاع لن فع)

۳- خه فیفا شهش ههنگاوا مه خبوونی (فاعلاتن مفاع لن فعلاتن) ۲×

۴- خه فیفا شهش ههنگاوا مه خبوونی مه قسوور (فاعلاتن مفاع لن فعلاتن) ۲×

۵- خه فیفا شهش ههنگاوا مه خبوونی مه حزووف (فاعلاتن مفاع لن فعلاتن) ۲×

۶- خه فیفا شهش ههنگاوا مه ججوف موسه ببه غ (فاعلاتن مفاع لن فاع) ۲×

۷- خه فیفا شهش ههنگاوا مه خبوونی نه سلهم (فاعلاتن مفاع لن فع لن) ۲×

۸- خه فیفا شهش ههنگاوا مه خبوونی نه سلهم موسه ببه غ (فاعلاتن مفاع لن فع لن) ۲×

ههژی گوتنیه کو خه فیفی شهش ههنگاوی مه حزووف و مه قسوور دناف هوزانا
فارسیدا، گه لهک هاتیه بکار هاتن بتایبه تی دناف مه سنه وی دا (ئهف جوړه کیشه ئیکه ژ
شهش کیشین بکار هاتی دناف مه سنه ویدا بو نمونه (هفت پهیکه را نیزامی)، (ههشت
به ههشتا نه میر خسرو)، (جامی جهما ئوحده دی مه راغه یی)، (سلسله الذهب،
عه بدوره حمانی جامی) و (حدیقه الحقیقه یا سه نایی) لسهر نه فی کیشی هاتینه
فه هاندن^(۲).

نمونه بو کیشا خه فیفا شهش ههنگاوا مه خبوونی نه سلهم موسه ببه غ:

ما گدایان خیل سلطانیم شهر بند هوای جانانیم^(۳)

ما/گدا/یا	ن/خیل/سلطانیم	شهر/بند/هوای/جانانیم
-/ب/-	ب/-/ب/-/ه/-	ب/-/ب/-/ب/-/ه/-
فاعلاتن	مفاع لن	فاعلاتن
	فع لان	مفاع لن
		فع لان

(۱) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معایر اشعار العجم، ص ۱۷۰ - ۱۷۱.

(۲) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر- عروض و قافیه، ص ۹۸.

(۳) کلیات سعدی، از نسخه محمد علی فروغی (ذکاء الملک)، چاپ هشتم، چاپ و صحافی امیدوار، نشر محمد، تهران، ۱۳۷۷ ه. ش، ص ۳۵۴.

۱۰- کیشا موحتهس (مجتث):

د فەرهنګا دا په یفا موحتهس (مجتث) ب راما (ژ بنی را ژیفه کرن)^(۱) دهیت و وهکو زارافه کی عهرووزی، نافی کیشه کییه، کو د عه ره بیدا ژ پیکهاتا ههنگاوین (مستفع لن فاعلاتن فاعلاتن) دروست دبیت و د عهرووزا فارسیدا بو هه ر دیره کی چوار جارا دووباره بوونا ههنگاوین (مستفع لن فاعلاتن) دروست دبیت نانکو ههشت ههنگاویه. هندک دبیزن: ((شهش ههنگاویا کیشا موحتهس ژ کیشا خهفیف هاتیه وهرگرتن، کو ژ ههنگاو دووی ژ کیشا خهفیف دروستبوویه؛ ژ بهر هندئ نافی موحتهس، لسهر هاتیه دانان کو د بنه رتدا ژ دووباره بوونا ههنگاوین (مستفع لن فاعلاتن) پیه))^(۲). نفیسه ری عه رب سوهینی (ثوینی) زی سه بارهت ئه فی کیشی گوتیه ((موحتهس هاتیه نافکرن ب ژیکه کرن ژ (کیشا) خهفیفی دگهل جیاوازی د ریز بوونا ههنگاوین))^(۳) نانکو کیشا موحتهس، ژ کیشا خهفیف هاتیه دروستکرن؛ لئ دهستیکا کیشا موحتهس ژ ههنگاو دووی ژ کیشا خهفیف دهستیکهت (خاچه نه سیری توسی) زی دبیزیت (ب دیتنا من، ئه گه ری نافکرنا ئه فی کیشی ب موحتهس، ئه وه کو عه ره بان بتنی بشیوی مه جزو بکار ئینایه، وesa کو پشکهک ژ ئه سلئ ئه فی کیشی هاتیه ژیکه کرن نانکو ئه و پشکهک ژئ هاتیه برین))^(۴) که واته د هوزانا عه ره بیدا بشیوی چوار ههنگاو ژ دووباره بوونا هه ر دوو ههنگاوین (مستفع لن فاعلاتن) دروستبوویه و ههنگاو ئیکئ ژ کیشا خهفیف هاتیه برین ئه و زی ههنگاو دهستیکی نانکو (فاعلاتن) بوویه.

ئو زیحاف و عیله یین کو دکه فنه ههنگاوین ئه فی کیشیدا بقی رهنګی خوارینه:^(۵)

أ- ئه و گورانکاریین کو دکه فنه د ههنگاوئ (مستفع لن) دا:

۱- مه خبوون ← مفاع لن (ب-ب)

۲- مه رفوع ← فاع لن (ب-ب)

ب- ئه و گورانکاریین کو دکه فنه د ههنگاوئ (فاعلاتن) دا:

(۱) عبدالنبی قیم، فرهنگ معاصر عربی فارسی، ص ۹۳۱.

(۲) د. جلیل تجلیل، عروض و قافیه، ص ۴۶.

(۳) د. حمید آدم پوینی، علم العروض و القوافی، ص ۲۰۶.

(۴) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۱۲۰.

(۵) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر (عروض و قافیه)، ص ۱۰۱.

- ۱- مه خبوون ← فَعَلَاتِن (ب ب -)
- ۲- مه شكول ← فَعَلَات (ب ب ب)
- ۳- مه خبوونی مه قسوور ← فَعْلَان (ب ب- ۵)
- ۴- مه خبوونی مه جزووف ← فَعْلِن (ب ب-)
- ۵- ئه سلم ← فَع لِن (- -)
- ۶- ئه سلم موسه ببه غ ← فَع لَان (- - ۵)
- ۷- مه ججوف ← فَع (-)
- ۸- موشه عهس ← مَفْعُولِن (- - -)

بۆ پتر روونکرنا ئه فان گورانکاریین، کو دکه فنه ههر دوو ههنگاوین (مستفع لن، فاعلاتن) ئه ف خشتا لحواری هاتیه پیشاندان بۆ کیشا موحتهس:

مستفع لن

ژ	گورانکاری	نافی گورانی	سیسته می برگه یی
۱	مفاع لن	مه خبوون	ب ب-
۲	فاع لن	مه رفوع	ب-

فاعلاتن

ژ	گورانکاری	نافی گورانی	سیسته می برگه یی
۱	فَعَلَاتِن	مه خبوون	ب ب -
۲	فَعَلَات	مه شكول	ب ب ب
۳	فَعْلَان	مه خبوونی مه قسوور	ب ب- ۵
۴	فَعْلِن	مه خبوونی مه جزووف	ب ب-
۵	فَع لِن	ئه سلم	- -
۶	فَع لَان	ئه سلم موسه ببه غ	۵/- -
۷	فَع	ئه سلم موسه ببه غ	-
۸	مَفْعُولِن	موشه عهس	- - -

*نافین گورانکاریپین ههنگاوین (مستفیع لن و فاعلاتن) د کیشا موجهسد.

قالبین گرنکین کیشا موجهس زی بقی رهنگی خوارینه^(۱) :

۱- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوون (مفاع لن فاعلاتن مفاع لن فاعلاتن) ۲×

۲- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوونی مهحزووف (مفاع لن فاعلاتن مفاع لن فعلن) ۲×

۳- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوونی ئهسلهم عهرووز و مهحزووف زهرب

(مفاع لن فاعلاتن مفاع لن فاعلاتن مفاع لن فعلن)

۴- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوونی مهقسوور (مفاع لن فاعلاتن مفاع

لن فعلن) ۲×

۵- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوونی مهججوف موسهبيهغ (مفاع لن فاعلاتن

مفاع لن فاع) ۲×

۶- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوونی موشهعهس مهججوف (مفاع لن مفعولن

مفاع لن فاع) ۲×

۷- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوونی موشهعهس مهحزووف

(مفاع لن مفعولن مفاع لن فعلن مفاع لن فاعلاتن مفاع لن فعلن)

۸- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوونی موشهعهس ئهسلهم موسهبيهغ

عهرووز (مهخبوون) مهقسوور زهرب

(مفاع لن مفعولن مفاع لن فاع لان مفاع لن فاعلاتن مفاع لن فعلن)

۹- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوونی مهججوف (مفاع لن فاعلاتن مفاع لن فاع) ۲×

۱۰- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوونی ئهسلهم (مفاع لن فاعلاتن مفاع

لن فاع لن) ۲×

۱۱- موجهسی ههشت ههنگاوی مهخبوونی ئهسلهم موسهبيهغ (مفاع لن فاعلاتن

مفاع لن فاع لان) ۲×

۱۲- موجهسی شهش ههنگاوی سالم (لسهر ئهساسی بازنه‌ی عهجه‌م) (مستفیع لن

فاعلاتن مستفیع لن) ۲×

۱۳- موجهسی شهش ههنگاوی سالم (لسهر ئهساسی بازنه‌ی عه‌رده‌ی) (مستفیع لن

فاعلاتن فاعلاتن) ۲×

(۱) د. سیروس شمیسا، فرهنگ عروضی، ص ۱۲۱-۱۲۳.

۱۴- موجهسی شەش هەنگاوی مەخبوون (مفاع لن فاعلاتن مفاع لن) ۲×

۱۵- موجهسی شەش هەنگاوی مەرفوع

(فاع لن فاعلاتن فاعلاتن مفتح لن فاعلاتن فاعلاتن)

۱۶- موجهسی چوار هەنگاوی مەخبوون (مفاع لن فاعلاتن) ۲×

۱۷- موجهسی چوار هەنگاوی مەخبوونی مەقسوور (مفاع لن فاعلان) ۲×

۱۸- موجهسی هەشت هەنگاوی مەشکول (مفاع ل فاعلاتن مفاع ل فاعلاتن) ۲×

هەژێ گوتنێ یە کو قالبین بکار هاتی د (المعجم) دا هەمی د (فرهنگ عروضی) دا هاتینە بکار ئینان، بو نمونە د (المعجم) دا (۱۳) قالب بو کیشا موجهس بکار هاتینە ئەو ژێ د هژمارین (۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۸) دا دیارن.

نمونە بو کیشا موجهسا هەشت هەنگاوا مەخبوونی ئەسەلم موسەببەغ:

اگر شکسته دلانت هزار جان دارند به خدمت تو کمر بسته بر میان دارند^(۱)

ا	گر	شکسته	د	لانت	هزار	ر	جان	دا	رند
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	-	-	ه/
مفاع لن	فاعلاتن	مفاع لن	فاع لان						
ب	به	خدمت	ت	کمر	بست	بر	میان	دا	رند
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	-	ه/
مفاع لن	فاعلاتن	مفاع لن	فاع لان						

۱۱- کیشا مونسەریح (منسرح):

مونسەریح د زمانیدا برامانا (ئاسان) و (بلەز و ساناهی بریقه چوون) دەهیت و وهك زاراقهكا عەرووزی، نافی کیشەکیه، کو د عەرهبیدا ژ دووباره کرنا هەنگاوین (مستفعلن مفعولات مستفعلن) د هەر دیرهکی دا دروست دبیت و چ جارا ژێ بشیوی سالم بکار نههاتیه، و ئەگەری نافکرنا ئەفی کیشی بو فی نافی ئەوه کو ((ریز بوونا سەبەبان و وهتەدان برهنگەکیه، سەبەب دکەفیتە بەری وهتەدی؛ ژ بەر هندی ژێ سڤک و ئاسان دەهیتە درکاندن و (سراح) د عەرهبیدا، ب رامانا ساناهی و رهوانی

(۱) دیوان کامل شیخ فخرالدین عراقی، فخرالدین عراقی، با مقدمه و تصحیح اسماعیل شاهرودی، چاپ سوم، چاپ سترگ، انتشارات فخر رازی، تهران، ۱۳۷۴، ص ۸۷.

هاتیه))^(۱) و هندەك ژی دبێژن ((ئەف كێشه یا هاتیە نافکرن ب مونسەریح؛ چونکە هەنگاوێن وئ بشیوئ سالم بکار ناهین و هەنگاوێن وئ زیحاف دکەفیته دنافدا هەتاکو هەست دکەهێ کو د دەمئ خویندنیدا شکلی هۆزانئ پیقە نامینیت و زۆر نزیکي ئاخفتنا ئاسایی دبیت و زۆر کەس ئەوئ ب هۆزان نادانن))^(۲). ئەف کێشه د بازنەیا فارسیدا د بنیاتدا ژ چوار جار دووبارە کرنا هەنگاوێن (مستفعلن مفعولات) دروست دبیت ئی بشیوئ چوار جار دووبارە بوونا هەنگاوێن (مفتعلن فاعلات) پیکدهیت. هەنگاوا (مفعولات) پیکهاتیە ژ سئ برگین دریز و برگهکا کورت (ب) ئانکو ژ دوو سەبەبێن سفک و وەتەدەکا بەلاف (۵/۱۵/۱۵) پیکهاتیە؛ ئی د هۆزانیدا ئەف هەنگاوه چ جارا بشیوئ سالم بکار نەهاتیە. ئەو گورانکاریین، کو دکەفنه هەنگاوێن ئەفی کیشیدا ژ (شەمسئ قەیسئ رازی) ب (۱۱) گورانکاری دادنیئ ئەو ژ (تەه، خەبن، کەف، وەقف، قەتە، کەشف، حەرز، رەفع، جەدە، نەحر و ئیسباغ)^(۳) ن، بقی رەنگئ خواری:

۱- گورانکاریین هەنگاوا (مستفعلن -- ب- / ۱۵/۱۵/۱۵)

۱- مەتوی (مطوی) ← مفتعلن (ب- ب-)

۲- مەخبوون ← مفاعلن (ب- ب-)

۳- مەفتووع ← مفعولن (--)

۴- ئەحەز (احذ) ← فغ لن (-)

۵- مەخلوع ← فعولن (ب-)

۶- مەرفوع ← فاعلن (ب-)

ب- گورانکاریین هەنگاوا (مفعولات) د فی کیشیدا:

۱- مەتوی ← فاعلات (ب- ب-)

۲- مەخبوون ← مفاعیلن (ب- ب-)

۳- مەرفوع ← مفعولن (ب-)

۴- مەخبوونی مەوقووف ← فعولان (ب- /-)

۵- مەخبوونی مەکشووف ← فعولن (ب-)

(۱) د. جلیل تجلیل، عروض و قافیە، ص ۱۴.

(۲) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۱۷۰.

(۳) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معاییر اشعار العجم، ص ۱۳۸-۱۴۷.

٦- مهتوی مهوقووف ← فاعلان (- ب-ه)

٧- مهتوی مهکشووف ← فاعلن (-ب)

٨- مهجدوع ← فاع (-ه)

٩- مهنجور ← فغ (-)^(١).

ژ بۆههنگاوئ (مستفعلن) و ئه و گورانکاریین دکهفنه دفی ههنگاویدا، پیدفی ناکهت خشتهیهکا تایبته بهیته دروستکرن؛ چونکه د پهرین بهریدا، نامازه پی هاتیه دان؛ لی بۆ ههنگاوئ (مفعولات) و ئه و گورانکاریین، کو بۆ فی جۆره ههنگاوئ دا، د کیشا مونسه ریح دا روی ددهن خشتهکا تایبته دهیته دروستکرن بقی رهنگی خواری:

ژ	گورانکاری	نافی گورانئ	سیسته می برگه یی
١	فاعلات	مهتوی (مطوی)	- ب- ب
٢	مفاعیل	مهخبون	- ب- ب
٣	مفعول	مهرفوع	- - ب
٤	فعولان	مهخبوونی مهوقووف	- ب- ه
٥	فعولن	مهخبونی مهکشوف	- ب-
٦	فاعلن	مهتوی مهکشووف	- ب-
٧	فاعلان	مهتوی مهوقووف	- ب- ه
٨	فاع	مهجدوع	- ه
٩	فغ	مهنجور	-

*گورانکاریین ههنگاوا (مفعولات) د کیشا مونسه ریح دا.

(١) د. جلیل تجلیل، عروض و قافیه، ص ٤١.

قالبن گرنگین بکار هاتی ژ کیشا مونسهریح د عهرووزا فارسیدا بقی رهنگی
خوارینه^(۱) :

- ۱- مونسهریحا ههشت ههنگاوا مهتوی مهوقووف
(مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلان مفتعلن فاعلان مفتعلن فاعلان)
- ۲- مونسهریحا ههشت ههنگاوا مهتوی مهخبوونی مهوقووف
(مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلان مفتعلن فاعلان مفتعلن فاعلان)
- ۳- مونسهریحا ههشت ههنگاوا مهتوی مهکشووف (مفتعلن فاعلان مفتعلن فاعلان) ۲×
- ۴- مونسهریحا ههشت ههنگاوا مهتوی مهخبوونی مهکشووف
(مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلان مفتعلن فاعلن)
- ۵- مونسهریحا ههشت ههنگاوا مهتوی مهوقووف عهرووز مهکشووف زهرب
(مفتعلن فاعلان مفتعلن فاعلان مفتعلن فاعلان مفتعلن فاعلن)
- ۶- مونسهریحا ههشت ههنگاوا مهجدوع (مهتوی مهجدوع) (مفتعلن فاعلات
مفتعلن فاع) ۲×
- ۷- مونسهریحا ههشت ههنگاوا مهتوی مهنحور (ضربین) (مفتعلن فاعلات
مفتعلن فاع) ۲×
- ۸- مونسهریحا ههشت ههنگاوا مهقتووع مهنحور (مفعولن فاعلات مفتعلن فاع) ۲×
- ۹- مونسهریحا ههشت ههنگاوا مهتوی مهجدوع مهنحور
(مفتعلن فاعلات مفتعلن فاع مفتعلن فاعلات مفتعلن فاع)
- ۱۰- مونسهریحا ههشت ههنگاوا مهقتووع ﴿مهتوی﴾ مهوقووف عهرووز ﴿مهتوی﴾
مهکشووف زهرب
(مفعولن فاعلن مفعولن فاعلان مفعولن فاعلن مفعولن فاعلن)
- ۱۱- مونسهریحا شهش ههنگاوا مهتوی (مفتعلن فاعلات مفتعلن) ۲×
- ۱۲- مونسهریحا شهش ههنگاوا مهتوی مهقتووع (مفتعلن فاعلات مفعولن) ۲×
- ۱۳- مونسهریحا شهش ههنگاوا مهتوی مهقتووع زهرب
(مفتعلن فاعلات مفتعلن مفتعلن فاعلات مفعولن)

(۱) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معایر اشعار العجم، ص ۱۳۸ - ۱۴۷.

- ۱۴- مونسه ریحا شہش ہہنگاوا مہرفووع حہشو (مستفعلن مفعول مستفعلن) ۲×(*)
- ۱۵- مونسه ریحا شہش ہہنگاوا مہخبوون (مفاعِلن مفاعیلن مفاعِلن) (**)
- ۱۶- مونسه ریحا چوار ہہنگاوا مہخبوونی مہکشوف (مستفعلن فعولن) ۲×
- ۱۷- مونسه ریحا چوار ہہنگاوا مہتوی مہوقوف (مفتعلن فاعلان) ۲×
- ۱۸- مونسه ریحا چوار ہہنگاوا مہخبون مہوقوف (مفتعلن فعولان) ۲×
- ۱۹- مونسه ریحا چوار ہہنگاوا سالم (صدرین) مہتوی مہوقوف (ضربین) (مستفعلن فاعلان) ۲×

د (فرہنگ عروضی) دا، ئەف قالبہ کیشہ بو کیشا مونسه ریح ہاتینہ زیدہ کرن د عہرووزا فارسیدا^(۱):

- ۱- مونسه ریحا شہش ہہنگاوا ئەحہز موسہبہغ (مستفعلن فاعلات فع لان) ۲×
- ۲- مونسه ریحا شہش ہہنگاوا مہرفووع (فاعِلن فاعلات مفتعلن) ۲×
- ۳- مونسه ریحا شہش ہہنگاوا مہرفووع حہشو (مستفعلن مفعول مستفعلن) ۲×
- ۴- مونسه ریحا شہش ہہنگاوا مہتوی مہخبوون ئەحہز (مفتعلن فاعلات فع لن مفاعِلن فاعلات فع لن)
- نمونہ بو کیشا مونسه ریحا ہہشت ہہنگاوا (مہتوی مہوقوف):

دی شد و بہمن گذشت فصل بہاران رسید جلوہ گلشن بہ باغ ہمچو نگاران رسید^(۲)

دی / شد	بہمن / گذشت	فصل /	بہا / ران	ر / سید
- / ب / ب / -	- / ب / ب / -	- / - / - / -	- / ب / - / -	ب / - / - / -
مفتعلن	فاعلان	مفتعلن	فاعلان	فاعلان
جلو / ی	گلشن / باغ	ہمچ / نگا	ران /	ر / سید
- / ب / ب / -	- / ب / ب / -	- / ب / - / -	- / ب / - / -	ب / - / - / -
مفتعلن	فاعلان	مفتعلن	فاعلان	فاعلان

(*) ئەف قالبہ کیشہ وہ کو کیشا (سہریعا شہش ہہنگاوا مہتوی مہکشوف) و دیسان وہ کو کیشا (رہجہزا شہش ہہنگاوا مرفوع) ہ (مستفعلن مستفعلن فاعِلن). شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معایر اشعار العجم، ص ۱۴۵.

(**) ئەف قالبہ کیشہ وہ کو کیشا (ہدزہجا شہش ہہنگاوا مہقبووزی مہکفوف) ہ، شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معایر اشعار العجم، ص ۱۴۵.

(۱) د. سیروس شمیس، فرہنگ عروضی، ص ۱۷۲ - ۱۷۳.

(۲) کلیات شمس تبریزی، جلال الدین محمد مولوی (مولانا)، ص ۳۲۴.

۱۲- کیشا موقتەزەب:

موقتەزەب د زمانیدا برامانا (هاتیه برین)^(۱) هاتیه و د زاراشی عەرۆوزیدا، نافی کیشەکیه کو د عەرەبیدا ژ دووبارە بوونا هەنگاوین (مفعولات مستفعلن مستفعلن) د دپرهکیدا پیکهاتیه. ئەف کیشە، د هۆزانا فارسیدا، کیم بکارهاتیه.

د هەندەک ژیدەرین فارسیدا هاتیه کو ((چەوا ئیقتزاب (اقتضاب) برین و جوداگرنا چقین دارییه ژ داری، وەسا زی کیشا موقتەزەب ژ کیشا مونسەریح هاتیه جوداگرنا نافی موقتەزەب لسه هاتیه دانان))^(۲) و ب دیتنا خودانی پەرتوکا (معیار الاشعار) کو دبیژیت: ((ئیقتیزاب (اقتضاب)، ئاخفتن و هۆزان گوتنە لسه شیوی ئیرتیجال (ارتجال) و ژ بەر هندی دبیژن کیشەکا مورتەجەلە (مرتجل) و ب دیتنا من ئەف نافە ژبەر هندی هاتیه دانان کو عەرەب بتنی بشیوهی مەجزوو (چوار هەنگاوی) بکاردئین وەسا کو پشکەک ژ فی کیشی هاتیه برین))^(۳). ئەف کیشە د هۆزانا فارسیدا ژ چوار جار دووباربوونا (مفعولات مستفعلن) دروستبوویه؛ ئی شیوهی سالما ئەفی کیشی د هۆزانا فارسیدا ب هیچ رەنگەکی نەهاتیه بکارئینان، بەلکو بشیوهی گوران هاتیه بکارئینان ئەو زی دوو جار (فاعلات مفتعلن) د هەر دپرهکیدا. و ئەو گورانکاریین کو دکەفنه د هەنگاوین ئەفی چۆره کیشیدا بقی رەنگی خوارینه^(۴):

۱- گورانکاریین هەنگاوا (مفعولات):

۱- مەتوی ← فاعلات (- ب -/ ە)

۲- مەخبوون ← مفاعیل (ب- / ە)

۳- مەرھووع ← مفعول (- - ب)

ب- گورانکاریین هەنگاوا (مستفعلن):

۱- مەتوی ← مفتعلن (- ب ب-)

۲- مەخبوون ← مفاعلن (ب- ب-)

۳- مەقتووع ← مفعولن (- - -)

(۱) د. جلیل تجلیل، عرۆض و قافیە، ص ۴۳.

(۲) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر (عرۆض و قافیە)، ص ۹۵.

(۳) د. سیروس شمیس، فرهنگ عرۆضی، ص ۱۶۶.

(۴) د. جلیل تجلیل، عرۆض و قافیە، ص ۴۳.

قالیبین گرنگین کیشا موقته زهب ژى نه فین لخورینه (۱) :

- ۱- موقته زهبی ههشت ههنگاوی مهتوی (فاعلات مفتعلن فاعلات مفتعلن) ۲×
- ۲- موقته زهبی ههشت ههنگاوی مهتوی مهقتووع (فاعلات مفعولن فاعلات مفعولن) ۲×
- ۳- موقته زهبی شهش ههنگاوی مهرفووع (مفعولن مستفعلن مستفعلن) ۲× (لدویف بازنهیا عهردبان)

- ۴- موقته زهبی شهش ههنگاوی مهتوی (فاعلات مفتعلن فاعلان) ۲×
 - ۵- موقته زهبی چوار ههنگاوی مهتوی (فاعلات مفتعلن) ۲×
 - ۶- موقته زهبی چوار ههنگاوی مهتوی مهقتووع (فاعلات مفعولن) ۲×
 - ۷- موقته زهبی چوار ههنگاوی مهخبوون (مفاعیلن مفتعلن) ۲×
 - ۸- موقته زهبی چوار ههنگاوی مهتوی سالم عهرووز و زه رب (فاعلات مستفعلن) ۲×
- نمونه بو کیشا موقته زهبا ههشت ههنگاوا مهقتووع:
- وقت را غنیمت دان آن قدر که بتوانی حاصل از حیات ای جان این دم است تا دانی (۲)

وقت/را	غنیمت/دا	ان/قدر	که/بتوا	نی
ب - -	ب - -	ب - -	ب - -	ب - -
فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	
حاضر/حیا	تی/جا	نین/د	مسرت/تا	دا/نی
ب - -	ب - -	ب - -	ب - -	ب - -
فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	

۱۳- کیشا سهریع:

سهریع دزمانیدا برامانا (زوی و بله زبوونه) و وهکو زارافهکی عهرووزی، نافی کیشهکا عهرووزیه کو ژ دوو جارا دووباره بوونا ههنگاوین (مستفعلن مستفعلن مفعولات) دروستدبیت. ئانکو بشیوی شهش ههنگاویه. شیودی سالما ئهفی کیشی نه د

(۱) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۱۶۶ - ۱۶۷.
 (۲) دیوان حافظ (خواجه شمس الدین محمد شیرازی)، به کوشش فضل الهه دروش، ص ۳۵۰.

عهره‌بی و نه دفارسیدا بکارنه‌هاتیه بتایبه‌تی هه‌نگاوا دوماهیکا نیفه دی‌پران. د هۆزانا فارسیدا، پتر هه‌نگاوین ئه‌فی کیشی بره‌نگی مه‌توی بکاره‌اتینه. دربارهی ئه‌فی کیشی هاتیه گۆتن: ((ئه‌ف کیشه ژ بهر هندی هاتیه نافکرن ب (سه‌ریع)؛ چونکه د زمانی دا ب رامانا (له‌ز کرن د کاره‌کی دا) هاتیه و دفی کیشیدا سه‌به‌بیین هه‌نگاوا، پترن ژ وه‌تهدان، زویتر ده‌یته گووتن. و ژ بهر ئه‌فی ئه‌گه‌ری بکیشا سه‌ریع هاتیه نافکرن))^(۱) ئه‌گه‌ر شیوی سالما ئه‌فی کیشی وه‌ر بگرین بقی ره‌نگی دبیت: (مستفعلن مستفعلن مفعولات) کو هه‌نگاوی (مستفعلن) ژ دوو سه‌به‌بیین سفک و وه‌تهدکا کو (۱۵/۱۵/۱۵) پیکده‌یته و هه‌نگاوی (مفعولات) ژ دوو سه‌به‌بیین سفک و وه‌تهدکا به‌لاف پیکده‌یته (۱۵/۱۵/۱۵). کو دیار دبیت هژمارا سه‌به‌بان ژ وه‌تهدان پتره. ئه‌و زیحافین کو دکه‌فنه ئه‌فی کیشی دا د (المعجم) دا حه‌فت زیحاف و عیلله هاتینه دانان ژوانا: (خه‌بن، ته‌ی، قه‌تخ، خه‌بل، وه‌قف، که‌شف و حه‌زز)^(۲) ئه‌ف گورانکاریه د هه‌نگاواندا بقی ره‌نگی خوارینه:

ا- گورانکاریین هه‌نگاوا (مستفعلن) دفی کیشیدا:

۱- مه‌توی ————— < مفععلن (ب- ب)

۲- مه‌خبوون ————— < مفاعلن (ب- ب)

۳- مه‌فتووع ————— < مفعولن (- -)

۴- مه‌خبوول ————— < فعلتن (ب ب ب)

ب- گورانکاریین هه‌نگاوا (مفعولات) دفی کیشی دا:

۱- مه‌توی مه‌کشووف ————— < فاعلن (ب- ب)

۲- مه‌توی مه‌وقوف ————— < فاعلان (ب- ب)

۳- مه‌خبوون مه‌توی مه‌کشووف ————— < (فعلن) (ب ب)

۴- ئه‌حه‌زز(احذ) ————— < فع لن (- -).^(۳)

قالیبین کیشا سه‌ریع د هۆزانا فارسیدا بقی ره‌نگی خوارینه^(۴):

۱- سه‌ریعی شه‌ش هه‌نگاوی ئه‌حه‌زز(احذ) (مفععلن مفععلن فع لن) ۲×

(۱) د. محمد حسین کرمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، ص ۱۳۴.

(۲) شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معاییر اشعار العجم، ص ۱۶۳ - ۱۶۵.

(۳) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر (عروض و قافیه)، ص ۱۰۶.

(۴) د. سیروس شمیسا، فرهنگ عروضی، ص ۶۹ - ۷۰.

- ۲- سه‌ریعی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌قسوور (مفتعلن مفتعلن فاع) ۲×
- ۳- سه‌ریعی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌خبوولی مه‌توی مه‌کشووف (فعلتن فعلتن فاعلن) ۲×
- ۴- سه‌ریعی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌خبوونی مه‌توی مه‌کشووف (مستفعلن مستفعلن فعلن) ۲×^(*)
- ۵- سه‌ریعی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌خبوونی مه‌کشووف (مفاعلن مفاعلن فاعلن) ۲×
- ۶- سه‌ریعی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌توی مه‌فتووع مه‌کشووف عه‌رووز مه‌وقووف زه‌رب
(مفتعلن مفتعلن فاعلن مفتعلن مفتعلن فاعلان)
- ۷- سه‌ریعی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌توی مه‌کشووف (مستفعلن مستفعلن فاعلن) ۲×
- ۸- سه‌ریعی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌توی مه‌کشووف عه‌رووز مه‌خبوول مه‌کشووف زه‌رب
(مفتعلن مفتعلن فاعلن مفتعلن مفتعلن فعلن)
- ۹- سه‌ریعی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌توی مه‌وقووف (مفتعلن مفتعلن فاعلان) ۲×
- ۱۰- سه‌ریعی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌فتووع حه‌شو
(مفتعلن مفعولن فاعلن مفتعلن مفتعلن فاعلان)
- دناف ئه‌فان (۱۰) قالبین کیشا سه‌ریعدا، دوو ژوان دناف مه‌سنه‌ویین بناف و ده‌نگین هۆزانا کلاسیا فارسیدا، گه‌له‌ک هاتینه بکارهاتن ژوان دوو قالبان ژی، کیشا سه‌ریعا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌توی مه‌وقووف و کیشا سه‌ریعا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌توی مه‌کشووفه ژوان مه‌سنه‌وییان ژی ((مه‌سنه‌ویا (مخزن الاسرار)ی نیزامی و (تحفة الاحرار)ی جامی و (روضه الانوار)ی خاجو و (مطلع الانوار)ی ئه‌میر خسرو دیله‌وی))^(۱) دنان دوو جوژه قالبین کیشا سه‌ریع دا هاتینه فه‌هاندن.

(*) ئه‌ف قالبه کیشه وه‌کو قالبی کیشا (ره‌جه‌زی مه‌رفوع مه‌خبوونی عه‌رووز و زه‌رب)ه. المعجم، ص ۱۶۵.
(۱) د. کامل احمد نژاد، فنون ادبی عروض، قافیه، بیان، بدیع، ص ۷۷.

نمونه بۆ كېشا سهريعا شهش ههنگاوا مهتوى مهوقوفوؤ ژ (مخزن الاسرار)ى نيزامى:

پرده گشای فلك پردهدار پردگی پرده شناسان کار^(۱)

پر د / گ / شای	ف / ل / ك	پر د / دار	پر د / گ / ی	د / ش / نا	س / ن / کار
- / ب / ب	- / ب / ب	- / ب / ب	- / ب / ب	- / ب / ب	- / ب / ب
مفتعلن	مفتعلن	فاعلان	مفتعلن	مفتعلن	فاعلان

۱۴- كېشا بهسیت:

بهسیت د زمانى دا ب راما نا (بهربه لاف) دهیت و وهكو زارافهكى عهرووزى ((نافى كېشه كېیه كو ژ پېكهاتا دوو ههنگاوین (مستفعلن فاعلن) پېكدهیت، واته ههنگاوئ فاعلن ژ (سه به به سا سڤك و وته ده كا كو (۱۵/۱۵) پېكهاتیه يانژى ئەف كېشه ژ دوو ههنگاوین چوار برگه یی و سئ برگه یی (- ب - ب - ب) پېك دهیت))^(۲) ئەف كېشه، بكېشه كا تايه تا هوزانا عه ره بى دهیته هژمارتن و ژ لایى بكار ئینانیقه ((پشتى كېشا تهویل و كامیل، ژ كېشین زور بكار هاتین هوزانا عه ره بیه، كو د ریزا سئ یى دهیت))^(۳) و شیوئ سالا ئەف كېشى د هه ر دیره كا هوزانیدا، ژ چوار جارا دووباره بوونا ههنگاوین (مستفعلن فاعلن) پېكدهیت. كو شیوئ سالا ئەف كېشى گه له ك كیم بكار هاتیه و د هوزانا فارسیدا ژى ئەف جوړه كېشه ژ بهر لاساكرنا هوزانا عه ره بى گه له ك كیم بكار هاتیه، هوزانفانین فارس، ئەف جوړه كېشه، ئینایه دناف هوزانا فارسیدا. ژ زیحاف و عیله یین كو دكهفته ههنگاوین ئەف جوړه كېشیدا، ژههنگاوئ (مستفعلن):

۱- خه بل ← مستفعلن ← فعلتن = مه خبوول (ب ب ب)

۲- ته خلیع (تخلیع): د زمانیدا برامانا (برینا دهستا) هاتیه و د عهرووزیدا، زارافه كه، كو ژ زیحافه كا لیکدایى هاتیه دروستكرن د ههنگاوئ (مستفعلن) دا، ژ لیکدانا (خه بن و قه تع) ییه، كو ژ ئەنجامئ (خه بن)، پیتا (س) و ژ ئەنجامئ (قه تع)، پیتا (ن)

(۱) کلیات خمسہ حکیم نظامی گنجهای (مخزن الاسرار، خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، هفت پیکر، اسکندر نامه)، الیاس بن یوسف نظامی، چاپ هفتم، چاپخانه سپهر، انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۷۷ ه. ش، ص ۱۰.
 (۲) سیما داد، فرهنگ اصطلاحات ادبی، ص ۵۲۰.
 (۳) حمید حسنی، عروض و قافیه عربی، ص ۴۸.

دهیته لابرن و پیتا (ل) دهیته ساکن کرن. کود دوماهیکیدا ((متفعل)) دمینیت، و ل جهی وی (فعولن) دهیته دانان و دبیزنی موخه‌لله ع (مخلع).

خه‌لع ← مستفعلن ← فعولن ← موخه‌لله ع = (ب -)
و ژ گورانکاریین هه‌نگاوا (فاعلن):

خه‌بن (فاعلن) ← فعلن = مه‌خبوون (ب -).^(۱)

ئه و قالبین کو د کیشا (به‌سیت) د هوزانا فارسیدا هاتینه بکار نینان بره‌نگی خوارینه^(۲):

۱- به‌سیتی هه‌شت هه‌نگاوی مه‌خبوون (مستفعلن فاعلن مستفعلن فعولن) ۲× (تایبه‌ت ب عه‌رووزا عه‌ره‌بی)

۲- به‌سیتی هه‌شت هه‌نگاوی سالم (مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن) ۲×

۳- به‌سیتی شه‌ش هه‌نگاوی سالم (مستفعلن فاعلن مستفعلن) ۲× (تایبه‌ت ب عه‌رووزا عه‌ره‌بی)

۴- به‌سیتی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌خبوولی مه‌خبوون (تایبه‌ت ب عه‌رووزا عه‌ره‌بی)

(فعلتن فعلن فعلتن فعلن فعلتن فاعلن فعلتن فعلن)

۵- به‌سیتی شه‌ش هه‌نگاوی موخه‌لله ع مه‌خبوون (مستفعلن فاعلن فعولن) ۲×

نمونه بو کیشا به‌سیتا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون:

در لطف اگر بروی، شاه همه چمنی در قهر اگر بروی که را زین بکنی^(۳)

در	لطف	اگر	ب	ر	وی	شاهی	هم	چمنی
-	-	-	-	-	-	-	-	-
مستفعلن	مستفعلن	فاعلن	فاعلن	مستفعلن	فاعلن	مستفعلن	فاعلن	مستفعلن

در	قهر	اگر	ب	ر	وی	که	را	زین	ب	ک	نی
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مستفعلن	مستفعلن	فاعلن	فاعلن	مستفعلن	فاعلن	مستفعلن	فاعلن	مستفعلن	فاعلن	مستفعلن	فاعلن

(۱) حسین مدرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص (۱۹۶) و (۷۶).

(۲) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۲۸ - ۲۹.

(۳) کلیات شمس تبریزی، جلال الدین محمد مولوی (مولانا)، جلد دوم، ص ۱۲۲۹.

۱۵- کیشا مهديد (مديد):

مهديد د فهره‌هنگی دا برامانا (دریژاهی و فه‌کیشان)^(۱) دهیت و وه‌کو زارافه‌کی عه‌رووی، کیشه‌که ژ بازنه‌یا موخته‌لیفدا و ئەف بازنه‌یه (سی کیشین عه‌ره‌بی بنافین ته‌ویل و مه‌دید و به‌سیت، بخوفه‌ دگریت و ژ به‌ر نه‌گه‌ری حیواوزیا هه‌نگاوین وان د هژمارا پیتین هه‌نگاوا دا بنافی (مختلفه) هاتیه‌ نافکرن)^(۲)، مه‌به‌ست ژ حیواوزیا هژمارا پیتین هه‌نگاوان ئەوه‌ کو، دناف ئەفان هه‌رسی کیشین عه‌روویدا دوو هه‌نگاوین حیواوز پشکداری دکهن بو پیکئینانا وان، کو هه‌نگاوه‌ک (۵) پیتا بخوفه‌ دگریت و هه‌نگاوه‌ک ژ (۷) پیتان بخوفه‌ دگریت و هه‌نگاوین پشکدار د کیشا مه‌دید ژ هه‌نگاوین (فاعلاتن فاعلن)، کو ژ چوار جارا دووباره‌بوونا هه‌نگاوین وئ، کیشا به‌سیت دهیته‌ دروستکرن و ئەف کیشه‌ ژ، کیشا تابه‌تا هوزانا عه‌ره‌بییه‌ و د هوزانا فارسیدا ئەف کیشه‌ زور کیم هاتیه‌ بکارهاتن و ژلایی برکه‌یی فه‌ ئەف کیشه‌ ژ (۴) برکین کورت و (۱۰) برکین دریژ پیکهاتیه‌. (خواجة نصیر طوسی) دهرباره‌ی ئەف کیشی دبیزیت: ((پیکهاتا کیشا مه‌دید، بشیوه‌ی چوار هه‌نگاوی هاتیه‌ و نه‌گه‌ری نافکرنا ئەف کیشی ب مه‌دید، ئەوه‌ کو ب رامانا (کشان)هاتیه‌؛ کو ئەسلی وئ د بازنه‌ی دا ب بیست و چوار پیتان دروست دبیت))^(۳)، نه‌گه‌ر جهی هه‌نگاوین کیشا مه‌دید بهیته‌ گوهورین واته‌ بقی ره‌نگی (فاعلن فاعلاتن)، کیشه‌ک دروست دبیت کو د عه‌ره‌بیدا نه‌هاتیه‌، ئی د هوزانا فارسیدا، هاتیه‌ بکارهاتن و د (معیار الاشعار) ژی دا هاتیه‌ کو: (لسه‌ر ئەف کیشی چ هوزانه‌ک د عه‌ره‌بیدا نه‌هاتیه‌ دبیتن و هنده‌کان نافی کیشا عه‌میق (عمیق) لسه‌ر دانایه‌ کو هنده‌ک جارن د غه‌زه‌لین فارسیدا هاتیه‌ بکارهاتن)^(۴). ئەو گورانکاریین کو دکه‌فنه‌ د هه‌نگاوین کیشا مه‌دید دا، ژ هه‌نگاوی (فاعلاتن) (- ب -):

۱- مه‌خبوون = فاعلاتن (ب ب -)

۲- مه‌شکوول = فعلات (ب ب -)

۳- مه‌خبوونی مه‌قسوور = فعلان (ب ب -) ژه‌نگاوی (- ب -)

۴- مسیغ = فاعلییان (- ب - - ۵)

(۱) لویس معلوف، فرهنگ مبین، ترجمه‌ قاسم بوستانی، ص ۱۵۵۵.

(۲) حسین مدرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص ۱۱۶.

(۳) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۱۲۷.

(۴) د. پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۲۱۳.

و ژ گورانکاریا ههنگاوئ (فاعلن):

مهخبوون = فعِلن (ب ب-)

قالیبین بکارهاتی بو کیشا مه‌دید د (المعجم) دا بقی رهنگی خواری هاتیه^(۱) :

۱- مه‌دیدا شەش ههنگاوا سالم (فاعلاتن فاعلن فاعلاتن) (تایبەت ب عه‌رووزا عه‌ره‌بی)

۲- مه‌دیدا شەش ههنگاوا مه‌حزووف عه‌رووز و مه‌قسوور زه‌رب:

(فاعلاتن فاعلن فاعلن فاعلاتن فاعلن فاعلان)

۳- مه‌دیدا شەش ههنگاوا مه‌خبوون (سالم صدرین مخبون عروض و ضرب و حشو)

(فاعلاتن فعِلن فعلاتن) ۲×

۴- مه‌دیدا شەش ههنگاوا مه‌شکوول (صدرین سالم حشوین مخبون مقصور

عروض و ضرب)

(فعلات فاعلن فعلان فاعلات فاعلن فعلان)

قالیبین هاتینه زیده‌کرن د (فرهنگ عروضی) دا بو عه‌رووزا فارسی بقی

رهنگی خوارینه^(۲) :

۱- مه‌دیدا هه‌شت ههنگاوا سالم (فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن)

۲- مه‌دیدا هه‌شت ههنگاوا مه‌خبوون (فعلاتن فعِلن فعلاتن فعِلن)

۳- مه‌دیدا شەش ههنگاوا مه‌خبوونی مه‌کفووفی موسه‌به‌غ (فاعلات فاعلن فعلیان)

۴- مه‌دیدا شەش ههنگاوا مه‌سه‌به‌غ (فاعلاتن فاعلن فاعلیان)

۵- مه‌دیدا چوار ههنگاوا (مه‌شتور) (فاعلاتن فاعلن)

(۱) شمس‌الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معاییر اشعار العجم، ص ۷۹.

(۲) د. سیروس شمیسا، فرهنگ عروضی، ص ۱۲۸.

- نمونه بو کیشا مه‌دیدا هه‌شت هه‌نگاوا سالم بقی په‌نگی خواریه:

یار ما دلدار ما عالم اسرار ما یوسف دیدار ما رونق بازار ما^(۱)

یا	ر	ما	دل	دا	ر	ما	ع	ل	ا	س	ر	ما
-	ب	-	-	-	ب	-	-	ب	-	-	ب	-
فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن

یوسف	دی	دا	ر	ما	ر	و	ن	ق	ب	ا	ز	ا	ر	ما
-	ب	-	-	ب	-	-	ب	-	-	ب	-	-	ب	-
فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن		فاعلاتن

۱۶- کیشا تهویل:

تهویل د زمانیدا برامانا (دریژ) هاتیه، و وه‌کو زارافه‌کی عه‌رووزی ((نافی کیشه‌کی یه"، د بازنه‌یا موخته‌لیف دا، کو دبنیاتدا، ژچاران دووباره‌بوونا هه‌نگاوین (فعولن مفاعیلن) د هه‌ر دی‌په‌کی‌دا ده‌یته دروستکرن))^(۲). هه‌نگاوین نه‌فی کیشی ژی، وه‌کو هه‌ردوو کیشین به‌ری (به‌سیت و مه‌دید) ژه‌ه‌نگاوه‌کا پینجی و هه‌نگاوه‌کا حه‌فتی پیکه‌تیه؛ ئی ب هه‌نگاوین جی‌اواز. هه‌نگاوا (فعولن) ژ وه‌ته‌ده‌کا کو دگه‌ل سه‌به‌به‌کا سفک (ه‌ه‌ا) پیکه‌تیه؛ چونکه پینج پیتان بخوفه دگریت دبیته هه‌نگاوه‌کا پینجی و هه‌نگاوی (مفاعیلن) ژ وه‌ته‌ده‌کا کو دگه‌ل دووسه‌به‌بین سفک (ه‌ه‌ا‌ه‌ا) پیکه‌تیه و نه‌ف هه‌نگاوه حه‌فت پیتان بخوفه دگریت؛ دبیته هه‌نگاوه‌کا حه‌فتی. ده‌سپیکا نه‌فی کیشی ژی ب وه‌ته‌دی ده‌ستپیدکه‌ت. نه‌ف کیشه، تایبه‌ته ب هوزانا عه‌ره‌بی و بنا‌ف و بانگترین و به‌ره‌لافتترین و بکاره‌تیرین کیش هاتینه نیاسین د هوزانا کلاسیا عه‌ره‌بیدا؛ ئی د هوزانا فارسیدا، زور کیم و ب ده‌گه‌من هاتیه بکاره‌اتن. هه‌روه‌ک عه‌رووزناسین فارس دبیزن: ((نه‌ف جو‌ره کیشه بو هوزانا فارسی زور گران و قورسه و نه‌گه‌ر هوزانفانین

(۱) کلیات شمس تبریزی، جلال‌الدین محمد مولوی (مولانا)، جلد اول، ص ۱۰۱.

(۲) صدرالدین زمانیان، بررسی اوزان شعر فارسی (عروض)، ص ۱۴۶.

فارس ئەف جوړه كېشه د هۆزانیت خودا بكارئینابیت؛ ئەو زی ژ بهر لاساییکرنا هۆزانا عەرهبی بوویه و ئەف كېشه لسهر زمانئ فارسی، نهخوش و ناشرینه))^(۱). ئەو گورانکاریین كو دكهفنه ههنگاوین كېشا تهویلدا بتنئ لسهر ههنگاوئ (مفاعیلن) ئەو زی بتنئ زیحافئ مهقبووز دكهفیته سهر و ههنگاو دبیته (مفاعلن ب-ب). قابیلن كېشا تهویل زی بشی رهنگئ خوارینه^(۲):

۱- تهویلی ههشت ههنگاوی سالم (فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن) ۲×
(تایبته ب هۆزانا عەرهبی)

۲- تهویلی ههشت ههنگاوی مهقبووز(زهر ب و عهرووز) (فعولن مفاعیلن فعولن مفاعلن) ۲×

۳- تهویلی ههشت ههنگاوی مهقبووز عهرووز و زهر ب سالم (تایبته ب هۆزانا عەرهبی)
(فعولن مفاعیلن فعولن مفاعلن فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن)

۴- تهویلی ههشت ههنگاوی مهقبووز عهرووز و زهر ب مهحزووف (تایبته ب هۆزانا عەرهبی)

(فعولن مفاعیلن فعولن مفاعلن فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن)

نمونه بو كېشا تهویلا ههشت ههنگاوا سالم:

چه گویم نگارینا كه با من چهها كردی قرارم زدل بردی زسیرم جدا كردی^(۳)

چ	گو	یم	ن	گا	ری	نا	ك	با	من	چ	ها	كر	دی
ب	-	-	ب	-	-	-	ب	-	-	ب	-	-	-
فعولن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعولن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعولن	مفاعیلن	فعولن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن
ق	را	رم	ز	دل	بر	دی	ز	ص	یرم	ج	دا	كر	دی
ب	-	-	ب	-	-	-	ب	-	-	ب	-	-	-
فعولن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعولن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعولن	مفاعیلن	فعولن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن

(۱) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر(عروض و قافیه)، ص ۶۱.

(۲) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۸۰.

(۳) د. عباس ماهیار، عروض فارسی(شیوه‌ای نو برای آموزش عروض و قافیه)، ص ۱۳۸.

۱۷- کیشا قه‌ریب (ق‌ریب):

قه‌ریب د زمانیدا برامانا (نزیك) دهیّت و وه‌كو زارافه‌كیّ عه‌رووزی، نافیّ كیشه‌كییه، كو تایبه‌ته ب هؤزانا فارسيفه و ژ داهینانا فارسانه. سه‌بارت دانهریّ ئه‌فیّ كیشیّ بؤ عه‌رووزناسیّ فارس (یوسفی عه‌رووزی نیشابووری)^(۱) دزق‌پینن، و دهر‌بارهی نافرنا ئه‌فیّ كیشیّ دوو بیروړا هه‌نه یا ئیكیّ دبیزن: ((چونكه ئه‌ف كیشه نزیكى و وه‌كه‌فی هه‌یه ب كیشا موزاریع فه؛ ژ بهر هندئ ب فی نافی هاتیه نافرنا))^(۲) یا دوویّ دبیزیت: ((كیشا قه‌ریب، دهیته نیاسین ب كیشه‌كا نوی (متحدث)؛ ژ بهر هندئ بنافی قه‌ریب هاتیه نافرنا))^(۳). ئه‌ف كیشه لسهر ئه‌ساسی، دوو جارا دووباره بوونا هه‌نگاوین (مفاعیلن مفاعیلن فاع لاتن) د ههر دپره‌كیدا دروست دبیت، شیوهی سالما ئه‌فی كیشی د هؤزانا فارسیدا نه‌هاتیه بكار هاتن؛ شیوهی گورانا هه‌نگاوا د هؤزانی دا خوشتر و دلنشینتر هاتیه دروستكرن و ژ گورانكاریین كو دكه‌فنه د هه‌نگاوین ئه‌فی كیشی دا حه‌فت گورانكارى هاتینه دیاركرن ژ وانا^(۴):

أ- گورانكاریین هه‌نگاوا (مفاعیلن ب - -)

۱- مه‌كفووف ← مفاعیل = (ب- ب)

۲- ئه‌خره‌ب ← مفعول = (- ب)

۳- مه‌قبووز ← مفاعلن = (ب-ب)

۴- ئه‌خره‌م ← مفعولن = (- - -)

ب- گورانكاریین هه‌نگاوا (فاع لان ب- ب-)

۱- مه‌قسوور ← فاع لان = (ب-ه)

۲- مه‌حزووف ← فاع لن = (ب-ب)

۳- مه‌سلووخ ← فغ = (-)

قالبین كیشا قه‌ریب زی بقی ره‌نگی خوارینه^(۵):

-
- (۱) د. محمد حسین كرمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، ص ۱۳۷.
 (۲) د. جلیل تجلیل، عروض و قافیه، ص ۴۹.
 (۳) د. محمد حسین كرمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، ص ۱۳۷.
 (۴) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر (عروض و قافیه)، ص ۱۱۱.
 (۵) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۱۰۸ - ۱۰۹.

۱- قه‌ریبا شه‌ش هه‌نگاوا ئه‌خره‌بی مه‌کفووف (ساله‌ه‌رووز و زه‌رب) (مفعول
مفاعیل فاع لاتن) ۲×

۲- قه‌ریبا شه‌ش هه‌نگاوا ئه‌خره‌بی مه‌کفووفی مه‌حزروف (مفعول مفاعیل فاعلن) ۲×

۳- قه‌ریبا شه‌ش هه‌نگاوا ئه‌خره‌بی مه‌کفووفی مه‌قسوور (مفعول مفاعیل فاع لان) ۲×

۴- قه‌ریبا شه‌ش هه‌نگاوا ئه‌خره‌م ئه‌خره‌ب (مفعولن مفعول فاع لاتن) ۲×

۵- قه‌ریبا شه‌ش هه‌نگاوا ئه‌خره‌بی مه‌قبوووزی مه‌سلووخ (مفعول مفاعیل فاع) ۲×

۶- قه‌ریبا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قبوووزی مه‌حزروف

(مفاعیلن مفاعیلن فع لاتن مفاعیلن مفاعیلن فاع لن)

۷- قه‌ریبا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌کفووفی مه‌قسوور (مفاعیل مفاعیل فاع لان) ۲×

۸- قه‌ریبا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌کفووفی هه‌رووز مه‌قسوور زه‌رب مه‌حزووف

(مفاعیل مفاعیل فاع لان مفاعیل مفاعیل فاع لن)

نموونه بو کیشا قه‌ریبا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌کفووفی مه‌قسوور:

خرد را عجب آید از این نبید و ز آن کو به نبیدش دل آرمید^(۱)

خ	د	ر	ا	ع	ج	ب	ا	ب	ا	ز	ن	ب	ب
ب	-	-	ب	-	-	-	-	-	ب	-	ب	-	ه
													فاعیلن
													مفاعیل
													مفاعیل
													فاعیلن

۱۸- کیشا غه‌ریب یان جه‌دید (غریب یا جدید):

ئه‌ف کیشه‌زی، ژ داهیتانا ئیرانیانه و ب هه‌ره‌بی لسه‌ر ئه‌فی کیشی، چ هو‌زان

نه‌هاتینه فه‌هاندن و ئه‌ف کیشه ((له‌سه‌ر ده‌ستی (بزرگمهر) وه‌زیرئ (ئه‌نو شیره‌وانی)

(۱) دیوان اشعار بهار، محمد تقی بهار (ملك الشعراو)، به اهتمام چه‌رزاد بهار، ویرایش دوّم، جلد
اوّل (دو‌جلدی)، چاپ و صحافی شرکت افست، انتشارات توس، تهران، ۱۳۸۰ ه.ش،
ص ۳۲۸.

هاتیه دروستکرن، کو سالا مرنا وی زی بو (۱۵۷۹ز) دزفپیت))^(۱) و ئەسلئ ئەفئ کیشئ ههنگاوین وئ لسهر (فاعلاتن فاعلاتن مستفع لن) دهئنه دروستکرن کو ب پیچهوانهئ کیشا موجتهس هاتیه ئافاکرن. ((شیوهئ سالا ئەفئ کیشئ بو هوزانئ هند نههاتیه بکار هاتن و پتر بشیوئ مهخبوون هاتیه بکار هاتن، ههروهسا هوزان لسهر ئەفئ کیشئ گهلهک کیم هاتینه دانان))^(۲) و ژ قابیلن گرنگین کیشا جهدید(غهرب) بقی رهنگئ خوارینه^(۳) :

- ۱- غهربا شەش ههنگاوا سالم (فاعلاتن فاعلاتن مستفع لن) ۲×
- ۲- غهربا شەش ههنگاوا مهخبوون (فعلاتن فعلاتن مفاعلن) ۲×
- ۳- غهربا جوار ههنگاوا سالم (فاعلاتن مستفع لن) ۲×
- ۴- غهربا جوار ههنگاوا مهخبوون (فعلاتن مفاعلن فاعلاتن مفاعلن)

نمونه بو کیشا غهربا شەش ههنگاوا مهخبوون:

ملکا تیغ تو مرید سگال را بخورد همچو غضنفر سگال را^(۴)

م	ل	کا	تی	غ	ت	مر	ب	د	س	گا	ل	را
ب	ب	-	-	ب	ب	-	-	-	ب	-	ب	-
		فعلاتن			فعلاتن					مفاعلن		

ب	خ	رد	هم	ج	غ	ض	ن	ف	ش	گا	ل	را
ب	ب	-	-	ب	ب	-	-	-	ب	-	ب	-
		فعلاتن			فعلاتن					مفاعلن		

(۱) د. سید ابراهیم دیباجی، فرهنگ فراهی عربی فارسی، ص ۵۲.
 (۲) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر (عروض و قافیه)، ص ۱۰۹.
 (۳) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۸۴ - ۸۵.
 (۴) د. جلیل تجلیل، عروض و قافیه، ص ۴۹.

۱۹- کیشا موشاکل (مشاکل):

موشاکل د زمانیدا برامانا (ئیك رهنگ بوون یان ههفرهنگ بوون) دهیت و وهکو زارافهکئی عهرووزی، نافئی کیشهکا عهرووزیه، کو تایبهته ب هۆزانا فارسیقه و ژ داهیتانا ئیرانیانه. و نهگهئ دانا فی نافئی ژی دبیزن: ((چونکه ههفرهنگه دگهل کیشا قهریب بنافئی (مشاکل) هاتیه نافکرن و بهروفاژیئ کیشا قهریبه))^(۱) ود بنهردتا نهف کیشه ژ دووبارهبوونا ههنگاوین (فاع لاتن مفاعیلن مفاعیلن) دهیته دروستکرن. ههروهسا بنافئی کیشا (نهخیر) ژی هاتیه نافکرن. ((د هۆزانا فارسیدا شیوهی سالما نهفئی کیشی هند نههاتیه بکارئینان و پتر بشیوهی موزاحهف هاتیه دیتن و تهرانهییپن مهحله(ترانههای محلی) و هۆزانین فههلهوی لسهر نهفئی جوړه کیشی و کیشا ههزهج هاتینه نافاکرن))^(۲) ژ گورپانکاریپن ههنگاوین نهفئی کیشی پتر بشیوئ مهکفووف و مهقبووز د ههنگاوئ (مفاعیلن) دا هاتیه بکارهاتن و ژ قابلیپن کیشا موشاکل نهف قابلیپن لخوائ هاتینه دیارکرن^(۳):

- ۱- موشاکلا ههشت ههنگاوا مهکفووف مهقسوور (فاع لاتن مفاعیلن فاع لات مفاعیلن) ۲×
 - ۲- موشاکلا شهش ههنگاوا مهحزووف (فاع لاتن مفاعیلن فعولن) ۲×
 - ۳- موشاکلا شهش ههنگاوا مهکفووفی مهقسوور (فاع لات مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
 - ۴- موشاکلا شهش ههنگاوا مهخبوونی مهقبووز (فع لاتن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
 - ۵- موشاکلا چوار ههنگاوا سالم (فاع لاتن مفاعیلن) ۲×
 - ۶- موشاکلا چوار ههنگاوا مهقسوور (فاع لات مفاعیلن) ۲×
- نموونه بو کیشا شهش ههنگاوا مهکفووفی مهقسوور:

ای نگار سیه چشم سیه موی سرو قن نکو روی نکو گوی^(۴)

ای	ن	ر	س	یه	چشم	س	یه	موی
-	ب	ب	-	-	ب	ب	-	ه/
					مفاعیلن		مفاعیلن	
سر	و	قد	د	ن	کو	رو	ی	ن
-	ب	-	-	ب	-	-	ب	ه/
					مفاعیلن		مفاعیلن	
					فاعلات		مفاعیلن	

- (۱) د. جلیل تجلیل، عروض و قافیه، ص ۵۰.
- (۲) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر(عروض و قافیه)، ص ۱۱۴.
- (۳) د. سیروس شمیس، فرهنگ عروضی، ص ۱۳۵.
- (۴) د. عباس ماهیار، عروض فارسی، ص ۱۳۷.

د: ریژا کیشین عهرووزی د هوزانا فارسی دا:

بشپوهیه کی گشتی، عهرووزانین فارس، کیش و قالبین عهرووزا فارسی ب (۲۵۰) ههتا (۳۰۰) قالبین کیشی ل قهلهم ددهن و ههمی ژی لسهر فی چهندي ریککهفتینه، کو خوش ناههنگترین و دلنشین ترین کیش، نهو کیشین هوزانینه کو (حافزی شیرازی و سعدي و مولانا)ی دناف دیوانین هوزانین خودا، بکارئیناینه، ههروهسا لدویف پیداجوون و فهکولینین زانستی کو عهرووزانین فارسان نهنجام دای بو دهرئیکهفتینا کیشین زور بکارهاتی و کیم بکارهاتی د هوزانا فارسیدا، گهلهک کارین گرنک دفی بواری دا هاتینه نهنجام دان ژوانا ((عهرووزانین فارس خانلهری ژکوما (۵۱) دیوانین هوزانانا ژ کیشین جوړاوچور و قالبین وان (۲۰) قالبین کیشی ب کیشین زور بکارهاتی دناف هوزانا کلاسیا فارسیدا دانیت))^(۱) ژ بلی عهرووزانین فارس چهندين رپوزهلاتناسین بیانی ژی فهکولین لسهر کیشین هوزانا عهرووزیا فارسیدا نهنجام داینه ژوانا ((رپوزهلاتناسی بریتانی (لارنس پول نیلول ساتن(Elwell-sutton,L-p) د پهرتوکا خو بنافی (کیش د هوزانا فارسیدا) ژ (۲۰۸) قالبین هوزانین بکارهاتی د (۴۲) دیوانین هوزانانین کلاسیا فارسی (۲۹) قالبین کیشی ب قالبین زور بکارهاتی د هوزانا فارسیدا دانیت))^(۲). کو پیدفی ناکهت ههر (۲۹) قالبین کیشین بکارهاتی د فیریدا بهیته بهسکرن بتنی لسهر فهکولین و نهجمی (عهبدولخالی پهرهیزی) کو ژ کوما (۵۲) دیوانین هوزانانین کلاسی و چهندين هوزانین بهلافه ژ شهش کهسین هوزانانین بی دیوان، کو ههژمارین پارچین هوزانین ب (۴۵۸۶۷) لسهر (۱۲۷) قالبین کیشی هاتینه فهانندن، ریژا کیشین عهرووزی یا فارسی دهرئیکهفتیه، و دیار کریه کو کیژ کیش ژ ههمیان پتر هاتیه بکارهاتن و کیژ کیش ژوان کوما پارچین هوزانین کیتر هاتیه بکارهاتن، لدوماهیکا بشکینا (۵۲) دیوانین بناف و دهنگین هوزانانین فارس، هژمارا هوزانین نهوان هوزانانان، لسهر کیشین زور بکارهاتی ههتا کیشین کیم بکارهاتی د ناف خشتهیهکیدا دایه خویا کرن، نهو خشته ژی بقی ناوایی دروستکریه^(۳) :

(۱) صدرالدین زمانیان، بررسی اوزان شعر فارسی، ص ۱۱۱.

(۲) حمید حسنی، عروض و قافیه عربی، ص ۱۲۲.

(۳) عبدالحالقی پرهیزی، عروض نوین فارسی، ص ۸۸.

ژ	نافی کیشی	کوما پارچین هۆزانیڭ بکارهاتی	ژ	کوما پارچین هۆزانیڭ بکارهاتی	نافی کیشی	ژ
۱	رهمهل	۱۴۸۱۴	۱۱	کامل	۷۶	
۲	ههزهج	۱۰۷۸۲	۱۲	قهريپ	۶۲	
۳	موزاربع	۶۸۴۴	۱۳	موتهدارك	۲۳	
۴	موختهس	۶۱۵۲	۱۴	مهديد	۸	
۵	خهفیف	۳۴۲۵	۱۵	بهسیت	۹	
۶	رهجهز	۱۲۵۵	۱۶	موهمهل	۵	
۷	مونسهريچ	۹۸۶	۱۷	وافير	۱	
۸	موتهدقاريپ	۹۵۶	۱۸	موشاكل	۰	
۹	سهريچ	۲۸۹	۱۹	غهریب	۰	
۱۰	موقتهدهب	۷۸	۲۰	تهويل	۰	

دقی خشتیدا ههروهك يا دياره کيشا (موهمهل) ژى هاتيه بکارهاتن. نهو بو ديارکرنا ريژا سهدى يا ههر کيشهکى دناف خشتیدا، مه خشتهيهکا ديتر دوستکريه کو ريژا سهدى يا ههر کيشهکى دهرديئخيت بقی پهنگى خوارى:

ژ	نافی کیشی	ريژا سهدى	ژ	نافی کیشی	ريژا سهدى
۱	رهمهل	۳۲/۲۹۷۷%	۱۱	کامل	۰/۱۶۵۶%
۲	ههزهج	۲۲/۵۰۹۲%	۱۲	قهريپ	۰/۱۳۵۱%
۳	موزاربع	۱۴/۹۲۱۴%	۱۵	بهسیت	۰/۰۱۷۴%
۴	موختهس	۱۳/۴۱۴۸%	۱۳	موتهدارك	۰/۰۵۰۱%
۵	خهفیف	۷/۴۶۷۲%	۱۴	مهديد	۰/۰۱۹۶%
۶	رهجهز	۲/۷۲۶۱%	۱۶	موهمهل	۰/۰۱۰۹%
۷	مونسهريچ	۲/۱۴۹۶%	۱۷	وافير	۰/۰۰۲۱%
۸	موتهدقاريپ	۲/۰۸۴۲%	۱۸	موشاكل	۰
۹	سهريچ	۰/۸۴۸۱%	۱۹	غهریب	۰
۱۰	موقتهدهب	۰/۱۷۰۰%	۲۰	تهويل	۰

*ريژا سهدى بو کيشين زور بکارهاتی ههتا کيم بکارهاتی د هوزانا کلاسيا فارسيدا.

خالا گرنگ کو لیڙهڊا پڊڊڙییه بهیته بهحسڪرن نهوه ڪو خشتهیا هاتیه دیارڪرن نیشاندهت کیشا (ڀمهل) د ریڙا ئیکئی دهیت ڙلایئ بڪارئینانا ویئ دناف هؤڙانا ڪلاسیا فارسیدا؛ ههڙچهنده بدروستی نهشپین پشت بقئ خشتئ گریئ بدیهن بو دیارڪرنا ریڙا کیشپن زوربڪارهای هتا کیشپن کیم بڪارهای د هؤڙانا فارسیدا. ههروهو ڪو نفیسهر ڙی ناماڙه بقئ چهنڊئ دکهت؛ ئی سهرهراى قئ چهنڊئ ڙی؛ مومڪنه ریڙا کیشپن بڪارهای، کیمهك بهیته پاش و پيش ئیخستن؛ ئی ڙ ریڙا کیشپن زور بڪارهای د دهسپیکا خشتیدا، چ گورائڪاریئن بهرچاف ناکهڙنه دنافدا؛ چونكه دیسان کیشا ڀمهل لدهسپیکا ریڙیدا دهیت، واته لدویف بهلگه و نامارپن هاتیه نهچامدان ڙ لایئ ههرووڙناسپن فارسفه، نهو کیشا ڪو ڙ ههمیان پتر د هؤڙانا ڪلاسیا فارسیدا هاتیه بڪارهایتن، کیشا ڀمهله و لدیڙدا، کیشا ههڙهچ دهیت.

ه: بازنهپین ههرووڙا فارسی:

ههروهك د پشكا ئیکیدا، لسهر بازنهپین ههرووڙی، هاتیه بهحسڪرن، ڪو زانستئ ههرووڙی، پولینڪرن و ریڪخستنهڪا تابهت بخوفه دگریت و ڙ بچوڪترین یهڪهیا ئاخفتئ دستپدكتهت ههتا دگههپته بازنهپین ههرووڙی. زانایپن زانستئ ههرووڙ ڙی ب مههستا جوداڪرنا کیشپن ههرووڙی ڙ ئیکدیڙه، نهو کیشپن ڪو وهڪههفی و نریکیهك ههبت و ههنگاویئن وانا ڙلایئ بنچینهپین ههرووڙی (سهبهب، وهتهد، فاسیله)فه، وهڪههفی ههبت و جیاواڙیا وان د ریڙبوونا نهڙان سهبهبان و وهتهدان دابیت، دابهشى چهنده دستهپهكان کرینه و ههر دستهپهك ڙی دناف بازنهپهکیدا گونجاندینه و نافهك بو ههر بازنهپهكئ ڙی تهرخانکرینه، بو نمونه کیشپن موتهقاریب و موتهدارك ڪو سهبهب و وهتهڊپن وان وهڪو یهڪن، دناف بازنهپهکیدا و کیشپن ههڙهچ و ڀمهل و ڀههڙ ڙی دناف بازنهپهکیدا و کیشپن ڪامیل و وافر ڙی دناف بازنهپهکیدا هاتیه دانان و نهڙ ڪاریئ پولینڪرنا کیشپن ههرووڙی دناف بازنهپاندا بچو ڙی چهنڊین مفا ههنه ڙلایهکیڙه دشپین بیڙین ڪو نهڙ پولینڪرنا کیشپن بو فیڙبوون و ڙبهركرنا کیشپن ههرووڙی ساناهیتر لیڊكتهت ههروهسا ب فیڙبوونا کیشهڪئ ڙوی بازنی دشپین نهو کیشپن پشڪدار دناف نهوی بازنی ڙیدا ب ئاسانی ڙبهه بکهین ڙ لایهڪئ دیڙه ههروهسا شیوهی مواحهفا وانڙی بسانهی تر دکهڙیت. دناف بازنهپان دا ب ریڪا، گوهورپن و جیبهچیکرنا جهپن سهبهب و وهتهدا کیشپن ههرووڙی بدهسته

دهین؛ لی دیسان ههروهگو د بهرئ ئاماژه هاته پیدان دناف ئهفان بازنه‌یاندا، هندهک کیش دروست دین کو ب چ رنگه‌کی دناف هوزانا عه‌ره‌بیدا نه‌هاتینه بکارئینان و خه‌لیلی فه‌راهیدی زی ئه‌و کیش بنافی کیشین موهمه‌ل، نافکریه، وه‌کو کیشین (موسته‌تیل، مومته‌د، موته‌وافیر، موته‌ئید، موته‌رید، مونسه‌رید و مه‌قلووبی به‌سیت)، و د هوزانا عه‌رووزیا عه‌ره‌بیدا بتنی نافی پینج بازنه‌یین عه‌رووزی هاتینه به‌حسکرن ژ وانا (بازنه‌ی موخته‌لیف، موته‌لیف، موجته‌لیف و موشته‌به‌ه و موته‌فیق)^(۱) لی د هوزانا عه‌رووزا فارسیدا، ژ بلی وان (۱۶) کیشین بکار هاتی د هوزانا عه‌رووزا عه‌ره‌بیدا، چه‌ندین کیشین دیتر ژی فارسان دانینه ژ وانا نافی سی کیشین (غه‌ریب(جدید)، فه‌ریب و موشاگل) هاتینه و خانله‌ری لسه‌ر ئه‌ساسی په‌رتوکا (معیار الاشعار) ئاماژه ب دوو کیشین موهمه‌لین دیتر ددهت کو دناف هوزانا فارسیدا هاتینه بکار هاتن و دبیزیت: ((د په‌رتوکا (معیار الاشعار) دا هاتیه، کو دناف بازنه‌یا موخته‌لیفدا دوو کیشین عه‌ریز(عریض) و عه‌میق(عمیق) دناف غه‌زه‌لا فارسیدا هاتینه بکار هاتن و هه‌روه‌سا کیشین مه‌قلووب ته‌ویل و موته‌سیق زی د هوزانا فارسیدا بکار هاتیه))^(۲).

بو نافکرنا بازنه‌یین عه‌رووزا فارسی دناف ژیدهر و سه‌رچاواندا، لدهف زانایین زانستی عه‌رووزی چ بیروبوچوونه‌کا وه‌ک یه‌ک دناقه‌برا واند نییه. بو نمونه (خاچه نه‌سیرئ توسی) د په‌رتوکا (معیار الاشعار) دا نافی سی بازنه‌یان دئینیت کو تایبه‌ته ب هوزانا فارسی و د عه‌رووزا عه‌ره‌بیدا نینه ژ وانا ((بازنه‌یا موجته‌له‌به‌ی زائیده‌ی موزاحفه (مجتلبه زائده‌ مزاحفه) و موشته‌به‌ه‌ی موزاحفه‌ی و موشته‌به‌ه‌ی زائیده‌ی موزاحفه))^(۳). هه‌روه‌سا خودانی په‌رتوکا (المعجم) زی (شه‌مسی قه‌یسی رازی بتنی ب هه‌بوونا چوار بازنه‌یان قایل دبیت و ره‌ددا بازنه‌یا موخته‌لیف دکه‌ت))^(۴).

(۱) د. اسعاد عبدالهادی قنذیل، فنون شعر فارسی، ترجمه فاطمه سوهان فکر، ص ۲۵۲.

(۲) د. پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۲۱۳.

(۳) هه‌مان ژیدهر، ص ۱۷۰.

(۴) عبدالخالق پرهیزی، عروض نوین فارسی، ص ۹۶.

بشپوهیه کی گشتی، بازنه یین بناف و دهنگین عهرووزی د فارسیدا، شهش بازنه نه و ژ هر ئیکی ژی چهنه کیشین عهرووزی ژ (۱۹) کیشین عهرووزا فارسی دهرده فیت کو نافین بازنه یان و نافین کیشین بناف هر بازنه یه کییدا بقی رهنگی خوارینه ^(۱) :

۱- بازنا موته فیق: هر دوو کیشین (موته قاریب و موته دارک) بخو فه دگریت و نه گهری نافکرنا نه فی بازنی بقی نافی نه وه کو؛ ژ بهر نزیکیا وه ته د و سه به بیین ههنگاوین وئ ب ئیکدیقه، و ههنگاوین وئ پینجی نه (خماسی) کو ژ وه ته دهکا کو و سه به به کا سفک پیگدهین.

۲- بازنا مه خته لیف: هر سی کیشین (تهویل، مه دید و به سیت) ژئی دروست دبن و نه گهری نافکرنا نه فی بازنی ژی نه وه، کو کیشین وئ ژ ههنگاوین جیاواز دروست دبن و هندهک ههنگاو پینجی نه و هندهک ههنگاو ژی حهفتی نه (سباعیات).

۳- بازنا موته لیف: دوو کیشین (وافر و کامیل) ژئی دروست دبن و نه گهری نافکرنا نه فی بازنی نه وه کو ههنگاوین کیشین وان دگهل ئیک و دوو په یوهندی و هه فبه ندی هه نه د هژمارا پیتاندا کو حهفتی نه (سباعی) و ژ وه ته دهکا کو و فاسیلا بچوک پیگهاتیه.

۴- بازنا موته لیب: هر سی کیشین (ههزهج و رهجهز و رهمهل) ی بخو فه دگریت و ئیجتلاب، بخو ژی ب رامانا، (تشته کی ل جهه کی بو جهه کی دیت برن)، دهیت و نه گهری نافکرنا وئ ژی نه وه کو ههنگاوین وان ژ کیشین دیتر هاتینه وهرگرتن و ههنگاوین کیشان ژ وه ته دهکا کو و دوو سه به بیین سفک پیگ دهین.

۵- بازنا موشته به به: چوار کیشین (مونسه ریخ، موزاریع، موچهس و موچه زهه ب) بخو فه دگریت و بقی نه گهری بقی نافی هاتیه نافکرنا کو (مس تفع لن) د کیشا موچهس و (فاع لاتن) د کیشا موزاریعدا، ژ دوو سه به ب و وه ته دهکا به لاف پیگ دهیت و د کیشین دیتر دا ژ دوو سه به بیین سفک و وه ته دهکا کو پیگ دهیت.

۶- بازنا موته زه عی (منترعه): پینج کیشین (خه فیف، سه ریخ، جه دید، قه ریب و موشاکل) ژئی دروست دبن و نه گهری نافکرنا وئ ژ بهر وهرگرتن ههنگاوانه ژ کیشین دیتر.

بقی رهنگی هر (۱۹) کیشین بناف و دهنگین عهرووزا فارسی دفان شهش بازناندا هاتینه وهرگرتن و زیده باری نه فان شهش بازنه یان و هر نوزده کیشین عهرووزی، هندهک کیشین دیتر ژی هه نه کو ب کیشین نوی ئانکو (متحدث) هاتینه نافکرنا و

(۱) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر (عروض و قافیه)، ص ۱۲۰.

لدویف بیروبوچوونا شه‌مسی قه‌سی رازی دناف (المعجم) دا، نه‌وه کو نه‌ف کی‌شین نوی ژ لایی هنده‌ک عه‌رووزانین فارس وه‌کو (به‌هرامی سهر‌خسی و بزرگمهری قایینی (قه‌سیمی) و هنده‌کین دیت) ژ سی بازنه‌یان دا هاتینه وهرگرتن کو نافین نه‌وان بازنه‌یان و کی‌شین تایبته ب ههر بازنه‌یه‌کی ژی بقی ره‌نگی خوارینه^(۱) :

۱- بازنا مونه‌کسه (منعکسه): کو نه‌ه کی‌شین (سه‌ریم، که‌بیر، به‌دیل، قه‌لیب، حه‌مید، سه‌غیر، نه‌سم (اصم)، سه‌لیم و حه‌میم) بخوفه‌دگریته.

۲- بازنه‌یا مونه‌له‌قه (منعلقه): ههر شه‌ش کی‌شین (مه‌سنوع، موسته‌عمل، نه‌خرس، موبه‌هم، موه‌مه‌ل و مه‌عکوس) بخوفه‌دگریته.

۳- بازنه‌یا مونه‌له‌ته (منغلطه): ههر شه‌ش کی‌شین (قاتع، موشته‌ره‌ک، موعه‌مم، موسته‌تر، موعه‌یه‌ن و باعیس) بخوفه‌دگریته.

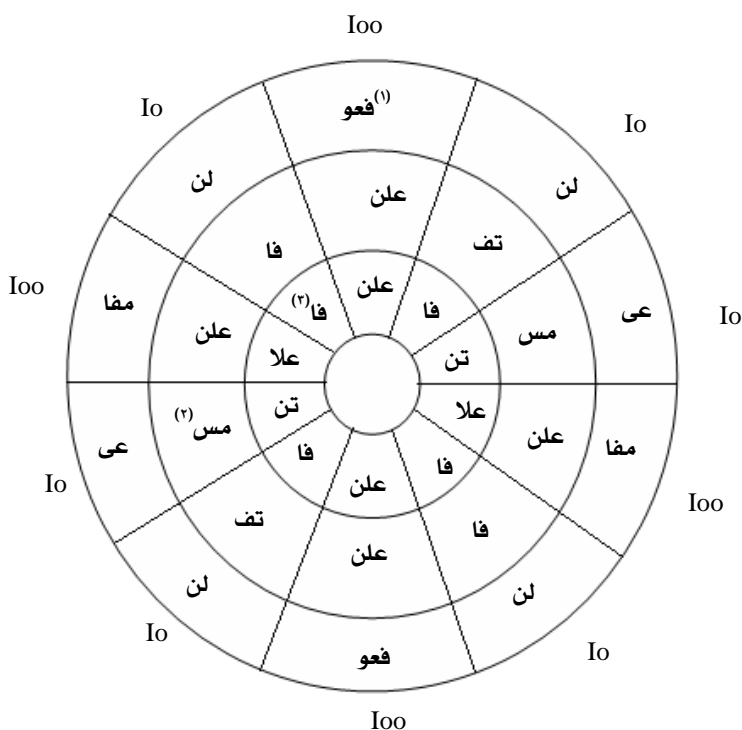
شه‌مسی قه‌سی رازی ژی ب هیج ره‌نگه‌کی بقان بازنه‌یان قایل نابیت و لدیف بیروبوچوونا وی نه‌ف هه‌می کی‌شه ژ بازنه‌یین نه‌سلی (ههر پی‌نج بازنه‌یین (خه‌لیل‌ی) فه هاتینه وهرگرتن.

د عه‌رووزا نوی یا فارسیدا، نه‌ف بازنه‌یین هاتینه به‌حسکرن، هند ناهینه بکارئینان و بتنی کی‌ش، هاتینه ده‌ست نیشانکرن، خانله‌ری عه‌رووزانی نو یی فارسان سه‌ره‌رای به‌رچاف وهرگرتنا بازنه‌یان کو پی‌دفی دزانیت، کی‌شین هوزانا فارسی، د دارشته‌کا نوی دا لژیر نافی زنجیره (سلسله)^(*) دادنیته کو ب ری‌کا ری‌کخته‌کا کی‌مایه‌تی و چه‌ندایه‌تیا برگان کی‌شین عه‌رووزی د پانزده بازنه‌یان دا ری‌کخته‌یه.

(۱) حسین مدرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص ۶۴ - ۶۵.
(*) سلسله، لدویف بوچوونا خانله‌ری پی‌که‌تیه ژ جوار بازنه‌یین خه‌لیلی فه‌راهیدی و سی بازنه‌یین عه‌رووزانین فارس، بازنه‌یه‌کا خه‌لیلی کو کی‌شین (به‌سیت، مه‌دید و ته‌ویل) ژی دروست دین، هاتیه لابر، چونکه نه‌ف بازنه‌یه بخو، لقه‌که ژ بازنه‌کا دیت کو خه‌لیل و عه‌رووزانین ئیرانی، ناگه ژی نه‌بوینه^(۱) پشته شروفه کرنا به‌رفره و ورد ژ لایی خانله‌ری فه نه‌ف چه‌نده هاتیه دیار کرن. بو پتر پینانین لسه‌ر باه‌تی (سلسله) یا خانله‌ری، بنیره پدرتو‌کا، د. پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، ص ۱۸۶ - ۲۱۶.

بو دیارکرن هەر (۱۹) کیشین دعهرووزا کلاسیا فارسیدا، دناف بازنهیین عهرووزیدا،
هەر شهش بازنهیین هاتینه بهحسگرن، لژیردا، وینهی هەر شهش بازنان هاتینه
دیارکرن^(۱) :

۱- کیشا تهویل: فعولن مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعو
۲- کیشا بهسیت: مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن مس
۳- کیشا مهیدید: فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن فا

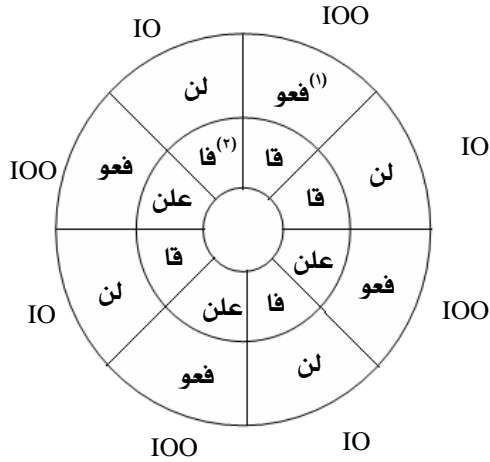

وینی بازنا موخته‌لیف

(۱) حسین مدرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص ۱۱۳ - ۱۱۸.

۱- کیشا موته قاریب: فعولن فعولن فعولن فعو

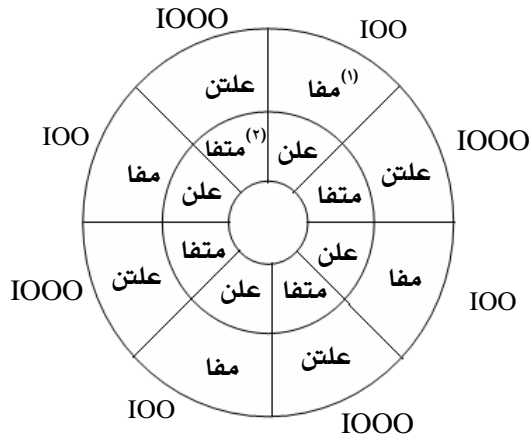
۲- کیشا موته دارک: فاعلن فاعلن فاعلن فا

وینی بازنا موته فیق

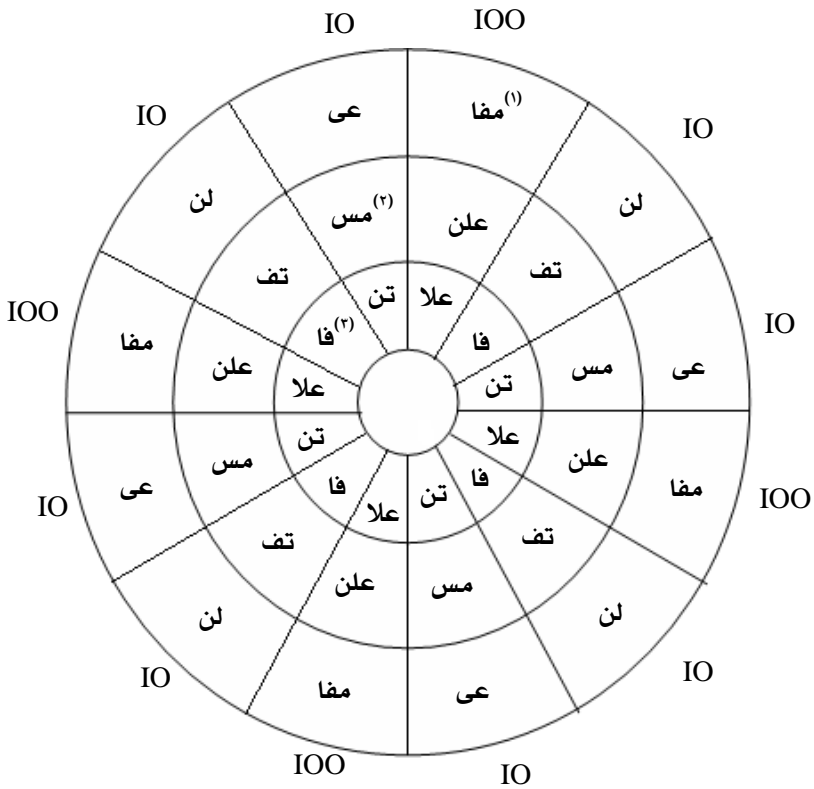
۱- کیشا وافیر: مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفا

۲- کیشا کامیل: متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفا

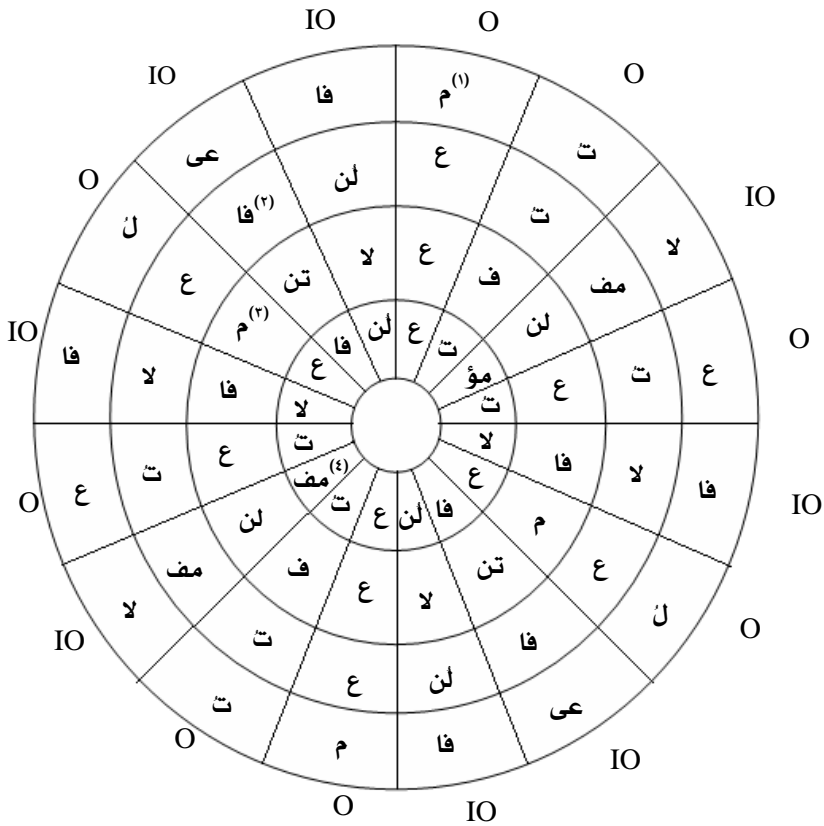
وینی بازنا موته لیف

- ۱- کیشا هه زهج: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفا
 ۲- کیشا ره جهز: مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مس
 ۳- کیشا ره مهل: فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فا

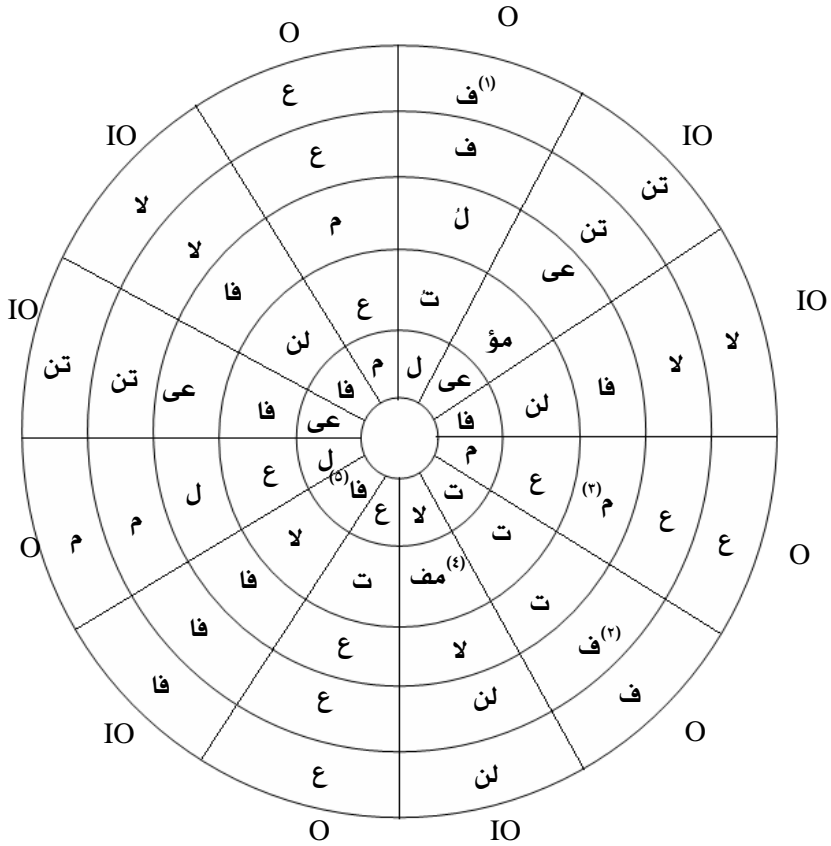
وینى بازنا موجته لیب

- ۱- کیشا موزاریع: مفاعیل فاع لات مفاعیل فاع لات
- ۲- کیشا موفتهزب: فاعلات مفتعلن فاعلات مفتعلن
- ۳- کیشا موجتهس: مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلاتن
- ۴- کیشا مونسهریح: مفتعلن فاعلات مفتعلن فاعلات

وینى بازنا موشتهبهه

- ۱- کیشا خه‌فیف: فعلاتن مفاعلن فعلاتن
- ۲- کیشا جه‌دید: فعلاتن فعلاتن مفاعلن
- ۳- کیشا قه‌ریب: مفاعیل مفاعیلن فاع لات
- ۴- کیشا سه‌ریع: مفتعلن مفتعلن فاعلات
- ۵- کیشا موشاکل: فاع لات مفاعیل مفاعیل

وینی بازنا مونته‌زده

تیبینی/ههروهك د وینهی هندهك بازنه‌یانا، دیاره كو د هندهك ژوانا، شیوهی سالما کیشان و د هندهك بازنه‌یپن دیتر ژی وهك بازنا (موشته‌بهه و مونته‌زهعه) دا شیوهی موزاحه‌فا کیشان هاتینه گونجاندن؛ نه‌گهری فی چهندی ژی بو زمانی فارسی دزفپیت، كو هوزان بشیوهی سالما نه‌وان کیشان چه‌ندان دلنشین نینه و به‌روفازی فی چهندی، شیوهی موزاحه‌فا نه‌وان کیشان گه‌لهك خوش ناهه‌نگ دبیت؛ ژبه‌ر هندی عه‌رووزانی‌ن فارس پیکول کرینه كو نه‌ساسی نه‌وان بازنه‌یان (موشته‌بهه و مونته‌زهعه) بشیوی موزاحه‌فا گرنگا کیشان بهیته دروستکرن. و شیوهی سالما نه‌فان کیشان وه‌كو د عه‌رووزا عه‌ره‌بیدا هه‌یه، د زمانی فارسیدا، نه‌هاتینه بکارئینان.

و: حافزی شیرازی و بکارئینانا کیشین عه‌رووزی:

۱- کورته ژيانا (حافزی):

خاچه شه‌مسه‌دین محهمه‌د حافزی شیرازی (خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی)، ئیکه ژ مه‌زترین هوزانفانین کلاسیا فارسان، نافی بابی وی به‌هائه‌دین محهمه‌ده كو ژ نه‌سفه‌هانی هاتبوویه شیراز، دایکا وی خه‌لکی کازرونا شیرازیبه و حافظ بخوژی ((سالا (۷۲۷) کوچی (د چه‌رخ جواردی زایینی) ژ دایک بوویه. پشتی مرنا بابی وی، برایین وی كو ئی مه‌زتر بووینه، هه‌ر ئیک ب جهه‌کی فه دچیت و شه‌مسه‌دین دگهل دایکا خودا دمینیت و ب هه‌زاری ژيانا وان دچيته سه‌ری و دناف فرنیه‌کا نانی ده‌ست ده‌فایته شولی هه‌تا كو چه‌ز و فیانا وی بو خویندن و زانستی نه‌وی دکیشيته مه‌دره‌سی و خویندنا خو، ل شیرازی، لده‌ف زانا و مه‌زنین ئایینی وه‌كو (قوامه‌ددین عه‌بدوللای) دخوینیت و د خویندنیدا دگه‌هیته پله‌یه‌کا به‌رز))^(۱) حافظ لسهر خویندنا خو، هه‌ر یی به‌رده‌وام بوو، ژيانا وی هاته گوهورپن و بوویه قوتابیه‌کی دیار دناف قوتابیین وه‌ختی خودا ((دناف مه‌جلسین وانه‌یپن زانا و نه‌دیبین زمانی د شیرازی‌دا پشکداری دکر و پیکول و فه‌کولین دکر، لسهر په‌رتوکین گرنگین دینی و نه‌ده‌بی ژوانا (که‌ششافا) زه‌مه‌خشه‌ری) و (مطالع‌الانظار)ی قازی به‌یزاوی و (مفتاح‌العلوم)ی

(۱) لیلا صوفی، زندگینامه شاعران ایران، چاپ پنجم، چاپ فراین، انتشارات جاجرمی، تهران، ۱۳۸۱ک، ص ۱۴۵.

سه‌ککاکي))^(۱). هه‌روه‌سا، خو‌فی‌ره‌ زمانئێ عه‌ره‌بی ژێ د‌کر و یئێ به‌رده‌وام بوو ل‌سه‌ر خویندنا په‌رتو‌کا نه‌سه‌مانی (قورئانا پی‌روز)، هه‌تا‌کو شیا هه‌می قورئانئێ ژ به‌ر ب‌که‌ت و ته‌خه‌لوسا هۆزانقانی ب‌ ح‌اف‌ز(ح‌اف‌ظ) ژێ، ژ وئێ چه‌ندئێ هاتیه وه‌رگرتن و د‌ چه‌ندین سه‌رچاوئین گ‌رن‌گین فارسی‌دا ئاماژه ب‌فی چه‌ندئێ هاتیه دان کو (مه‌مه‌د گوله‌ندام) هه‌فانئێ (ح‌اف‌ز) د‌ ده‌رس و مه‌ده‌سه‌ئێ دا کو ب‌ کوم‌کرنا دیوانا ح‌اف‌زی رابوو، پ‌شتی مرنا ح‌اف‌زی دب‌یژیت: ((نازانقائێ ح‌اف‌زی ژ به‌ر وئێ چه‌ندئێ هاتیه کو ح‌اف‌ز شیا هه‌می قورئانا پی‌روز ژ به‌ر ب‌که‌ت و ح‌اف‌ز ب‌ خو‌ژی دن‌اف هۆزانئین خودا نزیکێ (۲۵۰) جارا ئاماژه ب‌ نایه‌تئین قورئانئێ و قورئانئێ ب‌خو‌ژی دایه و د‌ چه‌ندین جه‌ه‌ندا، دان ب‌ (ح‌اف‌ظ القرآن) بوونا خو‌ کریه بو نموونه ئه‌فئێ د‌پ‌را هۆزانئێ عشقت رسد به فریاد، گر خود به سان ح‌اف‌ظ ق‌رئ‌ن ز‌ب‌ر ب‌خوانی در چه‌هارده روایت))^(۲) سه‌بارته ن‌اقئێ (شاخئێ نه‌بات) دن‌اف هۆزانئین ئه‌فئێ هۆزانقانی، گه‌له‌ک جارن هاتیه دیارکرن و گه‌له‌ک فه‌کوله‌ر دب‌یژن: ((شاخئێ نه‌بات ن‌اقئێ ده‌زگرا ح‌اف‌زی بوویه، کو پ‌شتی ماوه‌یه‌کئێ ح‌اف‌ز بو‌ خو‌ مه‌هر دکه‌ت و کوره‌ک ژئێ هه‌دبیت ئێ د‌ ته‌مه‌نئێ (۲۸) سالی‌ا ح‌اف‌زی دا ژنا وی دم‌ریت و پ‌شتی سائیه‌کئێ ژێ کورئێ وی دم‌ریت و مرنا وان خه‌مه‌کا گ‌ران دن‌اف د‌ئێ ح‌اف‌زی دا دروست دکه‌ت))^(۳) د‌ چه‌ندین هۆزاناندا ئه‌ف‌ خه‌م و په‌ریشانی‌یت هۆزانقانی دیار د‌بن بو‌ نموونه ئه‌فان دوو د‌پ‌رئین هۆزانئێ کو بو مرنا کورئێ خو دب‌یژیت:

د‌لا دیدی که ئ‌ن فرزانه فرزند چه دید اندر خم این طاق رنگین
ب‌جای لوح سیمین در کنارش فلک بر سر نهادش لوح سنگین^(۴)

شیراز د‌ چه‌رخئێ حه‌فت و هه‌شتئێ کوچی دا، ده‌مئێ، چه‌رخئێ ح‌اف‌زی، هه‌ر چه‌ند کو د‌ بواره‌کئێ سیاسی و ته‌ناهی دا نه‌بوو، ئێ مه‌ئبه‌نده‌کئێ مه‌زن ژ مه‌ئبه‌ندئین زانستی و ئه‌ده‌بی د‌ ئیران و جیهانی‌دا ده‌اته هژمارتن و ح‌اف‌ز ژێ نه‌ بتنئێ ح‌اف‌زئێ قورئانا پی‌روز

(۱) د. ذبیح‌الله صفا، تاریخ ادبیات ایران، جلد دوم، ص ۱۸۵.
(۲) سید حسن امین، حافظ ام در مجلسی... چرا حافظ به حافظ تخلص می‌کند، ماهنامه حافظ، شماره (۲)، چاپ و صحافی شرکت ایران چاپ، انتشارات دایره المعارف ایران شناسی، اردیبهشت ۱۳۸۳، ص ۶.
(۳) لیلا صوفی، زندگینامه شاعران ایران، ص ۱۴۶.
(۴) دیوان حافظ (شمس‌الدین محمد حافظ)، بر اساس نسخه محمد قزوینی و د. قاسم غنی، مصحح کافم لاهیجانی، چاپ سوم، چاپ غزال، انتشارات سما، تهران، ۱۳۸۳ ه. ش، ص ۳۵۱.

بوو؛ به لكو ئىك بوو ژ ھۆزائىنانىن رىبازا عىراقى (سبک عراقى) (*) د ئىرانىداو دەستھەلاتدارىيەگا، مەزن و سەير ھەبوو لسەر ھەمى كىشىن عەروروزى و لدويف ھەز و چىژا خويا تايبەتى، پەيرەويا كىشىن عەروروزى دگر دگەل بابەت و نافەرپوکا ئاخفتنا ھۆزانا خو دا. حافظ دناف ئەمىرپىن چەرخى خودا، دناف ھۆزائىن خودا مەدح و ستايشا چەند ژوان حاكمان كرىيە ھەرورەسا ئامازە ژى ب ھاتن و چوونا خو ب دەربارى (كوجك و ديوانىن) واندا كرىيە وەكو (ئەبو ئىسحاق ئىنجو و شاھى شوجاع و شاھ مەنسور) و ھەرورەسا دەربارەى پاشايىن ئىلكانى كو د بەغدا دا ھوكمرانى دگر پەيوەندى ھەبوويە ژ وانا (جلایربان) و (سولتان ئەحمەد كورئ شىخ ئوھىسى) د ديوانا خو دا ئامازە ب وان ددەت)) (۱).

ژ تايبەتمەندىن ھۆزانا حافظى ئەو ھەكو بشىوھەكى سوفيانە و عرفانى شىايە بنىات و رامانەكا ورد و عرفانى دناف قالبىن ھۆزانا خودا بتايبەتى د غەزەلەين خودا دابرىژىت، بشىوئ لاسايىكرنا ھۆزائىنانىن بەرى خو و ھۆزائىنانىن چەرخى خو. ((ئىك ژ جوگىن كو د دەريايا ديوانا حافظىدا ھاتىيە رپىشتن و دگەلدا ھەمبىز دىبىت، روباىياتىن خەيامىنە و حافظ ژى د تەكنىكا بكارىئىنانا پەيفان، ئىجاز و رەوانبىژى ب خەيامى داخبار بوويە بو نمونە شىوھى ھزر و رەوانبىژىا وەكھەف دناف دىرپىن ھۆزائىن واندا ديارە:

خەيام: گر بر فلکم دست بدى چون یزدان برداشتمى من این فلک را ز میان

(*) ھۆزانا كلاسيا فارسى ھەر ل چەرخى دووى دەستپىدكەت ھەتا دگەھىتە چەرخى دوازدى كوچى و ھۆزانا فارسى ب دىژاھيا فى قوناغى ژ لاى رەخنە گرانفە بشىوھەكى گشتى لسەر سى سەبكان دابەش دىبىت: (۱) - سەبكى خوراسانى: ژ نىفا دووى ژ چەرخى سى سى دەستپىدكەت ھەتا دوماھىكا چەرخى پىنجى، ھەرورەك ژنافى وى ديارە كو ئەف سەبكە د ناوچەيا خوراسان دا دروست بوويە و ژ ھۆزائىنانىن بناف و دەنگىن ئەفى سەبكى دشىين (رودەكى، فىردوسى، ئەبوشە كورئ بەلخى و) ناف بىھىن. (۲) - سەبكى عراقى: د چەرخى ھەفتى زابىنى دەمى ھىرش كرنا مەغولان لسەر ناوچەيا خوراسان دا دەستپىدكەت ھەتا سەدى نەھى كوچى دا و ژ ھۆزائىنانىن بناف و دەنگىن ئەفى سەبكى (سەنابى، خاقانى، نىزامى، سەدى، مەولەوى، حافظ و) دەھىنە نىاسىن. (۳) - سەبكى ھىندى: ھەتا نىفا دووى ژ چەرخى دوازدى بقى سەبكى ھاتىيە نافكرن، ژ بناف و دەنگىن ھۆزائىنانىن فى سەبكى ژى (كەلىمى كاشانى، مىرزا سايب ئەسفەھانى و دەلەوى) دەھىنە نافكرن. بو پىژ پىزان لسەر سەبكىن ھۆزانا كلاسيا فارسىدا بىئەرە: د. سىروس شىمىسا، سبک شناسى شەر، چاپ نەم، چاپخانە رامىن، انتشارات فردوس، تەھران، ۱۳۸۲ھ. ش، ص(۲۰-۲۴) (۹۱-۱۱۲) (۲۵۶-۲۸۴) (۲۹۲-۲۸۴).

(۱) د. ذبیح اللہ صفا، تاریخ ادبیات ایران، جلد دوم، ص ۱۸۶.

حافظ: بیا تا گل بر افشانیم و می در ساغر اندازیم

فلك را سقف بشكافیم و طرحی نو در اندازیم^(۱)

چهرخیّ کو حافظ تیدا دژیا، قالبیّ غزه‌لا فارسی لسهر دهستیّ دوو هؤزانشانیّ بناف و دهنگینّ فارسان (سه‌عدی و مه‌وله‌وی) گه‌هشتبوویه لوتکا بیّشکه‌فتنیّ، هه‌لبه‌ت نه‌گه‌ر حافظیّ، چه‌ند پیّکول کربا نه‌دشیا خو بگه‌هینیته مه‌یدانا به‌لا‌غته و فه‌ساحه‌تا وان د ناخفتنیّدا؛ ژ به‌ر هندئ حافظ شیا داهینانه‌کا نوی دروست بگه‌ت لسهر غزه‌لا فارسی نه‌و ژئ ((دروستکرنا پارچینّ غزه‌لیّ برهنه‌گه‌کیّ کو ههر دیپره‌کیّ سه‌ریخویا خو هه‌بیت د رامانیدا، واته دیپره‌کا هؤزانیّ عارفانه بیت و دیپره‌کا دیتز ره‌نگیّ عاشقانه بخوفه بگریت، دیپره‌ک ته‌نز و ره‌خنه‌یا کومه‌لیّ بیت و دیپره‌ک ژئ مه‌عریفه و فه‌لسه‌فه تیدا بیت ب ته‌کنیکا کیّش و سه‌روایه‌کا نیّگرتی د هه‌می دیپرنّ هؤزانیّ دا و حافظ ب خو ژئ نافئ فیّ ریبازا تایبه‌تا خو ب (نظم پریشان) ناف دگه‌ت، کو نه‌و شیا بقی ره‌نگی شوپره‌سکا جوان دناف غزه‌لا فارسیدا دروستبگه‌ت))^(۲) نه‌فجا دبیینن ژ لایئ بکارئینانا هونه‌رین ره‌وانیژی، (حافظ) شیا، ته‌کنیکه‌کا نوی بو غزه‌لا فارسی دابریژیّت، سه‌ره‌رای فیّ چه‌ندی ژئ دناف هؤزانیّ خودا نافینّ هؤزانشانیّ خودان شیان بو بابه‌تیّ غزه‌لیّ دئینیّت و ژ لاساییکرنا وان هؤزانشانان ژئ بیّ به‌هر نه‌بوویه ((غزه‌لیّ حافظی هه‌م رویه‌کیّ عاشقانه بخوفه‌دگریت وه‌کو غزه‌لیّ (سه‌عدی) و هه‌م روکه‌شیّ عارفانه بخوفه‌دگریت وه‌کو غزه‌لیّ (عه‌تتار و مولانا و عه‌راقی) و ژ لایه‌کیّ دیقه ژئ نه‌رکیّ سه‌ره‌کیا فه‌سیدیّ ژئ کو مه‌دح بیت لسهر ملیّ خو دانایه؛ ژ به‌ر هندئ هؤزانیّ حافظی نوینه‌راتیا سیّ ریپره‌وینّ سه‌ره‌کیا هؤزانا به‌ری وی پیّقه دیاره))^(۳). کاریگه‌ریا نه‌فیّ هؤزانشانیّ ب هؤزانشانیّ دیتزینّ فارسان یا دیار و ناشکرایه وه‌کو سه‌عدی و مولانا و چه‌ند هؤزانشانیّ دیتزینّ بناف و دهنگ وه‌کو ((عیماددین عه‌لی کورئ حه‌سه‌ن فه‌قی کرمانی و سه‌لمانئ ساوجی و خاجوی کرمانی هه‌روه‌سا ژ

(۱) علی اصغر فیروز نیا، تأثر حافظ از خیام، ماهنامه حافظ، شماره (۲۸)، چاپ و صحافی شرکت ایران چاپ، انتشارات دایره المعارف ایران شناسی، تهران، اردیبهشت ۱۳۸۵ ه. ش، ص ۲۲.
(۲) خواجه شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی، دیوان حافظ خوش کلام، براساس نسخه قزوینی با مقدمه د. حسین بهزادی اندوهجردی، غنی، چاپ چهارم، نشر سخن، تهران، ۱۳۸۰ ه. ش، ص ۹.
(۳) د. سیروس شمیسا، سبک شناسی شعر، ص ۲۴۲.

هۆزانشان ئوحدیئ مهراغیی، بۆ نموونه غهزله عاشقانا حافزی ((مال دل با تو گفتم هوس است)) لسهر دوو غهزلهئین عیماد فهقی کرمانی ((وصف حسن تو گفتم هوس است ذر مدح تو سفتنم هوس است)) هاتیه دروستکرن^(۱).

ناف و دهنگیا غهزلهلیاتین حافزی لدهف خه لکی ههر ژ چه رخئی وی، ههتا نهو زی یا بهردهوامه؛ چونکه غهزلهلیاتین وی رامانین بهرفرهه بخوفه دگریت، گهلهک جاران خه لکی ئیرائی لسهر دیوانا وی بو خو (فال) ان دگرن و ئەهف فال گرتنه ژ دیوانا حافزی بوویه ئەگه ری هندئی کو ناسنافی ((لسان الغیب))^(۲) بو بهیته دانان. سالا مرنا (حافزی) (۷۹۲) کوچی دادنن.

دیوانا حافزی زی پیکهاتیه ژ ((غهزلهلیات، قهسیده و مهسنهویهکا کورت بنافی (ئهوی وحشی) و ساقی نامهک و چه ند قطعه و هندهک روباعیات))^(۳) خالا گرنگ کو د فیئرئ دا پیدقیه، بهیته گوتن، ئەوه کو، حافز ب خو غهزلهلیاتین خو، کوم نه کرینه و ئەو کهسی کو ب کومکرنا غهزلهلیاتین حافزی رابووی، ههفالی وی بوویه بنافی (گوله ندام) کو بهری نهو زی ئامازه پی هاتیه دان، ژ وی ده می ههتا نهو چه ندین و چه ند نوسخه ژ دیوانا حافزی هاتیه نفیسین و چاپدان ژوانا هندهک نوسخه بتنی غهزلهلیاتین حافزی هاتینه ههلبزارتن و د هندهک نوسخین دیتر دا، روباعیاتین حافزی نه هاتینه نفیسین و د هندهکاندا چه ندین هۆزان هاتینه زیده کرن و د هندهکین دیتر دا، هندهک جوړین دیترین هۆزانی وهک ته رجیع بهند، ته رکیبه بند و قهسیده و قتعته و مهسنهوی، هاتینه زیده کرن د فهکولین و لیگه پریان ژ ژیدرهکی دانپیکری ((نوسخا سید عهبدو لره حیمی خه لخال، ئیکه ژ گرنگترین ژیدره، کو پشتی به لاقبوونی د سالا (۱۳۰۶)، بوویه بنچینه بو کارئ مه حه مه د قه زوینی و دکتور قاسمی غه نی، بناف و دهنگترین چاپا دیوانا حافزی کو ب چاپا (قه زوینی) ناسراوه د سالا (۱۳۲۰) دا هاته به لافکرن))^(۴)؛ ئی ههتا نهو زی بشیوهیهکی دروست ره خنه گر نهشیاینه بگه هه نه

(۱) پ. سید حسن امین، حافظ پڑوهی و حافظ پڑوهان، ماهنامه حافظ، شماره پنجم، چاپ و صحافی شرکت ایران چاپ، انتشارات دایره المعارف ایران شناسی، تهران، مرداد ۱۳۸۳ ه. ش، ص ۳۷.

(۲) د. ذبیح الله صفا، تاریخ ادبیات ایران، جلد دوم، ص ۱۸۹.

(۳) پروین شکبیا، شعر فارسی از آغاز تا امروز، ص ۱۶۵.

(۴) ابوالفضل علی محمدی، تقدم فضل محققان آذربایجان در حافظ پڑوهی، ماهنامه حافظ، شماره ۱۹، چاپ و صحافی شرکت ایران چاپ، انتشارات دایره المعارف ایران شناسی، تهران، مهر ۱۳۸۴ ه. ش، ص ۶۰.

ئه‌نجامه‌كا دروست، لسهر هه‌ژماري‌ن دروستي‌ن غه‌زه‌لياتي‌ن حافزي؛ ئه‌ف چه‌نده بو ئه‌گه‌ري‌ هندئى كو دهمى بكارئي‌نانا كي‌شي‌ن عه‌رووزى ديوانه‌ك كو ژ لايى چه‌ندي‌ن بسپور و عه‌رووزان و زانايانقه ب تو‌يزاندا (فضل الله دروش)^(١) دان پى هاتيه‌ كرن بهي‌ته هه‌لبزاردن، دقئ ديوانيدا هه‌مى هوزاني‌ن حافزي شيرازى هاتيه‌ نفيسي‌ن دگه‌ل ديار كرنا كي‌ش و قابله‌ كي‌ش و برگه‌ كرن ژ لايى تو‌يزه‌ريشه. كو هه‌ژمارا غه‌زه‌لياتي‌ن حافزي (٥٢٠) غه‌زل و هه‌ژماري‌ن قه‌سي‌دا (٨) قه‌سي‌ده و ئه‌وي‌ن ديتر بناقئ پارچي‌ن هوزاني (مقطعات) هاتينه‌ دياركرن و (٤٠) روباعى^(*) ژى هاتينه‌ ده‌ست نيشانكرن كو بو حافزي دزفري‌نن؛ لئ چوارين نه‌هاتينه‌ ئه‌ژمار كرن ژ لايى مه‌فه‌ دناف ئه‌ژمار كرنا هوزان و كي‌ش و قابله‌ كي‌شي‌ن بكارهاتى د ديوانا حافزيدا، چونكه‌ قابلي‌ كي‌شا روباعى جياوازيه‌كا زور هه‌يه‌ دگه‌ل قابلي‌ كي‌شا بكارهاتى د غه‌زل و قه‌سي‌ديدا.

(١) ديوان حافظ (خواجه شمس الدين محمد شيرازى)، با مقدمه‌اى جامع به فارسى و انگليسى به قلم پروفيسور سيد حسن امين، بو كوشش فضل الله دروش، چاپ اول، چاپ و صحافى ايران، انتشارات دايره‌ المعارف ايران شناسى، تهران، ١٣٨١ ه. ش.

(*) روباعياتي‌ن (حافزى) مه‌ نه‌هافتي‌ينه‌ د نافه‌ هه‌ژمار كرني‌ دا، چونكه‌ قابلي‌ روباعى وه‌كو قابلي‌ قه‌سي‌ده و غه‌زه‌لي‌ نينه‌ و ئه‌گه‌ري‌ وي‌ د پشكا سئ بي‌ دا ده‌يته‌ نماژه پيدان بو پي‌زانين لسهر بابه‌تي‌ روباعياتي‌ن (حافزى)، بنيره: ديوان حافظ (خواجه شمس الدين محمد شيرازى)، به كوشش فضل الله دروش، ص ٤٢٠ - ٤٢٦.

۲- دیار کرنا کیسین بکارهاتی د دیوانا (حافظی) دا:

ژ	هوزان	کیش	لاپیره
۱	ای فروغ ماه حسن از روی رخشان شما آبروی خوبی از جاه زرخندان شما	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه جزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۷۱
۲	دوش از مسجد سوی میخانه ئمد پر ما چیست یاران طریقت بعد ازین تدبیر ما	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه جزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۷۲
۳	ما برقتیم و تو دانی و دل غمخور ما بخت بد تا به کجا می برد آبخخور ما	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوون مه جزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن	۷۴
۴	به ملازمان سلطان که رساند این دعا را؟ که به شکر پادشاهی ز نظر مران گذارا	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه شکول فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن	۷۵
۵	ساقیا برخیز و در ده جام را خاک بر سر کن غم ایام را	رهمه لا شمش ههنگاوا مه جزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۷۶
۶	رونق عهد شیباست دگر بستان را می رسد مزده گل، لیلی خوش الحان را	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوون نهسلم فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع ل	۷۷
۷	صبح دولت میدمد کو جام همچون آفتاب فرصتی زین به کجا یایم بده جام شراب	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه جزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۷۹
۸	گفتم: ای سلطان خوبان رحم کن بر این غریب گفت در دنیا دل ره گم کند مسکین غریب	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۷۹
۹	مردم دیده ما جز به رخت ناظر نیست دل سرگشته ما غیر ترا ذاکر نیست	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوون موسه به غ فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لان	۸۱
۱۰	یارب این شمع دل افروز ز کاشانه کیست؟ جان ما سوخت بپرسید که جانانه کیست؟	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوون مه قسوور فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان	۸۳
۱۱	آتش قدری که گویند اهل خلوت امشبست یارب این تاثیر دولت از کدامین کوکب است؟	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۸۳
۱۲	ای نسیم سحر آرامگه یار کجاست؟ منزل آن مه عاشق کش عیار کجاست؟	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوون مه قسوور فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان	۸۸
۱۳	صوفی از پرتو می راز نهانی دانست گوهر هر کسی ازین لعل توانی دانست	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوون موسه به غ فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لان	۹۲
۱۴	صبحدم مرغ چمن با گل نوحاسته گفت ناز کم کن در این باغ بسی چون توشگفت	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوون مه قسوور فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان	۹۳
۱۵	تا سر زلف تو در دست نسیم افتادست دل سودا زده از غصه دو نیم افتادست	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوون نهسلم موسه به غ فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لان	۹۵

لایحه	کیش	هوزان	ژ
۹۶	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	شربتی از لب لعلش نجشیدیم و برفت روی مه پیکر او سیر ندیدیم و برفت	۱۶
۹۸	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	حاصل کارگه کون و مکان اینهمه نیست باده پیشی آر که اسب جهان اینهمه نیست	۱۷
۱۰۲	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	خواب آن نرگس فتان تو بی چیزی نیست تاب آن زلف پریشان تو بی چیزی نیست	۱۸
۱۰۴	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	روزه یکسو شد و عید آمد و دلها برخاست می ز خمخانه به جوشی آمد و می باید خواست	۱۹
۱۰۶	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	دل و دینم شد و دلبر به ملامت برخاست گفت با ما منشین کز تو سلامت برخاست	۲۰
۱۰۷	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	مطالب طاعت و پیمان درست از من مست که به پیمانه کشی شهره شدم روز الست	۲۱
۱۰۹	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	روزگاریست که سودای بتان دین منست غم این کار نشاط دل غمگین منست	۲۲
۱۱۱	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	روشن از پرتو رویت نظری نیست که نیست منت خاک درت بر بصری نیست که نیست	۲۳
۱۱۲	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	روضه خلد برین خلوت درویشا نیست مایه محتشمی خدمت درویشا نیست	۲۴
۱۱۵	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	زاهد ظاهر پرست از حال ما آگاه نیست در حق ما هر چه گوید جای هیچ اکراه نیست	۲۵
۱۱۶	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	زولف آشفته ز خوی کرده و خندان لب و مست پیرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست	۲۶
۱۱۷	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	ساقیا آمدن عید مبارک بادت و آن مواعید که کردی مرود از یادت	۲۷
۱۱۸	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	ما هم این هفته شد از شهر و به چشم سالیست حال هجران تو چه دانی که چه مشکل حالیت	۲۸
۱۱۹	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	بلبلی برگ گلی خوشرنگ در منقار داشت و اندر آن برگ و نوا خوش ناله‌های زار داشت	۲۹
۱۲۰	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	سینه از آتش دل در غم جانانه بسوخت آتشی بود درین خانه که کاشانه بسوخت	۳۰

ز	هوزان	کیش	لایه‌ره
۳۱	صحن بستان ذوق بخش و صحبت یاران خوشست وقت گل خوش باد کز وی وقت میخواران خوشست	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۳
۳۲	عیب رندان مکن ای زاهد پاکیزه سرشت که گناه دگران بر تو نخواهند نوشت	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۴
۳۳	گر ز دست زلف مشکینت خطائی رفت رفت ور هندوی شما بر ما جفائی رفت رفت	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۷
۳۴	لعل سیراب به خون تشنه یار منست وز بی دیدن او دادن جان کار منست	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۸
۳۵	مرحبا ای بیک مشتاقان بگو پیغام دوست تا کنم جان از سر رغبت فدای نام دوست	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۹
۳۶	میر من خوش میروی کاندر سراپا میرمت ترک من خوش می خرامی پیشی بالا میرمت	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۰
۳۷	آن سیه پرده که شیرینی عالم با اوست چشم میگون لب خندان دل خرم با اوست	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۱
۳۸	درد ما را نیست درمان الغیث هجر ما را نیست پایان الغیث	رده‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۲
۳۹	یاد باد آنکه ز ما وقت سفر یاد نکرد یه وداعی دل غم‌دیده ما شاد نکرد	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۵
۴۰	آنکه رخسار ترا رنگ گل نسرين داد صبر آرام تواند یه من مسکین داد	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۵
۴۱	یاد باد آنکه نهانت نظری باما بود رقم مهر تو بر چهره ما پیدا بود	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۶
۴۲	یاری اندر کس نمی بینیم یاران را چه شد؟ دوستی که آخر آمد، دوستداران را چه شد؟	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۳۷
۴۳	هرکه شد محرم دل در حرم یار بماند و آنکه این کار ندانست در انکار بماند	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۴۰
۴۴	واعظان کاین جلوه در محراب و منبر می کند چون به خلوت می روند آن کار دیگر می کنند	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۴۲
۴۵	اگر آن طایر قدسی ز درم باز آید عمر بگذشته به پیرانه سرم باز آید	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۴۴

لایه‌ره	کَیـش	هـوزان	ژ
۱۴۵	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	دوش می آمد و رخساره بر افروخته بود تا کجا باز دل غم‌زده ای سوخته بود	۴۶
۱۴۶	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لن	نفس باد صبا مشک هشان خواهد شد عالم پیر دگر باره جوان خواهد شد	۴۷
۱۴۷	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	نسبت رویت اگر با ماه و پروین کرده‌اند صورت نادیده تشبیهی به تخمین کرده‌اند	۴۸
۱۴۹	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لن	من وانکار شراب این چه حکایت باشد غالباً "اینقدرم عقل و کفایت باشد	۴۹
۱۵۲	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لن	مژده ای دل که دگر باد صبا باز آمد دهد خوش خیر از طرف صبا باز آمد	۵۰
۱۵۴	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	پیش از اینت پیش از این غم‌خواری عشاق بود مهر ورزی تو با ما شهره آفاق بود	۵۱
۱۵۵	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	گوهر مخزن اسرار همانست که بود حقه مهر بدان مهر و نشانست که بود	۵۲
۱۵۶	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	گر من از باغ تو یک میوه بچینم چه شود پیش یائی به چراغ تو ببینم چه شود	۵۳
۱۶۲	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لان	حسب حالی ننوشتیم و شد ایامی چند مجرمی کو که فرستم به تو پیغامی چند؟	۵۴
۱۶۳	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	قتل این خسته به شمشیر تو تقدیر نبود ورنه هیچ از دل بی رحم تو تقصیر نبود	۵۵
۱۶۳	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	خستگان را جو طلب باشد و قوت نبود گر تو بیداد کنی شرط مروت نبود	۵۶
۱۶۴	رِمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	خوش آمد گل و ز آن خوشتر نباشد که در دستت بچز ساغر نباشد	۵۷
۱۶۷	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	طاير دولت اگر باز گذاری بکند یار باز آید و با وصل قرارى بکند	۵۸
۱۶۸	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لان	صوفی از باده به اندازه خورد نوشش باد ور نه اندیشه این کار فراموشش باد	۵۹
۱۶۸	رِمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	در ازل هر کو به فیض دولت ارزانی بود تا ابد جام مرادش همدم جانی بود	۶۰

لایه‌ره	کیتیش	هوزان	ژ
۱۶۹	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْ لَان	در نظر بازی ما بی خبر ان حیرانند من چنینم که نمودم دگر ایشان دانند	۶۱
۱۷۱	ږمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فعاتن فعاتن	شاهدان گر دلیری زینسان کنند زاهدان را رخنه در ایمان کنند	۶۲
۱۷۴	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلمه فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْ لِن	سحرم دولت بیدار به بالین آمد گفت: بیر خیز که آن خسرو شریفین آمد	۶۳
۱۷۴	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌شکول فَعَلات فعاتن فعاتن فَعَلات فعاتن	دل ما به دور رویت ز چمن فراغ دارد که جو سرو پای بندست و جو لاله داغ دارد	۶۴
۱۷۶	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْ لَان	سالمها دل طلب جام جم از ما می کرد و آنچه خود داشت زیگانه تمنا می کرد	۶۵
۱۷۷	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْ لَان	دوستان دختر رز تو به ز مستوری کرد شد سوی محتسب و کار به دستوری کرد	۶۶
۱۷۹	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْلان	دوش دیدم که ملانک در میخانه زدند گل آدم به سر شتند و به پیمانه زدند	۶۷
۱۸۰	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْ لَان	دوش وقت سحر از غصه نجاتم دادند وندی آن ظلمت شب آب حیاتم دادند	۶۸
۱۸۱	ږمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فعاتن فعاتن	روز وصل دوستداران یاد باد یاد باد آن روزگاران یاد باد	۶۹
۱۸۴	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْلان	دیدم ای دل که غم عشق دگر بار چه کرد چون بشد دلیر و بیا یار وفادار چه کرد	۷۰
۱۸۶	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلمه فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْ لِن	زدم هجران و شب فرقت یار آخر شد زوم این فال و گذشت اختر و کار آخر شد	۷۱
۱۸۶	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلمه فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْ لِن	نقد صوفی نه همه صافی و بیغش باشد ای بسا خرقه که مستوجب آتش باشد	۷۲
۱۸۷	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْلان	دوش در حلقه ما قصه گیسو تو بود تا دل شب سخن از سلسله موی تو بود	۷۳
۱۸۷	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلمه فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْ لِن	ساقی از باده ازین دست به جام اندازد عارفان را همه در شرب مدام اندازد	۷۴
۱۸۸	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ فاعلاتن فعاتن فعاتن فَعْ لَان	سالها دفتر ما در گرو صهبا بود رونق مکیده از درس و دعای ما بود	۷۵

ژ	هوزان	کیش	لاپه‌ره
۷۶	شاهد آن نیست که موئی ومیانی دارد بنده طلعت آن باش که آنی دارد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌له‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعّ لن	۱۹۴
۷۷	دست در حلقه آن زلف دوتا نتوان کرد تکیه بر عهد تو و باد صبا نتوان کرد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌له‌م موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعّ لن	۱۹۴
۷۸	در نمازم خم ابروی تو با یاد آمد حالتی رفت که محراب به فریاد آمد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌له‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعّ لن	۱۹۶
۷۹	صورت خوبت نگارا خوش بآئین بسته‌اند گونیا نقش لبیت از جان شیرین بسته‌اند	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۹۷
۸۰	در ازل پرتو حسنت ز تجلی دم زد عشق پیدا شد و آتش به همه عالم زد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌له‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعّ لن	۱۹۸
۸۱	عکس روی تو جو بر آینه جام افتاد عارف از خنده می در طمع خام افتاد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلان	۱۹۹
۸۲	خسروا گوی فلك در غم جوگان تو باد ساحت کون ومکان عرصه میدان تو باد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلان	۲۰۱
۸۳	کلك مشکین تو روزی که ز ما یاد کند بیرد آجر دوصد بنده که آزاد کند	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلان	۲۰۲
۸۴	گرچه بر واعظ شهر این سخن آسان شود تاریا ورزد و سالوس مسلمان شود	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلان	۲۰۵
۸۵	تا ز میخانه و می نام ونشان خواهد بود سر ما خاک ره پیر مغان خواهد بود	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌له‌م موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعّ لن	۲۰۹
۸۶	آن که از سنبل او غالیه تابی دارد باز با دلشدگان ناز و عتابی دارد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌له‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعّ لن	۲۱۰
۸۷	سر سودای تو اندر سرما می گردد بین که اندر سر شوریده چه‌ها گردد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌له‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعّ لن	۲۱۲
۸۸	مژده ای دل که مسیمحا نفسی می آید که از انقاس خوشش کسی ی‌پید	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌له‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعّ لن	۲۱۳
۸۹	بود آیا که درمیکده‌ها بگشایند گره از کار فرو بسته ما بگشایند	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌له‌م موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعّ لن	۲۱۴
۹۰	مطرب عشق عجب سازو نوای دارد نقش هر زخم که زد راه به جایی دارد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌له‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعّ لن	۲۱۴

ژ	هوزان	کیش	لاپه ره
۹۱	بلبلی خون جگر خورد و گلی حاصل کرد باد غیرت بصدش خار پیریشان دل کرد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون نسلهم موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْلُ لَان	۲۱۵
۹۲	بعد از این دست من و دامن آن سرو بلند که به بالای چمان از بن وییخم بر کند	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْلان	۲۱۶
۹۳	نقدها را بود آیا که عیاری گیرند تا همه صومعه داران بی کاری گیرند	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون نسلهم موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْل لَان	۲۱۸
۹۴	نیست در شهر ننگاری که دل ما ببرد بیختم از یار شود رقتم از اینجا ببرد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْلن	۲۱۹
۹۵	هر اتکو خاطر مجموع و یار نازنین دارد سعادت همدم او گشت و دولت هم قرین دارد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعْلان	۲۲۰
۹۶	هرکه را با خط سبزت سر سودا باشد پای از بن دایره بیرون نهد تا باشد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون نسلهم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْل لِن	۲۲۱
۹۷	از سر کوی تو هرکه به ملامت برود نرود کارش و آخر به خجالت برود	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْلن	۲۲۲
۹۸	هرگز نقش تو از لوح دل جان نرود هرگز از یاد من کن سرو خرامان نرود	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْلن	۲۲۳
۹۹	هوس باد بهارم به سوی صحرا برد یاد بوی تو بیاورد و فرار از ما برد	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْلن	۲۲۳
۱۰۰	ابر آذری بر آمد باد نو روزی وزید وجه می خواهم و مطرب، که میگوید رسید؟	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعْلان	۲۲۴
۱۰۱	یاد باد آنکه سر کوی توام منزل بود دیدم را روشن از خالک درت حاصل بود	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون نسلهم موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْلُ لَان	۲۲۴
۱۰۲	یک دو جامم دی سحرگه اتفاق افتاده بود وز لب ساقی شرابم در فراق افتاده بود	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعْلان	۲۲۶
۱۰۳	یوسف گمگشته باز کنجد به کنعان غم مخور کلبه احزان شود روزی گلستان غم مخور	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعْلان	۲۳۰
۱۰۴	روی بنما و مرا گو که دل از جان برگیر پیش شمع آتش پروانه به جان درگیر	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون نسلهم موسه‌به‌غ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْلُ لَان	۲۳۱
۱۰۵	روی بنما و وجود خودم از یاد ببر خرمن سوختگان را همه گو باد ببر	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعْلن	۲۳۱

لایه‌ره	کیش	هوزان	ژ
۲۳۳	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌قسوور فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	ای صبا نکهتی از کوی فلانی به من آر زار و بیمار غم راحت جانی به من آر	۱۰۶
۲۳۴	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌حزووف فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	گر بود عمر به میخانه روم بار دگر بجز از خدمت رندان نکتم کار دگر	۱۰۷
۲۳۵	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌قسوور فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	ای صبا نکهتی از خاک ره یاریبار بیر اندوه دل ومزده دلدار بیار	۱۰۸
۲۳۶	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون نه‌سلم موسه‌به‌غ فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	خیز و در کاسه زر آب طریناک انداز پیشتر زان که شود کاسه سر خاک انداز	۱۰۹
۲۳۸	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	بر نیامد از تمنای لب‌ت کامم هنوز بر امید جام لعلت دردی ن‌شامم هنوز	۱۱۰
۲۴۲	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون نه‌سلم فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	گل‌غزازی ز گلستان جهان ما را بس زین چین سایه آن سرو روان ما را بس	۱۱۱
۲۴۴	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	ای صبا گر بگذری بر ساحل رود ارس بوسه زن بر خاک آن وادی و مشکین کن نفس	۱۱۲
۲۴۵	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌قسوور فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	دارم از زلف سپاهش گله چندان که میرس که چنان زو شدم بی سرو سامان که میرس	۱۱۳
۲۴۹	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌قسوور فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	من خرابم زغم یار خراباتی خویش می زند غمزه اونواک غم بر دل ریش	۱۱۴
۲۵۰	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون نه‌سلم فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	فکر لبلیل همه آنست که گل بشد یارش گل در اندیشه که چون عشو کند درکارش	۱۱۵
۲۵۱	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌حزووف فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	مجمع خوبی و لطفست عذار جو مهش لیکش مهر و وفا نیست خدایا بدهش	۱۱۶
۲۵۲	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌حزووف فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	یارب آن نو گل خندان که سپردی بمنش می سپارم به تو از چشم حسود چمنش	۱۱۷
۲۵۳	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون نه‌سلم فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	دوش با من گفت پنهان کاردانی تیز هوش کز شما پنهان نشاید داشت راز می فروش	۱۱۸
۲۵۴	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون مه‌قسوور فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	ای همه شکل تو مطبوع و همه جای تو خوش دلم از عشو شیرین شکر خای تو خوش	۱۱۹
۲۵۷	رده‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فعاتلتن فاعلان	باغبان گر پنج روزی صحبت گل بایدهش بر جفای خار هجران صبر لبلیل بایدهش	۱۲۰

لایه‌بره	کیش	هوزان	ژ
۲۵۹	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	در وفای عشق تو مشهور خوبانم جو شمع شب نشین کوی سربازان و رندانم جو شمع	۱۲۱
۲۶۰	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	بامدادان که ز خلوت‌نگه کاخ ابداع شمع خاور نکند بر همه اطراف شعاع	۱۲۲
۲۶۵	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	ای دل ریش مرا با لب تو حق نمک حق نگهدار که من می روم الله معک	۱۲۳
۲۶۹	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	ای رخت چون خلد و لعلت سلسبیل سلسبیلت گرده جان و دل سیبیل	۱۲۴
۲۷۰	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	بارها گفتم‌ام و بار دگر می گویم که من دل شده این ره نه به خود می بویم	۱۲۵
۲۷۱	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	من نه آن رندم که ترک شاهد و ساغر کنم محتسب داند که من این کارها کمتر کنم	۱۲۶
۲۷۲	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	آنکه پامال جفا کرد جو خاک راهم خاک می بوسم و عذر قدمش می خواهم	۱۲۷
۲۷۳	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	من که باشم که بر آن خاطر عاطر گذرم؟ لطفها می کنی ای خاک درت تاج سرم	۱۲۸
۲۷۶	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	مژده وصل تو کو کز سر جان بر خیزم طاير قدسم و از دام جهان بر خیزم	۱۲۹
۲۷۸	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	مرحبا طاير فرخ پی فرخنده پیام خير مقدم چه خير دوست کجا راه کدام؟	۱۳۰
۲۸۴	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	بی تو ای سرو روان با گل و گلشن چه کنم؟ زولف سنبل چه کشم عارض سوسن چه کنم؟	۱۳۱
۲۸۵	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	حاليا مصلحت وقت در آن می بینم که کشم رخت به میخانه و خوش بنشینم	۱۳۲
۲۸۷	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	روزگاری شد که در میخانه خدمت می کنم در لباس فقر کار اهل دولت می کنم	۱۳۳
۲۸۹	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	عاشق روی جوانی خوش و نوحاسته ام وز خدا دولت این غم به دعا خواسته‌ام	۱۳۴
۲۸۹	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	ما شبی دست بر آریم و دعایی بکنیم غم هجران ترا چاره ز جانی بکنیم	۱۳۵

لایه‌ره	کَیـش	هـوزان	ژ
۲۹۱	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	ما بدين در نه پی حشمت وجاه ئمدهایم از بد حادثه اینجا به پناه آمدهایم	۱۳۶
۲۹۱	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون ئه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع ل ن	سالها پیرو مذهب رندان کردم تا به فتوای خود حرص به زندان کردم	۱۳۷
۲۹۲	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون ئه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع ل ن	زلف بر باد مده تا ندهی بر بادم ناز بنیاد مکن تا نکنی بنیادم	۱۳۸
۲۹۲	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	فتوی پیر مغان دارم و قولیست قدیم که حرام است می آن را که نه یارست وندیم	۱۳۹
۲۹۲	رهمه‌لا هه‌ش هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	ما ز یاران چشم یاری داشتیم خود غلط بود آنچه ما پنداشتیم	۱۴۰
۲۹۵	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون ئه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع ل ن	در خرابیات مغان نور خدا می بینیم این عجب بین که چه نوری ز کجا می بینیم	۱۴۱
۲۹۶	رهمه‌لا هه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع ل ن	دردم از یار است د درمان نیز هم دل فدای او شد و جان نیز هم	۱۴۲
۲۹۷	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون ئه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع ل ن	فاش می گویم واز گفته خود دلشادم بنده عشقم واز هر دو جهان آزادم	۱۴۲
۲۹۸	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون ئه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع ل ن	گر من از سر زنش مدعیان اندیشم شیوه رندی و مستی نرود از پیشم	۱۴۴
۲۹۹	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	خیز تا خرقه صوفی به خرابیات بریم شطح و طامات به بازار خرافات بریم	۱۴۵
۳۰۰	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون ئه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع ل ن	گرچه از آتش دل چون خم می در جوشم مهر بر لب زده خون می خورم و خاموشم	۱۴۶
۳۰۱	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع ل ن	گر از این منزل ویران به سوی خانه روم دگر آنجاکه روم عاقل و فرزانه روم	۱۴۷
۳۰۲	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	خیز تا از در میخانه گشادی طلبیم بر در دوست نشینیم و مرادی طلبیم	۱۴۸
۳۰۲	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون ئه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع ل ن	دوش بیماری چشم تو ببرد از دستم لیکن از لطف لبت صورت جان می بستم	۱۴۹
۳۰۲	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون ئه‌سله‌م فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع ل ن	در خرابیات مغان گر گذر افتد بازم حاصل خرقه و سجاده روان در بازم	۱۵۰

لایحه	کیش	هـوزان	ژ
۲۰۴	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہسور فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	دوش سودای زخس گفتم ز سر بیرون کنم گفت:کو زنجیر تا تدبیر این مچنون کنم؟	۱۵۱
۲۰۶	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہخبوون مہحزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	دیدہ دریا کنم و صبر بہ صحرا فکنم و اندر این کار دل خویش بہ دریا فکنم	۱۵۲
۲۰۶	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہخبوون نہسلم فاعلاتن فاعلاتن فاعلان فع لن	در نہانخانہ عشرت صنمی خوش دارم کہ سر زلف و روخش مغل در آتش دارم	۱۵۳
۲۰۷	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہسور فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	عشقبازی و جوانی و شراب لعل فام مجلس انس و حریف ہمدم و شراب مدام	۱۵۴
۲۰۹	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہخبوون نہسلم موسہبہغ فاعلاتن فاعلاتن فاعلان فع لان	دوستان وقت گل آن بہ کہ بہ عشرت کوشیم سخن بیر مغانست بہ جان بنوشیم	۱۵۵
۲۰۹	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہخبوون مہسور فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	ما نگوئیم بدو بہ ناحق نکنیم جامہ کس سیہ و دلق خود ازرق نکنیم	۱۵۶
۲۱۰	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہخبوون مہحزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	خرم کن روز کز این منزل ویران بروم راحت جان طلبم وز بی جانان بروم	۱۵۷
۲۱۱	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہخبوون نہسلم فاعلاتن فاعلاتن فاعلان فع لن	گرچہ افتاد ز زلفش گریہ در کارم ہمچنان چشم گشاد از کرشم می دارم	۱۵۸
۲۱۲	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہخبوون مہحزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	صنما با غم عشق تو چہ تدبیر کنم ؟ تا بہ کی در غم تو نالہ شبگیر کنم ؟	۱۵۹
۲۱۴	رہمہلاہشت ہنگاوا مہحزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	افسر سلطان گل پیدا شد از طرف چمن مقدمش یارب مبارکباد بر سرو و سمن	۱۶۰
۲۱۵	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہخبوون نہسلم فاعلاتن فاعلاتن فاعلان فع لن	خوشت از فکر می و جام چہ خواهد بودن تا ببینم سرانجام چہ خواهد بودن	۱۶۱
۲۱۶	رہمہلاہشت ہنگاوا مہحزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	چون شوم خاک رھش دامن بیفشاند ز من ور بگویم دل بگردان. رو بگرداند ز من	۱۶۲
۲۲۲	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہخبوون مہسور فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	می فکن بر صف رندان نظری بہتر از این بر در میکندہ میکن گذری بہتر از این	۱۶۳
۲۲۴	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہسور فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	نکتہ دلکش بگویم خان آن مہر ببین عقل و جان را بستہ زنجیر آن گیسو ببین	۱۶۴
۲۲۵	رہمہلا ہشت ہنگاوا مہخبوون مہسور فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	شاہ ہمشاد قدان. خسرو شیرین دھنان کہ بہ مژگان شکنند قلب ہمہ صف شکنان	۱۶۵

لایه ۵	کیتش	هوزان	ژ
۳۲۵	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون مهقسوور فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان	یارب آن آهوی مشکین به ختن باز رسان و آن سهی سرو خرامان به چمن باز رسان	۱۶۶
۳۲۶	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون مهخزووف فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلمن	مزرع سبیز فلک دیدم و داس مه نو یادم از کشته خویش آمد و هنگام درو	۱۶۷
۳۲۸	رهمهلاههشت ههنگاوا مهخزووف فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فاعلمن	ای قبا ی پادشاهی راست بر بالای تو زنیت تاج ونگین از گوهر والای تو	۱۶۸
۳۲۵	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون نهسلم فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لئ	دوش رفتهم به در میکنده خواب آلوده خرقه تر دامن و سجاده شراب آلوده	۱۶۹
۳۲۷	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون نهسلم فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لئ	ناگهان پرده برانداخته‌ای یعنی چه؟ مست از خانه برون تاخته‌ای یعنی چه؟	۱۷۰
۳۴۰	رهمهلا شهس ههنگاوا مهخزووف فاعلاتن فعلاتن فاعلمن	نوش کن جام شراب یکمنی تا بدان بیخ غم از دل بکنی	۱۷۱
۳۴۴	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون نهسلم فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لئ	ایدل آن دم که خراب از می گلگون باشی بی زر وگنج به صد چشمت قارون باشی	۱۷۲
۳۴۷	رهمهلاههشت ههنگاوا مهخزووف فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فاعلمن	ای که بر ماه از خط مشکین نقاب انداختی لطف کردی سایه‌ای بر ئفتاب انداختی	۱۷۳
۳۴۹	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون مهخزووف فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلمن	ای که در کشتن ما هیچ مدارا نکنی سود و سرمایه بسوزی و محایا نکنی	۱۷۴
۳۵۰	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون نهسلم فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لئ	ای که مهجوری عشاق روا میداری عاشقان را زبر خویش جدا میداری	۱۷۵
۳۵۴	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون مهخزووف فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلمن	بشنو این نکته که خود را زغم آزاده کنی خون خوری گر طلب روزی نهاده کنی	۱۷۶
۳۵۶	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون مهقسوور فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان	ساقیا سایه ابرست و بهار ولب جوی من نگویم تو چه کن از اهل دل خودتو بگوی	۱۷۷
۳۶۰	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون نهسلم فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لئ	روزگاریست که ما را نگران می داری مخلصان را نه به وضع دگران می داری	۱۷۸
۳۶۴	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون نهسلم فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لئ	احمدالله علی معدلة السلطان احمد شیخ اویس حسن ایلخان	۱۷۹
۳۶۵	رهمهلا ههشت ههنگاوا مهخبوون نهسلم فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لئ	ز آن که می عشق کزو پخته شود هر خامی گرچه ماه رمضان است بیاور جامی	۱۸۰

لاپه‌ره	کیش	هوزان	ژ
۳۶۸	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌لهم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	در همه دیر مغان نیست جو من شیدائی خرقه جائی گرو باده و دفتر جائی	۱۸۱
۳۷۲	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌لهم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	تو مگر بر لب آبی به هوس بنشینی ورنه هر فتنه که بینی از خود بینی	۱۸۲
۳۷۴	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌لهم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	سحرم هاتف به میخانه به دولتخواهی گفت باز آی که دیرینه این درگاهی	۱۸۲
۳۷۵	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	سینه مالامال در دست ای دریغا مرهمی دل ز تنهایی به جان آمد خدا را همدمی	۱۸۴
۳۷۶	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	ای که با سلسله زلف دراز آمده‌ای فرصت باد که دیوانه نواز آمده‌ای	۱۸۵
۳۷۹	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌لهم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	نویهار است در آن کوشش که خوشدل باشی که بسی گل بدمد باز و تو در گل باشی	۱۸۶
۳۸۱	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون نه‌س‌لهم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	ای که در کوی خرابیات مقامی داری جم وقت خودی از دست به جامی داری	۱۸۷
۳۸۲	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌شکول فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	گر برود نزد شاهان ز من گدا پیامی که به کوی میفروشان دو هزار جم به جامی	۱۸۸
۴۰۳	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	خیر مقدم ای مرحبا ای طایر فرخنده دم شادمان کردی مرا نازم تورا سر تا قدم	۱۸۹
۴۱۰	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	آصف عهد زمان جان جهان تورانشاه که درین مزرعه جز دانه خیرات نشکست	۱۹۰
۴۱۰	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	فوت شاعره من سحر از فرط ملال متنفر شده از بنده گریزان می رفت	۱۹۱
۴۱۳	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	دل منه بر دنیسی و اسباب او ز آنکه از وی کسی وفاداری ندید	۱۹۲
۴۱۴	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	بر سر بازار جانبازان منادی می زنند بشنوید ای ساکتان کوی جانان بشنوید	۱۹۳
۴۱۵	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	مجددین سرو و سلطان قضات اسمعیل که زدی کلک زبان آورش از شرع نطق	۱۹۴
۴۱۵	رډمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	بلبل و سرو سمن، یاسمین و لاله و گل هست تاریخ وفات شه مشکین کاکل	۱۹۵

لاپه ره	کټیشن	هـوزان	ژ
٤١٥	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	سرور اهل عمايه، شمع جمع انجمن صاحب صاحب قران حاجی قوام الدین حسن	١٩٦
٤١٦	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلان	ای معرا اصل عالی جوهرت از حرص و آز وی میرا ذات میمون اخترت ازرق و ریو	١٩٧
٤١٦	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتون فاعلاتون فاعلاتون فاعلیان	ساقیا پیمانہ پر کن زانکه صاحب مجلس آرزو میبخشد و اسرار میدارد نگاه	١٩٨
٤١٨	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلان	خسرو، دادگرا شیردلا بحر کسفا ای جلال تو بانواع هنر ارزانی	١٩٩
٤١٩	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن	ساقیا باده که اکسیر حیاتست بیار تا تن خاکی من عین بقا گردانی	٢٠٠
٤١٩	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتون فاعلاتون فاعلاتون فاعلیان	پادشاهی لشکر توفیق همراه تواند خیز اگر بر عزم تسخیر جهان ره می کنی	٢٠١
٢٨٠	ږمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن	عمر بگذشت به بی حاصلی و بوالهوسی ای پسر جام می ام ده که به پیری برسی	٢٠٢

ژ	هـوزان	کَیـش	لاپه‌ره
۱	صلاح کار کجا ومن خراب کجا ببین تفاوت ره کز کجاست تا به کجا؟	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون مه‌حزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	۷۴
۲	صبا به لطف بگو آن غزال رعنا را که سر به کوه و بیابان تو داده‌ای ما را	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن فع ل ن	۷۷
۳	ز باغ وصل تو باید ریاض رضوان آب زتاب هجر تو دارد شرار دوزخ تاب	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون مه‌حزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	۸۱
۴	منم که گوشه میخانه خانقاه منست دعای می پیر مغان ورد صبحگاه منست	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون مه‌قسوور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا ن	۸۵
۵	اگر چه باده فرح بخش و باد گلپیزست به بانگ چنگ مخور می که محتسب تیزست	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فع ل ن	۸۵
۶	کنون که میدمد از بوستان نسیم بهشت من وشراب فرح بخش دیار حور سرشت	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون مه‌قسوور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا ن	۸۸
۷	به جان خواجه و حق قدیم و عهد درست که مونس دم صبحم دعای دولت تست	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون مه‌قسوور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا ن	۹۰
۸	به دام زلف تو دل مبتلای خویشتن است بکش یغمزه که اینش سزای خویشتن است	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون مه‌قسوور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا ن	۹۲
۹	به کوی میکده هر سالکی که ره دانست در دگر زدن اندیشه تبه‌داشت	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فع ل ن	۹۳
۱۰	بنال بلبل اگر بامنت سر یاریست که ما دو عاشق زاریم و کار ما زاریست	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فع ل ن	۹۴
۱۱	شنیدم سخنی خوش که پیر کنعان گفت فراق یار نه آن می کند که بتوان گفت	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فع ل ن	۹۵
۱۲	چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست سخن شناس نه جان من خطاست اینجاست	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون مه‌قسوور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا ن	۹۷
۱۳	سر ارادت ما وآستان حضرت دوست که هر چه بر سر ما می‌رود ارادت اوست	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون مه‌قسوور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا ن	۹۷
۱۴	خدا چو صورت ابروی دلگشای تو بست گشاد کار من اندر کرشمه‌های تو بست	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون مه‌قسوور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا ن	۱۰۱
۱۵	ز گریه مردم چشمم نشسته در خونست ببین که در طلبت حال مردمان چونست	موجت‌ه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخیوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فع ل ن	۱۱۱

لایه‌ره	کِبَـــــــش	هــــــــــــوزان	ژ
۱۰۵	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون مہقصور مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	رواق منظر چشم من آشیانہ توست کرم نما و فرود آ کہ خانہ خانہ توست	۱۶
۱۱۱	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون نہ‌سلمہ موسہبہ‌غ مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	خمی کہ ابروی شوخ تو در کمان انداخت بہ قصد جان من راز ناتوان انداخت	۱۷
۱۱۵	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون مہ‌حزروف مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلنْ	چہ لطف بود کہ ناگاہ رشحہ قلمت حقوق خدمت ما عرضہ کرد بر کرمت	۱۸
۱۱۷	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون نہ‌سلمہ موسہبہ‌غ مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	جز کستان توام در جهان پناہی نیست سر مرا بجز این در حوالہ‌گاہی نیست	۱۹
۱۱۸	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون نہ‌سلمہ موسہبہ‌غ مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	بیا کہ قصر امل سخت سست بنیاد است بیار بادہ کہ بنیاد عمر بر یاد است	۲۰
۱۲۰	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون نہ‌سلمہ موسہبہ‌غ مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	برو بہ کار خود ای واعظ این چہ فریاد است مرا فتادہ دل از کف ترا چہ افتادہ است	۲۱
۱۲۱	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون مہقصور مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	شکفتہ شد گل حمرا و گشت بلبل مست صلای سر خوشی ای صوفیان بادہ پُرسِت	۲۲
۱۲۲	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون مہقصور مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	صبا اگر گذری افتدت بہ کشور دوست بیار نفعہای از گیسوی معنیر دوست	۲۳
۱۲۶	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون نہ‌سلمہ موسہبہ‌غ مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	کنون کہ بر کف گل جام بادہ صافست بہ صد ہزار زبان بلبلش در اوصافست	۲۴
۱۲۶	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون مہقصور مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	اگر چہ عرض ہنر پیش یار بی ادبیست زبان خموش و لیکن دہان پر از عربیست	۲۵
۱۲۷	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون نہ‌سلمہ موسہبہ‌غ مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	اگر بہ لطف بخوانی فرید الطافست دگر بہ‌فہر برانی درون ما صافست	۲۶
۱۲۹	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون مہقصور مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	درین زمانہ رفیقی کہ خالی از خلست صراحی می صاف وسفینہ غزلست	۲۷
۱۳۲	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون مہقصور مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	خیال روی تو در ہر طریق ہمراہ ماست نسیم موی تو پیوند جان آگہ ماست	۲۸
۱۳۳	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون نہ‌سلمہ موسہبہ‌غ مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	توئی کہ بر سر خوبان عالی چون تاج سزد اگر ہمہ دلبران دہندت باج	۲۹
۱۱۳	موجتہ‌سا ہشت ہنگاوا مخبوون مہقصور مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فَعْلانْ	اگر بہ مذہب تو خون عاشق است مباح صلاح ما ہمہ آنست کان تر است صلاح	۳۰

لایه‌ره	کَیــــــــــــش	هــــــــــــوزان	ژ
۱۳۹	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْ لَن	همای اوج سعادت به دام ما افتد اگر تو را گذری بر مقام ما افتد	۳۱
۱۴۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْ لَن	هر آنکه جانب اهل وفا نگهدارد خدایش در همه حال از بلا نگهدارد	۳۲
۱۴۲	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْ لَن	اگر روم ز پیش فتنه‌ها بر انگیزد ور از طلب بنشینم به کینه برخیزد	۳۳
۱۴۲	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْ لَن	نه هر که چهره برافروخت دلبری داند نه هرکه آینه سازد سکندری داند	۳۴
۱۴۸	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْ لَن	به سر جام جم آنکه نظر توانی کرد که خاک میکند کحل بصر توانی کرد	۳۵
۱۴۹	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسورور مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْلَان	به کوی میکده یار ب سحر چه مشغله بود که جوش شاهد وساقی و شمع وشعله بود	۳۶
۱۵۰	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسورور مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْلَان	معاشران گره از زلف یار باز کنید شبی خوشست بدین قصه‌اش دراز کنید	۳۷
۱۵۰	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْ لَن	بنفشه دوش به گل گفت وخوش نشانی داد که تاب من به جهان طره فلانی داد	۳۸
۱۵۲	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسورور مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْلَان	بیا که رایت منصور پادشاه رسید نوید فتح وبشارت به مهر و ماه رسید	۳۹
۱۵۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسورور مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْلَان	جهان برابروی عید از هلال و بسمه کشید هلال عید بر ابروی یار باید دید	۴۰
۱۵۹	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْلِن	گداخت جان که شود کار دل تمام و نشد بسوختم در این آرزوی خام و نشد	۴۱
۱۶۰	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْ لَن	جو باد عزم سر کوی یار خواهم کرد نفس به بوی خوشش مشکبار خواهم کرد	۴۲
۱۶۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْ لَن	چه مستیست ندانم که رو به ما آورد که بود ساقی و در این باده از کجا آورد	۴۳
۱۶۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْ لَن	کسی که حسن خط دوست در نظر دارد محقق است که او حاصل بصر دارد	۴۴
۱۶۴	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعلن فعلاتن مفاعلن فَعْ لَن	غلام نرگس مست تو تا جدارانند خراب باده لعل تو هوشیارانند	۴۵

لایحه	کِش	هـوزان	ژ
۱۶۵	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	خوشست خلوت اگر یار یار من باشد نه من بسوزم واو شمع انجمن باشد	۴۶
۱۷۰	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	شراب و عیش نهان چیسست کاری بی بنیاد زدیم بر صف رندان و هرچه بادا باد	۴۷
۱۷۲	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	دلا بسوز که سوز تو کارها بکند نیاز نیم شبی دفع صد بلا بکند	۴۸
۱۷۸	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	زهی خجسته زمانی که یار باز آید به کام غمزدگان غمگسار باز آید	۴۹
۱۸۲	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	رسید مزده که ایام غم نخواهد ماند چنان نماند و چنین نیز هم نخواهد ماند	۵۰
۱۸۳	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسوور مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	رسید مزده که آمد بهار و سیزه دمید وظیفه گر برسد مصرفش گل است و نبیند	۵۱
۱۸۹	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	دل که غیب نمایشت و جام جم دارد ز حاتمی که دمی کم شود چه غم دارد	۵۲
۱۹۰	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسوور مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	کنون که در چمن آمد گل از عدم به وجود بنفشه در قدم او نهاد و سر به سجود	۵۳
۱۰۲	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	ستاره‌ای بدرخشید و ماه مجلس شد دل رمیده ما را رفیق و مونس شد	۵۴
۱۹۵	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسوور مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	شراب بیغش و ساقی خوش دودام رهند که زیرکان جهان از کمندشان نرهند	۵۵
۱۹۶	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	صبا به تهنیت بیر می فروش آمد که موسم طرب و عیش و ناز و نوش آمد	۵۶
۲۰۰	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	خوشا دل که مدام از بی نظر نرود به هر درش که بخوانند بی خیر نرود	۵۷
۲۰۴	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	جو دست بر سر زلفش ز غم بتاب رود در آتش طلبم با سر عتاب رود	۵۸
۲۰۶	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	جو آفتاب می از مشرق پیاله بر آید ز باغ عارض ساقی هزار لاله بر آید	۵۹
۲۰۸	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسوور مفاعن فعلاتن مفاعن قُحْ لَن	تنت به ناز طبیبان نیازمند میاد وجود نازکت آزرده گزند میاد	۶۰

لایه‌ره	کَیـش	هـوزان	ژ
۲۱۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌جزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	مرا به رندی و عشق آن فضول عیب کند که اعتراض بر اسرار علم غیب کند	۶۱
۲۱۲	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فعْ لان	بیا که ترک فلک خوان روزه غارت کرد هلال عید به دور قدح اشارت کرد	۶۲
۲۱۵	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌جزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	من وصلاح سلامت کس این گمان نبرد که کسی به رند خرابیات ظن آن نبرد	۶۳
۲۱۶	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فعْ لان	نسیم باد صبا دوشم آگهی آورد که روز محنت و غم رو به کوتاهی آورد	۶۴
۲۱۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه مفاعن فعلاتن مفاعن فع لن	نفس بر آمد وکام از تو بر نمی آید فغان که بخت من از خواب درمی آید	۶۵
۲۱۸	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌جزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	به حسن خلق و وفا کس به یار ما نرسد ترا در این سخن انکار کار ما نرسد	۶۶
۲۱۹	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فعْ لان	به آب روشن می عارف طهارت کرد علی الصباح که میخانه را زیارت کرد	۶۷
۲۲۰	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌جزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	اگر نه باده غم دل زیاد ما ببرد نهیب حادثه بنیاد ما ز جا ببرد	۶۸
۲۲۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه مفاعن فعلاتن مفاعن فعْ لن	اگر به باده مشکین دلم کشد شاید که بوی خیر ز زهد ریا نمی آید	۶۹
۲۲۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فعْ لان	معاشران ز حریف شبانه یاد آرید حقوق بندگی مخلصانه یاد آرید	۷۰
۲۲۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌سور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	نصیحتی کثمت بشنو و بهانه مگیر هر آنچه ناصح مشفق بگویدت بپذیر	۷۱
۲۳۴	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌سور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	صبا ز منزل جانان گذر دریغ مدار وزو، به عاشق مسکین خیر دریغ مدار	۷۲
۲۳۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فعْ لان	هزار شکر که دیدم به کام خویشت باز ز روی صدق و صفا گشته با دلم دمساز	۷۳
۲۳۸	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فعْ لان	دلم رمیده و لولی وشیست شور انگیز دروغ وعده و قتال وضع و رنگ آمیز	۷۴
۲۳۹	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلمه موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن فعْ لان	منم که دیده به دیدار دوست کردم باز چه شکر گویمت ای کار ساز بنده نواز	۷۵

لایحه	کِش	هـوزان	ژ
۲۴۰	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	در آ که دل خسته توان در آید باز بیا که در تن مرده روان گر آید باز	۷۶
۲۴۰	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	صبا به مقدم گل راح روح بخشد باز کجا بلبل خوشگوی گو بر آر آواز	۷۷
۲۴۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسور مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	بیا وکشتی ما در شط شراب انداز غریو لوله در جان شیخ و شاپ انداز	۷۸
۲۴۲	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لِن	دلا رفیق سفر بخت نیکخواهت بس نسیم روضه شیراز پیک راحت بس	۷۹
۲۴۵	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	به دور لاله قرح گرو بی ریا می باش یه بوی گل نفسی همد صبا می باش	۸۰
۲۴۶	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لِن	جو بر شکست صبا زلف غیر افشانش به هر شکسته که پیوست تازه شد جانش	۸۱
۲۵۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	اگر رفیق شفیقی درست پیمان باش حریف حجره و گرمابه و گلستان باش	۸۲
۲۵۴	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	بجد و جهد جو کاری نمی رود از پیش یه کردگار رها کرده به مصالح خویش	۸۳
۲۵۵	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسور مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	سحر ز هاتف غیبم رسید مژده به گوش که دور شاه شجاع است می دلیر بنوش	۸۴
۲۵۸	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	دلم رمیده شد و غافل من درویش که آن شکاری سر گشته را چه آمد پیش	۸۵
۲۶۰	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسور مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	هسم به حشمت و جاه و جلال شاه شجاع که نیست با کسم از بهر مال و جاه نزاع	۸۶
۲۶۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	سحر به بوی گلستان دمی شدم در باغ که تا جو بلبل بیدل کنم علاج دماغ	۸۷
۲۶۲	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسور مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	زبان خامه ندارد سر بیان فراق و گر نه شرح دهم با تو داستان فراق	۸۸
۲۶۳	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسور مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	مقام امن و می بیفش ورفیق شفیق گرت مدام میسر شود زهی توفیق	۸۹
۲۶۴	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌فسور مفاعن فعلاتن مفاعن قِعْ لَان	هزار دشمنم ار می کنند قصد هلاک گرم تو دوستی از دشمنان ندارم باک	۹۰

لایه‌ره	کَیــــــــــــش	هــــــــــــوزان	ژ
۲۶۴	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌س‌له‌م موسه‌به‌غ مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فَعْ لَان	اگر شراب خوری جرعه‌ای فشان بر خاک از آن گناه که نفعی رسد به غیر چه باک	۹۱
۲۶۶	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فع‌لن	به وقت گل شدم از تو به شراب خجل که کسی می‌ادا ز کردار ناصواب خجل	۹۲
۲۶۸	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌قسوور مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فَعْلَان	اگر به کوی تو باشد مرا مجال وصول رسد به دولت وصل تو کار من به اصول	۹۳
۲۷۰	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌قسوور مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فَعْلَان	شممت روح و داد و شمت برق وصال بیا که بوی ترا میرم ای نسیم شمال	۹۴
۲۷۷	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فع‌لن	به عزم تو به سحر گفتم استخاره کنم بهار تو بشکن می رسد چه چاره کنم	۹۵
۲۸۰	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌قسوور مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فَعْلَان	برو که در غم هجر تو از جهان برویم بیا که پیش تو از خویش هر زمان برویم	۹۶
۲۸۰	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌س‌له‌م مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فَعْ لِن	بغیر آنکه بشد دین و دانش از دستم دگر بگو که ز عشقت چه طرف بریستم	۹۷
۲۸۲	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فع‌لن	تو همچو صبحی ومن شمع خلوت سحرم تبسمی کن و جان بین که چون همی سپرم	۹۸
۲۸۶	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌س‌له‌م مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فَعْ لِن	چرا نه در پی عزم دیار خود باشم چرا نه خاک سر کوی یار خود باشم؟	۹۹
۲۹۰	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌س‌له‌م مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فَعْ لِن	سرم خوشست وبه بانگ بلند می گویم که من نسیم حیات از پیاله می جویم	۱۰۰
۲۹۴	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فعلا‌تن	خیال روی تو در کارگاه دیده کشیدم به صورت تو نگاری نه‌دیدم ونه شنیدم	۱۰۱
۲۹۶	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌س‌له‌م مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فَعْ لِن	غم زمانه که هیچش کران نمی بینیم دواش جز می چون ارغوان نمی بینیم	۱۰۲
۲۹۸	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌قسوور مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فَعْلَان	خیال روی تو چون بگذرد به گلشن چشم دل از بی نظر آید به سوی روزن چشم	۱۰۳
۲۰۲	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌س‌له‌م مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فَعْ لِن	نماز شام غریبان چو گریه آغازم به مویه های غریب نه قصد پردازم	۱۰۴
۳۱۲	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاع‌لن فعلا‌تن مفاع‌لن فع‌لن	حجاب چهره جان می شود غبار تنم خوشا دمی که از این چهره پرده بر فکنم	۱۰۵

ژ	هـوزان	کِش	لايهره
۱۰۶	ز در در آو شبيستان ما منور کن هوای مجلس روحانيان معطر کن	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُعْ لن	۲۱۲
۱۰۷	بهار و گل طرب انگيز گشت تو به شکن به شادی زخ گل بيخ غم ز دل برکن	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا	۲۲۰
۱۰۸	شراب لعل کش و روی مه جبينان بين خلاف مذهب آنان جمال ايتان بين	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌قسوور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا	۲۲۰
۱۰۹	کرشمه‌ای کن بازار ساحری بشکن به غمزه رونق و ناموس سامری بشکن	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُعْ لن	۲۲۱
۱۱۰	منم که شهره شهرم به عشق وزیدن منم که نيالودهام به بد دیدن	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُعْ لن	۲۲۲
۱۱۱	بجان پير خرابات و حق صحبت او که نيست در سر ما جز هوای خدمت او	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا	۲۲۲
۱۱۲	خنک نسيم معنر شمامه دلخواه که در هوای تو برخاست بامداد پگاه	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قُعْ لان	۲۲۶
۱۱۳	در سرای مغان رفته بود و آب زده نسته پير و صلائی به شيخ و شاب زده	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌قسوور مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا	۲۲۷
۱۱۴	جراغ روی ترا شمع گشت پروانه مرا ز حال تو با حال خویش پروانه	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُعْ لن	۲۳۹
۱۱۵	نسيم صبح سعادت بدان نشان که تودانی گذر به کوی فلان کن که در آن زمان که تودانی	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مفاعن فعلاتن مفاعن فعلاتن	۲۴۱
۱۱۶	انت روايح رند الحمی و زاد غرامی فدای خاک در دوست یاد جان غرامی	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مفاعن فعلاتن مفاعن فعلاتن	۲۴۲
۱۱۷	کتبت قصه شوقی و مدمعی باکی بیا که بی تو به جان آلمد ز غمناکی	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُعْ لن	۲۴۴
۱۱۸	طفيل هستی عشقند آدمی و پری ارادتی بنما تا سعادت بیبری	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلا	۲۴۵
۱۱۹	بجان او که گرم دسترس به جان بودی کمینه پیشکش بندگانش آن بودی	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُعْ لن	۲۵۲
۱۲۰	ترا که هرچه مرادست در جهان داری چه غم ز حال ضعيفان ناتوان داری	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قُعْ لن	۲۵۷

لایه‌ره	کیتیش	هوزان	ژ
۳۵۸	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لِن	چو سرواگر بخرامی دمی به گلزاری خورد ز غیرت روی تو هر گلی خاری	۱۲۱
۳۵۹	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	ز دلبرم که رساند نوازش قلمی؟ کجاست پیک صبا گر همی کند گرمی؟	۱۲۲
۳۶۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌حزووف مفاعن فعلاتن مفاعن فعلم	دو یار زیرک و از باده کهن دو منی فراغتی و کتابی و گوشه چمنی	۱۲۳
۳۶۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لِن	ز دلبری نتوان لاف زد به آسانی هزار نکته در این کار هست تا دانی	۱۲۴
۳۶۸	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لِن	هزار جهد بکردم که یار من باشی مراد بخش دل بیقرار من باشی	۱۲۵
۳۷۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لِن	چه بودی ار دل آن ماه مهربان بودی؟ که حال ما نه چنین بودی ار چنان بودی	۱۲۶
۳۷۶	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لِن	به صوت بلبل و قمری اگر ننوشی می علاج کی کیمت؟ آخر الدواء الکی	۱۲۷
۳۷۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لِن	صبا تو نکبت آن زلف مشکبو داری به یادگار بمانی که بوی او داری	۱۲۸
۳۷۸	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لِن	به چشم کردهام ابروی ماه سیمانی خیال سبز خطی نقش بسته‌ام جانی	۱۲۹
۳۹۵	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌قسور مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لَان	مقدری که ز آثار صنع کرد اظهار سپهر و مهر و مه و سال و ماه و لیل و نهار	۱۳۰
۳۹۸	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لِن	سپیده دم که صبا بوی بوستان گیرد چمن ز لطف هوا نکته بر چنان گیرد	۱۳۱
۴۰۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لَان	مرا دلپست پریشان به دست غم پامال چنانکه هیچ کسم نیست واقف احوال	۱۳۲
۴۰۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لِن	ز دلبری نتوان لاف زد به آسانی هزار نکته در این کار هست تا دانی	۱۳۳
۴۰۹	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌قسور مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لَان	سرای مدرسه و بحث علم و گاق و رواق چه سود چون دل دانا و چشم بینا نیست	۱۳۴
۴۱۱	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعن فعلاتن مفاعن قَع لَان	به عهد سلطنت شاه شیخ ابو اسحاق به پنج شخص عجیب ملک فارس بود آباد	۱۳۵

لایه‌ره	کیتیش	هوزان	ژ
۴۱۲	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعیل فاعلاتن مفاعیلن فَعْلان	بسمع خواجه رسان ای ندیم وقت شناس بخلوتی که در او اجنبی صبا باشد	۱۳۶
۴۱۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم موسه‌به‌غ مفاعیل فاعلاتن مفاعیلن فَعْلان	بکوش جان ره منهنی ندا در داد ز حضرت احدی لاله الا الله	۱۳۷
۴۱۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون مه‌قسوور مفاعیل فاعلاتن مفاعیلن فَعْلان	ز شاهراه سعادت به باغ رضوان رخت وزیر کامل ابونصر خواجه فتح الله	۱۳۸
۴۱۷	موجتسا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون نه‌سلم مفاعیل فاعلاتن مفاعیلن فَعْلان	به من سلام فرستاد دوستی امروز که ای نتیجه کلکت سودا بینانی	۱۳۹

لایه‌ره	کیتیش	هوزان	ژ
۷۱	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	دل می رود ز دستم صاحب دلان خدا را دردا که راز پنهان خواهد شد آشکارا	۱
۷۲	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	سافی به نور باده بر افروز جام ما مطرب بگو که کار جهان شد به کام ما	۲
۷۸	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	صوفی بیا که آینه صافیست جام را تا بنگری صفای می لعل فام را	۳
۹۰	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	باغ مرا چه حاجت سرو و صنوبر است شمشاد سایه پرور من از که کمتر است؟	۴
۹۹	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	سافی بیار باده که ماه صیام رخت درده قدح که موسم ناموس و نام رخت	۵
۹۹	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	حسنت به اتفاق ملاحظت جهان گرفت آری به اتفاق جهان می توان گرفت	۶
۱۰۰	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	زلفت هزار دل به یکی تار مو بیست راه هزار چاره گر از چار سو بیست	۷
۱۰۲	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	ز آن یار دلنوازم شکرپیست با شکایت گر نکته دان عشقی خوش بشنواین حکایت	۸
۱۰۴	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	ای غایب از نظر به خدا می سپارم جانم بسوختی و زجان دوست دارم	۹
۱۰۸	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	دیدگی که یار جز سر جور ستم نداشت بشکست عهد از غم ما هیچ غم نداشت	۱۰
۱۰۹	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	دارم امید عاطفتی از جانب دوست کردم جنایتی و امیدم به عفو اوست	۱۱
۱۱۰	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	خوشر ز عیش و صحبت و باغ بهار چیست؟ سافی کجاست گو سبب انتظار چیست؟	۱۲
۱۱۳	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	خاوت گزیده را به تماشا چه حاجتست چون گوی دوست هست به صحرا چه حاجتست؟	۱۳
۱۱۴	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	روی تو کس ندید و هزارت رقیب هست در غنچه‌ای هنوز وحدت عندلیب هست	۱۴
۱۲۱	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعیلن	راهیست راه عشق که هیچش کناره نیست آنجا جز آنکه جان بسیارند چاره نیست	۱۵

لایه ۵	کیش	هوزان	ژ
۱۲۲	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌حزووف مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	ای هدهد صبا به سبا می فرستمت ببگر که از کجا به کجا می فرستمت	۱۶
۱۲۴	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	آن بیک نامور که رسید از دیار دوست آورد مرز جان ز خط مشکبار دوست	۱۷
۱۲۵	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	امروز شاه انجمن دلبران بیکست دلبر اگر هزار بود بر آن بیکست	۱۸
۱۲۸	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	سافی بیا که یار ز رخ پرده برگرفت کار چراغ خلوتیان باز درگرفت	۱۹
۱۲۷	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	آنان که خاک را به نظر کیمیا کنند آیا بود که گوشه چشمی به ما کنند	۲۰
۱۴۱	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌حزووف مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	از دیده خون دل همه بر روی ما رود بر روی ما ز دیده نبینی چها رود	۲۱
۱۴۴	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	ای پسته توخنده زده بر حدیث قند مشاقم از برای خدا یک شکر بخند	۲۲
۱۴۷	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌حزووف مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	بخت از دهان دوست نشاتم نمی دهد دولت خیر ز راز نهاتم نمی دهد	۲۳
۱۵۱	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	بوی خوش تو هر که ز باد صبا شنید از یار آشنا سخن آشنا شنید	۲۴
۱۵۵	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌حزووف مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	ترسم که اشک در غم ما پرده در شود وین راز سر به مهر بعالم سمر شود	۲۵
۱۵۷	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	گفتم: کی ام دهان ولایت کامران کنند گفتا: به چشم هر چه تو گوئی چنان کنند	۲۶
۱۵۸	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	گفتم: غم تو دارم، گفتا: غمت سر آید گفتم: که ماه من شو گفتا: اگر بر آید	۲۷
۱۵۹	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	جان بی جمال جانان میل جهان ندارد هر کس که این ندارد حقا که آن ندارد	۲۸
۱۶۷	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	در آن هوا که جز برق اندر طلب نباشد گر خرمنی بسوزد چندان عجب نباشد	۲۹
۱۷۱	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	دست از طلب ندارم تا کام من بر آید یاتن رسد به جانان یا جان ز تن بر آید	۳۰

لایه‌ره	کیتیش	هـــــــــوزان	ژ
۱۷۲	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	دلبر برفت و دلشه‌دگان را خیر نکرد یاد حریف شهر و رفیق سفر نکرد	۲۱
۱۷۷	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن	ساقی حدیث سرو گل و لاله می رود وین بحث با ثلاثه غسله می رود	۲۲
۱۷۸	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	دوش از جانب اصف پیک بشارت آمد کز حضرت سلیمان عشرت اشارت آمد	۲۳
۱۸۱	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	دیدم به خواب خوش که به دستم پیاله بود تعبیر رفت و کار به دولت حواله بود	۲۴
۱۸۲	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	راهی بزنی که آهی برسان آن توان زد شعری بیخون که با آن رطل گران توان زد	۲۵
۱۸۵	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	رو بر رهش نهادم و بر من گذر نکرد صد لطف چشم داشتم و یک نظر نکرد	۲۶
۱۸۵	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	دی بپر می فروش که دگرش بخیر باد گفتا: شراب نوش و غم دل بپر ز یاد	۲۷
۱۸۸	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	دوش آگهی زیار سفر کرده داد باد من نیز دل به یاد دهم هرچه یاد باد	۲۸
۱۹۸	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	صوفی نهاد دادم و سر حقه باز کرد بنیاد مگر با فلک حقه باز کرد	۲۹
۲۰۰	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	دانی که چنگ و عود چه تقریر می کنند پنهان خورید باده که تکفیر می کنند	۴۰
۲۰۲	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	کارم ز دور چرخ به سامان نمی رسد خون شد دلم ز درد و به درمان نمی رسد	۴۱
۲۰۶	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلن	گر می فروش حاجت زندان روا کند ایزد گنه بیخشد و دفع بلا کند	۴۲
۲۲۹	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	عیدست و آخر گل و یاران در انتظار ساقی به روی شاه بین ماه و می بیار	۴۳
۲۳۲	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	ای خرم از فروغ رخت لاله زار عمر باز آ که ریخت بی گل رویت بهار عمر	۴۴
۲۳۶	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکفووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلان	دیگر ز شاخ سرو سهی لبلیل صبور گلبنانک زد که چشم بد از روی گل بدور	۴۵

لایه‌ره	کیتیش	هوزان	ژ
۲۴۱	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	ای سرو ناز حسن که خوش می روی به ناز عشاق را به ناز تو هر لحظه صد نیاز	۴۶
۲۴۲	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	جانان ترا که گفت که احوال ما میرس بیگانه گرد قصه هیچ آشنا میرس	۴۷
۲۴۶	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	صوفی گلی بچین مرفع بخار، بخش وین زهد خشک را به می خوشگوارا بخش	۴۸
۲۴۸	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	در عهد پادشاه خطا بخش جرم پوش (حافظ)) قریه کش شد و مفتی بیاله نوش	۴۹
۲۵۲	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	ما آزموده‌ایم در این شهر بخت خویش بیرون کشید باید از این ورطه رخت خویش	۵۰
۲۵۶	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	از دل غلام شاه جهان باش و شاه باش پیوسته در حمایت لطف اله باش	۵۱
۲۵۸	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	با یار بی وفا نتوان گفت حال خویش آن به که دم فروگشم از قیل و قال خویش	۵۲
۳۶۹	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	هر نکته‌ای که گفتم در وصف آن شمال هرکو شنید گفتا: (لله در قائل))	۵۳
۳۷۱	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌حزووف مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	دیدار شد میسر و بوس کنار هم از بخت شکر دارم و از روزگار هم	۵۴
۳۷۲	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌حزووف مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	من دوستدار روی خوش و موی دلگش مدهوش چشم مست و می صاف بی غشم	۵۵
۳۷۴	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	هر چند پیرو خسته دل و ناتوان شدم هر گه که یاد روی تو کردم جوان شدم	۵۶
۳۷۴	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌حزووف مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	من ترک عشق و شاهد و ساغر نمی کنم صد بار توبه کردم و دیگر نمی کنم	۵۷
۳۷۷	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌حزووف مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	باز آسافیا که هوا خواه خدمتم مشتاق بندگی و دعاگوی دولتتم	۵۸
۳۷۹	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌قسوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	بگذار تا ز شارع میخانه بگذریم کز بهر جرعه همه محتاج این دریم	۵۹
۳۷۹	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مکشوف مه‌حزووف مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	بشری اذا السلامة حلت بذی سلم لله حمد معترف غایة التعم	۶۰

لایه‌ره	کَیــــــــــــش	هــــــــــــوزان	ژ
۲۸۲	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	ما بی غمان مست دل از دست داده‌ایم همراز عشق و هم نفس جام باده‌ایم	۶۱
۲۸۵	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	چهل سال رفت و بیش که من لاف می‌زنم کز چاکران پیرمغان کمترین منم	۶۲
۲۸۸	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	حاشا که من به‌موسم گل ترک می‌کنم من لاف عقل می‌زنم این کار کی‌کنم	۶۳
۲۸۸	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	دیشب به سیل اشک ره خواب می‌زدم نقشی به یاد خط تو بر آب می‌زدم	۶۴
۲۹۰	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	صوفی بیا که خرقه سالوس برکشیم وین نقش زرق را خط بطلان برکشیم	۶۵
۲۰۸	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	عمریست تا به راه غمت رو نهادیم روی و ریای خلق، به یک سو نهادیم	۶۶
۳۱۲	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	ای نور چشم من سخن هست گوش کن چون ساغرست پرست بنوشان و نوش کن	۶۷
۳۱۶	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	دانی که چیست دولت دیدار یار دیدن در گوی اوگدائی بر خسروی گزیدن	۶۸
۳۱۷	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	بالا بلند عشوه گر نقش باز من کوتاه کرد قصه زهد دراز من	۶۹
۳۱۹	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	ای روی ماه منظر تو نو بهار حسن حال و خط تو مرکز لطف و مدار حسن	۷۰
۳۲۲	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	گلبرگ راز سنبل مشکین نقاب کن یعنی که رخ بیوش و جهانی خراب کن	۷۱
۳۲۳	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	می‌سوزم از فراقت روی از جفا بگردان هجرتان بلای ما شد یارب بلا بگردان	۷۲
۳۲۴	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	صبحست ساقیا قدحی پر از شراب کن دور فلک درنگ ندارد شتاب کن	۷۳
۳۲۶	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌حزووف مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	ای خونیه‌ای نافه چین خاک راه تو خورشید سایه پرور طرف کلاه تو	۷۴
۳۲۷	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مک‌فووف مه‌قسوور مفعول فاعلاتن مفاعیلن فاعلان	خط غدار یار که بگرفت ماه آرزو خوش حلقه‌ایست لیک بدر نیست راه ازو	۷۵

ژ	هـوزان	کيـش	لاپهر
۷۶	ای آفتاب آینه دار جمال تو مشک سیاه مجمره گردان خال تو	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مهقوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان	۳۳۰
۷۷	ای بیک راستان خبر یار ما بگو احوال گل به بلبل دستان سرا بگو	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مهقوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	۳۳۱
۷۸	گفتا: برون شدی به تماشای ماه نو از ماه ابروان منت شرم باد رو	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مهقوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	۳۳۲
۷۹	دامن کشان همی شد در شرب زر کشیده صد ماهر و زرشگش، حبیب قصب دریده	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۳۳۳
۸۰	ای از فروغ رویت روشن چراغ دیده مانند چشم مستت چشم جهان ندیده	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۳۳۵
۸۱	از خون دل نوشتم نزدیک دوست نامه ابی رایبت دهر " من هجرک الضیامة	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۳۳۸
۸۲	مخور جام عشقم ساقی بده شرابی پر کن قدح که بی مجلس ندارد آبی	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۳۴۲
۸۳	از من جدا مشو که توام نور دیده‌ای آرام جان مونس قلب رمیده‌ای	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مهقوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	۳۴۳
۸۴	صبحت و زاله می چکد از ابر بهمنی برگ صبوح ساز و بده جام یکمنی	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مهقوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	۳۴۷
۸۵	شهریست پر ظریفان و ز هر طرف نگاری یاران صلاهی عشقت گر می کنی کاری	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۳۴۸
۸۶	ای قصه بهشت ز گویت حکایتی شرح جمال حور ز رویت روایتی	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مهقوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	۳۴۸
۸۷	با مدعی مگویند اسرار عشق و مستی تا بی خبر بمیرد در درد خود پرستی	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۳۵۲
۸۸	ساقی بیا که شرح قدح لاله پر ز می طامات تا به چند و خرافات تا یکی ؟	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مهقوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	۳۵۵
۸۹	بگرفت کار حسنت چون عشق من کمال خوش باش از آنکه نبود این هر دو را ز والی	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۳۵۶
۹۰	خوش کرد یآوری فلکت روز داوری تا شکر چون کنی و چه شکرانه آوری	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مهقوور مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن	۳۵۹

ژ	هـوزان	کيـش	لاپه ره
۹۱	يا مبسما" يهاكى درجا" من اللال يارب چه در خور آمد گردش خط هلالی	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۳۶۲
۹۲	ديدم به خاك دوش كه ماهی بر آمد كز عكس روی او شب هجران سر آمد	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مكفوف مهـزوف مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن	۳۶۲
۹۳	رفتم به باغ صبحدمی تا چشم گلی آمد به گوش ناگهم آواز بلبلی	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مكفوف مهـزوف مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن	۳۶۵
۹۴	ای بیخبر بکوش که صاحب خبر شوی تا راهرو نیاشی کی راهبر شوی؟	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مكفوف مهـزوف مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن	۳۶۶
۹۵	ای در رخ تو پیدا انوار پادشاهی در هکرت تو پنهان صد حکمت الهی	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۳۶۹
۹۶	ای دل به کوی عشق گذاری نمی کنی اسباب، جمع داری و کاری نمی کنی	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مكفوف مهـزوف مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن	۳۷۲
۹۷	ای دل مباش يك دم خالی ز عشق ومستی وانگه برو که رستی، از نیستی وهستی	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۳۷۲
۹۸	بلبل ز شاخ سرو به گلپانگ پهلوی می خواند دوش درس مقامات معنوی	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مكفوف مهـزوف مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن	۳۷۴
۹۹	زین خوش رقم که برگل رخسار میکشی خگ بر صحیفه گل و گلزار میکشی	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مكفوف مهـزوف مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن	۳۸۴
۱۰۰	شد عرصه زمین جو بساط ارم جوان از پرتو سعادت شاه جهانیان	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مكفوف مهـزوف مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن	۴۰۵
۱۰۱	رحمن لایموت جو آن پادشاه راه دید آنچنان کزو عمل الخیر لایفوت	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مكفوف مهـزوف مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن	۴۱۱
۱۰۲	اعظم قوام دولت و دین آنکه برادرش از بهر خاکبوس نمودی فلک سجود	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مكفوف مهـزوف مفعول فاعلات مفاعيل فاعلن	۴۱۳
۱۰۳	آن میوه بهشتی کامد بدستت ای جان در دل چرا نکشتی از دست چون بهشتی	موزاريعا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	۴۱۸

ژ	هـوزان	کيـش	لاپهـره
۱	الا يا ايها الساقى ادر كاسا" و ناولها كه عشق آسان نمود اول ولى افتاد مشكلها	ههزهجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	۷۰
۲	اگر آن ترك شيرازى بدست آرد دل ما را به خال هندويش بخشم سمرقند و بخارا را	ههزهجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	۷۵
۳	آن ترك پرى چهره كه دوش از بر ما رفت آيا چه خطا ديد كه از راه خطا رفت	ههزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مهكفووف مهقسوور مفعول مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	۸۲
۴	مدامم مست ميدارد نسيم جعد گيسويت خرابه ميكند هردم فريب چشم جادويت	ههزهجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	۸۴
۵	المنته لله كه در ميكده بازست ز آترو كه مرا در او روى نيازست	ههزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مهكفووف مهقسوور مفعول مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	۸۵
۶	گل در برو مى در كف و مشوق به كامست سلطان جهانم به چنين روز غلامست	ههزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مهكفووف مهقسوور مفعول مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	۸۶
۷	اى شاهد قدسى كه كشد بند نقابت ؟ وى مرغ بهشتى كه دهد دانه و ئهت ؟	ههزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مهكفووف مهحزووف مفعول مفاعيلن مفاعيلن فعولن	۸۷
۸	ما را ز خيال تو چه پرواى شرابست؟ خم گو سر خود گير كه خمخانه خرابست	ههزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مهكفووف مهقسوور مفعول مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	۸۹
۹	غمش تا در دلم آوا گرفت سرم چون زلف او سودا گرفت	ههزهجا شهش ههنگاوا مهحزووف مفاعيلن مفاعيلن فعولن	۹۱
۱۰	خم زلف تو دارم كفر و دينست ز كارستان او يك شمه اينست	ههزهجا شهش ههنگاوا مهقسوور مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	۱۰۲
۱۱	در دير مغان آمد يارم قدحى در دست مست از مى و ميخوان از نرگس مستش مست	ههزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مفعول مفاعيلن مفعول مفاعيلن	۱۰۶
۱۲	كس نيست كه افتاده آن زلف دوتا نيست در رهگذر كيسست كه دامى ز بلا نيست	ههزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مهكفووف مهقسوور مفعول مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	۱۲۵
۱۳	بى مهر روخت روز مرا نور نماندست وز عمر مرا جز شب ديچور غاندست	ههزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مهكفووف مهقسوور مفعول مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	۱۳۰
۱۴	يارب سببى ساز كه يارم به سلامت باز كنيد و برهاندم از بند ملامت	ههزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مهكفووف مهحزووف مفعول مفاعيلن مفاعيلن فعولن	۱۳۱
۱۵	دل من در هواى روى فرخ بود آشفته همچون موى فرخ	ههزهجا شهش ههنگاوا مهحزووف مفاعيلن مفاعيلن فعولن	۱۳۴

ژ	هـوزان	کَیـش	لاپهره
۱۶	آن کسی که به دست جام دارد سلطان جم مدام دارد	همزدجا شمش ههنگاوا نه‌خره‌ب مه قیووز مه‌حزووف مفعول مفاعیل فعوول	۱۲۸
۱۷	آن یار کز او خانه ما جای پری بود سر تا قدمش چون پری از عیب پری بود	همزدجا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مه‌کفووف مه‌قسوور مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۲۹
۱۸	بتی دارم که گرد گل ز سنبل سایبان دارد بهار عارضش خطلی به خون ارغوان دارد	همزدجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۴۵
۱۹	مسلمانان مرا وقتی دلی بود که با وی گفتمی گر مشکلی بود	همزدجا شمش ههنگاوا مه‌قسوور مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۵۱
۲۰	مرا مهر سیه چشمان ز سر بیرون نخواهد شد قضای آسمانست این و دیگرگون نخواهد شد	همزدجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۵۲
۲۱	کی شعر ترا انگیزد خاطرکه حزین باشد یک نکته در این معنا گفتمیم و همین باشد	همزدجا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مفعول مفاعیل مفعول مفاعیل	۱۶۰
۲۲	عشق تو نهال حیرت آمد وصل تو کمال حیرت آمد	همزدجا شمش ههنگاوا نه‌خره‌ب مه قیووز مه‌حزووف مفعول مفاعیل فعوول	۱۶۶
۲۲	صبا وقت سحر بوئی ز زلف یار می آورد دل شوریده ما را به بو در کار می آورد	همزدجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۶۹
۲۴	سمن بویان غبار غم جو بنشینند بنشانند پری رویان فرار از دل جو بستیزند بستانند	همزدجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۷۲
۲۵	سحر بلبل حکایت با صبا کرد که عشق روی گل با ما چها کرد	همزدجا شمش ههنگاوا مه‌قسوور مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۷۵
۲۶	دمی با غم بسر بردن جهان یکسر نمی‌ارزد به می بفروش دلّق ما کزین بهتر نمی‌ارزد	همزدجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۷۵
۲۷	دیربست که دلدار پیامی نفرستاد ننوشت کلامی و سلامی نفرستاد	همزدجا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مه‌کفووف مه‌قسوور مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۸۲
۲۸	سحر چون خسرو خاور علم بر کوهساران زد بدست مرحمت یارم در امید واران زد	همزدجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۸۹
۲۹	دلم جز مهر مهررویان طریقی بر نمی‌گیرد ز هر در می دهم پندش ولیکن در نمی‌گیرد	همزدجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیل مفاعیل مفاعیل مفاعیل	۱۹۱
۳۰	دل از من برد و روی از من نهان کرد خدا را یا که این بازی توان کرد	همزدجا شمش ههنگاوا مه‌حزووف مفاعیل مفاعیل فعوول	۱۹۲

لایه‌ره	کیتیش	هوزان	ژ
۱۹۷	همزدجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	درخت دوستی بنشان که کام دل به بار آرد نهال دشمن بر کن که رنج بی شمار آرد	۳۱
۲۰۲	همزدجا شمش ههنگاوا نه‌خره‌ب مه قیووز مه‌قسوور مفعول مفاعیلن مفاعیلن	حسن تو همیشه در قرون باد رویت همه ساله لاله گون باد	۳۲
۲۰۷	همزدجا شمش ههنگاوا مه‌قسوور مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	جمالت آفتاب هر نظر باد ز خوی روی خوبت خوبتر باد	۳۳
۲۰۷	همزدجا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مه‌کفووف مه‌حزووف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فحولن	گفتم: که خطا کردی و تدبیر نه این بود گفتا: چه توان کرد که تقدیر چنین بود	۳۴
۲۰۹	همزدجا شمش ههنگاوا نه‌خره‌ب مه قیووز مه‌حزووف مفعول مفاعیلن فحولن	گل بی رخ یار خوش نباشد بی باده بهار خوش نباشد	۳۵
۲۱۰	همزدجا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مه‌کفووف مه‌حزووف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فحولن	بیرانه سرم عشق جوانی به سر افتاد وان راز که در دل بنهفتم به در افتاد	۳۶
۲۳۶	همزدجا شمش ههنگاوا نه‌خره‌ب مه قیووز مه‌حزووف مفعول مفاعیلن فحولن	یارم جو قدح به دست گیرد بازار بتان شکست گیرد	۳۷
۲۳۸	همزدجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	دلا چندم بریزی خون ز دیده شرم دار ئخر تو نیز ای دیده خوابی کن مراد دل بر ئخر	۳۸
۲۴۹	همزدجا شمش ههنگاوا مه‌قسوور مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	الا ای طوطی گویای اسرار میادا خالیت شکر ز متقار	۳۹
۲۳۲	همزدجا شمش ههنگاوا مه‌قسوور مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	شب وصل است و طی شد نامه هجر سلام فیه حتی مطلع الفجر	۴۰
۲۴۷	همزدجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	کنار آب و پای بید و طبع شعر و یاری خوش معاشر دلبری شیرین و ساقی گلعذارای خوش	۴۱
۲۴۷	همزدجا شمش ههنگاوا مه‌قسوور مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	ببرد از من قرار و طاقت و هوش بت سنگین دل سیمین بناگوش	۴۲
۲۴۸	همزدجا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مه‌کفووف مه‌قسوور مفعول مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	شراب تلخ میخوام که مرد افکن بود زورش که تا یک دم بیاسایم ز دنیا و شر و شورش	۴۳
۲۴۹	همزدجا ههشت ههنگاوا نه‌خره‌ب مه‌کفووف مه‌قسوور مفعول مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	باز آی و دلتنگ مرا مونس جان باش وین سوخته را محرم اسرار نهان باش	۴۴
۲۵۶	همزدجا شمش ههنگاوا مه‌حزووف مفاعیلن مفاعیلن فحولن	خوشا شیراز و وضع بی مثالش خداوند! نگهدار از زوالش	۴۵

لایه‌ره	کَیــــــــــــش	هــــــــــــوزان	ژ
۲۶۷	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خرب مه‌کفووف مه‌جزووف مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن	دارای جهان نصرت دین خسرو کامل یحیی بن مظفر ملک عالم عادل	۴۶
۲۷۵	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قسوور مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل	مزن بردل ز نوک غمزه تیرم که پیش چشم بیمارت بمیرم	۴۷
۲۷۶	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌جزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	به تیغم گر کشته دستش وگر تیرم زند منت پذیرم	۴۸
۲۸۱	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	بیا تا گل بر افشانیم می در ساغر اندازیم فلک را سقف بشکافیم و طرح نو دراندازیم	۴۹
۲۸۱	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	مرا عهدیست یا جانان که تا جان در بدن دارم هواداران کویش را چو جان خویشتن دارم	۵۰
۲۸۲	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	به مژگانه سیه کردی هزاران رخنه در دینم بیا کز چشم بیمارت هزاران درد برچینم	۵۱
۲۸۴	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	مرا می بینی و هر دم زیادت می کنی دردم ترا می بینم و میلم زیادت می شود هر دم	۵۲
۲۸۷	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خرب مه‌کفووف مه‌قسوور مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل	ما درس سحر بر سر خمخانه نهادیم محصول دعا در ره جانانه نهادیم	۵۲
۲۹۵	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	گرم از دست برخیزد که با دلدار بنشینم ز جام وصل می نوشم ز باغ خلد گل چینم	۵۴
۳۰۱	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خرب مه‌کفووف مه‌جزووف مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن	گر دست دهد خاک کف پای نگارم بر لوح بصر خط غباری بنگارم	۵۵
۳۰۵	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	صلاح از ما چه میجویی که مستانرا صلا گفتیم به دور نرگس مستت سلامت را دعا گفتیم	۵۶
۳۰۵	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خرب مه‌کفووف مه‌جزووف مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن	گر دست دهد در خم زلفین تو بازم چون گوی چه سرها که به جوگان تو بازم	۵۷
۳۱۰	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌جزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	ز دست کوتاه خود زیر بارم که از بالا بلندان شرمسارم	۵۸
۳۱۷	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قسوور مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل	خدا را کم نشین با خرغه پوشان رخ از زندان بی سامان میوشان	۵۹
۳۱۸	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌جزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	چو گل هر دم بیبویت جامه بر تن کنم چاک از گریبان تا بدامن	۶۰

لایه‌ره	کیتیش	هوزان	ژ
۲۳۸	همزجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	مرا چشمیست خون افشان ز دست آن کمان ابرو جهان پر فتنه خواهد شد از آن چشم و از آن ابرو	۶۱
۲۳۳	همزجا شهش ههنگاوا مهقصور مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	وصال او ز عمر جاودان به خداوندا مرا آن ده که آن به	۶۲
۲۳۹	همزجا شهش ههنگاوا مهحزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	سحرگاهان که مخمور شبانه گرفتم باده با جنگ و چغانه	۶۳
۲۴۱	همزجا ههشت ههنگاوا نه‌خرب مهکفووف مهحزووف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	گفتند خلانق که توی یوسف ثانی چون نیک بدیدم بحقیقت به از آنی	۶۴
۲۴۶	همزجا ههشت ههنگاوا نه‌خرب مهکفووف مهحزووف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	ای دل گر از آن چاه زرخندان بدر آئی هرجا که رود زود پشیمان بدر آئی	۶۵
۲۵۱	همزجا شهش ههنگاوا مهحزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	سلام الله ما کر الیالی و حایت المثانی و المثالی	۶۶
۲۵۲	همزجا شهش ههنگاوا مهحزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	سحرگه رهروی در سرزمینی همی گفت این معما قرینی	۶۷
۲۵۴	همزجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	سحر با یاد می گفتم حدیث آرزومندی خطاب آمدکه واثق شو به الطاف خداوندی	۶۸
۲۵۷	همزجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	ز کوی یار می آید نسیم باد نوروزی ازین باد ار مدد خواهی چراغ دل بر افروزی	۶۹
۳۶۱	همزجا ههشت ههنگاوا نه‌خرب مهکفووف مهحزووف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	آن غالیه خط گر سوی ما نامه نوشتی گردون ورق هستی مادر ننوشتی	۷۰
۳۶۲	همزجا شهش ههنگاوا مهحزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	سلیمی منذ حلت بالعراق الافی من نواها ما الافی	۷۱
۳۶۶	همزجا ههشت ههنگاوا نه‌خرب مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن	ای پادشه خوبان داد از غم تنهائی دل بی تو بجان آمد وهتست که باز آئی	۷۲
۳۷۰	همزجا شهش ههنگاوا مهحزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	سبت سلمی بصد عنتها فوادی و روحی کل یوم لی ینادی	۷۳
۳۷۱	همزجا ههشت ههنگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	هوا خواه توام جانا و میدانم که میدانی که هم نادیده میبینی و هم ننوشته خوانی	۷۴
۳۷۸	همزجا شهش ههنگاوا مهحزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	بتا با ما مورز این کینه داری که حق صحبت دیرینه داری	۷۵

ژ	هــــــــــــــــوزان	کــــــــــــــــش	لاپه‌ره
۷۶	این خرقه که من دارم در رهن شراب اولی وین دفتر بی معنی، غرق می ناب اولی	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن	۲۸۰
۷۷	می خواه گل افشان کن از دهر هرجه میجوئی این گفت سحرگه گل بلبل تو چه می گوئی؟	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن	۲۸۱
۷۸	لبش می بوسم و در می کشم می به آب زندگانی برده‌ام بی	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	۲۸۲
۷۹	الا ای آهوی وحشی کجائی؟ مرا با توست بسیار آشنائی	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	۲۸۶
۸۰	شنا گویم کریمی راکه بی مثل است و بی همتا پس از آن نعت پیغمبر ز جان و دل کنم انشا	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	۲۹۱
۸۱	باز آی که جانم به جہالت نگران است باز آی که دل در غم هجرت به فغان است	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مه‌کفووف مه‌حزووف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	۴۰۹
۸۲	بهاو الحق و الدین طاب متواہ امام سنت و شیخ جماعت	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	۴۱۰
۸۳	روح القدوس آن سروش فرخ از قبه طارم زبر جد	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مه‌قبووز مه‌حزووف مفعول مفاعیلن فعولن	۴۱۲
۸۴	برادر خواجه عادل طاب متواہ پس از پنجاه ونه سال از حیاتش	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف مفاعیلن مفاعیلن فعولن	۴۱۴
۸۵	ز آن حبه خضرا خور کز روی سبک روحی هر کو بخورد یک جو بر سیخ زند سی مرغ	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن	۴۱۴
۸۶	دلا دیدی که آن فرزانه فرزند چه دیدی اندر خم این طاق رنگین	هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قسوور مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	۴۱۶
۸۷	در این ظلمت سرا تا کی به بوی دوست بنشینیم گهی انگشت بر دندان گهی سر بر سر زانو	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	۴۱۶

ژ	هــــــــــــوزان	کــــــــــــــــــــش	لاپه‌ره
۱	سرو چمان من چرا میل چمن نمی کند همدم گل نمی شود یاد سمن نمی کند	رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خیوون مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن	۱۹۲
۲	آن کیست کز روی کرم با من وفاداری کند بر جای بدکاری جو من یکدم نکوکاری کند	رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن	۲۲۵
۳	طالع اگر مدد کند دانش آورم به کف گر بکشم زهی طرب در بکشه زهی شرف	رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خیوون مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن	۲۶۱
۴	دوشینه پنهان میشدم در قصر جانان سنگنگ نرمک نهادم پای را رفتم به ایوان سنگنگ	رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن	۲۶۴
۵	عمریست تا من در طلب هر روزگار می زتم دست شفاعت هر دمی در نیکنامی می زتم	رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن	۲۹۹
۶	فاتحه‌ای جو آمدی بر سر خسته‌ای بخوان لب بگشای که میدهد لعل لبیت به مرده جان	رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خیوون مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن	۳۲۱
۷	تاب بنفشه می دهد طرزهٔ مشک سای تو برده و غنچه می دزد خنده دلگشای تو	رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خیوون مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن	۳۲۹
۸	گلبن عیش میدمد ساقی گالعدار کو؟ باد بهار میوزد باده و خوشگوار کو؟	رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خیوون مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن	۳۳۰
۹	آن گلبن باغ وفا آن سرو بستان صفا خورشید برج ارتضی یعنی علی مرتضی	رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن	۳۹۴
۱۰	دادگرا ترا فلک جرعه کشی پیاله داد دشمن دل سیاه تو غرقه به خون جو لاله داد	رجه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خیوون مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن	۴۱۱

لایه‌ره	کَیــــــــــــش	هــــــــــــوزان	ژ
۸۰	خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن منفاعلن فعلان	می دمد صبح وکله بست سحاب الصیوح الصبوح یا اصحاب	۱
۱۰۷	خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن منفاعلن فعلان	دل سرا پرده محبت اوست دیده آیینه دار طلعت اوست	۲
۱۱۴	خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن منفاعلن فعلان	حال دل یا تو گفتمن هوس است خبر دل شنفتنم هوس است	۳
۲۳۷	خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا نه‌سلمه موسه‌بیغ فاعلاتن منفاعلن فعْ لَانْ	حال خونین دلان که گوید باز وز فلك خون جم که جوید باز	۴
۲۴۲	خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن منفاعلن فعلان	درد عشقی کشیدم که میرس درد هجری چشیده‌ام که میرس	۵
۲۶۷	خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن منفاعلن فعلان	خوش خبر باشی ای نسیم شمال که به ما می رسد زمان وصال	۶
۳۰۷	خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوون مه‌قسوور فاعلاتن منفاعلن فعلان	گرچه ما بتدگان پادشهییم پادشاهان ملک صبحگهییم	۷
۳۸۲	خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا نه‌سلمه موسه‌بیغ فاعلاتن منفاعلن فعْ لَنْ	ای که دایم به خویش مغروری گر ترا عشقی نیست معدوری	۸

لایه‌ره	کَیــــــــــــش	هــــــــــــوزان	ژ
۳۱۹	موته‌قاریبا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌سلمه فعْ لَنْ فعولن فعْ لَنْ فعولن	چندان که گفتمیم غم یا طیبیان درمان نکردند مسکین غریبان	۱
۳۲۴	موته‌قاریبا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌سلمه فعْ لَنْ فعولن فعْ لَنْ فعولن	گر تیغ بارد، در کوی آف ماه گردن نهادیم، الحکم لله	۲
۳۳۶	موته‌قاریبا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌سلمه فعْ لَنْ فعولن فعْ لَنْ فعولن	عیشم مدامست، از لعل دلخواه کارم به کامست، الحمد لله	۳
۳۸۸	موته‌قاریبا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فعولن فعولن فعولن فعل	بیا ساقی آن می که حال آورد کرامت فزایت کمال آورد	۴
۴۰۹	موته‌قاریبا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فعولن فعولن فعولن فعولن	تو نیک و بد خود هم از خود بپرس چرا بایدت دیگری محتسب	۵
۴۵۷	موته‌قاریبا هه‌شت هه‌نگاوا‌اسلام فعولن فعولن فعولن فعولن	سلامی جو بوی خوش آشنائی بر آن مردم دیده روشنائی	۶

لایه‌ره	کَیــــــــــــش	هــــــــــــوزان	ژ
۱۷۹	مونسه‌ریحا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌نحور مفتعلن فاعلات مفتعلن فعْ	روشنی طلعت تو ماه ندارد پیش تو گل رونق گیاه ندارد	۱
۲۰۴	مونسه‌ریحا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌کشووف مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن	حافظ خلوت نشین دوش به میخانه شد از سر پیمان گ شت یا سر پیمانه شد	۲
۲۱۷	مونسه‌ریحا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌نحور مفتعلن فاعلات مفتعلن فعْ	بر سر آتم که گر ز دست بر آید دست به کاری زتم که غصه سر آید	۳

لایه‌ره	کَیــــــــــــش	هــــــــــــوزان	ژ
۲۵۵	سه‌ریعا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌توی مه‌وقووف مفتعلن مفتعلن فاعلان	هاتفی از گوشه میخانه دوش گفت: بیخشد گند می بنوش	۱
۳۵۰	موقته‌زه‌با هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌فتووع فاعلات مفعولن فاعلات مفعولن	وقت را غنیمت دان آنقدر که بتوانی حاصل از حیات ای جان این دم است تا دانی	۲

ژ	کیش	قالبه کیش	ژمارا هورانا	ریژا سمدی
۱	ردمه‌ل	ردمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونی نه‌سلم	۴۸	×۸/۵۷
		ردمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونی مه‌قسوور	۴۱	×۷/۲۲۱
		ردمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونی مه‌حزووف	۲۹	×۵/۱۷۸
		ردمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور	۲۷	×۴/۸۲۱
		ردمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونی نه‌سلم موسه‌به‌غ	۲۷	×۴/۸۲۱
		ردمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف	۱۷	×۲/۰۲۵
		ردمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قسوور	۵	×۰/۸۹۲
		ردمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف	۵	×۰/۸۹۲
		ردمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌شکول	۲	×۰/۵۲۵
				۲۰۲
۲	موجته‌س	موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوونی مه‌قسوور	۳۹	×۶/۹۶۴
		موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوونی نه‌سلم	۲۸	×۶/۷۸۵
		موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوونی نه‌سلم موسه‌به‌غ	۲۸	×۶/۷۸۵
		موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوونی مه‌حزووف	۲۰	×۲/۵۷۱
		موجته‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مخبوون	۴	×۰/۷۱۴
		۱۲۹	×۲۴/۸۲۱	
۳	موزاریع	موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌بی مکمووفی مه‌قسوور	۴۶	×۸/۲۱۴
		موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌بی مکمووفی مه‌حزووف	۳۵	×۶/۶۲۵
		موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب	۲۲	×۲/۹۲۸
			۱۰۴	×۱۸/۲۹۲
۴	هه‌زه‌ج	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم	۳۶	×۴/۶۴۲
		هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف	۱۷	×۲/۰۲۵
		هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌قسوور	۱۱	×۱/۹۶۴
		هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکمووف مه‌حزووف	۱۱	×۱/۹۶۴
		هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مکمووف مه‌قسوور	۱۰	×۱/۷۸۵
		هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌ب	۶	×۱/۰۷۱
		هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مه‌قبووز مه‌حزووف	۵	×۰/۸۹۲
		هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا نه‌خره‌ب مه‌قبووز مه‌قسوور	۱	×۰/۱۷۸
		۸۷	×۱۵/۵۲۷	
۵	ره‌جه‌ز	ره‌جه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خبوون	۶	×۱/۰۷۱
		ره‌جه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم	۴	×۰/۷۱۴
			۱۰	×۱/۷۸۵
۶	خه‌فیفا	خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوونی مه‌قسوور	۶	×۱/۰۷۱
		خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوونی نه‌سلم	۱	×۰/۱۷۸
		خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوونی نه‌سلم موسه‌به‌غ	۱	×۰/۱۷۸

٪۱/۴۲۸	۸			
٪۰/۵۲۵	۳	موتہ قاریبا ہشت ہنگاوا نہ سلہم	موتہ قاریب	۷
٪۰/۱۷۸	۱	موتہ قاریبا ہشت ہنگاوا سالم		
٪۰/۱۷۸	۱	موتہ قاریبا ہشت ہنگاوا مہ جزووف		
٪۰/۱۷۸	۱	موتہ قاریبا ہشت ہنگاوا مہ فسوور		
٪۱/۰۷۱	۶			
٪۰/۲۵۷	۲	مونسہ ریجا ہشت ہنگاوا مہ توی مہنچور	مونسہ ریج	۸
٪۰/۱۷۸	۱	مونسہ ریجا ہشت ہنگاوا مہ توی مہکشووف		
٪۰/۵۲۵	۳			
٪۰/۱۷۸	۱	سہریعا شہش ہنگاوا مہ توی مہوقووف	سہریج	۹
٪۰/۱۷۸	۱			
٪۰/۱۷۸	۱	موتہ زہبا ہشت ہنگاوا مہ توی مہقتوع	موتہ زہب	۱۰
٪۰/۱۷۸	۱			
٪۱۰۰	۵۶۰		سہرجم	

ہہ ر وہکی دیار حافزی شیرازی د دیوانا خودا (۱۰) کیٹین عہروزی (رہمہل،
موجتہس، موزاریع، ہہ زج، رچہز، خہ فیف، موتہ قاریب، مونسہ ریج و موتہ زہب).
بکار ئینایہ کو سہرجمی قالبین بکار ہاتی د دیوانی دا دگہ ہیتہ (۳۸) قالبہ کیٹش.

پشکا سیی

عہرووز د ہوزانا کلاسیا کوردیدا

۱- میژوو و سہرہلانا ہوزانا عہرووزی د ئەدەبی کوردیدا

۲- پیداجوونہک ل کارین عہرووزی د قہکولینین کوردیدا

۳- کیشانہکنا ہوزانا کلاسیا کوردی لدویف سیستہمی عہرووزی

۴- ہہنگاوین عہرووزی د ہوزانا کوردیدا

۵- جوۆ و ریژین کیشین عہرووزی د ہوزانا کوردیدا

۶- مہلای جزیری و بکارئینانا کیشین عہرووزی

أ: میژوو و سەرھەڵدانا ھۆزانا عەرۆزی د ئەدەبى گوردیدا:

د گەلەك ژێدەر و سەرچاویڤ كوردی دا، نافى كورد هاتیه وەكو نەتەوھەيكە دناف. نەتەوھەیین ئیرانیدا و زمانى كوردی ژى لقهكە ژ لقین زمانین كەفنین ئیرانى. كورد ژى وەكو ھەر نەتەوھەيكى، خودان میژوو و ئەدەبیات بوویە. دەمى بەحسى میژوو یا ئەدەبیاتا كوردی دەیتە كرن، گەلەك ژ نقیسەران دەستیكا زمان و ئەدەبیاتا كوردی بو پەرتوكا ئافىستایى دزقپین، بو نموونە (سەدیق بورەكەیی دبیزیت: (یەكەمین پەرتوك كە بە زمانى كوردی نووسراو لە لایەن زەردەشتەوھەيكە كە ناوی ناوێستا و ئەم پەراوێكە، پەراوێكى ئایینی یە، ئەبى بە بناغەى وێژەى كوردی دانرئ-ئایینی زەردەشت ھەر ئەو ئایینەیکە كە لە پيش ئیسلامەتى دا كورد و فارس برۆیان پى ھەبوو و لە سەرى رویشتون))^(۱) كو لدویف ئەفى بۆچوونى وەسا دیار دبیت دەستیكا ئەدەبیاتا كوردی بو چەندین چەرخان بەرى زایینی دزقپیت. (د. مارف خەزەندار) ژى سەبارەت ئەدەبیاتا كوردی دبیزیت: ((ئەدەبى كوردی ئەدەبىكى یەكجار فراوانە، بەلام تا ئیستا كە میژووی راستەقینەى ئەو ئەدەبە نەنووسراوئەو، ئەو ھەولەى بو نووسینەوھى میژووی ئەدەبى كوردی دراوہ تا ئیستا تەنیا بايەخ دان بوو بە بەرھەمى شاعیرە گەورە ناسراوكان))^(۲) كەواتە سەرھتا ئەدەبیاتا كوردی ژى وەكو ھەمى نەتەوھەیین دیتەر بو دەستیكا ھۆزانى دزقپیت، ھەر لەسەر فى بۆچوونى (خەزەندار) دبیزیت: ((ئەدەبى كوردی، وەكو ئەدەبى نەتەوھەكانى تری رۆژھەلاتى ناوھراست بە شیعەر دەسپێكردوو، شیعەر لە پيشەوہ بوو و ھەمیشە لە پەخشان باوتر بوو))^(۳) و ماموستا عەلئەددینی سوجادى ژى سەرھەرای فى چەندى، تايبەتمەندیا زمانى شیعریا ھەر نەتەوھەيكى ب سروشت و ئەو دەفەرا ھۆزانقان تیدا دژیت گرى ددەت و دبیزیت: ((ھونراوہى ھەر زمانىك شتىكى تايبەتى ھەيە لە ھونراوہى زمانى ترانى یە و ھەر زمانە بە پى ناوچەى خوى كەسیەتیهكى ھەيە جيايە لە كەسیەتى زمانىكى تر ئەم كەسیەتیه رووبەرۆوى ھونەرى ئەو زمانە ئەبیتەوہ لە بارەى

(۱) صدیق بورەكەیی(صفی زادە)، میژوی وێژەى كوردی(۱)، چاپ اول، چاپخانە چەر تریز، انتشارات ناجى-بانە كرستان، ۱۳۷۰ھ. ش، ل ۲۶.
(۲) د. مارف خەزەندار، لە بابەت میژوی ئەدەبى كوردی یەوہ، چاپخانەى ((المؤسسە العراقیە للدايە و الطباعە))، بەغدا، ۱۹۸۴، ل ۱۰.
(۳) د. حوسین محمەد عەزیز، سەلیقەى زمانەوانی و گرفتەكانى زمانى كوردی(لیكولینەوہ و رەخنە)، چاپى دووہم، چاپخانەى كارو، سلیمانى، ۲۰۰۵، ل ۲۹۳.

كەسىيەتپەنە - بېجگە لە خودى زمانەگە - ھونراوئەكەى جيا ئەكاتەوہ لە ھونراوئەى زمانىكى تر. .))^(۱) سەرھاتايەكا دروست بو دەستپىكا ھۆزانا كوردى ژى لدەف مېژوو نفيس و رەخنەگرين ئەدەبى ھەتا نھو ھېشتا يەك لا نەبوويە، چونكى ھەر ئىكى بۇچوونەكا تايبەت ھەيە بۇ نموونە (سەدىق بورەكەبى) نافى چەندىن ھۆزانقانان، دئىنيت كو بەرى بابا تاهىرى ھەمەدانى ھۆزان ھەبوويەنە ژ وانا نافى (بالوولى ماھى، سەدەى دووھەم و سى يەمى كوچى يە و ھونراوئەكان ھەمووى دوو بەيتى يە، كە لە پېنج شەش دوو بەيتى زياتر نين. بابە لوپەى لورستانى، ھەندى ھونراو بە زاراوئەى گورانى ماوئەتەوہ، بابە حاتەى لورستانى، بابە نجوومى لورستانى، بابە گەرچەكى ھەورامى و شاخوئەشىنى لورستانى)^(۲). ديارە گەلەك ھۆزان ب دىاليكتا ھەورامى ھاتينە نفيسين؛ لى بشيوئ ريك و پيك نەھاتينە تومار كرن و ھەكۆلينين زانستى لسەر نەھاتينە ئەنجامدان.

ھۆزانا كوردى يا كەفنا نەتەوھى ب كيشا بركەبى (ھيجابى، سيلابى، پەنجەبى) ھاتىە نياسين كو لدەف دىاليكتا گوران (ھەورامى، زەنگەنە) بكار ھاتىە ((ئەو ھەلبەستانەى كە بە شيوەزارى ھەورامى دانراون، كيشى بركەبى يە و بو خوى كيشىكى رەسەنە و بنكەى پيك ھىنانى ئاوازى ھونراوئەى فولكلورى كوردى يە))^(۳) كيشا خومالى ژى دناف ھۆزانا كورديدا چەند جوړ بو ھاتينە دەست نيشانكرن ((سى چەشنە بركە و ھيجا باوہ كە برىتين لە ھەوت بركەبى، ھەشت بركەبى و دە بركەبى، كە باوترىنيان وەزن و كيشى دە بركەبى يەكە تەقريبەن تەواوى تەك بەيتى و تەك بەنديبەكانى شيعرى كوردى، لە زاراوہ جوړبەجوړەكانى كورديدا بە گشتى پى يان دەگوترى گورانى))^(۴) واتە ھەموو ھۆزان و سرود و گورانين فولكلورى لسەر ئەساسى ئەففى جوړە كيشى (خومالى) ھاتينە ريكخستن، لدويقدا كيشا ھەرووزى ھاتىە دناف ھۆزانا كورديدا (د. مارف خەزنەدار) دىژىت: ((ئەتوانين شيعرى كوردى بە سەر دوو بەش

(۱) علاءالدين سجادى، نرخ شناسى، چاپخانەى مەعارف، بەغدا، ۱۹۷۰، ل ۴۶-۴۷.
 (۲) سدىق بورەكەبى (صفى زادە)، مېژوى ويزەى كوردى (۱)، ل ۴۷-۸۵.
 (۳) د. دلشاد ھەلى، بنىاتى ھەلبەست لە ھونراوئەى كورديدا (ليكولينەوھەى كى رەخنەبى بەراوردكارە)، چاپخانەى رەنج، سلیمانى، ۱۹۹۸، ل ۱۳۶.
 (۴) ئىرەج واميق، كيشى شيعرى كوردى پيش ئىسلام، وەرگير: ئەھمەد شەرىفى، گوشارى سرورە، ژمارە ۵، ۱۳۶۹ ھ. ش، ل ۱۳.

دا، دابه‌ش بکه‌ین له رووی کێشه‌وه، شیعری عه‌رووزی، وه شیعری هیجایی خومالی))^(۱) .
یه‌که‌م هۆزانه‌ی کو دیوانه‌کا شیعری هه‌بیت ب زاری گورانی ((دیوانی مه‌لای په‌ریشانه
که له سالی (۱۳۲۵هـ. ش، ۱۹۱۷م) له کرماشان له لایه‌ن (فه‌تخ عه‌لی زیباجویی)یه‌وه چاپ
کراوه))^(۲) گه‌له‌ک نفیسه‌ر و توێژه‌ر بتایه‌به‌تی نه‌وین لایه‌نی زانستی نه‌کادیمی له‌هه‌رحه‌ف
وه‌ردگرن سه‌ره‌له‌دانا عه‌رووزا کوردی بو (چوارینه‌ین بابا تاهیری هه‌مه‌دانی (۹۳۷ –
۱۰۱۰)^(۳) لقه‌له‌م دده‌ن کو نه‌ف چوارینه‌ پتریا وان له‌سه‌ر عه‌رووزی و کێشا هه‌زه‌جا شه‌ش
هه‌نگاوی هاتیه‌ فه‌هاندن. بشیوه‌یه‌کی زانستی و نه‌کادیمی، کوجه‌ی گومان و دوو دلی‌ی
بو په‌خه‌نه‌ گرین هۆزانا عه‌رووزی ناهێل‌یت، ده‌سته‌پێکا عه‌رووزا کوردی له‌سه‌ر ده‌سته‌ی
هۆزانه‌ن (مه‌لای‌ی جزیری) سه‌ر ب دیالیکتا کرمانجیا ژووری دزفه‌یت، کو خودانی
دیوانه‌کا هۆزانییه‌ و هۆزانی‌ی وی هه‌می له‌سه‌ر کێشا عه‌رووزی هاتینه‌ ئافاکرن واته
سه‌ره‌له‌دانا رێبازا عه‌رووزا کوردی له‌سه‌ر ده‌سته‌ی مه‌لای‌ی جزیری هاتیه‌ دناف هۆزانا
کوردیدا، (ئه‌حمه‌د هه‌ردی) بو به‌رسفدانا په‌رسیارا که‌نگی نه‌ف رێبازه‌ (عه‌رووز)
ده‌سته‌پێکریه‌؟ نه‌و کینه‌ نه‌ف رێبازه‌ دامه‌زراندی؟ یان په‌شکداری کری بو گه‌شه‌ پێدانا
وی؟ دی‌ژیت: ((نه‌ف رێبازه‌ ده‌رکه‌فتن لده‌ف نه‌وان پێشه‌نگین زاری کرمانجیا سه‌ری،
هۆزانه‌نانه‌ هه‌ک (جزیری و خانی) نه‌فه‌ لده‌سته‌پێکی و لدویفا، لده‌ف زاری کرمانجیا
نافه‌ند دا (نالی و سالم و هاوڕه‌په‌ین وان) کو نه‌فه‌ ژێ پێشه‌نگین فی رێبازینه‌؛ چونکه
نه‌و یین ئی‌کی بوون کو نه‌ف رێبازا دیارگری گرتیه‌ به‌ر))^(۴) ، که‌واته‌ د سه‌رده‌می
میره‌نشینی (بابان) دا له‌سه‌ره‌تایا چه‌رخ‌ نوزدی د ناوچه‌یا سلیمان‌ی، هۆزانا عه‌رووزی،
له‌سه‌ر ده‌سته‌ی سی هۆزانه‌نانه‌ بناف و ده‌نگ (نالی و سالم و کوردی) کو ب سی کوچکه‌ی
بابان ناسراون هاتیه‌ گه‌شه‌سه‌ندن. عه‌به‌دوره‌زاق بێمار دی‌ژیت: ((سه‌رتاپای شیعری زار
زمانی کرمانجی خواروو له‌ سه‌ده‌ی نوزده‌مینه‌وه‌ به‌ کێشه‌کانی عه‌رووز هونراونه‌ته‌وه‌،
ته‌نانه‌ت له‌ دیوانی شاعیره‌ گه‌وره‌کان دا تاکه‌ هه‌لبه‌سته‌تیک نابین‌ی که‌ له‌ سه‌ر کێشی

(۱) معروف خه‌زنده‌ار، کێش و قافیه‌ له‌ شیعری کوردی دا، ل ۲۹ .
(۲) د. محمه‌د محمه‌د نووری عارف، ته‌ئسیری زمان و نه‌ده‌بی فارسی له‌ سه‌ر نه‌ده‌بی کوردی،
گوفاری کولییی نه‌ده‌بیات، زانستگای به‌غدا، ژماره‌ ۱۸، به‌غدا، ۱۹۷۴، ل ۷۵ .
(۳) عبدالرزاق بێمار، کێش و موسیقای هه‌لبه‌سته‌ی کوردی، ل ۱۷ .
(۴) احمد ه‌ردی، العروض فی الشعر الکردي، الطبعة الاولى، مطبعة وزارة الثقافة، اربيل، ۲۰۰۴،
ص ۳۲ .

برگهیی خومالی داندراڤی))^(۱)، ئەحمەد هەردی د بەردەوامیا ناخفتنا خو دبیژیت: ((پشتی هنگی ئەف رپبازە یا بەردەوام بوو پشتی نالی و هەفالیڤ وی و ئەوانا بەردەوامی دا لسه چەسپاندنا یاسایڤ وان و گەھاندنا عەرۆوی بو یڤڤ پشتی خو کو ئەو ژ (حاجی قادر) ژ (کوئسجەق) و (تالەبانی) ژ (گەرمیان) و (مەحوی) ژ (سلیمانی) و (حەریق) و (ئەدەب) ژ موکریان و ئەفە وی چەندی ناگەهینیت کو هەمی د ئیک ئاست دا بوون، بەلکو هەمیان ئەف رپبازە یا گرتیە بەر))^(۲) کەواتە رپبازا عەرۆزا کوردی بشیوهیهکی زانستی و راستەقینە دناف هۆزانڤ هۆزانڤ چەرخێ پانزدی (جیزی و خانی) ژ قوتابخانا بوتان دەستپیکریە هەتا چەرخێ نوزدی گەهشتیە (نالی و سالم و کوردی) د قوتابخانا بابان و لدویفدا گەهشتیە (حاجی قادر) و هۆزانڤ دیتڤ کوردی، بەردەوامی ب هۆزانا کلاسیکی هاتیە دان، هەر چەندە دەم و جە و دیالیکت د جیاواز بوونە. ئەف رپبازە یا بەردەوام بوو هەتا پشتی شەری دووی جیهانی، هۆزانڤ کورد ئاورەک ل هۆزانا رەسەنا کوردی (خومالی) فەدا و کیشا خومالی شیا جەھ کیشا عەرۆوی بگریتهفە و کیشا عەرۆوی بشیوهیهکی تاک و تەرا دناف بەرھەمڤ هۆزانگانان دا دیار دبیت. لێرەدا چەند پرسیارەک دەڤنە ئاراستە کرن. ئەری ب چ رەنگەکی کیشا عەرۆزا عەرەبی هاتیە دناف هۆزانا کوردی دا؟ ئایا کوردان عەرۆزا عەرەبی بشیوهیهکی دەقاودەق وەرگریە یانژی تیدا دەستکاری هاتیە کرن؟ ئەگەر دەستکاری بیت ب چ جۆرەکی؟ و ئەگەر یان هاتنا کیشڤ عەرۆوی بو ناف هۆزانا کوردی چ بووینە؟

بو بەرسفدانا ئەفان پرسیاران دبیژڤ کو کیشا رەسەنا کوردی، لدویف بەلگەڤڤڤ میژووی هەر کیشا برگهیی بوویە و پشتی هاتنا ئیسلامەتی کیشا عەرۆوی دەست بەسەر هۆزانڤ هۆزانڤ کوردی داگرت، د قوناغەکا میژووی یا دیارکری، کو ژ ئەنجامی بارودوخەکی تایبەت هاتیە دناف هۆزانا کوردیدا. زۆر بەی فەکۆلەر و پەخنەگرڤ ئەدەبی، ئەگەری سەرەکی بو ئیسلامەتی و بەلافبونا ئایینی ئیسلامی د رۆژھەلاتیدا، دادنڤ ((پشتی کورد تیکەلی شارستانیەتا عەرەبیا ئیسلامی بووی و

(۱) عبدالرزاق بیمار، سی کیشی عەرۆز لە هەلبەستی کوردی دا، گوشارا روشنیری نری، ژمارە ۱۱، ۱۹۸۶، ل ۷۸.

(۲) احمد هردی، العروض فی الشعر الکردی، ص ۳۲.

زانستین ئایینی و زمانئ عەرەبی ب گرنگی وەرگرتی، تشتین خومالی پشت گوھ فه هافیتن یانژی ب حالهتهکئ فهرمی نهذزانی؛ ژ بهر هندئ کیشین شیعرا خومالی تهنها دناف خه لکئ ئاساییدا مافه و بو ستران و بهیتان بکاردهینا))^(۱). ژ کاریگه ریا رهوشه نیریا عەرەبی لسه ر ملله تین کو ئیسلامه تی وەرگرتی وهکو فارسان باشتین نمونه یه بو فئ کاریگه ریی ((کاریگه ری عەرەبی بریتیه لهو کاریگه ریا نهی که کردوویه تیه سه ر فارسی له رووی تاکه تاکه و زاراهوی ئایینی و زانستی و فهلسه فی و کیش و قافییه ی شیعر دا، که نهوانهش له ری فارسی یه وه به ئیمه گه یشتووه))^(۲) کهواته هؤزانا کلاسیا کوردی لسه ر کیشا عهرووزا دهستکاری کریا عه رەبی هاتیه فهانندن ئەف دهستکاری کر نهش ژ لایئ عهرووزا فارسیقه هاتیه دناف هؤزانا کوردیدا ((عهرووزا کوردی ژ عهرووزا فارسی هاتیه دانان نهکو یهکسه ر لسه ر عه رەبی هاتیه تیه وەرگرتن ژ بهر هندهک تایبه ته مندیئ زمانی لسه ر زمانئ کوردی و فارسی کو ههردوو دناف گروپی زمانئ هیندوئیرانی دانه، ئانکو زمانئ (ئاری) و زمانئ عه رەبی بو نهژادهکئ دی دزفريت، ئەو ژی زمانئ سامی یه . . .))^(۳). لیره دا پۆئ زمانی، کاریگه ریا خو ههیه کو عهرووزا عه رەبی بشیوئ دهستکاری بهیته دناف هؤزانا کوردیدا؛ ژ بهر نزیکي و سروشت و تایبه ته مندیا هه ر دوو زمانین کوردی و فارسی ب هه ف دووقه، له ورا هؤزانفانین کورد، عهرووزا عه رەبی بشیوهیه کئ نهراسته وخو بکار ئینایه؛ واته کاریگه ریا زمان و نهدهبیاتا فارسی لسه ر هؤزانفانین کلاسیا کوردی ژ کاریگه ریا زمان و نهدهبیاتا عه رەبی و یین بیانی پتر بوویه و د ریزا ئیکیدا دهییت و لدویف بیروبوچوونا زۆربه ی میژوونفیسان ((زمانئ فارسی و کوردی، هاویریشه ن و زۆر وشه و زاراهوی هاوبه شیان ههیه))^(۴) ئەف نزیکیا زمانی دناقبه را کوردی و فارسیدا بوویه ئەگه ری هندئ، رهوشه نیرین کورد پتر بهره ف رهوشه نیریا فارسی بچن و پتر بایهخ ب ئەدهب و رهوشه نیریا فارسی بدهن.

-
- (۱) ئەحمەد قەرەنی، کیشین شیعرا کوردی د ناقبه را بهحرین فهراهیدی و ههسپین جگه ر خوینی دا، گوفا را رمان، ژماره (۸۷، ۸۶)، چاپخانه ی وهزاره تی پهروه رده، ههولیر (دوسیه بی لاپه ره).
(۲) د. ئەمین موتابجی، شاعیرانی کورد و نهدهبیاتی فارس، گوفا ری کوليجی نهدهبیات، ژماره ۱۶، زانستگای بهغدا، چاپخانه ی مهعاریف، ۱۹۷۳، ل. ۵.
(۳) احمد هردی، العروض فی الشعر الکردي، ص ۲۹.
(۴) د. ئەمین موتابجی، شاعیرانی کورد و نهدهبیاتی فارس، گوفا ری کوليجی نهدهبیات، ل. ۶.

ههروهك ناشكرايه د كوردستانیدا، پشتی به لافبوونا ئایینی ئیسلامی، مه ئه بند و جهی خویندن و زانست وهرگرتن، مزگهفت و قوتابخانین ئایینی بووینه و هه می هۆزانفانین کورد زی ههر دقان قوتابخاناندا فییری خویندن و رهوشه نیری بووینه و ((زمان و ئه ده بی فارسی له گه ل قورئان و زانسته دینی یه کان دا له مزگهوت و قوتابخانه دینی یه کانی کوردستان ده خوندرا، ئه ده بی فارسی کاری کردۆته سهر هه موو شاعیره کورده کان))^(۱) ههروه سا خویندنا کومه له دیوانین فارسی لدهف روشنیر و مه لاین کوردستانی زی پۆلی خوی تابه تی هه بوویه بۆ به لافبوونا هۆزانا فارسی دناف روشنیرین کورد دا ((دیوانی شاعیره فارسه کان به تابه تی ئه وانه ی که جگه له وه ی شاعیر بوون، پایه ی ئایینی و پیاو چاکیان هه بووه، له کوردستان دا له لای خونده وارده کان به زۆری مه لاکانمان ناسراو بووه و خوندراوون، جگه له وه ی که هاومه زه به ی و هاوته ریه تی و گه لی شتی تر ده وریان بووه له بۆ باو بوونی شیعر و به ره هه می ئه و جوۆه شاعیرانه . .))^(۲) ئه ف دیارده یه د هۆزانین جزیریدا ده ی ته خویاکرن کو ((ئه ده بی فارسی و به تابه تی شیعره کانی سه عدی و حافزی شیرازی له سه ده ی شانزده هه م له کوردستان دا چه نی باوی هه بوو))^(۳) ههروه سا ژ بهر گرنگیا ئه ده بیاتا فارسی و پایه خدانان روشنیرین کورد ب روشنیریا فارسیقه، ههر وه ک (محهمه د ملا که ریم) دبیریت: ((مه لا و فه قیکانی کوردستان ئه وه نده ی سه رگه رمی (گولستان) و (بوستان) و (عه تتار نامه) و (غه زه لی (حافزی شیرازی) و (خه مسه ی نیزامی) و (شانامه ی فیردوسی) بوون، خه ریکی شیعی (ئیمرو ئه لقه یس) و (زه ییر) و (جه ریر) و (ئه بو ته مام) و (بوخته ری) نه ئه بوون، ئه و سه رده مه خه لکی کوردستان که له نه حوو و سه رف و به لاغه تی زمانی عه ره بیش ئه دوان، له بهر ئه وه بوو که عه ره بی زمانی ئایینی ئیسلامه))^(۴) ئه ف چه نده زی هندئ دگه هینیت کومه لا و خوینده وارین کورد، پشتی قورئانا پیروزگرنگی بزمان وئه ده بیاتا فارسی دایه ژ بۆ فییر بوونا زمان و

(۱) د. محهمه د محهمه د نووری عارف، ته ئسیری زمان و ئه ده بی فارسی له سه ر ئه ده بی کوردی، ۷۵ل.

(۲) د. ئه مین موتاجی، شاعیرانی کورد و ئه ده بیاتی فارس، ۱۳ل.

(۳) د. محهمه د محهمه د نووری عارف، ته ئسیری زمان و ئه ده بی فارسی له سه ر ئه ده بی کوردی، ۷۲ل.

(۴) محهمه دی ملا که ریم، گپرو گرفته کانی لیکولینه وه ی ئه ده بی کلاسیکی و پرۆژه یه کی سه ره تایی بو چار کردنی ئه م گپرو گرفته نه، گو فاری به یان، ژماره ۱۹۷۳، ۱۱، ۳ل.

نھیسینی کو پھرتوکیں فارسی باشترین سەرچاوه بووه بوئی چھندی، کودبیتھ ریخوشکھرهک بو کاریکھریا ئەدھبیاتا فارسی، لسهر ئەدھبیاتا کوردی، چھندی پھیف و زارافین عھرهبی و فارسی ب ریکا ئەدھبی فارسی هاتینه دناف ئەدھبیاتا کوردیدا، بتایبھتی د بواری هۆزانیدا. زور جارن هۆزانفانین کورد شاینه هوستایانه ب هھمان شیوه لاسایی و پیپھوی هۆزانفانین فارس بکھن ژ لایی بکارئینانا هئدھک زارافان، ب تایبھتی د هۆزانیدا بو نمونه هئدھک ژفان هۆزانفانان کاریگھر بوونه ب هۆزانفانین فارس، وهکو (مھلای جزیری ژ (حافزی شیرازی، جامی، رومی و سھعدی)، ئەحمھدی خانی ژ (نیزامی گھنجھوی، مولانا، جامی)، سالم ژ (حافزی شیرازی)، مھولھوی ژ (حافز و جھلالھددینی رومی). (۱) یانژی گھلھک جارن هۆزانفانین کورد، هۆزانین هۆزانفانین فارس دناف هۆزانین خودا، تیھلکیش کرینه یانژی بشیوی چوار خشتھکی یان پینج خشتھکی ئەو نمونه هۆزانھ دناف هۆزانان دا بکارئیناینه بو نمونه (مھلای جزیری، سالم، سھیدی، حھمدی بھگی ساحیبقران. (۲) ، سھرھای ئەفان هھمی کاریگھرا ئەدھبیاتا فارسی لسهر ئەدھبیاتا کوردی، بتایبھتی د هۆزانی دا، نابیت ئەفی چھندی ژبیر بکھین کو ((زور له شاعیرانی دھورھ کون شیعری شاعیرھ فارسھکان کاریان تی کردووه و بووه بھ هوی پیپھوی کردنیان له هھندی شویندا و له هھندیکی تردا بیر و بابھتی شیعرهکھش وھربگرن بھلام بھ سھلیقھی خویان دای برپژن و گیانی کوردی بکھن بھ بھردا)). (۳)

ئھفجا دگھهینه ئەفی ئەجمای، پستی بھلافبوونا نایینی ئیسلامی دناف نھتھوھییپن رۆژھھلاتیدا، زمان و روشنیریا عھرهبی ژی هاتھ دناف ئەوان نھتھوھیاندا و زمانی عھرهبی ژی بووھه زمانی روشنیریا بو نھتھوھییپن مسلمان و پھیف و زارافین عھرهبی ب ریکا زمان و ئەدھبیاتا فارسی هاتھ دناف زمانی کوردیدا. عھرووزا (خھلیل) ژی، بالھک بسھر هۆزانا عھرهبی و هھموو ئەو ناوچھییپن کو ئیسلامھتی گھھشتیی، داکیشا و ئەف عھرووزھ ژی بریکا هۆزانا فارسی بشیوی دھستکاری کری، هاتھ دناف هۆزانا کوردیدا؛ چونکھ هۆزانفانین فارس، عھرووزا عھرهبی وهکو خو و دھقاودھق دناف

(۱) د. ئەمین موتابجی، شاعیرانی کورد و ئەدھبیاتی فارس، ل ۱۵.

(۲) د. محمھد محمھد نووری عارف، تھئسیری زمان و ئەدھبی فارسی له سھر ئەدھبی کوردی، ۷۹ ل.

(۳) د. ئەمین موتابجی، شاعیرانی کورد و ئەدھبیاتی فارس، ل ۱۴.

ھۆزانیڭن خۇدا بىكار نەئىنایىنە بەلكو گورپانكارى ئىخستىيە دىناق عەرووزىدا بېرەنگەكى،
كو دگەل سىروشتى زىمانىي وان بگونجىت ئەف دىاردەيە دىناق خالىن لىخوارىدا دىار
دبىت:

۱- ھىندەك كىش د ھۆزانا عەرەبىدا بېرەنگەكى زۆر ھاتىيە بىكارھاتن وەكو كىشىن
(تەویل، مەدەد، وافر)، ئى د ھۆزانا فارسىدا زۆر كىم ھاتىيە بىكارھاتن. ھەرەوسا د
ھۆزانا كوردى زى دا، ئەف دىاردەيە بەرچاڧ دكەڧىت. ھەرەوسا چەندىن كىشىن دىتر
وەكو (موجتەس، ھەزەج، موزارىع) د ھۆزانا عەرەبىدا كىم ھاتىيە بىكارھاتن؛ ئى د ھۆزانا
فارسى و كوردىدا بېرەنگەكى زۆر ھاتىيە بىكارھاتن واتە پتر ئەو كىش ھاتىنە بىكار ئىنان
كو دگەل تايبەتمەندىا زىمانى وانادا ھاتىيە گونجاندىن، ھىندەك كىش زى دىناق ھەر سى
زىماناندا بىرئىرەكا نىك يەك ھاتنە بىكارئىنان.

۲- كىشىن (پەمەل، ھەزەج، پەجەز، موزارىع، موجتەس) دىناق بازنەيىن
(خەلىل)ىدا، بشىوى شەش ھەنگاويىيە؛ ئى ئەف جۆرە كىشە دىناق فارسى و كوردىدا
ھەشت ھەنگاويىنە.

۳- داھىنانا كىشا روباعى لدەڧ فارسان، لسەر كىشا ھەزەج ھاتىيە ئافكارن و قالىبىن
ئەڧى كىشى بشىوى دوو شەجەران (ئەخرەب و ئەخرەم) ھاتىيە دانان و بىكارئىنانا
شەجەرا ئەخرەب دىناق ھۆزانا كوردىدا بەر چاڧ دكەڧىت.

۴- زىدەكرنا قالىبىن كىشان لدەڧ ھۆزانفانىن فارس، ھەلبەت بۇ زىدەكرنا قالىبىن
كىشان زى، زىحاف و عىللە ھاتىنە زىدەكرن، ھەرچەندە د عەرەبىيى دا (عىللە)
رۇلەكى سەرەكى دگىرپىت بۇ پىكىئىنانا قالىبىن كىشىن عەرووزى؛ ئى د ھۆزانا
فارسىدا (زىحاف) زى وەكو (عىللە) پىكقە دىشىن قالىبىن عەرووزى دروست بىكەن و
زۆر جاران د زىدەرىن عەرووزا فارسىدا، گرنگىيى ب جىاوازىا زىحاف و عىللەيان
ناھىتە دان و بناڧى گورپانكارى (موزاحەف) ھاتىيە نىاسىن، ئەف دىاردەيە د ھۆزانا
كوردى زى دا بەرچاڧ دكەڧىت.

ب: پیداجوونهك ل كارڤن عهرووزی د فهكۆلینین كوردیدا:

فهكۆلین و بهرهمین عهرووزی، وهك زانستهك د ئهدهبیاتا كوردیدا، بابهتهكی گهلهك كهفن نینه؛ لئ ئفیسهر و عهرووززانان ژى ههردهم ههول داینه، بابهت و فهكۆلینین خو لسهر پهړین گوڤار و رۆژنامان یان نامیلکه و پهرتوکیڤن سهربخو دقئ بواریدا بگههینینه دهستئ خوینهر و عهرووز دوستاندا، داکو کیشا عهرووزا كوردی ژى، وهكو هونهړین دیتړین ئهدهبی، بوارهكئ تایبته بخوفه بگریته، نهو ژى دئ ههول دهین، كو بشیوهیهكئ سهړپئ و بلهز، دیارترین فهكۆلین و ژیدهرین زانستا عهرووزئ د هۆزانا کلاسیا كوردیدا كو ههتا نهو هاتینه بهلافكرن دهینه خویا کرن، ژ كهفئترین بهرهمی عهرووزی ب زمانئ كوردی (نوبهارا ئهحمهدهئ خانى) یه، كو ب دهستئ چهندنین كهسانفه هاتیه خرپهكرن و توژانندن^(*). (خانى)، پشته پیسهكیئ، بهحسئ حهفت كیشین عهرووزی د هۆزانا كوردیدا دكهت دگهل هندهك قالبین ئهوا كیشا (۱- كیشا ههزهج (أ) ههزهجا ههشت ههنگاوا مهكمووفا مهحزووف، ب- ههزهجا ههشت ههنگاوا ئهخرهب، ج- ههزهجا ههشت ههنگاوا سالم) ۲- كیشا رهجهز (أ) رهجهزا ههشت ههنگاوا مهتوی مهخبوون ب- رهجهزا ههشت ههنگاوا سالم ج- رهجهزا چوار ههنگاوا موردهفهل) ۳- كیشا رهمهل (أ) رهمهلا ههشت ههنگاوا مهقسوور ب- رهمهلا شهش ههنگاوا مهقسوور) ۴- كیشا موزاریع ئهخرهب ۵- كیشا بهسیت مهتوی ۶- كیشا سهربع مهتوی ۷- كیشا موتهقاریبا مهقسوور). خانى (۱۳) پارچه هۆزان ب فان (۷) كیشان فههانیدییه، واته (ئهحمهدهئ خانى) بتنئ دهستنیشانا (۷) كیشین عهرووزی كریه.

- هۆزانفان (شیخ نوری شیخ صالح)، د سالا (۱۹۲۶)، زنجیره گوتارهك د روژناما (ژیان) دا بهلافكر، لئیر ناف و نیشانی (ادبیات كوردی)^(۱)، بهحسئ چهند كیشین عهرووزی دكهت كو د هۆزانا كوردیدا ههیه وهكو كیشین (رهمهل، ههزهج، موزاریع، موتهقاریب، رهجهز، خهفیف)، ههروهسا نهه قالبین كیشئ ژى ب نموونهفه دایه خویاكرن بیئ كو نافین كیشان دیار بكهت.

(*) دوو ژوان توژانندا كو بدردهست دایه ۱- ئهحمهدهئ خانى، نوبهارا سهیدایئ مهزن ئهحمهدهئ خانى، خرپه كرن و ل دوی چون و توژانندا صادق بهاوالدین نامیدی، چاپا یهكئ، چاپخانهی كوری زانیاری كورد، بهغدا، ۱۹۷۹، و ههروهسا احمد خانى، نوبهارا بچوكان، حقه و علق علیة و قدم له همدی عبدالجید السلفی، الكعبه الاولى، مگبعه الرشید، بغداد، ۱۹۹۰. (۱) د. كامل حسن عزیز البصیر، شیخ نوری شیخ صالح له كۆری لیکولینهوهی و پژهی و رهخنه سازیدا، چاپخانهی كۆری زانیاری عیراق، بهغدا، ۱۹۸۰، ل ۳۳، ۱۰-۴۲.

- د. مهرووف خهزنهدار ل سالا (۱۹۶۲) نامیلکهیەك ل ئەكادیمیای زانستی سوفیهت ل لینینگراد بنافی (كیش و قافیە له شیعری كوردیدا)^(۱) نقیسی و ل بەغدا بەلافكر، كو د نافهروكا ئەفی نامیلکیدا سەبارەت كیشی شیعری كوردی ترازووی كیشانی شیعری و كیشی شیعری زمانین هیند و ئەوروپایی و كیش د ئاقیستا و كیشا هۆزانا عەرەبی (عەرۆزا عەرەبی) نقیسیە و بنه‌ما و بنچینه‌یین عەرۆزی و سەبەب و وەتەد و فاسیلە و زیحاف و (۱۵) كیشین (خەلیل)ی باس دكەت. وەك ((طویل، مدید، بسیط، وافر، كامل، هزج، رجز، رمل، سریع، منسرح، خفیف، مضارع، مقتضب، مجتث و متدارك))^(۲). هەرچەندە زۆریە پەرخنەگران ل سەر ئەفی چەندی رپكەهفتینه كو كیشا (متدارك) ژ داهینانا (خەلیل)ی نییه بەلكو (ئەخفەش)ی ئەف جوۆرە كیشە دیاركریە و كیشا (موتەقاریب) یا (خەلیل)ی دەیتە هژمارتن؛ ئی نافی ئەفی كیشی نەنقیسیە. پاشان بەحسی (زحاف)ی دكەت؛ ئی نافی (عیللە)ی ب چ رەنگەكی نائینیت بو گورپانكاریین هەنگاوان، پاشان دەیتە سەر بەحسكرا كیشا (پەنجە) د هۆزانا كوردیدا.

- عەلانیەددین سەجادی، د سالا (۱۹۶۷) د پەرتوكا (ئەدەبی كوردی ئی كۆلینەو له ئەدەبی كوردیدا)^(۳)، د بابەتی پەییوەندی هونراو و پەخشاند، بەحسی جیاوازی هونراو و پەخشان دكەت و كیشا هۆزانی ب مەرجهكی سەرەكی دادنیت ژ بو جیاوازی هۆزان و پەخشانی، چ كیش یا عەرۆزی بیت یانژی پەنجە، پاشی بەحسی (۱۶) كیشین عەرۆزی عەرەبی دكەت د پەراویژا لاپەرپین (۱۲۹ - ۱۳۰) دا و هەرۆسا هەر سی كیشین (جەدید، قەریب، موتەشاكل) كو تایبەتن ب غەیری عەرەب، پاشان بەحسی (۸) هەنگاوین عەرۆزی دكەت و زارافین دناف دپرا هۆزانا عەرۆزی ددەتە خویاكرن و پاشی دەیتە سەر بەحسكرا (سەبەب و وەتەد و فاسیلە) و جوۆرین هەر سی ژوانا دیاردكەت.

- عەلانیەددین سەجادی د پەرتوكا (نرخ شناسی)^(۴) ل سالا (۱۹۶۹)، پیچەك بەرفرەهتر بەحسی عەرۆزی دكەت دەمی ب ناف و نیشانی (كیش و بەشەكانی لەگەل

(۱) معروف خهزنهدار، كیش و قافیە له شیعری كوردی دا، ئەكادیمیە زانستی سوفیهت له لینینگراد، چاپخانە (الوفاف)، بەغدا، ۱۹۶۲.

(۲) هەمان ژێدەر، ل ۱۹.

(۳) علاءالدین السجادی، ئەدەبی كوردی ئی كۆلینەو له ئەدەبی كوردیدا، چاپخانە مەعارف، بەغدا، ۱۹۷۶، ل ۱۲۹-۱۳۱.

(۴) علاءالدین سجادی، نرخ شناسی، چاپخانە مەعارف، بەغدا، ۱۹۶۹.

سه‌روا) دا، به‌حسی (۱۹) کیشین عه‌رووزی د زمانین عه‌ره‌بی و فارسی و کوردی دا دکه‌ت و پینج کیشین تایبه‌ت ب زمانن عه‌ره‌بی کو هوزان لس‌ه‌ر هاتیه فه‌هاندن دکه‌ت و نه‌و کیشین هه‌فیشک دنا‌فبه‌را هوزانین عه‌ره‌ب و غه‌یری عه‌ره‌ب دده‌ته خویا کرن پاشان به‌حسی هه‌نگاوین عه‌رووزی کو بنا‌فنی (روکن) ناف دبه‌ت

دکه‌ت و به‌حسی پشک و ره‌گه‌زین کیشا عه‌رووزی دکه‌ت، (سوجادی) پیکول کریه کو زارافین عه‌رووزا عه‌ره‌بی فه‌گوه‌یزیه سه‌ر زمانن کوردی بو نمونه (صدر – سینگ، عه‌رووز – داوین، سه‌به‌ب – هو، وه‌تد – سنگ، فاصله – ناوجی. .) ^(۱) ن پیتا (سبب) نابیه‌ه هۆ، به‌لکو د عه‌رووزن دا ب راما‌نا (په‌تک) ده‌یت، هه‌ر چه‌نده هنده‌ک زاراف ب خه‌له‌تی دانا‌پنه؛ ن نه‌ف چه‌نده نیکه‌مین هه‌ولدانه بو گو‌هوپرنا زارافین عه‌ره‌بی بو کوردی. پاشان به‌حسی کیشین عه‌رووزی دکه‌ت و بو سی کیشین (۱- موته‌قاریبی هه‌شت هه‌نگاوی مه‌قسوور ۲- موچه‌سی مه‌خبوونی مه‌قسوور ۳- ره‌مه‌لی مه‌قسوور) نموونین هوزانین عه‌ره‌بی و فارسی و کوردی دئینیت و د په‌راویزا لاپه‌رین (۱۲۰ - ۱۲۶) به‌حسی زیحاف و عیله و جو‌رین وان دکه‌ت.

ل سالا (۱۹۷۱) د گو‌فارا برایه‌تیدا، نه‌حمه‌د هه‌ردی، گو‌تاره‌ک بنا‌ف و نیشانی (کیش له شیعری کوردیدا) ^(۲) به‌حسی دوو جو‌ره کیشا د هوزانا کوردیدا دکه‌ت (خوما‌لی و عه‌رووزی) و جیا‌وا‌زیا هه‌ر دوو کیشان دیار دکه‌ت. بو کیشا عه‌رووزی به‌حسی هه‌شت هه‌نگاوین عه‌رووزی و سه‌به‌ب و وه‌تد و فاسیله و جو‌رین وان و هنده‌ک زارافین تایبه‌ت ب عه‌رووز و کیشین عه‌رووزی و نه‌و کیشین کو د هوزانا کوردیدا زور بکار هاتیه دکه‌ت بتایبه‌تی (۱- کیشا ره‌مه‌ل (ره‌مه‌لی هه‌شت هه‌نگاوی مه‌حزووف) ۲- هه‌زه‌ج (۱- هه‌زه‌جی هه‌شت هه‌نگاوی سالم ب- هه‌زه‌جی شه‌ش هه‌نگاوی مه‌حزووف ج- هه‌زه‌جی هه‌شت هه‌نگاوی نه‌خره‌بی مه‌کفووفی مه‌حزووف د- هه‌زه‌جی هه‌شت هه‌نگاوی نه‌خره‌ب) ۳- کیشا موزاریع (موزاریعا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خره‌بی مه‌کفووفی مه‌حزووف)) ^(۳)، نه‌ف سی کیشه دگه‌ل قاب‌بین وان دگه‌ل نمونه د هوزانا کوردیدا بشی‌وه‌یه‌کی دروست و زانستی دایه خویاکرن.

(۱) ژیده‌ری به‌ری، ل ۱۰۱. (۲) نه‌حمه‌د هه‌ردی، کیش له شیعری کوردیدا، گو‌فارا برایدتی، ژماره ۱۰، به‌غدا، کانونی دوره‌می ۱۹۷۱. (۳) ژیده‌ری به‌ری، ل ۷-۹.

- ره‌نوف شیخ ئوسمان د گو‌فارا برابره‌تیدا ل سالا (۱۹۷۱) لژی‌ر ناف و نیشانی (چهند سه‌رنجیک دهرباره‌ی کیش له شیعری کوردیدا)^(۱) له نووسینی ماموستا نه‌حمه‌د ههردی، هنده‌ک سه‌رنج و تییینی سه‌باره‌ت گو‌تارا ماموستا (ههردی) به‌لافکره، پشتی کو به‌حسی هۆزانا کوردی و عه‌رووزا عه‌ره‌بی دکه‌ت و جیا‌وا‌زیا زمانیا ههر دوو نه‌ته‌وه‌یان دیاردکه‌ت، ژ لایئ فونه‌تیک و بیتین بزواو و نه‌بزواو و نموونین پیدئی ژی دیاردکه‌ت؛ ئی جهئ سه‌رنج راکیش، ئه‌وه کو چهند سه‌رنجیک ژی لسه‌ر گو‌تارا وی ده‌یته ئاراسته کرن ژوانا د لاپه‌ره (۴۱) دا گو‌تیه ((له جیاتی (فاعیلاتن فاعلات ب-ب) نه‌نوسری که ئه‌مه به نه‌نگیکی عه‌رووزی دانه‌نری و پیئ ئه‌وتری (قصر))^(۲).

ئێ ئه‌گه‌ر هه‌نگاوا (فاعلاتن) د کیشا ره‌مه‌ل دا ببیته (فاعلات) دی بیته (مه‌کفووف) نه‌ک (مه‌قسوور) هه‌روه‌سا د لاپه‌ری (۴۲) دا سه‌باره‌ت کیشا (مه‌دید) دبیزیت: ((کیشی (مدید) که هه‌موو تفعیله‌کانی پی‌ک هاتوو ل (متفاعلن ب-ب-))^(۳) کو د راستیدا، کیشا مه‌دید ده‌یت ژ چوار جار دووباره بوونا دوو هه‌نگاوین (فاعلاتن فاعلن) و ئه‌و کیشا کو ژ هه‌نگاوین (تفاعلن) دروست دبیت کیشا (کامل)ه، نه‌ک (مه‌دید).

- عه‌به‌وره‌زاق بی‌مار، گو‌وتاره‌ک د گو‌فارا (روشنبیری نوی)دا، بنا‌ف و نیشانی ((سی کیشی عه‌رووز له هه‌لبه‌ستی کوردیدا))^(۴) به‌لافکره، و تیدا به‌حسی سی کیشین (موزاریع، موته‌قاریب و خه‌فیف) دکه‌ت، کو د هۆزانا کوردی دا هاتینه بکار هاتن ب تایبه‌تی کیشا موزاریع کو د هۆزانا کوردیدا کو‌مه‌کا هۆزانا پی هاتینه فه‌هاندن، ئه‌فجا بو کیشا موزاریع چوار قالب ده‌ست نیشان کرینه ۱- موزاریعی مه‌کفووفی ئه‌خره‌بی مه‌حزوف ۲- موزاریعی هه‌شت تاکیی ئه‌خره‌ب ۳- موزاریعی هه‌شت تاکی مه‌قبوووزی مه‌حزووف ۴- موزاریعی هه‌شت تاکیی مه‌قبوووزی مه‌خبوونی مه‌حزووف) بو کیشا موته‌قاریب ژی سی قالب ده‌ست نیشان کرینه ۱- موته‌قاریبی ته‌واو ۲- موته‌قاریبی

(۱) رووف شیخ ئوسمان، چهند سه‌رنجیک دهرباره‌ی (کیش له شیعری کوردیدا) له نووسینی ماموستا احمد ههردی، گو‌فاری برابره‌تی، ژماره‌ ۱۲، حوزه‌یرانی ۱۹۷۱.

(۲) هه‌مان ژیده‌ر، ل ۴۱.

(۳) رووف شیخ ئوسمان، چهند سه‌رنجیک دهرباره‌ی (کیش له شیعری کوردیدا) له نووسینی ماموستا احمد ههردی، گو‌فاری برابره‌تی، ژماره‌ ۱۲، حوزه‌یرانی ۱۹۷۱، ل ۴۲.

(۴) عبدالرزاق بی‌مار، سی کیشی عه‌رووز له هه‌لبه‌ستی کوردی دا، گو‌فارا روشنیری نوی، ژماره ۱۱۰، ۱۹۸۶.

مهقصور ۳- موهقاریبی مهحزووف) و بو خهفیف ژى یهك قالب دیارگریه. بو ههر کیشهکی و قالبین کیشان ژى نمونین هۆزانی دیار کرینه.

- ئەحمەد هەردی د گوڤارا کارواندا، گووتارهکا رەخنەیی بناڤ و نیشانی (بنه‌په‌تی کیشیکی عه‌رووزی و کیشی دوو هونراوه)^(۱) به‌لافکرینه، لده‌ستیپکا گووتاریدا به‌حسی گووتارا ماموستا (بیماری دکه‌ت، کو د گوڤارا روشنیری دا هاتبوو به‌لافکر و سه‌بارت کیشا موزاریع و ئەو دوو قالبین کیشی کو (بیماری ده‌ست نیشان کر بوو دبئیژیت: ((هەر چه‌نده ماموستا ته‌فعیله‌کانی به شیوه‌یه‌کی راست نووسیه‌وه، به‌لام داخه‌که‌م نه ئەم کیشه (موزاریع)ه و نه زیحافه‌کانی به‌م جوړیه به‌لکو ئەم کیشه (موخته‌سی مه‌خبوونه) که ته‌فعیله‌ی چواره‌می، توشی (حذف) بووه)^(۲) هه‌روه‌سا بو قالبی کیشا (موزاریعا هه‌شت تاکی مه‌قبووزی مه‌حزووف) ژى قالبه کیشه‌کا (موخته‌س) دده‌ته نیاسین نه‌ک (موزاریع) دیسان ئەو نمونه هۆزانا (شوره ژن) کو بو کیشا (خه‌فیف) دانابوو، (هەردی) راسته‌ کر و ب کیشا رهمه‌ل دا خویا کرن کو ب (رهمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوونی مه‌حزووف) دروست دبیت.

- عه‌بدوره‌زاق بیمار ژى د رۆژناما (هاوکاری) دا بناڤ و نیشانی (سه‌رنجه به‌ نرخه‌کانی ماموستا هەردی)^(۳) دان ب ئەوان راستیا دده‌ت ئەوین کو ماموستا (هەردی) سه‌بارت کیشا موزاریع و موخته‌سی بو دهرخستبوو و دهرباره‌ی له یه‌ک نزیکى، هەر دوو کیشین (موخته‌س و موزاریع) دا دبئیژیت: ((نه‌ک هەر ئەم دوو لکه کیشه زۆر لیکه‌وه نزیکن؛ به‌لکو هەر دوو کیشه‌که‌ی (مضارع و مجتث)یش له بنه‌په‌تی عه‌ره‌بی دا هەر له یه‌ک ده‌که‌ن. هەر بویه (زه‌ججاج) گووتویه‌تی: له به‌ر ئەوه ناویان له مضارع ناوه (مضارع - هاوچه‌شن) چونکه له یاره‌ی (قبض) دا له (مجتث) ده‌چیت)^(۴).

(۱) ئەحمەد هەردی، بنه‌په‌تی کیشیکی عه‌رووزی و کیشی دوو هونراوه، گوڤارا کاروان، ژماره‌ ۵۲، چاپخانا (الادیب البغدادیه)، ۱۹۸۷.

(۲) هه‌مان ژێده‌ر، ل ۷.

(۳) عبدالرزاق بیمار، سه‌رنجه به‌ نرخه‌کانی ماموستا هەردی، رۆژناما هاوکاری، ژ (۸۹۰)، ده‌زگای روشنیری و بلاوکردنه‌وه‌ی کوردی، پینج شه‌می ۱۹۸۷/۵/۷.

(۴) هه‌مان ژێده‌ر، ل ۸.

- تیلی ئەمین د گوڤارا روشنبیریدا بنافی^(۱) (کیش د مەم و زینا خانی دا) پشتی کو بشیوهیهکی کورت بەحسی ئەدەبی کلاسیکی دکەت، یەکسەر دەیتە لسەر کیشا خومالی و بەرهمی خانی (مەم و زین) ئی ب کیشەکا پەنجەیی یا (۱۰) برگەیی ژ دوو هەنگاوین (۵+۵) برگەیی ل قەلەم دەت و گلەمەندیا خو بو چەند نقیسکارەکان دادپڕیت کو ئەف بەرهمە ب کیشا عەرۆزی داناینە و بو سەپاندنا بوچوونا خو ژ، هۆزانا جاهلی دکەتە بەلگە و دبیزیت: ((ناشکرایە دەمی (امرؤ القیس و زهیر بن ابی سلمی و عنترە) هی پیش ئیسلامی شعر د دەینان چ ژ کیشا عەرۆزی نەدزانی، دگەل هندئ ژ ئەف کیشە ریککەفن دگەل شیعریت وان، ئەفجا ئەگەر دەریایەکا عەرۆزی دگەل شعرەکا کوردی یا خومالی ریککەفت، هندئ ناگەهینیت کو ئەف شیعەرە لدوی کیشیت عەرۆزی یا هاتیە فەهانندن))^(۲)، کەواتە (مەم و زینا خانی) کیشەکا پەنجەیی یە (خومالی) و دگەل کیشەکا عەرۆزی ژ ریککەفتییە و لدویف بوچوونا خو ژ چەندین و چەند نمونە هۆزانا (مەم و زین) ئی دئینیت، ئەفە ژ بو سەلماندا بوچوونا خو، کو هۆزان لسەر ئەساسی کیشا خومالیا (۱۰) برگەیی هاتیە ئافاکرن، دیارە ئەفە ژ بوچوونەکا نە یا دروستە و (مەم و زین) خانی ب کیشا هەزەجا شەش تەفعیلا ئەخرەبا مەقبووژا مەحزووف یان مەقسوور هاتیە فەهانندن.

- عەبدورەزاق بیمار د گوڤارا روشنبیری نوئی بنافی و نیشانی (عەرۆز لە هەلبەستی کوردی دا)^(۳) لسەر بابەتی عەرۆزی دناخفیت و چەندین بەرهمەمان دیاردکەت، سەبارەت کیشانەکرنا عەرۆزی بریکا برگەیی و برگە د زمانئ کوردیدا د هەشت هەنگاوین عەرۆزی ب ریکا برگان دیاردکەت و د ئەنجامئ فەکولینا خودا، ب پیچەوانەیی بوچوونا (تیلی ئەمین) راوەستایە و دیار دکەت، (مەم و زینا خانی) لسەر ئەساسئ کیشا عەرۆزی (کیشا هەزەجا شەش هەنگاوا ئەخرەبی مەقبووژی مەحزووف) هاتیە فەهانندن نەک کیشا خومالی و هەرۆسا ئامازە ب نوبهارا خانی دەت، کو ئەف جوۆرە کیشە د نوبهاریدا نەهاتیە بکارئینان و لدویفدا دبیزیت: ((لە

(۱) تیلی ئەمین، کیش د مەم و زینا خانی دا، گوڤارا روشنبیری نوی، ژمارە (۱۰۹)، بەغدا، ۱۹۸۶.

(۲) هەمان ژێدەر، ل ۱۴۲.

(۳) عبدالرزاق بیمار، عەرۆز لە هەلبەستی کوردی دا، گوڤاری روشنبیری نوی، ژمارە ۱۱۳، دەزگای روشنبیری و بلاوکردنەوی کوردی، ۱۹۸۷.

توانا دا ههیه ههلبهستهکانی مەم و زین به پهنجه یان برگه بژمیڕین، بهلی ئەمه راسته، نهك هەر ئەم كێشه، ههموو كێشهکانی تری عهرووزیش له توانا دا دهبی به پهنجهیان بژمیڕین))^(۱).

- عهلی فتاح دزهیی د گوڤارا کارواندا بناڤ و نیشانی ((بابهتی ناوهروك و فورمی مەم و زین))^(۲) پستی دیارکرنا نافهروکا (مەم و زین)، لسه رۆخسار و کیشا بکارهاتی د (مەم و زین)یدا دناخفیت، کو لسه کیشا ههزهج هاتیه ئافاکرن و سهبارهت ئه و قالبه کیشا بکارهاتی د (مەم و زین)یدا دبیزیت: ((شاعیرانی عهره ب ههزگیز ئەم کیشهیان به کار نههیناوهو، شاعیرانی فارس، ئەم کیشه تازهیان له کیشهکهی ئەسلی داهیناوه (نظامی گنجوی) و داستانی (لیلی و مجنون)ی لسه هوناندوتهوه))^(۳).

- نزار سایر د گوڤارا کارواندا، گووتارهك بناڤی ((گهشت لهگهله دوو کیشی عهرووز دا به ناو گولزاری شیعری کوردا))^(۴) به لافکریه، تیدا بهحسی دوو کیشین عهرووزی دکهت، کو د هۆزانا کوردی دا برهنهگهکی بهرفرهه و فراوان هاتیه بکارئینان و بو هه کیشهکی زی چهند قالبان دهست نیشان دکهت دگهله نمونین هۆزانی بو هه جوړه قالبهکی، کیشی زی (په مهله و ههزهج)ن بو کیشا په مهله سی قالبین (۱- په مهله ههشت ههنگاوی مه حزووف ۲- په مهله شهش ههنگاوی مه حزووف ۳- په مهله ههشت ههنگاوی مه خبوونی مه حزووف) دیاردکته و بو کیشا ههزهج زی چوار قالبان دیار دکهت (۱- ههزهجی ههشت ههنگاوی سالم ۲- ههزهجی شهش ههنگاوی مه حزووف ۳- ههزهجی ههشت ههنگاوی نهخرهه ۴- ههزهجی ههشت ههنگاوی نهخرهه).

- د. ئیحسان فوناد، د گوڤارا (کوليجی ئەدهبیات زانستگای بهغدا)دا، گووتارهکا زانستی بناڤی ((دوو کیشی عهرووزی له شیعری کوردی تازه دا))^(۵) به لافکریه، کو د بابتهتی خو دا سالین (۱۹۳۰ - ۱۹۴۵) ب سالین جودا کرنا کیشین عهرووزی ژکیشا خومالی دادنیته؛ لی سهره پای فی چهندی کو هۆزانفانان دهست ژ کیشا عهرووزی بهردایه و

(۱) ژێدهری بهری، ل ۱۶۸.

(۲) علی فتاح دزهیی، بابتهتی ناوهروك و فورمی مەم و زین، گوڤاری کاروان، ژماره ۵۲، بهغدا، ۱۹۸۷.

(۳) هه مان ژێدهر، ل ۲۰.

(۴) نزار سایر، گهشت لهگهله دوو کیشی عهرووز دا به ناو گولزاری شیعری کوردیدا، گوڤاری کاروان، ژماره (۷۵)، بهغدا، ۱۹۸۹.

(۵) د. ئیحسان فوناد، دوو کیشی عهرووزی له شیعری کوردی تازه دا، گوڤاری کوليجی ئەدهبیات، زانستگای بهغدا، ژماره ۱۱۶، ۱۹۷۳.

بەرەف كېشا خومالی رېككەفتىنە؛ ئى نافی چەند ھۆزانقانان دىنىت، كو پىشتى (پىرە مېرد و گوران)ى، دناف بەرھەمىن واندا دوو كېشىن (پەمەل و ھەزەج) ديارن ژ وان ھۆزانقانان ژى (ھەردى، دلدار و ديلان)ن، كو نمونىن ھۆزانى بۇ قان دوو كېشان بۇ كېشا ھەزەج قالىبى (ھەزەجى ھەشت ھەنگاوى سالم) و بۇ كېشا پەمەل ژى قالىبى (پەمەل ھەشت ھەنگاوى مەرزووف) دناف ھۆزانىن ھۆزانقاناندا ددەتە خوياكرن.

- د. وريا عومەر ئەمىن د گوفارا (روشنبىرى نوى) دا، گوتارەك بناف و نىشانى ((شەپولەكانى شىعەرى كوردى))^(۱) بەلافكرىە، د نافعپوكا بابەتتى وى دا سى جۆرە كېش د ھۆزانا كوردىدا ديار كرىنە (كېشى عەرووزى، كېشى خومالی، كېشى شىعەرى ئازاد)^(۲) كو ھەر ئىك لدويف بارودوخەكى مېژوويى تايبەت سەر ھەلدابە و بابەتتى خۇ تەرخان دكەت بۇ كېشا عەرووز و كېشا خومالیا كوردى. بەحسى پېكھاتا دپرا ھۆزانى و زارافىن گرېداىى ب دېرئەفە دكەت و ھەشت ھەنگاوين عەرووزى و (۱۶) كېشىن عەرووزى بشىوئ خىشە ديار دكەت؛ ئى ھەر (۱۶) كېش دگەل شىوئ بكارئىنانا وان د ھۆزانىدا خويا كرىە، نە بشىوئ بكارئىنانا ھەنگاوين عەرووزى د بازنەيان دا، پاشى ژى زىحاف و عىللەپىن ھەنگاوان دناف خىشەپەكى دا ديار كرىنە، چوار كېشىن (پەمەل، ھەزەج، موزارىع، سەرىع) ژ لايى بكارئىنانى فە درېزىن دەستپېكىدا دانابە بۇ ھۆزانا كوردى و بۇ ھەر كېشەكى ژى نمونەكا ھۆزانى دياركرىە، پاشان بەحسى كېشا خومالی د ھۆزانا كوردىدا دكەت.

- عەبدوللا تاھىر عومەر، بابەتەكى پەخنەپى بناف و نىشانى ((بنەماكانى ھونەرى بە پىنج كردن(تخمىسى) ھەلبەست))^(۳) د گوفارا كارواندا بەلافكرىە و د نافعپوكا گووتارىدا بەحسى كېشى د ھۆزانا كوردىدا دكەت و سەبارەت ھەر دوو كېشىن (ھەزەج و پەمەل)ى دېزىت: ((شتىكى گران نىە كو شاعىرى سەردەم فېرى كېشى (ھەزەج) و (پەمەل) بىت))^(۴).

(۱) وريا عمر امين، شەپولەكانى شىعەرى كوردى، گوڧارى روشنبىرى نوى، ژمارە ۱۲۶، دەزگای روشنبىرى بلاو كوردنەوى كوردى، بەغدا، ۱۹۹۰.

(۲) ھەمان ژىدەر، ل ۴۷

(۳) عبدالله طاهر عمر، بنەماكانى ھونەرى بە پىنج كردن(تخمىسى)ى ھەلبەست، گوڧارى كاروان، ژمارە ۶۸، چاپخانەى دار الحریه، بەغدا، ۱۹۸۸.

(۴) ھەمان ژىدەر، ل ۱۴.

- پیدئى دكەت لىرەدا باسى گووتارەكا (عەبدوللا تاهىر پشەدرى) ژى بەيتە كرن بناڧى ((سەرەتايەك دەربارەى كىش لە ھەلبەستى كوردى دا))^(۱) ئەوا كو د گوڧارا (سروە) دا ھاتىە بەلاڧ كرن كو (عەبدوللا تاهىر) لسەر بابەتئى عەرروز و كىشا خومالى ئاخفتىە، سەبارەت كىشا عەرروز ژى دوو كىشىن (ھەزەج و رەمەل) بو نمونە وەر دگريت بو كىشا ھەزەج دوو قالبان ديار دكەت (۱- ھەزەجى تەواو) مەبەست ھەشت ھەنگاوى تەواو (۲- ھەزەجى مەجزو يان ھەزەجى كورت) و بو كىشا رەمەل ژى دوو قالبين (۱- رەمەل تەواو ۲- رەمەل مەجزو) ب نمونەفە ديار دكەت ئى زور كىم و كورتى دناڧ بابەتيدا ديارە، ئەو ژى بو ھەزەجا مەجزو نمونەكا ھۆزانيا (مفاعيلن مفاعيلن فعولن) دئينيت، كو ئەڧ قالبە ب ھەزەجا شەش ھەنگاوا مەجزووف ناسراو نەكو مەجزو. ديسان بو كىشا رەمەل ژى دىيئيت: ((رەمەل تەواو بريتى يە لە (۳×فاعلاتن+فاعلن)^(۲)؛ ئ ئەڧ جوړە قالبە بو نمونە ھۆزانا وى رەمەل ھەشت ھەنگاوى مەجزووف ديار دكەت نە تەواو، ھەروەسا بو رەمەل مەجزووش لدويڧ نمونە ھۆزانا كىشى، رەمەلا شەش ھەنگاوا مەجزووفە نە مەجزو.

سەبارەت بابەتەكى عەررووزى ژى كو بشپوۋەيەكى زانستى و پوختە لسەر بابەتئى عەررووزئى بناڧ و نيشانئى (زانستى عەرروز)^(۳) يا ھۆزانڧان (كامەران موكرى) ل سالا (۲۰۰۶) دا برىكا (حەسەن جاف) بو گوڧارا رامان ھاتىە بەلاڧكرن و سرنج و تيبينى يين بابەتئى ژى وەك پەراويز بەدەستئى (د. محمد بكر) ھاتىە خواري. كو د دوو ژمارين (۱۱۴، ۱۱۳) ھاتىە بەلاڧكرن كو سەبارەت زانستئى عەرروز و پىكھاتا دىرا ھۆزانئى، ھەنگاوين عەررووزى و برگەكرن و تەفعيلە دانان و (۱۶) كىشىن عەررووزى دگەل نمونين ھۆزانا عەرەبى و پىناسا سەروا و سەروايا ھۆزانا كوردى ھەتا دگەھيتە كىشا عەررووزى د ھۆزانا كورديدا و چەند نمونين ھۆزانى لسەر كىشا (ھەزەج و رەمەل) دايە خويا كرن پاشى دەيتە سەر بەحسكنا كىشا خوماليا كوردى. گەلەك باس و فەكولنين ديتر ژى ھەنە لسەر (عەرروز) و زانستئى عەررووزى، كو پیدئى ناكەت نافيئ

(۱) عەبدوللا تاهىر عومەر پشەدرى، سەرەتايەك دەربارەى كىش لە ھەلبەستى كوردى دا((۲))، گوڧارى سروە، ژمارە ۳۹، ئىتتىشاراتى سەلاھەددىنى ئەيووبى، تاران، ۱۳۶۸ھ. ش.
 (۲) ھەمان ژىدەر، ل ۲۱.
 (۳) كامەران موكرى، زانستى عەرروز، گوڧارا رامان، ژمارين ۱۱۴، ۱۱۳، ھەولير، ۲۰۰۶/۱۱/۵-۲۰۰۶/۱۱/۵.

ئەوان ھەمیان دیار بکەین؛ ئی ھەرۆک ھاتە دیارکرن کە گرنگیەکا پتر ھەبوو ھەرچەند چەندین بەرھەمێن دیتەر ژێ ھەبوونە کو گرنگیا تایبەت بخۆ ھەبوویە؛ ئی ئەو بابەت دەست مە نەکەفتینە. نھو ژێ نافیئ ھندەک پەرتوک ونامین ئەکادیمی لاسەر بابەتی عەرۆزی دئی دەینە خویا کرن، کو ئەوژی ئەف نمونین لخوازینە:

۱- پەرتوکا ((کیش و موسیقای ھەلبەستی کوردی))^(۱) یا (عەبدورەزاق بیمازی، کو دەیتە ھژمارتن ب ئیکەمین پەرتوکا سەربخۆ لاسەر زانستی عەرۆزی، کو بشیوہیەکی زانستی د چەند گووتارەکا دا فەکولین لاسەر عەرۆزا کوردی کریە. نفیسەر د پێشەکیا پەرتوکا خودا نامازە بقی چەندی دەت کو ئەف بەرھەمە ژ چەند ووتارەکین وی دگوفارا روشەنبیری نوی و باسین دیتین عەرۆزی پیکھاتیە. و تیدا بەحسی جوړین کیشین جیھانی و عەرۆز دھۆزانا کوردی و ھەمی بابەتین عەرۆزی (بەرگە، ھەنگاو، زیحاف و عیللە و کیش و بازنەیین عەرۆزی) داینە خویا کرن.

۲- ناما ماجیستر (د. مەحەمەد بەکر مەحەمەد) لژیر ناف و نیشانی (کیش و ریتمی شیعی فولکلوری کوردی)^(۲) ئەف نامەییە د بنچینەدا ھەرۆک دناف و نیشانیدا دیارە، لدور بنیاتین ریتمین ھۆزانا فولکلوریا کوردی ھاتیە نفیسین؛ ئی فەکولەر د چەند جھاندا بەحسی (عەرۆز) و کیشین عەرۆزی د ھۆزانا کلاسیا کوردیدا کریە، بشی پەنگی خوارئ:

۱- سنورئ نیوان عەرۆز و کیشی خومالی د پاشکویا ژمارە (۲) دا:

ب- کیشە عەرۆزییەکانی شیعی کلاسیکی کوردی، د پاشکویا ژمارە (۲) دا کو تیدا بو جارا ئیکی د پەخنا کوردیدا، سەرژمیریەک بو جوړ و پڑین کیشین عەرۆزیین بکارھاتی د ھۆزانا کلاسیا کوردیدا ھاتیە کرن. فەکولەر د خشتا ژمارە (۱) دا، (۱۰) کیشین عەرۆزی و پڑا بکارئینانا وان دیارکریە ود خشتین ژمارە (۲-۱) دا، قابیین ھەر کیشەکی دیارکریە. ھەژی گۆتئییە، کو ئەف ئەژمارە لاسەر دیوانین (۲۳) ھۆزانقانی کلاسیین کورد ھاتیە ئەنجامدان کو بریتینە ژ دیوانین (جزیری، پەرتوی

(۱) عبدالرزاق بیمازی، کیش و موسیقای ھەلبەستی کوردی، چاپی یەکەم، چاپخانە (دار الحریە)، بەغداد، ۱۹۹۲.

(۲) محمد بکر محمد، کیش و ریتمی شیعی فولکلوری کوردی، نامەییەکە وەکو بەشیک لہ پیوستیەکانی پلہی ماجیستر لہ ئەدەبی کوردی دا، پشکەشی کولژی ئادابی زانکوی سەلاحەددین کردووە، ۱۹۹۰.

هه‌کاری، نالی، سالم، کوردی، مه‌حوی، شیخ رەزا، بیخود، وه‌فایی، ناری، ئەدیب، ئەدەب، صافی، حاجی قادر، زیوهر، حەمدی، تاهیر بەگ، ئەحمەد موختار بەگ، صەدیق، قانێع، عەبدو‌للا بەگی میسباح دیوان، عەلی عارف ئاغا وکەمالی). و هەمی نموونین کیش و قالبین کیشا لسه‌ر ئەوان دیوانان هاتینه دیارکرن و هه‌روه‌ک فه‌کوله‌ر ئامازه‌ پیدده‌ت، کو ئەف به‌رهمه‌ د به‌رتوکخانا (د. مارف خه‌زنه‌دار) دا هاتینه پاراستن؛ ئی تا نه‌و نه‌هاتینه به‌لافکرن. ئەف ماسته‌رنامه‌ لسا (۲۰۰۴) ب هه‌مان ناف و نیشان ل ده‌زگه‌هی (ناراس) هاتیه به‌لافکرن، دیسان فه‌کوله‌ری، خشتین ئەژمار و نموونین پراکتیکی د گو‌فارا فه‌ژین ه‌ژمارا (۱۱) لسا (۱۹۹۸) دا به‌لافکریه.

۳- په‌رتوکا (به‌دیع و عه‌رووزی نامی)^(۱) یا (مه‌لا عه‌بدو‌لکه‌ریمی موده‌رس)، کو په‌رتوک بیکه‌تیه ژ دوو پشکان، پشکا ئیکی تایبه‌ته ب هونه‌ری (به‌دیع) و پشکا دووی ژی تایبه‌ته ب عه‌رووزی فه. دفی پشکیدا به‌حسی ه‌وزانا عه‌ره‌بی و نافین (۱۶) کیشین عه‌رووزی و حه‌فت هه‌نگاوین عه‌رووزی و پیتین بزوی و نه‌بزوی و سه‌به‌ب و وه‌ته‌د و فاسیله ده‌یته کرن هه‌ژی یه‌ بیژین ئەف چه‌نده هه‌می به‌رنگی ه‌وزان هاتیه نفیسین، بتنی زیحاف و عیلله ب په‌خشانی نفیسبه و هه‌ر (۱۶) کیشین عه‌رووزی و هه‌نگاو و عه‌رووز و زه‌ربین وان به‌رنگی ه‌وزانا (۱۰) به‌رگه‌یی دگه‌ل نمونه‌ک لدوماهیکا هه‌ر جو‌ره کیشه‌کیدا دیارکریه.

۴- ناما ماجیسترا (د. عه‌زیز گه‌ردی) بنا‌ف و نیشانی ((کیشی شیعی کلاسیکی کوردی و به‌راورد کردنی له‌گه‌ل عه‌رووزی عه‌ره‌بی و کیشی شیعی فارسی))^(۲) کو ژیده‌ره‌کی سه‌ره‌کیه بو‌ زانستی عه‌رووزی و دیارکرن کیشین عه‌رووزا عه‌ره‌بی و فارسی و کوردی، بتایبه‌تی لسه‌ر عه‌رووزا کوردی بابه‌ته‌کی زه‌نگین و به‌ره‌ره‌ ئاراسته‌ کریه ئەف نامه‌یه بیکه‌تیه ژ (۶) پشکان: د پشکا ئیکیدا بشیوه‌یه‌کی گشتی لسه‌ر ئەو به‌حس و بابه‌تین د ئەده‌بیاتا کوردی دا هاتینه ئەنجامدان، هه‌لسه‌نگاندنه‌ک ئەنجامدایه و پشکا دووی لسه‌ر کیش و ریتم و کیشا نه‌ته‌وايه‌تی و به‌مایین کیشین

(۱) مه‌لا عبدالکریمی مدرس، به‌دیع و عه‌رووزی نامی، چاپخانه‌ی (دار الجاحظ)، به‌гда، ۱۹۹۱.
 (۲) عه‌زیز عه‌بدو‌للا گه‌ردی، کیشی شیعی کلاسیکی کوردی و به‌راورد کردنی له‌گه‌ل عه‌رووزی عه‌ره‌بی و کیشی شیعی فارسیدا، نامه‌یه‌که پشکه‌شی کولێژی ئادابی زانکوی سه‌لاح‌ددینی کردوه، به‌شیکه له‌ پیوستیه‌کانی پله‌ی ماجیست له‌ نه‌ده‌بی به‌راورد کاریدا، ۱۹۹۴.

جیهانی ئاخفتیه، د پشکا سئ یی دا زانستی عەرووزی بڕهنگهکی بەرفرەه هەمی بنه‌مایین عەرووزی (دانەرئ عەرووز، پیتا بزوین و نەبزوین، بنچینه‌یین عەرووزی، کیش، بازنه، زیحاف و عیلله) دایه خویاکرن و د پشکا چوارئ دا بەحسئ (٩) کیشین عەرووزیین بکارهاتی د هۆزانا کلاسیا کوردی دا دکەت هەر ژ بەلافتین کیش هەتا ریژا کیم بکارهاتی ژ کیشان، هەر نەه کیش ئی بریتینه ژ (هەزهج، رەجهز، رەمەل، سەریع، خەفیف، موزاریع، موجتەس، موتەقاریب، بەسیت) و لدویفدا بەحسئ هەر (٧) کیشین دیتین کیم بکارهاتی د هۆزانا کوردیدا دکەت، پشکا پینجئ ئی یا تەرخانکری یه بو هندهک لایه‌نین دیتین عەرووزی د هۆزانا کلاسیا کوردیدا وهک (تیکەل کرنا کیشین؛ موستەزاد، موەششەح، چوارین و چۆرین وئ)، پشکا شەشی ئی بەراوردیه‌کا کیشین عەرووزی یه دنایه‌هرا، کیشا هۆزانا کلاسیا کوردی دگەل عەرووزا عەرەبی و کیشا هۆزانا فارسی کو ب تیرۆتەسەلی لەسەر هۆزانا عەرەبی و فارسی و کوردی ئاخفتیه و د دوماهیکی دا ئی بەراوردەک دنایه‌هرا کیشین عەرووزا کوردی دگەل عەرەبی و فارسی دا ئەنجام دایه دگەل نمونین هۆزانی بو هەر سئ چۆره زمانان، ئەف نامیه لاسا (١٩٩٩) وهکو پەرتوکوک ل چاپخانا (وهزارەتی روشەنبیری) یا هەولێر هاتیە بەلافتکرن.

٥- پەرتوکا (د. عەزیز گەردی) بناف و نیشانی ((رابەری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی))^(١) کو بەردەوامیا بەرهەمی بەرئ دەیتە هژمارتن، کیشین عەرووزی و قالبین وان بڕهنگهکی بەرفرەهتر دیارکریه ئەو ئی ژبەر شرۆفەکرنا هەشتئ و دوو (٨٢) دیوانین هۆزانفانین کلاسیا کوردی و دەرختنا کیشین بکارهاتی و قالبین وان دەرەر دیوانه‌کیدا دایه خویاکرن کو پشتی دیارکرنا (١٢) کیش و (٩٢) قالبین کیشی د هۆزانا کوردیدا، لدوماهیکی خشتین دیارکری بو وئ چەندی هاتیە تەرخانکرن دگەل ریژا بکارئینانا هەر چۆره کیشەکی و قالبین کیشان.

٦- پەرتوکا (العروض فی الشعر الکوردی)^(٢) یا ئەحمەد هەردی کو لاسا (٢٠٠٤) ئی درکەفتیه. ئەف پەرتوکە بزمانئ عەرەبی هاتیە نفیسین، د پشکا ئیکیدا بەحسئ زانستی عەرووزی دهۆزانا عەرەبیدا دکەت و هەمی پشکین عەرووزا عەرەبی دیاردکەت

(١) عەزیز گەردی، رابەری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی (لیکولینه‌وی ئەدهبی)، چاپخانی دیکان، دەزگای چاپ و بلاوکردنه‌وی موکریان، سلیمانی، ٢٠٠٣.
(٢) احمد هردی، العروض فی الشعر الکوردی، المطبعة الاولى، مطبعة وزارة الثقافة، اربيل، ٢٠٠٤.

و پشكا دووی ژ پهرتوكی یا هاتیه تهرخانکرن بۆ بازنه‌پین عهرووزی د هۆزانا کوردیدا، کو نهه بازنه‌یان دیاردکهت دگهل بازنه‌کا روباعی، دپشکا سیپیدا به‌حسی کیشین عهرووزی دکهت، نهوین کو دهۆزانا کلاسیا کوردیدا هاتیه بکارئینان دگهل نموونین هۆزانین کوردی و دپشکا چوارئ دا به‌حسی بنه‌مایین برگه‌کرن وجوازاتین هۆزانئ دهۆزانا کوردیدا هاتیه به‌حسکرن.

۷- پهرتوکا ((عهرووزی کوردی))^(۱) یا (نووری فارس همه‌خان) ل سالا (۲۰۰۴) هاته‌به‌لافکرن، کو تیدا گرنگی و بایه‌خدان بقی زانستی دیارکریه و پهرتوک یا تزی یه ژ بابته‌ئ عهرووزی و بنه‌ما و بنچینه و هه‌نگاو و برگا عهرووزی و کیشین عهرووزی و زیحاف و عیلله و بازنه‌پین عهرووزی هاتینه به‌حسکرن و لسهر (۲۸) پیتین عه‌ره‌بی بابته‌ هاتیه ژیکفه‌کرن و زارافین دیار ده‌هر پیته‌کیدا هاتینه به‌حسکرن. ئی تشتی به‌رچاف نه‌وه کو نموونین هۆزانین عه‌ره‌بی پترن ژ نموونین هۆزانین کوردی و پاشی هاتیه شپوفه‌کرن.

ج: کیشانه‌کرنا هۆزانا کلاسیا کوردی لدویف سیسته‌می عهرووزی:

ده‌نگین زمانین هه‌ر نه‌ته‌وه‌کی، لسهر دوو ده‌ستا ده‌ینه دابه‌شکرن: بزوین و نه‌بزوین (فاول و کونسنانت) (پیتین زمانی عه‌ره‌بی، فارسی و کوردی، جیاوازی هه‌یه د هژمارا ده‌نگاندا کو دگهل ژمارین پیتاندا، یه‌ک ناگرنه‌فه، بۆ نموونه: زمانی فارسی ل سیه و دوو (۲۲) پیتان پیکهاتیه: ئی (۲۹) ده‌نگ هه‌یه (بیست و سی کونسنانت و شه‌ش فاول)، هه‌روه‌سا پیتین عه‌ره‌بی ژ بیست و هه‌شت پیتان پیکهاتیه)^(۲). سه‌بارته هژمارین پیتین زمانی کوردی، لده‌ف زانایین زمانی کوردی، گه‌له‌ک رایین جیاواز هه‌نه، بتایبه‌تی لسهر دانانا هژمارین پیتین بزویندار کو (۷یان ۸یان ۹) پیت ل قه‌له‌م دده‌ن. بو نموونه د. مه‌عرووف فه‌تاح دبیزیت: ((له زمانی کوردیدا سی جوړه ده‌نگه بزوین هه‌یه ۱- کورت (ه، و، ا) ئه‌و (i)ی کورته له (من) و (دل) دا هه‌یه ۲- بزوینه دریزه‌کان (ا، و، وو، ئ، ی) ۳- بزوینی دوولانه (ه) له نوین، جوین))^(۳) هه‌روه‌سا د. بانیز عومه‌ر

(۱) نووری فارس همه‌خان، عهرووزی کوردی، چاپی یه‌که‌م، ده‌زگای چاپ و بلاو کردنه‌وه‌ی ئاراس، هه‌ولیر، ۲۰۰۴.

(۲) د. حوسین محمد‌مه‌د عه‌زیز، سه‌لیقه‌ی زمانه‌وانیی و گرفته‌کانی زمانی کوردی (کولینه‌وه و ره‌خه‌)، ل ۳۵۵.

(۳) محمد معروف فتح، ریتووسی کوردی له روانگه‌ی فونه‌تیکه‌وه، گوشاری کورزی زانیاری عیراق، ده‌سته‌ی کوردی، به‌رگی نوهم، ۱۹۸۲، ل ۲۳۸.

دگوتاره کیدا بنافی (ئەلفبئی یەگرتتوی کوردی بە پیتی لاتینی) هەول ددەت بۆ پەیدا کرنا ئەلفبئیەکا یەگرتی بۆ زمانی کوردی لەسەر بنەمای پیتین لاتینی کو ژ (۲۱) دەنگان پێک دەیت کو (۲۲) دەنگین نەبزوین وشەش دەنگین بزوین و دوو دەنگین سەمیاوول (ی y) و (و w) دەست نیشان دکەت: دەنگین نەبزوین ژ ی بقی ئاواپی دانایە (شاوولی کورت (ئە Uu، (و Oo، (ئە -Ii) و شاوولی درێژ (ئا Aa، (ی Ee، (ئە E_e) ^(۱). د زمانی عەرەبیدا حەفت دەنگ ییت هەین کو ب هێچ پەنگەکی دگەل زمانی کوردی و فارسیدا ناگونجن وەکو (ث، ص، ض، ذ، ط، ظ، ع)، هەر وەسا هەندەک دەنگ د کوردی و فارسی دا هەنە کو د زمانی عەرەبیدا نینە وەکو (پ، چ، ژ، گ)، هەر وەسا دەنگەک دناقبەرا کوردی و فارسیدا هەبە کو وەکو هێما دناف دەنگین زمانی کوردیدا دیارە و دناف دەنگین زمانی فارسی دا هێما بو نەهاتیە دانان وەکو دەنگا (ف) بۆ نموونە پەیفا (شەسوار) کو هوسا دەیتە درکاندن شەهسەفار کو دەنگا (و) د زمانی فارسیدا دوو جوۆرە درکاندنمان بخوڤە دگرت ژ بەر تاییبەتەندی هونۆلۆژیا زمانی فارسی.

هەلبەت، زانستی عەرۆزی ژ لەسەر ئەساسی پیتین بزوین و نەبزوین هاتیە ئافاکرن کو ئەو پیت ژ ی دبنە ئەگەرئ دروستکرنا (سەبەب و وەتەد و فاسیلە) ان بۆ پیکئینانا هەنگاوین عەرۆزی و لدوماهیکی کیشین عەرۆزی پێک بینن، ئی دقە کولینین تازەدا، کیشانەکرنا هوزانا کلاسی، لەسەر ئەساسی پیتین بزوین و نەبزوین ناهیتە ئەنجامدان؛ بەلکو لەسەر ئەساسی برگین کورت و درێژ، کیشین عەرۆزی دەیتە دەستنیانکرن ((لە لیکولینەوه تازەکاندا، بە تاییبەتی کاتی پۆژەه لاتناسەکان ئاوریان لە عەرۆز داووتەوه، ورده زاراوهی (تیپی بزواو و نەبزواو) حیگای خوی بو (برگە ی کورت و درێژ) چوول کرد)) ^(۲) چونکە کیشا عەرۆزی ژ ی، کیشەکا چەندیە و لەسەر ئەساسی سیستەمی ریکخستنا برگین کورت و درێژ هاتیە ئافاکرن، بنیاتین پیکهاتنا برگان دبیتە بەرئ بناغی بۆ دەستنیانکرنا کیشین هوزانی، کو هەفپشکە دناقبەرا عەرۆزا کوردی و فارسی و عەرەبیدا، ئەفجا برگە پولهکی گرنگ دگیریت بۆ دەستنیانکرنا جوۆر و قالیپین کیشین عەرۆزی. بۆ دیارکرنا برگین کورت و درێژ د

(۱) بانیز عومەر ئەحمەد، ئەلفبئی یەگرتتوی کوردی ب تیپی لاتینی، کوواری ئەکادیمی کۆری زانیاری کوردستان، ژمارە (۵)، چاپخانە ی دەزگای ئاراس، هەولێر، ۲۰۰۷، ل ۲۳۱.

(۲) محەمەد بکر محەمەد، کیش و ریتمی شیعری فولکلوری کوردی، ل ۹۳.

زمانی عەرهبی و فارسیدا زۆر ساناهی بدهستقه دهیت چونکه دوو جوړه برځه دفان زماناندا هاتینه دهستنیشانکرن کورت و دريژ؛ ئی دزمانی کوردیدا هیچ یاسایهکا بنهجه نینه بو دیارکرنا برځین کورت و دريژ، بو نمونه وریا عومەر ئهمین دبیت: ((له شیعری کلاسیکی کوردی، برځه ی کورت و دريژ ليک جیا دهکرتهوه چونکه پیرهوی عهروزی ی عهرهبی ی کردووه له کیشا. بهلام زۆر جار دهبی بزوینی کورت به دريژ بخویندریتهوه و دريژ به کورت تا لهگهل قابهکانی عهروزی عهرهبی بگونجی))^(۱) بشپوهیهکی گشتی برځه د زمانی کوردیدا^(*)، دابهشی ئهفان جوړین لخواړی دبیت:

- ۱- نه بزوین + بزوینهکا کورت (CV) وهکو (به، که، له، . . .)
- ۲- نه بزوین + بزوینهکا دريژ (CVO) وهکو (با، جا، رو، ما، . . .)
- ۳- نه بزوین + بزوینهکا کورت + نه بزوین (CVC) وهکو (بهر، دهر، . . .)
- ۴- نه بزوین + بزوینهکا دريژ + نه بزوین (CVC) وهکو (جار، بار، دار، . . .)
- ۵- نه بزوین + بزوینهکا کورت + نه بزوین + نه بزوین (CVCC) وهکو (بهرگ، جهرگ، شهرت، ...)
- ۶- نه بزوین + بزوینهکا دريژ + نه بزوین + نه بزوین (CVCC) وهکو (کاشت، ناشت، ماست، ...)
- ۷- نه بزوین + نه بزوین + بزوینهکا دريژ (C+CVO) وهکو (چیا، درۆ، . . .)

د: ههنگاوین عهروزی د هۆزانا کوردیدا:

دانهری عهرووزا عهرهبی (خهلیل فراهیدی) بو (۱۶) کیشین عهروزی (۸) ههنگاو دیارکرینه کو ب ههنگاوین سههرکی یان ساغ هاتینه نافکرن. لدهف هندهک عهرووزا زانان ژى هژمارا وان دگههیته (۱۰) ههنگاوان، ههر وهسا د هۆزانا فارسیدا ب (۸) ههنگاوان هاتینه دیارکرن. ئه و ژى ((دوو ههنگاوین مفاعلتن و متفاعلن. ریژهیا بکارئینانا وئ دهۆزانا فارسیدا زۆر کیمه))^(۱) ههروهسا گهلهک رهخنهگرین عهرووزا فارسی ههنگاوی (مفعولات) ژى ب ههنگاوهکی سههرکی نادانن؛ (چونکه ئهف ههنگاوه بتنی نهشیت هیچ جوړه کیشهکا تایبهت دروست بکته بتنی دشیت دگهل ههنگاوهکا

(۱) وریا عمر امین، شهپولهکانی شیعری کوردی، ل ۴۹.
 (*) بو پتر پیژانین لسهه بابتهتی برځه د زمانی کوردی دا، بنیره: د. شییر کو بابان، دهنگسازی و برځهسازی له ریژمانی کوردیدا، چاپخانهی وهزارهتی پهروهده، ههولیر، ۲۰۰۵، ل ۸۰-۱۱۳. ههروهسا نووری فارس همهخان، عهروزی کوردی، ل ۷۸-۸۱.
 (۲) عبدالحالق پرهیزی، عروض نوین فارسی، ص ۶۱.

دیتر کیشین لیكدای وهك (مونسه‌ریح و موقته‌زه‌ب) پیک بینین^(۱) ئەفجا هه‌نگاوین سهره‌کی د هۆزانا عه‌رووزا فارسیدا دگه‌هیته (۷) هه‌نگاوان. ئەف چهنده بو هۆزانا کوردی ژى یا دروسته و چه‌فت هه‌نگاوین عه‌رووزی پشكداری دکه‌ن بو پیکئینانا کیشین عه‌رووزا کوردی هه‌روهك د. عه‌زیز گه‌ردی دبیژیت: ((پیی (متفاعلن، مفاعلتن) وهكو فارسی له کوردیا نین، جگه له‌مانه له کوریدا (مفعولات) یش به‌و شیوه ته‌واوی خوی قه‌ت به‌کار نه‌هاتوو، بوویه ئەم پییه‌ش له کوریدا ده‌چیته دهره‌وه و ژماره‌ی پییه‌کان ده‌بن به‌ چه‌فت))^(۲) هه‌روه‌سا بو دیارکرنا هه‌نگاوین نه‌سه‌ره‌کی ئانکو ئەو هه‌نگاوین کو گوران به‌سهدا هاتی و بنافی (زیحاف و عیله) هاتینه نیاسین. د کوریدا زیحاف و عیله‌یی‌ن بکارهاتی د هۆزانا عه‌ره‌بی و فارسیدا، کی‌متر هاتیه بکارهاتن و بو دروست بوونا کیشین عه‌رووزی و قالبین کیشان ژى، هۆزانا فارسی رژییه‌کا بلندو به‌رچاف ژلای بکارئینانا زیحاف و عیله‌یانقه بخوفه دگریت؛ چونکه وهكو دیاره ده‌هۆزانا عه‌ره‌بیدا بتنی (عیله) پشكداری دکه‌ن بو پیکئینانا قالبین کیشین عه‌رووزی؛ ئی د هۆزانا فارسی و کوریدا (زیحاف و عیله) هه‌ردوو پشكداریی دفی چه‌ندیدا دکه‌ن و ئەو زیحاف و عیله‌یی‌ن د هۆزانا کلاسیا کوریدا هاتینه بکار ئینان هه‌م زیحاف و هه‌م عیله‌یی‌ن تاییه‌تن ب عه‌ره‌بی و فارسیه‌، که ئەو ژى بریتینه ژ ((قبض، کف، خبن، شکل، طی، قصر، قطع، حذف، ضرب، اسباع، اذالة، ترفیل، کسف، وقف، صلح) وهكو فارسی)، بتر (وهكو فارسی)، هتم، جب، زلل) له نمونه که‌مه‌کانی کیشی کامیلیش له کوریدا (اضمار) و (وقص) هه‌ن))^(۳). سه‌باره‌ت هه‌ردوو گورانین (صلح) کو هاتیه نفیسین وهكو فارسی مه‌به‌ست پی ئەوه کو (صلح) د عه‌ره‌بیدا بو هه‌نگاو (مفعولات) ده‌یته بکارئینان ئەو ژى ((ژی‌برنا وه‌ته‌دا به‌لافه ل دوماهیكا هه‌نگاو (مفعولات) دا، دکیشا سه‌ریع دا، کو دبیته (مفعو) و ل جهی و (فع لن) ده‌یته دانان))^(۴) و دفارسیدا (صلح) بریتیه ژ ((کۆمبوونا (چه‌زف و قه‌تع) د هه‌نگاو (فاعلاتن) دا کو سه‌به‌با دوماهیكا هه‌نگاو (به‌یته ژی‌برن، (فاعلا) دمینیت و دفی‌ره‌ژی دا قه‌تع به‌یته ئەنجامدان

(۱) د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر عروض و قافیه، ص ۸۹-۹۰.
(۲) عه‌زیز گه‌ردی، کیشی شیعی کلاسیکی کوردی به‌راورد کردنی له گه‌ل عه‌رووزی عه‌ره‌بی و کیشی شیعی فارسیدا، ل ۲۹۷.
(۳) هه‌مان ژیده‌ر، ل ۲۹۹.
(۴) د. عبدالعزیز عتیق، علم العروض و القوافی، ص ۱۸۴-۱۸۵.

(فاعل) دمینیت و (فع لن) دهیته نهجامدان ل جهی وئ))^(۱) ههروهسا بو (بتر) ژى
 دعهرهبیدا بریتیه ژ ((کۆمبوونا (قهتع و حهزف) د دوو ههنگاوین (فعولن) ژ
 نهگهری (بهتری) دبیته (فع) و ههنگاوئ (فاعلاتن) ژ نهگهری (بهتری) دبیته
 (فاعل))^(۲) ئی دفارسیدا (بتر) بریتیه ژ ((کۆمبوونا ا (جهب و خهرم) دههنگاوئ
 (مفاعیلن) دا کو (فا) دمینیت و ل جهی وئ (فع) دهیته دانان))^(۳) کهواته (صلم،
 بتر)، ههروهك چهوا دعهرووزا فارسی دا هاتینه بکارهاتن، دعهرووزا کوردی ژى دا
 هاتیه بکارئینان نهوهك یا عهرهبی.

-
- (۱) حسین مدرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص ۱۷۱.
 (۲) د. عبدالعزیز عتیق، علم العروض و القوافی، ص ۸۴.
 (۳) حسین مدرسی، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، ص ۵۱.

ه: جۆر و پېژن كېشېن عهرووزى د ھۆزانا كوریدا:

سەبارەت بابەتە كېشېن عهرووزى، د چەند گۆفارو نامىلكە و حەتا پەرتوكېن سەربخو دا، گەلەك ژ نقىسەران ھەول داينە بو دياركرنا كېشېن عهرووزى د ھۆزانا كلاسيا كورديدا و دەستنيشانكرنا قابېن ئەوان كېشان، ھەروەك بەرى نەو ژى بشيوەيەكى گشتى ئامازە پى ھاتىە دان، كوئەو بزاف ھەر چەند دديارن و ھەولەكا مەزن بو وئ چەندى ھاتىە تەرخانكرن؛ ئى ئەو ھەول و فەكۆلين د بى بەھر نەبوونە ژ كەم و كورپان، نىكەمىن پىنگاف ژى، كو برەنگەكى زانستى و بەرفرەھ لسەر بابەتە زانستى عهرووزى ھاتبىتە ھافىتن، دشېن پەرتوكا (كېش و موسىقاي ھەلبەستى كوردى) يا (د. عبدالرزاق بىمار)ى دياربەكەين، كو دگەل دياركرنا (۱۲) كېش و قابېن وان، ژمارا قابېن كېشېن عهرووزى د ھۆزانا كورديدا گەھانديە (۲۴) قابان دگەل نمونە بو ھەر جۆرە قابەكى دايەخويا كرن. ئى دوو كارېن ئەكادىمى، كو لسەر ديوانېن ھۆزانفانېن كلاسى دا ھاتىە ئەنجام دان و دەرختنا كېشېن زۆر بكارھاتى ھەتا كېشېن كىم بكارھاتى دناف ھۆزانا كلاسيا كورديدا داينە خوياكرن يا ئىكى دماستەرناما (د. محمد بكر)يدا، بنافى (كېش و رىتمى شىعرى فولكلورى كوردى)، كو دپاشكويما ژمارە (۳)دا پشتى كو (۲۳) ديوانېن ھۆزانفانېن كلاسى يا كوردى شەرفە كرى و رېژا بكارئىنانا ھەر كېشەكى بشيوەى خشتە ديار كرىيە ھەروەسا قابېن كېشان ژى دخشتىن تايبەتدا ديارگرىە ژبلى فى چەندى دگوفارا فەژىندا ژى ئەف فەكۆلېنە بەلافكرىە ھەرچەندە ئەف فەكۆلېنە دسالا (۱۹۹۸)دا ھاتىە بەلافكرن، ئى (د. محەمەد بەكر) بخو ئامازە پىدەدەت كو ((مىژووى نقىسىنى ئەم باسەكە بو سالى (۱۹۹۱) بەشيوە كوتايپەكەى دەگەرپتەوہ. لە راستيشدا ھەموو ئەژمارى شىعرى ديوانەكان لە سالى (۱۹۹۰) دا ئەنجام دراون كە ئىستاش لە نيو ديوانەكاندا لەكتىبخانەى پروفيسور (د. مارف خەزنەدار)دا ماونەتەوہ))^(۱) ئەفجا ئەف كارە ئىكەمىن كارە، بشيوى پراكتيك لسەر (۲۲) ديوانېن ھۆزانفانېن كلاسى ھاتىيە ئەنجامدان. پشتى ئەفى كارى، ماستەرناما (د. عەزىز گەردى) دەيتە ھژمارتن وەكو سەرچاوەيەكا گرنگ، كو بشيوەيەكى زانستى و ئەكادىمى لسەر بابەتە زانستى عهرووزى و زىحاف و عىللەيان و

(۱) د. محمد بكر محمد، ئەژمارىكى عهرووزى بو شىعرى كلاسىكى كوردى، گوفارا فەژىن، ژ ۱۱، دھوك، ۱۹۹۸، ۱۰۷.

كيش و قالبان و بازنا ب تير و تهسلى و بهراوردكرنا عهرووزى د هوزانا كوردى و عهرهه بى و فارسيدا هاتيه نهجامدان و ههر ژ بهربه لافترين كيش ههتا كييم بكارهاتيرين كيش د هوزانا ههرسى نهتهوهياندا بهحس ژى كويه و د پهرتوكهكا ديتر (د. عهزيز گهردى) دا بنافى (رابهرى كيشى شيعرى كلاسيكى كوردى)، ههشتى و دوو ديوانين هوزانفانان ههلبزارتينه كو لسهر ئهساسى هوزانا عهرووزى هوزان فهاندين وههمى ديوان ژى ژ لايى كيش و قالبين وانقه هاتينه شروفهكرن و د دهسپيكا نهفى پهرتوكى ژى دا بناف و نيشانى (كيش و قالبه كيشه عهرووزى يهكانى شيعرى كلاسيكى كوردى) ههموو كيش و قالبين وان كيشان بشپوهيهكى گشتى و بهرفرهه دگهل نمونه بو ههرجوره قالبهكى دهرخستيه و د دوماهيكي دا ژى ريژا كيش و قالبين وان ههر ژ ريژا زورى ههتا ريژا كيى بو كيشان و بكارئينانا وان د هوزانين كلاسيكى دابرهنگى خشتين جودا جودا دايه بهرچاف ههروهسا خشتا تايبهت بو ريژا سهدى بو دياركرنا ههر (۱۲) كيشين بكارهاتى د هوزانا كلاسيكى كوردى دا^(۱).

ل دوماهييا نهفى برگى، پيدفييه بيژين كو ئهم ديوارى دياركرنا جور و ريژين كيشين عهرووزى دهوزانا كورديدا، دى مفا ژ نهژمارين هاتى ل ماستهريانا (د. محمد بكر) و پهرتوكا (رابهرى كيشى شيعرى كلاسيكى كوردى) يا (عهزيز گهردى) وهرگرين؛ لى پيدفى ناكهت بو ههر جوره قالبهكى بكارهاتى نمونهكا هوزانى دياربكهين وهكو چاوا دپشكا دووى ژى دا بو كيش و قالبين كيشين بكارهاتى دهوزانا فارسيدا، بتنى ئيك نمونه لدوماهيك ههر كيشهكى هاتبوو تهرخانكرن، دفيژه ژى دا پشتى ههر كيشهكى و قالبين وان بتنى لسهر ئيك نمونا هوزانى دى راوهستين. ئهو كيش و قالبين بكارهاتى دهوزانا عهرووزا كورديدا ژى بقى رهنكى خارينه:

۱- كيشا ههزهج:

ئهف كيشه، د ههر ديره كيىدا، ههروهك دفارسيدا، كيشهكا ههشت ههنگاوييه؛ هههههههه د بازنهين عهرووزيا عهرهبيدا شهش ههنگاوييه. ئهگهر ديوانين هوزانفانين كلاسيكى كوردى ههلبدين، دى بينين كو هيچ هوزانفانكهى كلاسيكى كوردى نييه، كو ئهف جوره كيشه بكار نهئينابيت؛ چونكه ((سروشتى زمان و فونهتيكى

(۱) عهزيز گهردى، رابهري كيشى شيعرى كلاسيكى كوردى (ليكولينهوى ئهدهبى)، ل ۱۵-۴۵.

کوردی، زیاد له هەر کیشەکی، له گەل هەزەج دا دەگونجیت))^(١) دگەل فی چەندی ژیدا بێمار زی دبیژیت: ((چونکه گورج و سووک و به ناههنگه پەسەند کراوهو شاعیران زور بەکاریان هیناوه))^(٢). گەلەک فەکۆلەر زی لسهر فی چەندی ریککهفتینه، کو پشتی شهري دووی جیهانی هۆزانشانین کورد بەرهف هۆزانا نەتەواپهتی واتە (خومالی)دچوون و دەست ژ عەرورزا عەرهبی بەردا، دیسان دوو کیشین (هەزەج و رەمەل) هەر دناف هۆزانی هۆزانشانین نویدا بکار دهیت ئەف چەندە زی دبیت ژ ئەگهري خوشی و موسیقایهکی بیت، کو دفان هەردوو کیشان دابیت، و دگەل پەیفین کوردی دا دگونجیت هەرۆک (بیمار) دبیژیت: ((ئەم کیشە ساف و ناههنگداره که له دووباره کردنهوهی (مهفاعیلون) برهگهیهکی کورت و سی برهگی دريژ پیک هاتووہ که لهگەل زهوقی گورانی ویستی کوردی دا گونجاوه))^(٣). سەبارەت ب زنجیره و ریزا ئەفی کیشی، د خشتا (د. محمد بکر)یدا ئەف کیشە دیلا ئیکیدا و ب ریزا (٤٩٪) هاتیه و دختا (د. عەزیز گەردی) ژیدا، هەر د پلا ئیکي و ب ریزا (٤٧,٩٢٩٪) دا هاتیه. د بواری قالبین کیشا (هەزەج) د هۆزانا کلاسیا کوردیدا، د خشتا (د. محمد بکر)ی دا، (١٦) قالبین ئەفی کیشی بقی رهنگی خوارئ، هاتینه دیار کرن^(٤):

- ١- هەزەجا هەشت هەنگاوا سالم (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ٢×
- ٢- هەزەجا هەشت هەنگاوا موسەببەغ (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ٢×
- ٣- هەزەجا هەشت هەنگاوا مەحزووف (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ٢×
- ٤- هەزەجا هەشت هەنگاوا مەقسوور (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ٢×
- ٥- هەزەجا هەشت هەنگاوا ئەخرەب (مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن) ٢×
- ٦- هەزەجا هەشت هەنگاوا ئەخرەبی موسەببەغ (مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن) ٢×
- ٧- هەزەجا هەشت هەنگاوا ئەخرەبی مەکفووفی مەحزووف (مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ٢×
- ٨- هەزەجا هەشت هەنگاوا ئەخرەبی مەکفووفی مەقسوور (مفعول مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ٢×

(١) نزار سابیر، گەشت له گەل دوو کیشی عەرورز دا به ناو گولزاری شیعری کوردیدا، ل ٣٤.

(٢) عبدالرزاق بێمار، کیش و موسیقای هەلبەستی کوردی، ل ٦٧.

(٣) ژیدەری بەری، ل ٦٨.

(٤) د. محمەد بەکر، کیش و ریتمی شیعری فولکلوری کوردی، ماستەر نامە، ل ١٧٢.

۹- ههزهجا ههشت ههنگاوا ئهخرهبی مهکفووفی مهجبووب (مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعل) ۲×

۱۰- ههزهجا ههشت ههنگاوا ئهخرهبی مهقبوووزی مهکفووفی مهجبووب (مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعل) ۲×

۱۱- ههزهجا شهش ههنگاوا مهقسوور (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×

۱۲- ههزهجا شهش ههنگاوا مهحزووف (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ۲×

۱۳- ههزهجا شهش ههنگاوا ئهخرهبی مهکفووفی مهقسوور (مفعول مفاعیلن مفاعیلن) ۲×

۱۴- ههزهجا شهش ههنگاوا ئهخرهبی مهقبوووزی مهحزووف (مفعول مفاعیلن فعولن) ۲×

۱۵- ههزهجا شهش ههنگاوا ئهخرهبی مهقبوووزی مهقسوور (مفعول مفاعیلن مفاعیلن) ۲×

۱۶- ههزهجا چوار ههنگاوا سالم (مفاعیلن مفاعیلن) ۲×

د خشتا (د. عهزیز گهردی) دا ئههف قالبین لخواړی هاتینه زیدهکرن کو د خشتا (د. محمد) دا نهیوووه ئه و ژی بقی رهنگی ^(۱) :

۱- ههزهجا ههشت ههنگاوا ئهخرهبی مهقبوووزی مهکفووفی ئههتهم (مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

۲- ههزهجا ههشت ههنگاوا ئهخرهبی مهقبوووزی نهزههل (مفعول مفاعیلن مفاعیلن فاع) ۲×

۳- ههزهجا ههشت ههنگاوا ئهخرهبی مهقبوووزی مهجبووب (مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعل) ۲×

۴- ههزهجا ههشت ههنگاوا ئهخرهبی مهکفووفی ئههتهر (مفعول مفاعیلن مفاعیلن فع) ۲×

۵- ههزهجا شهش ههنگاوا سالم (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×

۶- ههزهجا شهش ههنگاوا مهقبوووزی مهحزووف (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ۲×

۷- ههزهجا چوار ههنگاوا موسههبهغ (مفاعیلن مفاعیلن) ۲×

۸- ههزهجا چوار ههنگاوا ئهخرهه (مفعول مفاعیلن) ۲×

ههژی ئامازه پیدانیه ههردو قالبین هژمارین (۹، ۱۰) د خشتا (د. محمد بکر) دا، دناف (شهجهرا ئهخرهه) ا، فارسیدا یین ههی ههروهسا چوار قالبین هژمارین (۴، ۳، ۲، ۱) لدهف (د. عهزیز گهردی) ژی د شهجهرا ئهخرهه فارسیدا یین ههی. ئههفجا

(۱) عهزیز گهردی، رابهری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی (لیکولینهوهی ئهدهبی)، ل ۱۵-۲۱.

دبه‌راوردکرنیدا دگهل قالبین عه‌رووزا فارسی ئەف شه‌ش قابله ناکه‌فنه د به‌راوردکرننا قالبین کیشا عه‌رووزا کوردی و فارسیدا، چونکه بتنی قالبین عه‌رووزا (قه‌سیده و غه‌زهل) ده‌ینه دستنیشانکرن و قالبین هه‌ر دوو شه‌جه‌رین ئە‌خره‌ب و ئە‌خره‌م ناهینه دبه‌راوردکرنیدا.

زیحاف و عیلله‌یین کیشا هه‌زه‌ج دکوردیدا ژ هه‌نگاوئ (مفاعیلن‌ئ)، (١٠) زیحاف و عیلله‌نه ئەو ژی بریتینه ژ ((که‌ف، قه‌بز، خه‌رب، هه‌زف، قه‌سر، ئیسباغ، هه‌تم، جو‌ب، زه‌هل و به‌تر))^(١).

گه‌له‌ک به‌ره‌مه‌یین چیروکی هه‌نه، کو بشیوئ هۆزان هاتینه نفیسین، هه‌روه‌سا چه‌ندین به‌ره‌مه‌یین دی یین هۆزانیین بنا‌ف و ده‌نگ له‌سه‌ر کیشا هه‌زه‌ج هاتینه قه‌هان‌دن بو نموونه (بیمار) دبیزیت: ((هه‌زه‌ج له‌ چیروک و قه‌سیده و غه‌زهل‌ییکی زوردا په‌نگی داوه‌ته‌وه، مایه‌ی خوش به‌ختیی هه‌زه‌جه کو (مه‌م و زین‌ی) (ئه‌حه‌مه‌دی خانی) پی نوسراوه‌ته‌وه))^(٢). هه‌روه‌ک دیاره (مه‌م و زین‌ی) خانی ژی له‌سه‌ر کیشا هه‌زه‌جا شه‌ش هه‌نگاوا ئە‌خره‌بی مه‌قبوو‌زی مه‌حزووف یان مه‌قسوور هاتیه‌ نا‌فاکرن.

- نموونه بو کیشا هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم:

به‌ هه‌ر لادا که ئە‌نوار‌ی درێژه بو ر‌جا ده‌ستی

یه‌دی به‌ یی‌ضایی موسایه که ده‌ری بو عه‌طا ده‌ستی^(٢)

(١) عه‌زیز گه‌ردی، کیشی شیعری کلاسیکی کوردی و . . . ، ل ٣٠٥.

(٢) عبدالرزاق بیمار، کیش و موسیقای هه‌لبه‌ستی کوردی، ل ٦٨.

(٣) دیوانی حه‌مه‌دی (ئه‌حه‌مه‌د به‌گی صاحیققران)، ساغ کردنه‌وه و لی‌کولینه‌وه و له‌ سه‌ر نووسینی جه‌مال محه‌مه‌د محه‌مه‌د ئە‌مین، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی ئوفسیتی سه‌رکه‌وتن، سلیمانی، ١٩٨٤، ل ٦٥.

۲- کیشا رهمەل:

ئەف كيشە زى د بنه پرتدا، ئانكو د بازنەيا (خەليل)يدا، ب سى جارا دووباره بوونا
هەنگاوى (فاعلاتن) دروست دببیت؛ لئ ئەف كيشە زى وەك كيشا هەزەج د ھۆزانا كوردى
و فارسيدا، بشيوى ھەشت ھەنگاويە د ھەر دپەكا ھۆزانيدا و ژلايى بكارئينانيقە ئەف
كيشە، پشتى كيشا هەزەج ب پلا دووى دناف ھۆزانا كلاسيا كورديدا دەيتە ھژمارتن و
ئەف كيشە زى رپژەكا بەرز و بەرچاڤ بخوفە دگريت، ھەر وەك د خشتا (د. محمد
بكر)يدا ب پلا دووى و ب رپژا (۲۵،۹٪) ھاتىە و د خشتا (د. عەزىز گەردى) دا زى،
ديسان ب پلا دووى و د رپژا (۲۸،۶۷۹٪) داىە. ئەف زىدەيا رپژى زى بۆ زىدەبوونا ھژمارا
ديوانين بكارھاتى ل دەف (د. عەزىز گەردى) دزفريتەفە. سەبارەت ب قابلي بكارھاتى ژ
كيشا (رهمەل)، (د. محمد بكر) د خشتا خودا (۱۹) قالب بو ئەف كيشى ديار كرينە
ئەوزى بقى رەنگى خوارى^(۱):

- ۱- رهمەلا ھەشت ھەنگاوا مەرزووف (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) ۲×
- ۲- رهمەلا ھەشت ھەنگاوا مەقسوور (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان) ۲×
- ۳- رهمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخبوون (فاعلاتن فعلاتن فعلاتن) ۲×
- ۴- رهمەلا ھەشت ھەنگاوا ئەسەلم (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لن) ۲×
- ۵- رهمەلا ھەشت ھەنگاوا مەشكول (فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن) ۲×
- ۶- رهمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخبوونى مەقسوور (فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان) ۲×
- ۷- رهمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخبوونى مەرزووف (فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان) ۲×
- ۸- رهمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخبوونى ئەسەلم (فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لن) ۲×
- ۹- رهمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخبوونى ئەسەلم موسەببەغ (فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لان) ۲×
- ۱۰- رهمەلا ھەشت ھەنگاوا موسەببەغ (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع) ۲×
- ۱۱- رهمەلا شەش ھەنگاوا مەرزووف (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) ۲×
- ۱۲- رهمەلا شەش ھەنگاوا مەقسوور (فاعلاتن فاعلاتن فاعلان) ۲×
- ۱۳- رهمەلا شەش ھەنگاوا مەخبوون (فاعلاتن فعلاتن فعلاتن) ۲×
- ۱۴- رهمەلا شەش ھەنگاوا مەخبوونى ئەسەلم (فاعلاتن فعلاتن فع لن) ۲×
- ۱۵- رهمەلا شەش ھەنگاوا مەخبوونى مەقسوور (فاعلاتن فعلاتن فعلان) ۲×

(۱) محمدەد بەكر، كيش و ريتى شيعرى فولكلورى كوردى، ماستەر نامە، ل ۱۷۳.

- ۱۶- رهمه لا شەش هەنگاوا مەخبوونی مەحزووف (فاعلاتن فاعلاتن فعِلن) ۲×
 ۱۷- رهمه لا شەش هەنگاوا مەخبوونی ئەسەلم موسەببەغ (فاعلاتن فاعلاتن فع لان)
 ۱۸- رهمه لا چوار هەنگاوا سالم (فاعلاتن فاعلاتن) ۲×
 ۱۹- رهمه لا چوار هەنگاوا مەحزووف (فاعلاتن فاعلن) ۲×

قابلین (۱۰، ۴) د خشتا (د. عەزیز گەردی) دا نینن؛ ئی دخشتا ویدا، ئەف قابلین
 لخواړی بۆ کیشا (رهمەل) هاتینه زیدەکرن^(۱) :

- ۱- رهمه لا هەشت هەنگاوا سالم (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن) ۲×
 ۲- رهمه لا شەش هەنگاوا موسەببەغ (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن) ۲×
 ۳- رهمه لا شەش هەنگاوا مەججوفی موسەببەغ (فاعلاتن فاعلاتن فاع) ۲×
 ۴- رهمه لا چوار هەنگاوا مەقسوور (فاعلاتن فاعلان) ۲×
 ۵- رهمه لا چوار هەنگاوا موسەببەغ (فاعلاتن فاعلاتن) ۲×
 ئەو زیحاف و عیللەییّن کو دکەفنه د هەنگاوا (فاعلاتن) دا د کیشا رهمەل دا بقی
 رهنگی نه (خەبن، کەف، شەکل، فەسر، حەزف، جەحف و ئیسبەغ). ئەف بەرهمەین
 لخواړی لسه کیشا (رهمەل) هاتینه فەهاندن: (۱- مەولوود ناما کوردی، محەمەد رەشاد
 موفتی ۲- مەولوود ناما کوردی، موخلیس ۳- مەولوود ناما مەلا حوسینی شیخانی ۴-
 مەولوود ناما دەشتی ۵- مەولیدا مەلایّ باتەیی ۶- مەولوودا عوسمان ئەفەندی (دوملی)
 ۷- سروودی نە، جەلالەددینی رومی، وەرگیرانی ئەحمەد تاقانە)^(۲) .

(۱) عەزیز گەردی، رابەری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی، ۲۲-۲۹.
 (۲) عەزیز گەردی، رابەری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی، ۷۸۸.

- نموونه بۆ ڤه مه لا ههشت ههنگاوا مه خبوونی مه جزووف:

وهسفی روخساری له فیکری بهنی ئادهم بهدوره

ئیبیتدای مه دحی ده می وهک خه بهری بی ئه سه ره⁽¹⁾

وهسفی	روخسا	ری	له	فیکری	به	نی	ئا	دهم	به	ده	ره
-	-	-	ب	-	-	ب	-	-	ب	ب	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

ئیبیتدای	مه	حی	ده	می	وهک	خه	به	ری	بی	ئه	سه	ره
-	-	ب	-	-	ب	-	-	ب	-	-	ب	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

۳- کیشا موزاریع:

ئه ف کیشه ب کیشه کا لیکدایی دهیته هژمارتن کو ژ دوو جوړه ههنگاوین (مفاعیلن و فاع لاتن) دروست دبیت، هه رچه نده دعه رووزا عه ره بیدا ئه ف کیشه ڤه رنگی شهش ههنگاوی یه؛ ئی د کوردی ژی دا، وهک هوزانا فارسی، هه ر دپه رکا هوزانی ههشت ههنگاوییه. و پشته کیشا (هه زه ج و ڤه مه ل ی، لیدیف هه ر دوو خشته ی د. د. محمه مه د به کر) و (د. عه زیز گه ردی)، ب ڤلا سیی دهیته و ریژا وی د خشتا (محمه مه د به کر) یدا (۷،۴٪) و دخشتا (عه زیز گه ردی) دا (۵،۷۶۷٪) و قابیلین گرنگن کیشا موزاریع د هوزانا کلاسیا کوردیدا بقی ڤهنگی خواری هاتینه:

- لدویف خشتا (د. محمد بکر ی، قابیلین کیشا موزاریع ئه فقه نه^(۲)):

۱- موزاریعا ههشت ههنگاوا ئه خره ب (مفعول فاع لاتن مفعول فاع لاتن) ۲×

۲- موزاریعا ههشت ههنگاوا ئه خره بی موسه به غ (مفعول فاع لاتن مفعول فاع لاتن) ۲×

۳- موزاریعا ههشت ههنگاوا ئه خره بی مه کفووفی مه جزووف (مفعول فاع لات

مفاعیلن فاع لن) ۲×

(۱) دیوانی نالی و فرههنگی نالی، لیکولینه وه و ساغ کردنه وهی د. مارف خه زنده دار، دار الحریه للطباعه، به غدا، ۱۹۷۷، ل ۹۵.

(۲) محمه مه د به کر، کیش و ریتمی شیعی فولکلوری کوردی، ماسته ر نامه، ل ۱۷۴.

٤- موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خه ربی مه کفووفی مه قسوور (مفعول فاع لات
مفاعیل فاع لان) ٢×

(د. عهزیز گهردی، دوو قالیپن دیتر بۆکیشا موزاریع زیده کرینه بقی رهنگی خواری^(١) :

١- موزاریعا ههشت ههنگاوا مه کفووفی مه حزووف (مفاعیل فاع لن مفاعیل فاع لن) ٢×

٢- موزاریعا جوار ههنگاوا نه خه رب (مفعول فاع لاتن) ٢×

ههروهک دیاره کو د هوژانا کوردیدا، ئەف جوۆره کیشه ب هیج رهنگهکی، بشیوی
سالم بکارنه هاتیه؛ به لکو هه موو جارن گورانکاریا کهفتیه د ههنگاوین ئەفی کیشیدا و
ئهو گورانکاری (زیحاف و عیلله) یین کیشا موزاریع زی ههنگاوی (مفاعیلن)، تووشی
(خه رب و کهف) بوویه د ههنگاوی (فاع لاتن) زی، تووشی (کهف، حه زف، قه سر و
ئیسباغ) بوویه. ئەف کیشه د هوژانا کوردی و فارسیدا ب رادهیهکی زۆر و بهرچاڤ
بکارهاتیه و کومه لهک هوژان پی هاتینه فهانندن.

- نمونه بو کیشا موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خه ربی مه کفووفی مه حزووف:

مژدیکی چهنده خوشه رهقیبی ملی شکا

عهیبی فهقهط نه وهنده یه یارم دلی شکا^(٢)

مژ	دیکی	چهنده	خوشه ره	قیبی	ملی	شکا
-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
مفعول	فاع لات	مفاعیل	فاع لن			
عهیبی	فه	قهط	نه وهنده	یه	یارم	دلی
-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
مفعول	فاع لات	مفاعیل	فاع لن			

(١) عهزیز گهردی، رابه ری کیشی شیعی کلاسیکی کوردی، ل٢٩-٣١.
(٢) دیوانی مه حوی (مه لا موحه مدهدی کوری مه لا عوثماني باخی)، لیکدانه وه و لیکولینه وهی مه لا
عبدالکریمی مدرس و محمدی مه لا کهریم، چاپی دووهم، چاپخانه ی ئوفسیتی (حسام)، به غدا،
١٩٨٤، ل١٩٤.

٤- کیشا پهجهز:

ئهف کیشه دهوژانا کلاسیا کوردیدا د خشتین (د. محمد بکر) و (د. عهزیز گهردی) دا ب پلا چوارئ دهیت. د خشتا (د. محمد بکر) ی (٣,١٩٪) و د خشتا (عهزیز گهردی) دا (٥,٧٦٧٪) هاتیه. ئهف کیشه ژی د بازنهیا (خهلیل)یدا ژ (٦) جارا دووباره بوونا ههنگاوی (مستفعلن) دروست دبیت؛ لئ د عهرووزا کوردیدا وهک یا فارسی ب گشتی د ههر دپهه کییدا (٨) ههنگاوییه. قالبین بکارهاتی د هوژانا کلاسیا کوردیدا ژ کیشا پهجهز ئهفان جوژه قالبان بخوفه دگریت:

- د خشتا (د. محمد بکر) ی دا، (١٠) قالب بو فی کیشی هاتینه دهستنیشانکرن بقی پهنگی خواری^(١):

- ١- پهجهزا ههشت ههنگاوا سالم (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ٢×
- ٢- پهجهزا ههشت ههنگاوا موزال (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ٢×
- ٣- پهجهزا ههشت ههنگاوا مهخبوون (مفاعلهن مفاعلهن مفاعلهن مفاعلهن) ٢×
- ٤- پهجهزا ههشت ههنگاوا مهخبوونی موزال (مفاعلهن مفاعلهن مفاعلهن مفاعلهن) ٢×
- ٥- پهجهزا ههشت ههنگاوا مهتوی مهخبوون (مفتعلن مفاعلهن مفتعلن مفاعلهن) ٢×
- ٦- پهجهزا ههشت ههنگاوا مهتوی مهخبوونی موزال (مفتعلن مفاعلهن مفتعلن مفاعلهن) ٢×
- ٧- پهجهزا شهش ههنگاوا سالم (مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ٢×
- ٨- پهجهزا چوار ههنگاوا سالم (مستفعلن مستفعلن) ٢×
- ٩- پهجهزا چوار ههنگاوا مهخبوون (مفاعلهن مفاعلهن) ٢×
- ١٠- پهجهزا چوار ههنگاوا موردهفهل (مستفعلاتن مستفعلاتن) ٢×

پیدفیه بیژین کو (د. عهزیز گهردی) سههرای ئهفان قالبین لسهری هاتینه دیارکرن (٥) قالبین دیتر بو فی کیشی دیارکرینه ئهوژی بقی پهنگی لخواړئ^(٢):

- ١- پهجهزا ههشت ههنگاوا مهقتووع (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مفعولن) ٢×
- ٢- پهجهزا ههشت ههنگاوا مهتوی موخهاللهع (مفتعلن فاعولن مفتعلن فاعولن) ٢×
- ٣- پهجهزا شهش ههنگاوا مهقتووع (مستفعلن مستفعلن مفعولن) ٢×
- ٤- پهجهزا چوار ههنگاوا موزال (مستفعلن مستفعلن) ٢×

(١) محمد د به کر، کیش و ریتمی شیعی فولکلوری کوردی، ماستهر نامه، ل ١٧٣.
(٢) عهزیز گهردی، رابهری کیشی شیعی کلاسیکی کوردی، ل ٣١-٣٦.

۵- رچەزا چوار ھەنگاوا مەتوی مەخبوون (مفتعلن مفاعلن) ۲×

ھەرۈك ديارە زىحاف و عيلاھيپن كو دكەفئە دكيشا رچەزدا ژ ھەنگاوى (مستفعلن) (خەبن، تەى، خەلج، قەتەع، تەرفيل و تەزويلن). ھەژى گوتنييه كو ھەرچەندە كيشا (رچەز) تا رادەيەكى باش د ھۆزانا كوردى و فارسيدا ب كار ھاتيه؛ ئى ناگەھيتە ئەوى رپژا بەرفرەھيا بكارئينانى لدەف عەرەبان، واتە ئەف جۆرە كيشە د ھۆزانا عەرەبیدا برپژەيەكا باش و بەرچاڤ بكارھاتيه.

- نمونە بۇ كيشا رچەزا ھەشت ھەنگاوا موزال:

ئاهى ژ دەردى دل دكەت ھەرچى نەدى ئازارى چەرخ

دەربى ل نيفلا دل ددەت لاميع سيفهت نوبارى چەرخ^(۱)

ئا	ھى	ژ	دەر	دى	دل	دكەت	ھە	چى	نە	دى	ئا	زا	رى	چەرخ
-	-	ب	-	-	-	ب	-	-	-	ب	-	-	ب	ء
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
دە	ربى	ل	نيفلا	دل	د	ددەت	لاميع	سيفهت	نوبارى	با	رى	چەرخ		
-	-	ب	-	-	ب	-	-	-	ب	-	-	ب	ء	
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن		

۵- كيشا خەفيف:

ئەف كيشە دەھتە ھژمارتن بکيشەکا ليکدايى كو زدوو ھەنگاويىن (فاعلاتن) و (مستفعلن) دروست دبیت و دبازنەيا ھەرۈوزا عەرەبیدا ژ دوو جارا دووبارە بوونا (فاعلاتن مستفعلن فاعلاتن) د ھەر دپرەكى دا پيكدەھيت، واتە شەش ھەنگاوييە. د

(۱) ديوانا مەلاى جىزىرى، بەرھەڭكرن و فەوژارتنا تحسين ابراهيم دوسكى، چاپا يەكى، چاپخانا ھاوار، دھوك، ۲۰۰۰، ل ۱۰۴.

هۆزانا كوردی و فارسی ژى دا، دیسان شەش هەنگاوییه. قالبین کیشا خەفیف دەهۆزانا
 كوردیدا بقی رهنگی خوارپییه:

- د خشتا (د. محمد بكر) دا، ئەف قالبین لخواړی بو كیشا خەفیف هاتینه
 دیاركرن^(۱):

- ۱- خەفیفا شەش هەنگاوا مەخبوونی مەحزوف (فاعلاتن مفاعن فعلمن) ۲×
 - ۲- خەفیفا شەش هەنگاوا مەخبوونی مەقسوور (فاعلاتن مفاعن فعلمن) ۲×
 - ۳- خەفیفا شەش هەنگاوا مەخبوونی ئەسەلم (فاعلاتن مفاعن فع لن) ۲×
 - ۴- خەفیفا شەش هەنگاوا مەخبوونی مەربووع (فاعلاتن مفاعن فعلمن) ۲×
 - ۵- خەفیفا شەش هەنگاوا مەخبوونی ئەسەلم موسەببەغ (فاعلاتن مفاعن فع لان) ۲×
- (د. عەزیز گەردی) بتنی ئاماژە ب قالبی هژمارە (۴) نەكریە؛ لی ژبلی ئەفان قالبان،
 قالبەكا دیتەر بو فی كیشی دیار كریه كو ئەو ژى :

- ۱- خەفیفا شەش هەنگاوا مەخبوون (فاعلاتن مفاعن فعلاتن) ۲×
- د فی كیشی دا، زیحافی (خەبن) و عیللەییپن (حەزف، قەسر، سەلم و تەسبیغ)
 دكەفنه هەنگاویپن كیشا خەفیفدا. نموونه بو كیشا خەفیفا شەش هەنگاوا مەخبوونی
 مەقسوور:

ئەم سەرا پەردەیه كه بەرپا بوون

مانگ و روژی هەلات و ئاوا بوون^(۲)

ئەم/سە	را/پەر	دە/یە	كە/بەر	پا/بوون	-
ب/ب	-	ب/ب	-	-	ه/ه
فاعلاتن	مفاعن	فع لن			
مانگ و روژی	هە/لا	ت و نا	وا/بوون		
ب/ب	-	-	-	ه/ه	
فاعلاتن	مفاعن	فع لن			

(۱) محمدەد بە كر، كیش و ریتمی شیعی فولكلوری كوردی، ماستەر نامە، ل ۱۷۵.
 (۲) عەزیز گەردی، رابەری كیشی شیعی كلاسکی كوردی، ل ۳۶-۳۷.
 (۳) دیوانی حمدی (ئەحمەد بە گگی صحیقراڤ)، ساغ كوردنەوه و لینگولینەوه و لە سەر نووسینی
 جەمال محمدەد محمدەد ئەمین، ل ۱۰۱.

6- کیشا موجتهس:

ئهف کیشه زی دهیته هژمارتن ب کیشهکا لیکدایی، ژ دوو ههنگاوین (مستفع لن) و (فاعلاتن) دروست دبیت، د بازنهیا عهرووزا عهرهبیدا ژ دووباره بوونا ههنگاوین (مستفع لن فاعلاتن فاعلاتن) دههر دپهکیدا دروست دبیت، واته شهش ههنگاوی یه؛ ئی دهوزانا فارسی و کوردی دا، بشیوی ههشت ههنگاوییه و دههردوو ژیدهرین خشتا (محمد بکر) و (عهزیز گهردی) دا ب پلا شهشی دایه و رپژا بکارئینانا کیشا (موجتهس) دهوزانا کلاسیا کوردیدا، لدیف خشتا (محمد بکر) ی (۸،۰٪) یه و دخشتا (عهزیز گهردی) دا ب رپژا (۱،۲۱۷٪) هاتیه. قالبین کیشا موجتهس ژی د هوزانا کوردیدا لدویف خشتا (محمد بکر) ی ئهف قالبین لخوازی بو هاتینه دهستنیشانگرن^(۱):

۱- موجتهسا ههشت ههنگاوا مهخبوون (مفاعلتن فاعلاتن مفاعلتن) ۲×

۲- موجتهسا ههشت ههنگاوا مهخبوونی مهحزووف (مفاعلتن فاعلاتن مفاعلتن فعلن) ۲×

۳- موجتهسا ههشت ههنگاوا مهخبوونی ئهسلهم (مفاعلتن فاعلاتن مفاعلتن فع لن) ۲×

۴- موجتهسا ههشت ههنگاوا مهخبوونی مهقسوور (مفاعلتن فاعلاتن مفاعلتن فعلان) ۲×

۵- موجتهسا ههشت ههنگاوا مهخبوونی ئهسلهم موسههبهغ (مفاعلتن فاعلاتن

مفاعلتن فع لان) ۲×

ههروهسا (د. عهزیز گهردی) ژی ههر ههمان قالبین لسهری بو کیشا موجتهس دیارکرینه و ج قالبین دیتر بو هوزانا کوردی نههاتینه زیدهگرن^(*). ئهف جوړه کیشه دهوزانا فارسی و کوردیدا برهنگی باش و بهرچاف بکارهاتیه و ژ زیحاف و عیللهییڼ کو دکهفنه دفی کیشیدا، زیحافا (خهبن) و عیللهییڼ (حهزف، قهسر، سهلم و تهسبیغ) وهردگریت.

(۱) د. محهمهد به کر، کیش و ریتمی شیعی فولکلوری کوردی، ماستهر نامه، ل ۱۷۵. (* پیدفیه بیژین (د. عزیز گهردی) د ماستهر ناما خودا ناماژه ب قالبهکا دیتر بو کیشا موجتهس کریه؛ ئی د پهرتوکا (رابهری کیشی شیعی کلاسیکی کوردی) ئهو قالبه دیار نه کریه. ئهو قالب ژی بریتیه ژ موجتهسا چوار ههنگاوی مهقسووره (مستفع لن فاعلان) ۲×. بنیره کیشی شیعی کلاسیکی کوردی و...، عهزیز گهردی، ل ۳۲۲.

نمونه بۇ كېشا موجتەسا ھەشت ھەنگاوا مەخبوون:

ئەيا رەفيقى شەفيقم حەريمى رازى نيهانم

ئەديبى فيكرى حەفيقيم ئەديمى روحى رەوانم^(۱)

نە	يا	رە	فېقى	شە	فېقم	حە	ريمى	را	زى	نيھا	نم
ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-
			مفاعىلن			مفاعىلن				مفاعىلن	
نە	ديبى	فيكرى	حە	فېقيم	نە	ديمى	روحى	رە	وا	نم	
ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	-	
			مفاعىلن			مفاعىلن				مفاعىلن	

۷- كېشا مۆتەقارېب:

ئەف كېشە، كېشەكا سادىيە كو ژ ھەنگاوى (فعلون) دروست دىبىت، د بازنەيا عەرووزا عەرەبى دا ژ جوار جارا دووبارە بوونا ئەفئى ھەنگاوى د ھەر نىقە دېر كېدا دروست دىبىت؛ ئانكو ھەشت ھەنگاويە و دھۆزانا فارسى و كوردى ژى دا، ھەر ديسان بى ئاوايى يە و رېژمكا گونجاي بخوفە دگريت ژلايى بكارئىنانىقە دناف ھۆزانا كوردىدا، رېژا كېشا مۆتەقارېب ژلايى بكارئىنانىقە دھۆزانا كلاسيا كوردىدا، ل خشتا (د. محمد بكرى) دا ب رېژا (۰. ۵٪) يە و دخشتا (د. عەزىز گەردى) دا (۱. ۱۷٪) بخوفە دگريت. دھۆزانا فارسىدا ئەف جۆرە كېشە، ھەرەك بەرى نھو ئامازە پى ھاتىە دان كو گەلەك بەرھەمىن ھۆزانا فارسى، بو نمونە بەرھەمى بناف و دنگى (فېردەوسى)، (شاھنامە) لسەر ئەساسى ئەفئى كېشى ھاتىنە فەھاندىن و دھۆزانا كوردىدا ژى بىمار دىبىت: ((وھكو كېشە بنەرتىكەيە و زياتر لەو غەزەلانەدا باوہ كە بە ئاوازەوہ دەگوتىن، واتا ئاوازى گورانين))^(۱). قابىن بكارھاتى د ھۆزانا كوردىدا ئەف قابىن لخوارىنە:

(۱) عەزىز گەردى، رابەرى كېشى شىعەرى كلاسكى كوردى، ۳۸ل.
 (۲) عبدالرزاق بىمار، سى كېشى عەرووز لە ھەلبەستى كوردى دا، گوڤارى روشنبىرى نوى، ۸۱ل.

- ۱- د خشتا (د. محمد بکر) ی دا، ئەف قالبین لخواړی هاتینه دیارکرن^(۱) :
- ۱- موته قاریبا ههشت ههنگاوا سالم (فعولن فعولن فعولن فعولن) ۲×
- ۲- موته قاریبا ههشت ههنگاوا مه حزووف (فعولن فعولن فعولن فعولن) ۲×
- ۳- موته قاریبا ههشت ههنگاوا مه قسوور (فعولن فعولن فعولن فعولن) ۲×
- ۴- موته قاریبا ههشت ههنگاوا ئەسەم (ائەلم) (فع لن فعولن فع لن فعولن) ۲×

ژبلی قالبی هژماره (۴) قالبین دیتر لدهف (د. عەزیز گەردی) بکارهاتیه و قابەك
 ژى لسەر هاتیه زیدەکرن^(۲) :

- ۱- موته قاریبا ههشت ههنگاوا موسەبەغ (فعولن فعولن فعولن فعولن) ۲×
- زیحاف و عیله یین کیشا موته قاریب دهۆزانا کوردیدا بریتینه ژ (قەسر، حەزف،
 تەسبیغ و سەلم (ئەلم)).
- نموونا هۆزانی بو کیشا موته قاریبا ههشت ههنگاوا ئەسەم (ائەلم):

بولبول به نهغه‌ی دلکیش و خوشی

گولزاری پر کرد دەنگ وو خروشی^(۳)

بولبول	به نهغه‌ی	دلکیش و خوشی
-	ب	-
-	-	-
فع لن	فعولن	فع لن فعولن
گولزایا	ری پر کرد	دەنگوو خروشی
-	ب	-
-	-	-
فع لن	فعولن	فع لن فعولن

(۱) د. محمدەد بەکر، کیش و ریتمی شیعری فولکلوری کوردی، ماستەر نامە، ۱۷۶. (۲) عەزیز گەردی، رابەری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی، ل. ۴۰-۴۱. (۳) دیوانی زیوەر، نامادە کردنی مەحمود زیوەر، چاپی یە کەم، چاپخانە‌ی وەزارەتی پەروەردە، دەزگای چاپ و بلاو کردنەوادی ئاراس هەولێر، ۲۰۰۳، ل. ۱۷۵.

تیبینی/ ئەف ھۆزانە دپەرتوکا (رابەری کیشی شیعی کلاسیکی کوردی) د لاپەری (ف)دا، لدهف (د. عەزیز گەردی) ب ڕەجەزا چوار ھەنگاوا موررەفەل (مستفعلاتن مستفعلاتن) ھاتیە شروفەکرن، و (د. محمد بکر) زی د گوڤارا فەژین ژمارە (۱۱) دا ئەف ھۆزانە بکیشا مۆتەقاریب دایە نیاسین.

۸- کیشا بەسیت:

ئەف کیشە زی کیشەکا لیکدایی، کو ژ لیکدانا دوو ھەنگاوین (مستفعلن) و (فاعلن) دروست دبیت و دەروروا عەرەبیدا بشیوی شەش ھەنگاوییە؛ ل دەھۆزانا کلاسیا فارسی و کوردیدا ھەشت ھەنگاوییە و بۆ ھۆزانا کوردی ئەف قالبین لخوازی دیار بۆ کیشا بەسیت ھاتینە دەستیشانکرن د خشتا (محەمەد بەکر)یدا^(۱):

۱- کیشا بەسیتا ھەشت ھەنگاوا سالم (مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن) ۲×

۲- کیشا بەسیتا ھەشت ھەنگاوا مەتوی (مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن) ۲×

۳- کیشا بەسیتا ھەشت ھەنگاوا مەخبوونی مەفتووع (مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن) ۲×

ژبلی قالبی (۳) ھەردوو قالبین دیتەر لدهف (عەزیز گەردی) بکارھاتینە دگەل قالبین لخوازی کو ھاتینە زیدەکرن بۆ ھۆزانا عەروروا کوردی بقی رەنگی^(۲):

۱- کیشا بەسیتا ھەشت ھەنگاوا موزال (مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن) ۲×

۲- کیشا بەسیتا ھەشت ھەنگاوا مەتوی موزال (مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن) ۲×

۳- کیشا بەسیتا چوار ھەنگاوا مەتوی موزال (مفتعلن فاعلن) ۲×

۴- کیشا بەسیتا چوار ھەنگاوا مەتوی (مفتعلن فاعلن) ۲×

۵- کیشا بەسیتا ھەشت ھەنگاوا موزال (مستفعلن فاعلن) ۲×

(۱) محەمەد بەکر، کیش و ریشمی شیعی فولکلوری کوردی، ماستەر نامە، ل ۱۷۶.
(۲) عەزیز گەردی، رابەری کیشی شیعی کلاسیکی کوردی، ل ۴۱-۴۳.

دفی جوړه کیشیدا دهوژانا عهرووزا کوردیدا، دوو زیحافین (خهبن و تهی) و عیللهیا (ئیزاله) بخوفه دگریت. نمونه زی بو کیشا بهسیتا ههشت ههنگاوا مهتوی:

شاهدی قودسی نیشان حوسنه ژ ره مزا نه زهل

دامه ب دهستی سوړی جامی مهیا له م یه زهل^(۱)

شا	هدی	قود	سی	نیشان	حوسنه	ژ	ره مزا	نه	زهل
-	ب	-	-	ب	-	ب	-	-	ب
مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	فاعلن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	فاعلن	فاعلن	فاعلن

دا	مه	ب	دهستی	سوړی	جامی	مه	یا	له م	یه
-	ب	-	-	ب	-	ب	ب	-	ب
مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	فاعلن

۹- کیشا سه ریع:

ئهف کیشه زی کیشه کا لیکدایی، کو ژ دوو ههنگاوین (مستفعلن) و (مفعولات) پیک دهیت و دبازنهیا عهرووزیدا بقی رهنگییه (مستفعلن مستفعلن مفعولات) نانکو شهش ههنگاوییه؛ لی د ههر سی زمانین عهربی و فارسی و کوردیدا ههنگاوین وی بشیوی سالم (تهواو) بکار نه هاتینه به لکو هه می جاران گورانکاری که هتیه د ههردو ههنگاواندا، ههنگاوی (مستفعلن) د هوژانا فارسی و کوردیدا بشیوی (مهتوی) بکار هاتیه د هوژانا کلاسیا کوردی و فارسیدا شهش ههنگاوییه. قالبین کیشا سه ریع ئهفین لخواړینه:

د ههر دوو ژیدهران دا ئهف قالبه هاتینه دهست نیشانکرن^(۲):

۱- سه ریع شهش ههنگاوا مهتوی مهوقوف (مفتعلن مفتعلن فاعلان) ۲×

۲- سه ریع شهش ههنگاوا مهتوی مهکشوف (مفتعلن مفتعلن فاعلان) ۲×

(۱) دیوانا مهلای جزیری، بهر ههفکرن و فهوژارتنا تحسین ابراهیم دوسکی، ل ۱۷۹.
 (۲) عهزیز گهردی، رابهری کیشی شیعری کلاسیکی کوردی، ل ۴۳-۴۴.

زیحاف و عیله‌ییڤن کو د هۆزانا کوردیدا دکه‌فنه دفی جوړه کیشیدا، زیحافا (ته‌ی) و دوو عیله‌ییڤن (که‌شف و وه‌قف)ن، د هۆزانا کوردی دا. نموننه بو کیشا سه‌ریعا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌توی مه‌وقوف:

سککه‌ئی شیعرا مه ب نافی ته هات

لهو ب عیاری د جه‌هاندا ره‌واج^(۱)

۱۰- کیشا کامیل:

ئه‌ف کیشه تایبه‌ته ب هۆزانا عه‌ره‌بیشه، ئیکه ژ کیشیڤن زۆر بکارهاتی د هۆزانا عه‌ره‌بیدا، کیشه‌کا ساده‌یه، کو ژ هه‌نگاوی (متفاعلن) دروست دبیت. د هۆزانا (فارسی و کوردی) دا زۆر کیم هاتیه بکار ئینان. و گه‌له‌ک نفیسه‌ران ژی جه‌خت لسه‌ر هندئ کریه، کو ئه‌ف کیشه زۆر کیم د هۆزانا کوردیدا هاتیه بکار ئینان هه‌روه‌ک ئه‌حمه‌د هه‌ردی دبیزیت: ((شاعیرانی کورد له‌ کونه‌وه تا ئیمرو گه‌ل کیشی عه‌رووزیان به‌کاره‌یناوه. ته‌نانه‌ت له‌ سه‌ر کیشی (کامیل) یش هه‌لبه‌ستیان داناوه، ئه‌گه‌رچی دوو سی هه‌لبه‌ستیش ب))^(۲). عه‌بدوره‌زاق بیمار ژی دبیزیت: ((به‌حری کامیل یه‌کیکه له‌

(۱) دیوانا مه‌لای جزیری، به‌ره‌ه‌فکرن و فه‌وژارتنا تحسین ابراهیم دوسکی، ل ۹۵.

(۲) ئه‌حمه‌د هه‌ردی، کیش له‌ شیعی کوردیدا، ل ۷.

کیشە کهمانە ی که هەلبەستی کوردی کونیا ن پێ هونراو تەوه^(١) . (د. محمد بکر) ژى پشتى ئینانا ئەفئى نموونا شیعرا (بێخود) ی:

ئەمە بۆی نەسیمی بەهارە، یا خەبەری سرووشى هەوایی یە
دەمى روح بەخشی نیگارە، یا نەفەسى مەسیحى سەمایى یە

سەبارەت ئەفئى کیشى دبیزیت: ((شیخ نوورى له دەستنووسە کهیدا، نموونە یەکی لەو شیعرا هیناوتەوه و تەفەیلەکانى دەست نیشان کردوو، بەلام (محمدى مەلا کریم) له دیوانى بێخود)دا، شیعرا که ی بە جوړیک نووسيوه که خویندنه وه یه کی جیا له کیشە که ی دەسەپینیت. له راستیدا نە دەبوو چوکلە (،) له نیو (میسره) هکاندا دابنیت. شیعرا که (کامیلی هەشت هەنگاوی سالم) ه و لە تکر دینیشی بەم جوړیە:

ئەمە بۆی نەسی	مى بەهارە یا	خەبەرى سروو	شتى هەوایی یە
دەمى روح بەخ	شى نیگارە یا	نەفەسى مەسی	حى سەمایى یە
موتەفاعیلون	موتەفاعیلون	موتەفاعیلون	موتەفاعیلون ^(٢)

(د. عەزیز گەردى) ژى سەبارەت کیشا کامیل دبیزیت: ((کامیل له کوردیدا که مە و له چوار پارچە هونراو زیاترمان نەدووزیەوه که له سەر کیشى کامیل گوترا بى ئەوانیش بریتین له هونراوى ئەم شاعرانە بێخود، شاهو، ئەحمەد موختار، مەلا عبدالکریمی مدریس))^(٣). قالبین کیشا کامیل د هۆزانا کوردی دا ئەفئین لخوا ئی نە:^(٤)

١- کامیلا هەشت هەنگاوا تەواو (متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن) ٢×

٢- کامیلا هەشت هەنگاوا مەوقووس (متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن) ٢×

٣- کامیلا شەش هەنگاوا سالم (متفاعلن متفاعلن متفاعلن) ^(*) ٢×

(١) عبدالرزاق بێمار، کیش و موسیقای هەلبەستی کوردی، ل ١٣٠.
(٢) محەمەد بە کر، کیش و ریتى شیعری فولکلورى کوردی، ماستەر نامە، ل ١٧٠.
(٣) عەزیز گەردى، کیشى شیعری کلاسیکی کوردی و . . . ، ل ٢١٤.
(٤) عەزیز گەردى، رابەرى کیشى شیعری کلاسیکی کوردی (لینکولینەوه ی نە دەبى)، ل ٤٤.
(* ئەف جوړه قالبه دنافە پەرتوکا رابەرى کیشى شیعری کلاسیکی کوردی دا نەبوو "ئى د پەرتوکا بەدیع و عەرۆزى نامى یا (مەلا عبدالکریمی مدرس) دا نموونە شعر بو هەبوو ئەو ژى شەش هەنگاوا سالما ئەفئى کیشى بوویە.

ئەف كېشە، زىحافا (وھقس) بخوفه دگريت.

نمونه زى بۇ كېشا كامىلا شەش ھەنگاوا سالم:

موتەقايىم بە كەرامەت و بە سەماحتەت

(۱) موتەكامىلىم بە نەوالى فە يىضى سەلاحتەت

۱۱- كېشا مەدەيد:

ئەف كېشە، كېشەكا لېكدايە ژدوو ھەنگاوين (فاعلاتن) و(فاعلن) پېكدهيت كو ژ چوار جارا دووبارە بوونا ھەردوو ھەنگاوان لىقىف نىك د ھەر دېرەكېدا دەيتە دروستكرن ئانكو بشىوئ ھەشت ھەنگاويىە. سەبارەت ئەف جۆرە كېشى، گەلەك نفىسەرىن كورد ئەف جۆرە كېشى دناف ھۇزانا كوردیدا ل قەلەم نادەن ھەروەك عەبدورەزاق بېمار دىيژىت: ((ھەموو ئەو شانزە كېشەى عەرروزی عەرەبى لە ھەلبەستى كوردیدا بەكارنەھاتوو، نمونەى بەھرەكانى: كامل، مەدەيد، مقتضب، وافر، طويل، متدارك يان نەم دیتون يان زۆر كەمن)) (۲).

سەرەراى ئەف چەندى (د. عەزیز گەردى) دوو قالب بۇ ئەف جۆرە كېشى دەستىشانكرىە كو د ناف ھۇزانا كوردیدا بەرچاف بوویە ئەو دوو قالب زى بریتىنە ز: (۳)

۱- مەدەیدا ھەشت ھەنگاوا سالم (فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن) ۲x

(۱) مەلا عبدالكرىمى مدرس، بەدیع و عەرروزی نامى، ل ۱۲۰.
 (۲) عبدالرزاق بېمار، كېش و موسىقای ھەلبەستى كوردى، ل ۲۲.
 (۳) عەزیز گەردى، رابەرى كېشى شىعرى كلاسكى كوردى (لېكولىنەوہى ئەدەبى، ل ۴۵).

۲- مه‌دیدا چوار هه‌نگاوا موزال (فاعلاتن فاعلان) ۲×

خودانی پهرتوگا (به‌دیع و عه‌رووزی نامی)، پشتی کو به‌حسی کیشا مه‌دید دکه‌ت
 نمونه‌کا هۆزانی دده‌ته خویا کرن لسه‌ر کیشا مه‌دید هاتیه‌ فه‌هاندن ئه‌و نمونه‌ ژێ
 بقی په‌نگیه‌:

سیحجه‌تی تو، چاو جوان، هوی سه‌لامه

بوونی ذاتت، بی‌گومان خیری عامه^(۱)

سیحجه‌تی	تو	چاو	جوان	هوی	سه‌	لا	مه‌
-	-	-	ب	ه	-	ب	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
بوونی	ذاتت	بی‌گومان	خیری	عامه	عامه	عامه	عامه
-	-	-	ب	ه	-	ب	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

۱۲- کیشا ته‌ویل:

کیشه‌کا لی‌کدایه، ژ دوو هه‌نگاوین (فعولن مفاعیلن) دروست دبیت (فعولن مفاعیلن
 فعولن مفاعیلن) ئەف کیشه‌ دهۆزانا عه‌ره‌بیدا مه‌زنترین رپژا بکار ئینانی بخوفه‌ دگریت
 و ئەف جوړه‌ کیشه‌ د هۆزانا فارسی و کوردیدا زور کیم هاتیه‌ بکارئینان بتایبه‌تی د
 هۆزانا کوردیدا. سه‌باره‌ت ئەفی کیشی بی‌مار دبیت: ((کیشیکه‌ تایبه‌ت به‌ هه‌لبه‌ستی
 عه‌ره‌ب و له‌ کوردی دا بی‌ نمونه‌یه، ئەگه‌ر هه‌یش بی‌ت زۆر که‌م و ده‌گمه‌نه))^(۲). بو
 دیار کرنا نمونین هۆزانی ژێ هه‌ر دیسان نفیسه‌ر ئاماژه‌ ب ئەفان نمونان د هۆزانا
 کوردیدا دده‌ت: (۱- هه‌لبه‌ستا کوردی عه‌ره‌بی ئامیژه‌که‌ی نالی ۲- تاکه‌ دپری هۆزانی
 مه‌لا حه‌سه‌نی دزلی) و عه‌ره‌بی ئامیژه‌ ۲- چوارینه‌ به‌ ووشه‌ کوردی یه‌ و قالب عه‌ره‌بی
 یه‌ی (قانع)^(۲) ئەف سی‌ نمونه‌ دگه‌ل نمونه‌کا دیتر یا مه‌لا عبدالکریمی مدرس

(۱) مه‌لا عبدالکریمی مدرس، به‌دیع و عه‌رووزی نامی، ل ۱۰۹.
 (۲) عبدالرزاق بی‌مار، کیش و موسیقای هه‌لبه‌ستی کوردی، ل ۱۲۳.
 (۳) هه‌مان ژێده‌ر، ل ۱۲۳-۱۲۴.

((قهسیدهکا هۆزانی (۵۲) دێران))^(۱) پیکهاتییه وهکو نمونهکا کیشا تهویل داناییه. سهبارت ب کیشا (تهویل) و شروفهکرنا نمونهکی ژ فی کیشی، (د. محمد بکری ئەف نمونه لخواړی ئیناییه و بقی رهنگی شروفه کرییه:

((دهروونی لیدا یششارهزووری وه بهردیهی

که فرمیسی گهرمییه ئیلا ناوی سهردییهی

ئهم شیعهری (نالی)، (بیمار) ئامازهی بۆ کردوو، بهلام ئهو ناو و جوړی کیشهکهی تومار نهکردوو. سهرهپای ئهوهش، (ههنگاوی (مهفاعیلون)ی به دوو (وتهدی کوهمل) داناوه، کهچی وهکو زانراوه هیچ (ههنگاوی)یکی عهرووزی له (وتهدی)یک پتری تیدا نیه. له راستیشدا ههنگاوهکه (مهفاعیلون)ه و له (وتهدی)یکی کو و دوو (سهبهبی)ی سووک پیکهاتوو: (//ه/ه/ه)، بهلام به هوی (زیحاف)ی (قهبز)هوه، نهبزواوی سهبهبی یهکهمی لهناو چوو و بووه به (مهفاعیلون= //ه/ه/ه). شیعهرهکش ههشت ههنگاویی عهرووز و زهربی مهقبوووه و ئهمه شیکردنهوهکهیهتی:

دهروونی	لیدا یششا	رهزووری	وه بهردیهی
که فرمیسی	کی گهرمییهی	ئیلا نا	وی سهردییهی
فهعوولون	مهفاعیلون	فهعوولون	مهفاعیلون ^(۲)

(۱) مهلا عبدالکریمی مدرس، بهدیع و عهرووزی نامی، ل ۱۰۴-۱۰۸. (۲) محمهد به کر، کیش و ریتمی شیعی فولکلوری کوردی، ماستهر نامه، ل ۱۶۹-۱۷۰.

كهواته د هۆزانا كوردیدا بو كيشا تهويل يهك قالب هاتيه دهست نيشانكرن نهو ژى
بفى پهنكى يه:

- تهويلی ههشت ههنگاوی مهقبووژ: (فعولن مفاعيلن فعولن مفاعيلن) (١)

د هۆزانا كوردی دا بو قى جوره كيشى بتنى زىحافا (قهبز) بخوفه دگريت. بو
نموونه:

صهلات و سهلامی حهق له سهه ذاتی ئهنوهری

(٢) دل و روح و روخساری سهه سهه مونهوهری

ههروهكو بهری نهو ئامازه پى هاتيهدان، كو بو دياركرنا جور و پيژين كيشين
عهرووزى پين بكارهاتی د هۆزانا كلاسیيا كوردیدا، مه ههردوو ژیدهرين (د. محمد بكر:
كیش و ریتمی شیعی فولكلوری كوردی) و (د. عهزیز گهردی: رابهري كيشی شیعی
كلاسیکی كوردی) ههلبزاردینه كو هههچهند ژیدهری ئیكى كهفتهه، لى ژیدهری دووی
ژى گهلهكى نزیكه ژ ژیدهری ئیكى ژلايى ریژكرنا كیشا و جورين وان، نهو جیباوازیين
كو دناقبهرا واندا ههئى ئهفهنه:

١- (د. محمد بكر) هندهك قالبين كيشا دهستنيشانكرينه كو لدهف (د. گهردی)

هاتينه دياركرن وهكو بهری نهو هاته خویاكرن.

(١) عهزیز گهردی، رابهري كيشی شیعی كلاسیکی كوردی، ل ٤٥.
(٢) مهلا عبدالکریمی مدرس، بهدیع و عهرووزی نامی، ل ١٠٤.

۲- د. محمد بکر) د خشتا خوددا، کیشا (مونسه‌ریخ) ژی دیارگریه^(۱) کو ب قالبی (هه‌شتی مه‌توی یا مه‌وقووف) هاتیه فه‌هاندن:

مات و پەشیی	وم نەما	سەبەر و قەرا	رو شەکیب
چونکه عیلا	جی نەبوو	دەردی دل	بی تەبیب
موفته‌عیلون	فاعیلون	موفته‌عیلون	فاعیلان ^(۲)

۳- هندەك جیاوازی د ریژا کیشاندا هەنە کو ب دیتنا مه بو جیاوازییا هژمارا دیوانان لدهف هەردوو فه‌کۆله‌را دزفریتەفه، کو کار ل جوړا کیشان و پیزکرنا وان نه‌گریه.

۴- د. عەزیز گەردی) سی کیشین (کامیل، مه‌دید، ته‌ویل) و قالبین بکار هاتی د هۆزانا کوردیدا دگهل نمووین دیار بو هەر قالبه‌کی دایه خویا کرن، کو لدهف د. محمد بکر) نه‌هاتیه دیارکرن. لدوماهی ژی ئەم هەردووک خشتین د. محمد بکر) و د. عەزیز گەردی) دی دیار کهین.

ژ	کیشه‌کان	ریژه‌کانیان
۱	هەزەج	٪۴۹
۲	رەمەل	٪۲۵،۹
۳	موزاربع	٪۷،۴
۴	رەجەز	٪۳،۱۹
۵	خەفیف	٪۲،۰۲
۶	موجتەس	٪۰،۸
۷	بەسیت	٪۰،۶۷
۸	موتەقاریب	٪۵، ۰
۹	سەریع	٪۰،۲۱
۱۰	مونسه‌ریخ	٪۰،۱۶

خشتا ژماره (۱)

جوړ و پیزین کیشین عه‌رووی د هۆزانا کلاسییا کوردیدا یا (محمد بکر)ی، ماسته‌رنامه، ۱۹۹۰

(۱) محمدەد به‌کر، کیش و ریتمی شیعی فولکلوری کوردی، ماسته‌ر نامه، ل ۱۷۱.
(۲) د. محمد بکر محمد، ئەژماریکی عه‌رووی بو شیعی کلاسیکی کوردی، ل ۱۲۰.

ژ	کیش	ژمارا هۆزانا	رئزا سەدی
١	ههزه ج	٣٥٦٥	٪٤٧,٩٢٩
٢	ره مهل	٢٨٧٧	٪٣٨,٦٧٩
٣	موزاربع	٤٢٩	٪٥,٧٦٧
٤	ره جهز	١٨٠	٪٢,٤٢٠
٥	خه فیف	١٣٩	٪١,٨٦٨
٦	مو جهتس	٩٨	٪١,٣١٧
٧	مو ته قاریب	٨٩	٪١,١٧٠
٨	به سیت	٣٢	٪٠,٤٣٠
٩	سه ریع	٢٢	٪٠,٢٩٥
١٠	کامیل	٤	٪٠,٠٥٣
١١	مه دید	٢	٪٠,٠٢٦
١٢	ته ویل	١	٪٠,٠١٣

خشتا ژماره (٢)

جوړ و ریژین کیشین عهرووزی د هۆزانا کلاسیا کوردیدا

یا (د. عهزیز گهردی)، (پابه‌ری کیشی شیعی کلاسیکی کوردی)، ٢٠٠٣

و: مه‌لایێ جزیری و بکارئینانا کیشین عه‌رووزی:

1- کورته ژيانا (مه‌لایێ جزیری):

هۆزانفانی نافدارێ کورد، کو ب جزیری ناسراوه نافی وی ((ئه‌حمه‌ده، و بنافی شیخ ئه‌حمه‌دی جزیری، یان مه‌لا ئه‌حمه‌دی جزیری بنافکریه، به‌ئێ د کوردستانیدا بنافی مه‌لایێ جزیری نافدارتر بوویه. نافی بابی وی محمه‌ده، کو سجادی بنافی (شیخی به‌رمالی) بناف دکه‌ت))⁽¹⁾ سه‌بارته‌ت سالا ژ دایک بوونا جزیری بیر و راپین جیاواز هه‌نه؛ ئێ نه‌و که‌سی کو ژ هه‌میان باشتر لسه‌ر ده‌می جزیری ناخفتیه ماموستا (ئه‌حمه‌دی مه‌لا محمه‌دی ژفنگی مفتی)یه، ده‌بیژیت: ((ل نک من روهن و روشه‌نبویه و گومان ژێ تیدا نینه، مه‌لایێ جزیری ل دوماهی یا چه‌رخێ ده‌می مشه‌ختی (کوچی) ئانکو ب‌درستی پاشی (950) مشه‌ختی ژیهه، هه‌فده‌م و هه‌فچه‌رخێ میر شه‌ره‌فخان کورێ میر ئه‌بدالی یه، ژ میریت نازیزان بیته‌ بنه‌مالا وان خوندکاری ل جزیرا بوئا کرییه، ده‌مه‌کی درێژ))⁽²⁾. (ته‌حسین ئیبراهیم) ژێ پشتی جه‌خت کرن لسه‌ر بوچوونا (ژفنگی) ده‌بیژیت: ((پشتی خواندنه‌کا هویر د دیوانا جزیریدا بو مه‌ سالا بوونا وی بخو ژێ دیار بوو کو سالا (975) ئی مشه‌ختی به‌رانبه‌ری (1067-1068) ی زایینی یه، جزیری بخو ئه‌ف چه‌نده - د دیوانا خودا- گۆتییه:

ژ حه‌رفا ماه و سالی ما

نه‌هات ده‌رشه‌کلێ فالێ ما

و ده‌می مروّف ب هه‌ژمارا ئه‌بجه‌دی حسیبا فان په‌یقان کۆم دکه‌ت. . هژمارا (975) ده‌ردکه‌فیت))⁽³⁾.

جزیری ل بنه‌ماله‌کا ئایینی هاتیه سه‌ر دونیایی ((شیخ محمادی باوکی مه‌لا له بنه‌ماله‌یه‌کی شیخی به‌رمالی بووه؛ به‌پیی ره‌وشتی ئه‌و ده‌وره‌ هه‌زی به‌ خوینده‌واریش کردووه))⁽⁴⁾ (جزیری د ژیی ده‌ه (10) سالیدا، دانایه به‌ر خویندنی ئانکو لبه‌ر فه‌قاتیی

(1) صادق به‌هاوالدین ئامیدی، هۆزانفانیت کورد، چاپایه‌کی، چاپخانه‌ی کوری زانیاری عیراق، به‌غدا، 1980، ل 99.

(2) صادق به‌هاوالدین ئامیدی، سه‌ر هوستایی کیش و فه‌هاندنی مه‌لایێ جزیری، (له به‌شی په‌که‌می به‌رگی سییه‌می گوڤاری کوری زانیاری کورد) ده‌ره‌یتراره، چاپخانه‌ی کوری زانیاری کورد، به‌غدا، 1975، ل 267.

(3) دیوانا مه‌لای جزیری، به‌ره‌فکر و فه‌وژارتنا تحسین ابراهیم دوسکی، ل 14-15.

(4) علاءالدین السجادی، میژوی نه‌ده‌بی کوردی، چاپخانه‌ی معارف، به‌غدا، 1952، ل 162.

دانایه. دژیی (۱۲) سالیی دا دەست ب فههاندنا هۆزانا کرییه^(۱). لیڤه دا جزیری بۆ خویندنا خو و زانست وەرگرتنی ل گهلهك دهفهر و ناوچهیی کوردستانی گهریایه، ژوانا جزیره، ههکاری، دیاربهکر و عمادیه و پاشی بۆ خویندنی چوووه وهلاتیت عههربان و ل ویرئ فیڤی زمانی عههربی بوویه؛ لی ههرد جزیره دا خویندنا خو بدوماهیك ئینایه و لدوماهیکی ((له تهههنی ۳۲ سالیدا له گوندی (سترپاس) له دیاربهکر له لای مهلا (طه) ناو ئیجازهی عیلمی وەرئهگریت و چهند سالیك له گوندی (سربا) ههرد له دیاربهکر نهبی به مهلا))^(۲). مهلای جزیری ((دهستیکی بالای ههبووه لهو زانستانهی که لهو سهردهمه دا دهخوینران وهك (اصول، فقه، حدیث، نحو، فهلسهفه، حساب، ئهستیڤهناسی..)) بیجگه له زمانهکهی خوی عههربی و فارسی و تورکی به پاشی زانیوه))^(۳) گهلهك ژیدمه نامازه ب مرنا جزیری دهن کو (د سالا ۱۴۸۱) دژیی (۷۵) سالییدا چوووه بهر دلوقانیا خودی. جزیری ههرد ل جزیری هاتیه فهشارتن^(۴) جزیری زانا و عالمکی دینی بوویه و سوفیهکی تهریقا نهقهشهبهندی بوویه ((مهلای جزیری ههرد وهکو ههموو شاعیر و زاناییکی تهواوی چهرخی خوی، شارهزایی تهواوی ههبووه له زانسته ئابینی یهگان و قورئان و تهفسیری قورئان به تهواوی زانیوه، ئه مه له لایهك، له لایهکی تریشهوه شارهزای ئهدهبیاتی کوردی و فارسی و عههربی بووه، بی گومان زور ناشنایهتی بووه له گهل شیعهکانی حافزی شیرازی و ههروهها سهعدی و جامیش دا))^(۵) مهلای جزیری یهکهم غهزه لا دیوانا (حافزی شیرازی) دگهل یهکهم فهسیدا دیوانا خودا تیکه لکریه. ((مهلای جزیری یهکهمین شاعیری کورده سیستیمی کیشی عهرووزی و یهکیتی قافیهی شاعیری کلاسیکی عههربی هیناوته ناو ئهدهبی کوردییهوه، سودی له تاقیکردنهوهی ئهدهبی فارسی و تورکی عوسمانی وەرگرتوه))^(۱). ههروهسا جزیری دهیته هژمارتن ب داهینهڤی غهزه لا کیشا عهرووزی دناڤ ئهدهبیاتا کوردیدا ((جزیری

(۱) صادق بهاولدین نامیدی، هۆزانهانی کورد، ل ۱۰۰.

(۲) علاءالدین السجادی، میژوی ئهدهبی کوردی، ل ۱۶۲.

(۳) د. محمد نوری عارف، تیکستی ئهدهبی کوردی (هونراوه)، بهشی دووهم، چاپخانهی زانکوی سلیمان، ۱۹۸۱، ل ۱۶۶.

(۴) صادق بهاولدین نامیدی، هۆزانهانی کورد، ل ۱۰۴.

(۵) د. ئهمن عهلی موتابیچی، شاعیرانی کورد و ئهدهبیاتی فارس، ل ۲۰.

(۶) د. مارف خهزندهار، میژوی ئهدهبی کوردی، بهرگی دووهم، چاپخانهی وهزارهتی پهروهرده، ههولیر، ۲۰۰۲، ل ۲۴۶.

یه‌که‌م شاعیری کورده که غه‌زهل و قه‌سیده‌ی (عه‌ره‌بی- فارسی) به هه‌موو سیما و خه‌سیه‌ته‌کانه‌وه هیناوه‌ته ناو ئه‌ده‌بی کوردی که یه‌کی‌تی سه‌روا یه‌گی‌که له سیما هه‌ره سه‌ره‌کیه‌کانی ئه‌م جو‌ره هونراوانه))^(۱) و غه‌زهل و قه‌سیده ژلایئ هۆزانه‌فانی ((نموونه‌ی زانایی و هوشیارین له هونه‌ری شیعردا، وینه‌ی به‌رزیمان له هه‌لبژاردنی ووشه‌ی به‌تین و کی‌شی عه‌رووزی پی‌ویست و قافییه‌ی سفت وه‌رگرتووه))^(۲). هه‌روه‌سا نابیت ئه‌فی چه‌ندی ژبیر بکه‌ین کو مه‌لایئ جزیری ئیکه‌مین هۆزانه‌فانی کورده سه‌ر ب زاری کرمانجیا سه‌ری کو خودانی دیوانه‌کا پر به‌ه‌ایا هۆزانا کوردی سه‌ر ب عه‌رووزی یه، هۆزانه‌ن وی هه‌می پی‌ره‌وئ کی‌شا عه‌رووزی کریه و چه‌ندین کی‌شین عه‌رووزی دنا‌ف هۆزانه‌ن خودا بکارئینایه؛ کوهه‌تا نه‌و ئه‌ف دیوانه‌ بده‌ستی چه‌ندین بسپور و شاره‌زا دیواری هۆزانه‌فانی هاتیه پاراستن. (ته‌حسین ئی‌براهیم دوسکی) د پی‌شه‌کیا دیوانا جزیری دا ئامازه ب وان ده‌ستنقیسا دکه‌ت؛ ژوانا (۱- ده‌ستنقیسا شاعری بادی‌نی، میرئ ئامیدی: محمه‌د طه‌یاری کورئ ئیسماعیا پاشایی ئه‌وا ل سالا (۱۲۳۱) مشه‌ختی هاتیه نفی‌سین و دکتی‌بخانا سه‌یدا مه‌لا تاهایی مایی دایه. ۲- ده‌ستنقیسا مه‌لا مسته‌فایی یووسفی، ئه‌وا ل سالا (۱۲۵۷)ی مشه‌ختی به‌رامبه‌ر (۱۹۳۷) زاینی هاتیه نفی‌سین و دکتی‌بخانا سه‌یدا مه‌لا مه‌حموودی یووسفی دایه. ۳- ده‌ستنقیسا مه‌لا تاهایی کوفلی ل سالا (۱۲۶۹)ی مشه‌ختی به‌رامبه‌ر (۱۹۴۹) ز ل سه‌رنوسخه‌یا شیخ طاهری شوشی نفیسی و دکتی‌بخانا سه‌یدا محسن ئی‌براهیم دوسکی دایه. ۴- ده‌ستنقیسه‌کا دی یا دیوانی ل سالا (۱۲۵۷)ی مشه‌ختی به‌رامبه‌ر (۱۹۳۷)ی هاتیه نفی‌سین، نافئ کاتبی لسه‌ر نینه، پی‌شایی یی نفیسی یه: (صاحبه و مالکه عمر بن اسعد) و دکتی‌بخانا محسن دوسکی دایه. ۵- چاپا (العقد الجوه‌ری) یا مه‌لا ئه‌حمه‌دی زفنگی ئه‌وا ل قامشلی چاپ بووی).^(۳)

بو شروفه کرن و ده‌رخستنا کی‌شین عه‌رووزی د دیوانا جزیری دا (العقد الجوه‌ری فی شرح دیوان الشیخ الجزری) هاتیه هه‌لبژارتن. هه‌روه‌سا پی‌دقیه ئامازه ب فی چه‌ندی ژبی به‌یته‌دان کو د په‌رتوکا (پابه‌ری کی‌شی شیعری کلاسیکی کوردی) یا (د. عه‌زیز گه‌ردی)، دیوانا مه‌لایئ جزیری، شه‌رحی هه‌ژار هاتوبیه شروفه‌کرن ژلایئ

(۱) عه‌زیز گه‌ردی، سه‌روا سازی له شیعه‌کانی جزیریدا، گو‌فارا زانکویا ده‌وک، په‌رینه‌ندا، هژمار ۶، کونگری زانستی ئیکی یا زانکویا ده‌وک ۲۷-۲۹ نیسانا ۱۹۹۹، ل ۸۳۵.
 (۲) د. مارف خه‌زنه‌دار، میژوی ئه‌ده‌بی کوردی، به‌رگی دووهم، ل ۲۴۷.
 (۳) دیوانا مه‌لای جزیری، به‌ره‌فکرن و فه‌وژارتنا تحسین ابراهیم دوسکی، ل ۲۱ - ۲۲.

دەرڅستنا کیش و قالبین وان، نهفجا مفا ژ فئ چهندي ژى هاتيه وهرگرتن ههرچهنده هندهک هوزان دناقبهرا ههردوو دهننووساندا هاتينه بکارئینان کو دبیت د یا دیترا نهو هوزان بهرچاف نهکهن، نهفئ چهندي ژى هيچ لهنگيهک نهئئخستيه دکارى شروفهکرنا هوزاناندا؛ چونکه نهو تشتئ گرنگ دفئ بوارهى دانهوه کو هوزانفانى چهندي کيشين عهرووزى و قالبين کيشا د ديوانا خودا بکارئينايه. پيدفیه نامازه بقئ چهندي ژى بدهين کو مهلاى جزيرى ژبلى (قهسيده و غهزلان) چهندين هونهريين ديتر ژى د ديوانين خودا بکارئيناينه زوانا ((چوارينه و پينجينه و شهسینه و مستهزاد و بهند سازى (تهرجيع، تهركيب، تهرجيع) بهکارهئناوه))^(۱) سهبارت چوارينين بکارهاتى د ديوانا مهلايئ جزيريدا کو سئ چوارين بکارئيناينه^(*)؛ ئى مه نهو چوارين نههاقيئينه دناف ههژمارا کيشان دا؛ چونکه کيشا چوارينه (رباعى) کيشهکا فارسيه و دوو شهجهره بو هاتينه دهست نيشانکرن (شهخرهب و نهخرهم) و دکوريدا بتنى شهجهرا نهخرهب هاتيه بکارئینان نهف روباعيه ب گهلهک شيوان ههنگاوين وئ دهينه گهورين، چيدبیت ههنگاوا ئيکئ نهخرهب بيت و ههنگاوين دووئ و سئ يئ چيدبیت مهكفوف يان مهقبووز يان سالم بيت؛ ئى ههنگاوا چوارئ چيدبیت ب گهلهک جوران بيت (نهبتهر، مهجبووب، نههتهم، زهلل) بتاييهتى، نهبتهر (فهع) يان مهجبووب (فهعمل)، نهفجا چوارينه ژى نهچووينه د ههژماريدا. هوزانين د ديوانيدا لديف بکارئینانا کيشا هاتينه ريکخستن، واته ههر ژ ئيکهمين هوزان ههتا دوماهيکا ديوانئ نههاينه نفيسين؛ بهلکو لديف کيشين بکارهاتى ههر ژ کيشا رهمهل، کو ريزا بکارئینانا وئ د ريزا ئيکئ دايه ههتا کيشا خهفيف، کو ل ريزا دوماهيکئ دايه پاشان لاپهريين ههر هوزانهکئ لدلف هاتيه نفيسين و ههمى هوزانين ل ديوانيدا چووينه دخانيت کيشان دا. پاشان ههقبهركرنا ديوانا جزيرى دگهل ديوانا حافزئ شيرازى ژلايئ بکارئینانا کيش و قالبين کيشين عهرووزى شه هاتيهکرن. نهو ژى شروفهکرنا هوزانين ديوانا جزيرى و دهرڅستنا کيشين هوزانئ کو نه لديف بهرپهرا بهلکو هوزان هاتينه ريزکرن لديف کيشين بکارهاتى د ديوانيدا.

(۱) عزيز گهردى، سهروا سازى له شيعرهکانى جزيريدا، گورارا زانکوبيا دهوك، ل ۸۳۵. (* ههر سئ چوارينه ژى د ديوانا مهلايئ جزيرى بقئ رهنگى نه: ۱- قوسى د هلالى بدلالي کشما بزنا ته ژ شنكى مشها ههزها ههشت ههنگاوا نهخرههئ مهكفوفئ نهبتهر (مفعول، مفاعيل، مفاعيلن فع) ۲- آخا قدما محزما پاي پرى مه وهك طوطى پيايى لزيان شكرى مه ههزها ههشت ههنگاوا نهخرههئ مهكفوفئ مهحزوف (مفعول مفاعيل مفاعيلن فعولن) ۳- شمشاد و خرامك كو مه دى بو سحرى جامهك ژ شراب مهدا وى قمرى ههزها ههشت ههنگاوا نهخرههئ مهكفوفئ مهجبووب (مفعول مفاعيل مفاعيلن فعولن) بينره: ديوان الجزرى (العقد الجوهري فى شرح ديوان الشيخ الجزرى)، شرح احمد بن الملام محمد الزفنى مفتى القامشلى، (۲ جزء)، (الجزء الثانى)، مطبعه الصباح، ۱۹۸۷، ص ۸۴۴-۸۴۵.

۲- دیار کرنا کیشین بکارهاتی د دیوانا (مه‌لایی جزیری) دا:

ز	هــــــــــــــــوزان	کــــــــــــــــیش	لاپهر ه
۱	سر زلفا ته بگللاب دعا هاته دست مه بگللاب دعا	رهمه‌لا شەش هەنگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۵۶
۲	دست فذرت کو هلافت زینا ته نقاب بچمالاجیروتی مه نمان پرده وحجاب	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌خبوونا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۵۹
۳	لله الحمد ز یاری مه د دست جامه لبالب ز لب نوش بیایی د دل الهامه لبالب	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌خبوون فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۶۶
۴	شاه بقصدا گشتنا من رم هزاردن بی سبب دامه چشمه قهر و خشمی رم دلدا گو ادب	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۷۰
۵	من د دل کوفان هزارن داغ و کینیز بی حساب مختتا وزدین بخارن وین د دلدا صد نشاب	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۷۷
۶	لو سحر جولان ددت بایی صیابی راست و چپ سوسن وستبل به مستی بین سماپی راست و چپ	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۹۰
۷	نیرگزین شنگ د مستن چپ و راست سافیان جام د دستن چپ و راست	رهمه‌لا شەش هەنگاوا مه‌خبوونا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۹۸
۸	گر زوی حوری سرشتی عشوه يك اظهار بت دی به بت نار خلیل الله و دوزه سار بت	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۱۰۱
۹	کس به دادا مه نه پرست گله و داد چهکت ته نه بت دادرستک بیهده فریاد چهکت	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۱۳۰
۱۰	عمری ضایع بو مه بن دلبر عبث وی ته فی عمری مه یوری بز عبث	رهمه‌لا شەش هەنگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۱۴۶
۱۱	نام عتبر شکتی بیت ز عتبر مه که بحث بل ز وی سلسله و زلفی معتبر مه که بحث	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌خبوونا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۵۰
۱۲	تو سحرگه به تماشا وره بازار خندوت لی ته بی فائده آزار نه دت خار خندوت	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌خبوونا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۵۸
۱۳	حیف د فیندا خاک و گل بت عارفی چالاک روح دی منجزد بت گو پرتو دت ز نو او پاک روح	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۱۸۵
۱۴	دلبری ایرو سحر آفتیه جرگی من دو دوح یک لسیته يك دلدا لو د من تین آخ و اوخ	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	۲۰۷
۱۵	هی هیا رقص و سمایا ته چه خوش بستییه چرخ گو د بزجی بسما تیت لسز دست خوه برخ	رهمه‌لا ههشت ههنگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	۲۱۱

لایحه	کیش	هوزان	ژ
۳۱۶	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	سز وختت ژ ازل گرتیه حتی بایند واحد وقرده بیداتی خوه وی نین چوعدد	۱۶
۲۲۲	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	عیده وهرکس ژ دیدارا ته لی پیروژه عید از تنی مخزوم دیدارم بصد منزل بعید	۱۷
۳۶۲	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	عاشق از جازک ژ بالا لی بدت برقا مجاز دی لئک صاحب دلان حتی ابند بت سز فراز	۱۸
۳۷۶	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	تو دزانی بخدی من تو خیالی شب و روز بخیالا خوه مدام من تو لبالی شب و روز	۱۹
۲۸۰	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	شاهدی جلوه نما قدسی فیروژه لباس هچی رنگی ته نشان دت تو نشانی خوه بتاس	۲۰
۲۸۶	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	دل یکه و دی عشق یکن بت عاشقان یکن یار بس قبله دی یکن بت قلوبان دلیرک دلدار بس	۲۱
۳۰۰	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	شب قدری لمه روشن که تو زوحی زره خوش مه ژ تو خوش که لسز جهفی شهید بن خوه بمش	۲۲
۳۱۴	رهمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	مه ژ بل حسن و جمالی چه غرض بی جمالی ژ بیالی چه غرض	۲۳
۳۲۷	رهمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	منی نه نوشی شیخ صنعانی غلط او نه جو نیف ازمنستانی غلط	۲۴
۲۴۰	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	بی لب لعلی ملا من ژ میا آل چه حظ صنجناتی نه بتن یار بهر حال چه حظ	۲۵
۳۵۶	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	نازکا من د سمایی بسز انگشت عقیق دامه ایرو د سزایی قدحک تازه رحیق	۲۶
۳۶۹	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	دلبرای من سحری هات بتوخ و بیدک صد یدک بون د بری تیک بستجاب و وشک	۲۷
۳۷۹	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	نازکک من سحری دی بجمالا خوه نه وک خووز و ولدان ویری بو نه بشر بو نه ملک	۲۸
۲۸۷	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	کو اشارت بشارت بدرت نغمه چنگ ژ زوی آیینه دل برتن پرده رنگ	۲۹
۴۱۳	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا نه‌سلم فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	شربت لام و بیان از بیهاتی نادم بادیا لعلی یاقا ظلماتی نادم	۳۰
۴۱۹	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان	عیده ودا عالمی بالنگ صفایی خاص و عام ماه نو انبر و نامتدن جو ژ بز عوز و غمام	۳۱

ژ	هــــــــــــوزان	کــــــــــــــــش	لاپه‌ره
۲۲	دانه بین عتیبز لسترینان رشاندن خال خام سوسنین نازک لسز خالان حفاتندن دال دام	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۴۲۴
۲۳	یازب این گلدسته یا نرگس رعناست این سزو گلشن یا الف یا هامت یختاست این	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۴۲۹
۲۴	من دبز قالوا بلی باطن فه ویرا بو آقین هیژ لسز عهدا الستم تا پروژا آخرین	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌قسوور فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۴۴۶
۲۵	صنمی ذ قوس ابزو دو هلال نو نماتندن دو کمان لبرج میزان بغضب لمن کشانندن	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌شکول فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن	۴۵۱
۲۶	از نزانم سببی یاری چرا دور کرین شاه شیرین دهنان ام ژ خود مه‌چور کرین	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیونا مه‌قسوور فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن	۴۵۸
۲۷	وره جانم گو چه نازک و رسین ژ گل و نسترینان ام ته بسین	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیونا مه‌قسوور فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن	۴۷۰
۲۸	شوخ وشنگی زهره رنگی دل ژ من بر دل ژ من آورین هیبت پلنگی دل ژ من بر دل ژ من	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۴۸۱
۲۹	دلبری سزدار خوبان از نزام آگاه هیه د حبس و زندانی اسیزو گرتیی درمانده یه	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۴۹۷
۴۰	فلکا اطلس سرگشته د جاما مه‌ حبابیه موج دبت هلزم عشقی مه‌ لسز دست غرابیه	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبیون فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۵۰۸
۴۱	مخبتی محنت د ژورن حب دبییم بی شک بلایه غمزو زی خوش بی دبورن صوتن ودرزد و حقایه	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا ته‌واو فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۵۲۳
۴۲	گرچه بلبل جوهر ذاتی گله لی گلی رونق ژ عشقا بلبله	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۵۸۰
۴۳	وی سپیده ژ برج هوس ابزوتماندن ماه نو خوش ژ هوس ابزووان فیرا کشانندن ماه نو	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۶۱۱
۴۴	هی دبز قالوا بلی بی بلگو افد عالم نه بو چرخ و دوزان دور مردون سبلی میتا نه بو	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۶۱۴
۴۵	ای شه‌ن‌شاه معظم حق نگه‌دار ته بی سوره (انا فتحننا) دوزو مدار ته بی	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۶۵۲
۴۶	خان خانان لامع نجما ته هر ژر نور بی کشتیا بخت ته از بابی مخالف دور بی	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	۶۶۰

لایه‌ره	کیتیش	هوزان	ژ
٦٨١	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن	هیچی و توفه دکم از ژ خدانا حشمی وی نگاز و صنم و پادشه و محتشمی	٤٧
٧٠٩	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن	ای نسیم سحری ما د مجالا صیبهی صنم سلیمان بگهینی ژ مه وی پادشهی	٤٨
٧١٧	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن	ای نسیم صیبهی ما دمجالا سحری صنم سلیمان بگهینی ژ مه وی لب شگری	٤٩
٧٢٨	رهمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوونا نه‌سلم فاعلاتن فاعلاتن فع لن	لات حسنی وشهی خوبانی بخوه هم خانی و هم خاھانی	٥٠
٧٧٩	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن	صنما سر ژ صنم شوق ژ حق دایه و خودی گر عزازیل بدیتا نه دبر غیر سنجودی	٥١
٧٩٠	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فعلن	صنما سر ژ صنم ئی شکر لب ژ نبات احسن الله و تبارک ژ سرا وی صنمی	٥٢
٨٢١	رهمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	مه بدل نیرگزین خاصه دقین سمن و یاسمین تازه دقین	٥٣
٨٨٦	رهمه‌لا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	دل ژ من بز دلبرک زینا قبا چهف غزال و بر شپال و مه لقا	٥٤
٨٨٨	رهمه‌لا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونا مه‌حزووف فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	ای ملا نام تیه خمنسه عشر تو بشعرا ته ته گوتی خود دکی هتند و شکر	٥٥

لایحه	کَیـش	هـوزان	ژ
۲	همزجا هشت ههنگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	نوايا مطرب و چنگی فغان آینه خرنجگی ومره ساقی حتا کنگی نشوین دل ژ فی ژنگی	۱
۱۱	همزجا هشت ههنگاوا نه خربی مکفوفی مهزروف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	اسم ته یه مکتوب د دیوانی قدم دا حرفک قلم علم بتقویم رقم دا	۲
۳۵	همزجا هشت ههنگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	بنار فرقتی سنهتم ژ فرق سر حتی بی دا خدنکا غفلتی نهتم ژ بزفا لامعا تیدا	۲
۱۱۲	همزجا هشت ههنگاوا نه خربی مکفوفی مهقصور مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	قلبی مه شنه زیر ژ فیضا ته جلا گرت ما روسیة و صفر صفت رنگ صفا گرت	۴
۱۲۴	همزجا هشت ههنگاوا نه خربی مکفوفی مهزروف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	محبوب به دل بت مه بافراز چه حاجت عناق به خوه بیتن فرو پرواز چه حاجت	۵
۱۶۹	همزجا شمش ههنگاوا نه خربی مهقبووزی مهقصور مفعول مفاعیلن فعولان	شمشاد خرام و سرو عنجاج جانان دبرت به عشوه تاراج	۶
۱۹۴	همزجا شمش ههنگاوا نه خربی مهقبووزی مهقصور مفعول مفاعیلن فعولان	عشقی کو بدن به یك ذو ازواج پیوسته دفی به ههف بن اشباح	۷
۲۳۹	همزجا هشت ههنگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	دری می خانه یا عشقی سحر عارف زیارت کر باب چشم و خونی دل وضو بست و طهارت کر	۸
۲۵۱	همزجا هشت ههنگاوا نه خربی مکفوفی مهزروف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	جانا ژ جمالا ته مقدس قیسم آژ گر خوب و پری زاده نظر کی ته بسم آژ	۹
۲۵۱	همزجا هشت ههنگاوا نه خربی نهیتم مفعول مفاعیلن مفاعیلن فع	طورم بدل و پیروی موسایم آژ آتش پیرس و نور تجلایم آژ	۱۰
۲۷۰	همزجا شمش ههنگاوا مهقصور مفاعیلن مفاعیلن فعولان	ژ رعنا نیرگیرین تهی مسنت و خون ریز زمان بو عهد جنگ انگیز چنگیز	۱۱
۳۷۵	همزجا شمش ههنگاوا مهزروف مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن فعولن	تعالی الله زهی حسنا مبارک تبارک صند تبارک صند مبارک	۱۲
۴۳۵	همزجا هشت ههنگاوا نه خربی مکفوفی مهزروف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	رمزین ته د جانان نه بانمازه درازن هر یك بهزاز رنگ روان مه دخوان	۱۳
۴۴۲	همزجا هشت ههنگاوا موسه به غ مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	ملا مه لگردنا دلبر ژ نو صند بوسه ماین دین مجال دی بخوازم زی دبی دینی ته (فوق العین)	۱۴
۴۵۴	همزجا هشت ههنگاوا نه خربی مکفوفی مهزروف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	خشمی لفقیران مکه زو پادشهی من پرسی بکه جارك لخطاء و گنهی من	۱۵
۴۷۷	همزجا هشت ههنگاوا نه خربی مکفوفی مهزروف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	پیوسته دو آبزو لمه محبوب کشاندن صند گز مه پیاپی لازی خسته رشاندن	۱۶

لایه‌ره	کَیــــــــــــش	هــــــــــــوزان	ژ
۴۸۷	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	ژ رمزا دلبر دیسان لمن باطن فزین دزده د لبس تاری من دی خویا بو او سیاه جزده	۱۷
۵۹۱	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	مه لو فتجان لسر دسته کو مه‌تابا هلال انزو نماین من د مرآتیی میا صافا زلال انزو	۱۸
۶۰۷	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	د دست دا ینگیک نو بار من دی او گمان انزو لبالا جئا ولک جباری لیدا همقران انزو	۱۹
۶۲۲	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خریبی مکفوفی مه‌حزوف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	کس نه دینه سحرگه کو چه نازک ورسی تو مه ژ بگ گل و نیرگژ سرمست بسی تو	۲۰
۶۴۲	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خریبی مکفوفی مه‌حزوف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	ای شاهد فدسی فکه بتدی ژ نقابی تا چند وه سرگشته بیمینن د حجابی	۲۱
۶۸۸	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	عما عشقی پریه‌تم از حبیبیا عم رفین کانی سراسر تیک بهیتم از ژ دزد فرق و هجرانی	۲۲
۶۹۹	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	بخستا احسن التقویم و ظاهر صورت ذاتی نظر دی (علم الاسماء) و باطن عین مرآتیی	۲۳
۶۷۰	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خریبی مکفوفی مه‌جیوبوب مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعل	رمزک ژ نسیمی لچمن دا و خشی را بوژ خوی سبزه و شبنم دوشی	۲۴
۷۱۰	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خریبی مه‌بیتهر مفعول مفاعیلن مفاعیلن فع	مرگین ژ مرا بیت ژ سر شیرینی جان خوه یی شیرین د درم مرگینی	۲۵
۷۱۶	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	ژ مابینا دو انزویان دبینم قاب قوسینی تعالی الله بنی رمزی چه رنگ آفته ما بینیی	۲۶
۷۱۹	هه‌زه‌جا چار هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن	صباح الخیر خان من شهی شیرین زبان من	۲۷
۸۲۸	هه‌زه‌جا هه‌شت هه‌نگاوا نه‌خریبی مکفوفی مه‌حزوف مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن	یا رامی قلبی بسهام اللحظات هیهات نجاتی مازال فداء لك زوجی و حیاتی من قبل مماتی	۲۸
۸۹۵	هه‌زه‌جا چار هه‌نگاوا سالم مفاعیلن مفاعیلن	سلاما من ثنا خوانی سحرگه گرهز افشان بیت	۲۹

لایحه	کِبْرُش	هـوزان	ژ
۱۴	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	مشاطهه حسنا ازل جفگال زلفان تاب دا دا عشق هل بت بیل بیل قلب مه بی جلاب دا	۱
۳۶	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	چین چین کرن زلفین سیا کسک اطلسا دیبا قبا ایدی نشان نابین خویا تیکان کرن لازم صبا	۲
۳۲	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	دلبر شکینا شرک فقلت یا روحی متی کو من حتا خاطر هبت من گو چه کم از با هتا	۳
۱۴۲	رچه‌زا چار هه‌نگاوا موردهفهل مستفعلاتن مستفعلاتن	عز عز خراما بقنو قامت یک بوسه دامه به صند قیامت	۴
۱۷۶	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا موزال مستفعلن مستفعلن مستفعلن	دیسا ژ نو بی حاله دل ساقی ورین جاما زجاج مشاق خمرآ آله دل لی خوش آنی بت مزاج	۵
۱۹۸	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا موزال مستفعلن مستفعلن مستفعلن	آمی ژ درد دل دکت هرچی نه دی آزار چرخ در بی لنیفا دل ددت لامع صفت نوبار چرخ	۶
۳۳۰	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	نی شکرا گردن ژ عاج دیسا ژ رشو زین صمند قوسین لبالا فرق و تاج کینیز رشاندن بی عدد	۷
۲۳۵	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خیوون مفتعلن مفاعیل مفتعلن مفاعیل	آه ژ دستوی وی سری دل ژ منی حواله کر هر چه لمن کری ملا جام میاد و ساله کر	۸
۲۴۴	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	خلقو لمن کن شیرتی او دلبرا زرین کمر من دی دحالی غفلتی هات دز ژ برچی وک فمر	۹
۳۰۵	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا موزال مستفعلن مستفعلن مستفعلن	سلوا سهی فن خملی لو کملی مستانه رقص وز صنجیتی گو قابلی دی بیت ورت شاهانه رقص	۱۰
۳۱۰	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خیوون موزال مفتعلن مفاعیل مفتعلن مفاعیل	شیوه دلبری بران سنته شیوه عشوه فرض هردو نظر گو بن قران واجبه یک کرشمه فرض	۱۱
۳۲۸	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	دیسا لبندی کاتبی کیشا ژ نو زنگار خط نوره رشانندی واهی دی گردش پرکار خط	۱۲
۳۲۴	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خیوون مفتعلن مفاعیل مفتعلن مفاعیل	خون گو ژ دل بوج بیت اشکی روان مه تینه خط نیل ژ دیده یان دزیت کفتمه ناف شبه بط	۱۳
۳۴۴	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌توی مه‌خیوون موزال مفتعلن مفاعیل مفتعلن مفاعیل	سر ددت آب کوثری زمزمه و سمای زلف سایه نمای خاوری سزده و منتهای زلف	۱۴
۳۴۹	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	ایزو ژ شهکاسا سری می هاته فنجانا صندف میت گو ایزو دیم دری دامن میا حسنا خوه صنف	۱۵
۳۶۱	رچه‌زا هه‌شت هه‌نگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	من دی ژغف لت جام د کف شاهی نجیف دل کز هدف روژ هات شرف ستربونه خف هر چارطرف نورا یقف	۱۶

لایپره	کیتیش	هوزان	ژ
۴۰۷	رډجهزا ههشت ههنگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	ايرو ژ رمزا ديم ذري مت گو من مسزوره دل دلبر بفتجانا سري مي دامه و مخموره دل	۱۷
۴۱۲	رډجهزا ههشت ههنگاوا موززال مستفعلن مستفعلن مستفعلن	ايرو ژ حسنا دلبري ديسا هلاك و سرخوشين رمزين دوي شيرين سري صوهتم ب پيتا آتشين	۱۸
۵۸۶	رډجهزا ههشت ههنگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	يار مه پر نيشان و سز سيما ژ دز ديم كوگبه او لب شگر نازك بشر جبهت سخر كاكل شبه	۱۹
۵۹۵	رډجهزا ههشت ههنگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	من دي سخر شاهي مجر لبسي دبر مخمور بو اف ديم زري سر مشتري يا رب پري يا خور بو	۲۰
۶۲۴	رډجهزا ههشت ههنگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	ايرو ژ دربا خنجري لازم بايشاني ملا تشبيه زولفا دلبري زانم پريشاني ملا	۲۱
۷۲۳	رډجهزا ههشت ههنگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	ايرو ژ نو پُر آتشم ديسا ژ رمزا دلبري مجروح قوس پروشم تير دانه نيقا جگري	۲۲
۷۴۴	رډجهزا ههشت ههنگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	في فرقتي ابتز كرين فرياد ژ دست فرقتي زارو ضعيف و زز كرين فرياد ژ دست فرقتي	۲۳
۸۰۴	رډجهزا ههشت ههنگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	ايرو مه دي وقت سخر او دلبرا سندس دبر ديسا دلبيسي صور و زه ر نورك منزّه بو بشر	۲۴
۸۴۷	رډجهزا چارههنگاوا سالم مستفعلن مستفعلن	الله سخر گاهه ازل يلموم عشقي شعله دا	۲۵
۸۹۱	رډجهزا ههشت ههنگاوا سالم مستفعلن مستفعلن مستفعلن	والله ژ هر دو عالمان من حسن جانانه غرض لو من ژ حسنا دلبران هر صنع رحمان غرض	۲۶

لایپره	کیتیش	هوزان	ژ
۱۷۲	سهریعا شهش ههنگاوا مهتوی مهوقووف مفتعلن مفتعلن فاعلان	دل ژ علاجی گو به دز کت مزاج دی ژ لیبی نوش عطابیت علاج	۱
۱۸۲	سهریعا شهش ههنگاوا مهتوی مهوقووف مفتعلن مفتعلن فاعلان	پُر مه که اسراف د قتلی مباح سفق دم العاشق مالایباح	۲
۲۹۵	سهریعا شهش ههنگاوا مهتوی مهوقووف مفتعلن مفتعلن فاعلان	گَرُ دنیا او صنما سر جمیل نازل ارضان نه دیو خبرئیل	۳

لایپره	کیتیش	هوزان	ژ
۲۱	بهسیتا ههشت ههنگاوا مهتوی مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن	مُعْجَه بَین می فروش هر سحری تین سما باده خوران نوش نوش مانه لدوری جما	۱
۴۰۲	بهسیتا ههشت ههنگاوا مهتوی مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن	شاهد قندسی نشان خسته ژ رمزنا ازل دامه بدست سری جام میا لم یزل	۲

لایپره	کیتیش	هوزان	ژ
۱۳۶	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خردب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	اَوَّل کو یاری دامه یک دَرَه یک عنایت قسمت مه خمز و جامه د دفتره هدایت	۱
۲۹۲	موزاریعا ههشت ههنگاوا نه خردب مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن	ایزو ملا سراپا لو تیک بو مه آتشن من دی سحر خرامان نی شگرا شرین مشن	۲

لایپره	کیتیش	هوزان	ژ
۵۷۵	خهفیفا شهش ههنگاوا نه سلهم فاعلاتن منفاعلن فع لن	طره یا تابدارعتبرکه خمربین شنگ مسک آذفرکه	۱

ژ	کیش	ژ. قالب	قالبه کیش	ژ. هوزنا	رئژا سدی
۱	رهمه	۱	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه جزووف	۱۳	%۱۱/۸۱۶
		۲	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوونا مه جزووف	۱۱	%۹/۳۲۲
		۳	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه قسوور	۹	%۷/۶۲۷
		۴	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوونا مه قسوور	۸	%۶/۷۷۹
		۵	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوون	۳	%۲/۵۴۲
		۶	رهمه لا شمش ههنگاوا مه جزووف	۳	%۲/۵۴۲
		۷	رهمه لا شمش ههنگاوا مه خبوونا مه جزووف	۲	%۱/۶۹۴
		۸	رهمه لا شمش ههنگاوا مه خبوونا مه قسوور	۲	%۱/۶۹۴
		۹	رهمه لا ههشت ههنگاوا سالم	۱	%۰/۸۴۷
		۱۰	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه شكول	۱	%۰/۸۴۷
		۱۱	رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوونا نه سلهم	۱	%۰/۸۴۷
		۱۲	رهمه لا شمش ههنگاوا مه خبوونا نه سلهم	۱	%۰/۸۴۷
		۵۵		%۴۶/۶۱۰	
۲	همزهج	۱	همزهجا ههشت ههنگاوا سالم	۹	%۷/۶۲۷
		۲	همزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مه جزووف	۹	%۷/۶۲۷
		۳	همزهجا شمش ههنگاوا نه خرب مه قبووز مه قسوور	۲	%۱/۶۹۴
		۴	همزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب نه بتهر	۲	%۱/۶۹۴
		۵	همزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مه قسوور	۱	%۰/۸۴۷
		۶	همزهجا ههشت ههنگاوا نه خرب مکفووف مه جبووب	۱	%۰/۸۴۷
		۷	همزهجا ههشت ههنگاوا موسه بهغ	۱	%۰/۸۴۷
		۸	همزهجا شمش ههنگاوا مه قسوور	۱	%۰/۸۴۷
		۹	همزهجا شمش ههنگاوا مه جزووف	۱	%۰/۸۴۷
		۱۰	همزهجا چار ههنگاوا سالم	۲	%۱/۶۹۴
		۲۹		%۵۷/۶	
				%۲۴	
۳	رهجهز	۱	رهجهزا ههشت ههنگاوا سالم	۱۶	%۱۳/۵۵۹
		۲	رهجهزا ههشت ههنگاوا موزال	۴	%۲/۲۸۹
		۳	رهجهزا ههشت ههنگاوا مه توی مه خبوون	۲	%۱/۶۹۴

۲	پهجهز	۴	پهجهزا ههشت ههنگاوا مهتوی مهخبوون موزال	۲	٪۱/۶۹۴
		۵	ههزهجا چار ههنگاوا تهواو	۱	٪۰/۸۴۷
		۶	ههزهجا چار ههنگاوا سالم مورمفل	۱	٪۰/۸۴۷
				۲۶	٪۲۲/۰۳۳
۴	سهريع	۱	سهريعا شهش ههنگاوا مهتوی مهوقووف	۳	٪۲/۵۴۲
				۳	٪۵۴۲
۵	موزاربع	۱	موزاربع ههشت ههنگاوا نهخرهب	۲	٪۱/۶۹۴
				۲	٪۶۹۴
				۱	٪۱
۶	بهسيت	۱	بهسيتا ههشت ههنگاوا مهتوی	۲	٪۱/۶۹۴
				۲	٪۶۹۴
				۱	٪۱
۷	خهفیف	۱	خهفيفا شهش ههنگاوا مهخبوون نهسلم	۱	٪۰/۸۴۷
				۱	٪۸۴۷
		۱۱۸	٪۱۰۰		
	سهر جهم				

ههر وهکی د خشتی دا دیاره کو هوزانفانی ژ (۱۸) هوزانان، (۷) کیشین عهرووزی بکارئیناینه ژ وانا (پهمل، ههزهج، پهجهز، سهريع، موزاربع، بهسيت و خفیف) کو (۲۲) قالبین عهرووزی بکار ئیناینه. کیشا پهمل و قالبین وی د ریزا ئیکی دهیت ژ لایی بکار ئینانی د ناف هوزانا وی دا و پاشی کیشین دیتر.

پشکا چواری

هه‌قبرگنا کیشین عه‌رووزا کوردی و فارسی و
پراکتیک کرنا وی د هه‌ر دوو دیوانین هوزانقائین کورد
و فارس (مه‌لایی جزیری) و (حافزی شیرازی) دا

۱- به‌راورد کرنا کیش و قالبین کیشین
بکارهاتی د عه‌رووزا کوردی و فارسیدا

۲- هه‌قبرگنا کیشین عه‌رووزی د هه‌ر دوو
دیوانین (مه‌لایی جزیری) و (حافزی شیرازی) دا

أ: بهراوردکرنا کیش و قالبین کیشین بکارهاتی د عهرووزا کوردی و فارسیدا:
 بهری بچینه سهر بهراورد کرنا کیش و قالبین کیشین بکارهاتی د ههر دوو دیوانین
 (حافزئ شیرازی) و (مهلاى جزیری) دا، مه بقهر زانی، کو تیشکهکئ ژى بهردهینه سهر
 بهراوردکرنا کیش و قالبین بکارهاتی د عهرووزا فارسی و کوردیدا. بو فئ مهبهستی
 ژى کیشین زور بکارهاتی ههتا کیم بکارهاتی دهوزانا کوردیدا دهیته بهراوردکرنا دگهل
 کیش و قالبین کیشان د فارسیدا و لایهنئ وهکههفی و جیاوازیا ئهوان قالبان دنافه
 عهرووزا ههردووواندا ددهینه خویاکرن؛ چونکه وهکو ئهه دزانین ئهه کیشین کو
 دهوزانا عهرووزا فارسیدا هاتینه بکارهاتن گهلهکن؛ ئ وهکو دیاره (۱۹) کیش هاتینه
 بکارئینان، کو دهوزانا کوردیدا (۱۲) کیش هاتینه دیارکرنا. ههر چهنده بو عهرووزا
 فارسی ژى، هوزانفانین فارس کیشین (تهویل، وافیر، کامیل) ب ریژیهکا کیم
 بکارئینانیه؛ ئ بهرامبهر هوزانا کوردی ههتا ریژهکا باشتر بخوفه گرتیه. دبهراورد کرنا
 کیش و قالبین کیشان دههردوومانان دا ژى ئهه و قالبین هوزانین بکارهاتی د پشکین
 بهرئ دفئ فهکولئینیدا دووباره دهیته دیارکرنا، داکو لایهنین وهکههفی و جیاوازیا
 قالبین کیشان بهینه دهرخستن.

۱- کیشا ههزهج:

- قالبین کیشا ههزهج د عهرووزا فارسیدا:

- ۱- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۲- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۳- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۴- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۵- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۶- (مفعولن مفاعیلن مفعولن مفاعیلن) ۲×
- ۷- (مفعولن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۸- (مفعولن مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۹- (مفعولن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۱۰- (مفاعیلن فعولن مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۱۱- (مفعولن مفاعیلن مفعولن فعولن) ۲×

- قالبین کیشا ههزهج دعهرووزا کوردی ژى دا بقی رهنگی خواری نه:

- ۱- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۲- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلان) ۲×
- ۳- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۴- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۵- (مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن) ۲×
- ۶- (مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلان) ۲×
- ۷- (مفعول مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۸- (مفعول مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۹- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۱۰- (مفاعیلن مفاعیلن فعولن) ۲×
- ۱۱- (مفعول مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۱۲- (مفعول مفاعلن فعولن) ۲×
- ۱۳- (مفعول مفاعلن مفاعیلن) ۲×
- ۱۴- (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۱۵- (مفاعلن مفاعلن فعولن) ۲×
- ۱۶- (مفاعیلن مفاعیلن) ۲×
- ۱۷- (مفاعیلن مفاعیلان) ۲×
- ۱۸- (مفعول مفاعیلن) ۲×

- دبهراورد کرنا قالبین کیشا ههزهج دناقبهرا فارسی و کوردیدا دهردکه فیت کو:

- ۱- دوازده قالبین ههفیشک دناقبهرا کوردی و فارسیدا ههنه نهو ژى دهارسیدا د هژمارین (۱، ۲، ۶، ۸، ۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۷، ۳۲، ۳۴، ۳۶) کو بهرامبهری وان د کوردیدا ب پیزا نهفان هژمارا، د هژمارین (۱، ۴، ۵، ۷، ۸، ۱۴، ۹، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۶، ۱۸) دا دهین.
- ب- بیست و ههفت قالبین تایبهت ژکیشا ههزهج دعهرووزا فارسی دا ههنه کو د کوردیدا بهرامبهری وانا نینه ژوان قالبان ژى هژمارین (۳، ۴، ۵، ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۳، ۳۵، ۳۷، ۳۸، ۳۹)ن.

ج- دکوردیدا ژى (٦) قالبین تایبته هه نه کو د عهرووزا فارسیدا نه هاتیه بکارئینان
 ژوان قالبان ژى د هژمارین (٢، ٣، ٦، ١١، ١٥، ١٧) دا دیار دبن.
 که واته پتریا قالبین بکارهاتی ژ کیشا هه زهج دعهرووزا کوردیدا، هه فیشکه دگهل
 قالبین بکارهاتی د فارسی دا و لایه نی هه فیشکی پتره ژلایه نی جیاوازیی.

٢- کیشا رهمهل:

- قالبین بکارهاتی ژفی کیشی د فارسیدا بقی رهنگی خواریه:

- ١- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن) ٢×
- ٢- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان) ٢×
- ٣- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) ٢×
- ٤- (فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلمن فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لن)
- ٥- (فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن) ٢×
- ٦- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع) ٢×
- ٧- (مفعولن مفعولن مفعولن فع لن) ٢×
- ٨- (فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن) ٢×
- ٩- (فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلان فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن)
- ١٠- (فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن) ٢×
- ١١- (فعلاتن فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع) ٢×
- ١٢- (فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن) ٢×
- ١٣- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلییان) ٢×
- ١٤- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع) ٢×
- ١٥- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) ٢×
- ١٦- (فعلاتن فعلاتن فعلاتن) ٢×
- ١٧- (فعلاتن فاعلاتن فعلاتن فعلن) ٢×
- ١٨- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن) ٢×
- ١٩- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلان) ٢×
- ٢٠- (فعلاتن فعلاتن فع لن) ٢×
- ٢١- (فاعلاتن فعلاتن فعلان) ٢×

- ۲۲- (فاعلاتن فعاتن فع لان فاعلاتن فعاتن فعلان)
- ۲۳- (فاعلاتن فاعلاتن فاع) ۲×
- ۲۴- (فاعلاتن فعات فاعلان فاعلاتن مفعولن فعلان)
- ۲۵- (فاعلاتن فعات فاعلييان فاعلاتن فعات فاعلييان)
- ۲۶- (فاعلاتن فعاتن فاعلن فاعلاتن فعاتن فعاتن)
- ۲۷- (فاعلاتن فاعلاتن) ۲×
- ۲۸- (فاعلاتن فعاتن) ۲×
- قالبين كيشا رهمهل د كورديدا بقى رهنكي خوارينه:
- ۱- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن) ۲×
- ۲- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) ۲×
- ۳- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان) ۲×
- ۴- (فاعلاتن فعاتن فعاتن فعاتن) ۲×
- ۵- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لن) ۲×
- ۶- (فعات فاعلاتن فعات فاعلاتن) ۲×
- ۷- (فاعلاتن فعاتن فعاتن فعلان) ۲×
- ۸- (فاعلاتن فعاتن فعاتن فعلن) ۲×
- ۹- (فاعلاتن فعاتن فعاتن فع لن) ۲×
- ۱۰- (فاعلاتن فعاتن فعاتن فع لان) ۲×
- ۱۱- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاع) ۲×
- ۱۲- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) ۲×
- ۱۳- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلان) ۲×
- ۱۴- (فاعلاتن فعاتن فعاتن) ۲×
- ۱۵- (فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن) ۲×
- ۱۶- (فاعلاتن فاعلاتن فاع) ۲×
- ۱۷- (فاعلاتن فعاتن فع لن) ۲×
- ۱۸- (فاعلاتن فعاتن فعلان) ۲×
- ۱۹- (فاعلاتن فعاتن فعلن) ۲×

۲۰- (فاعلاتن فعلاتن فع لان) ۲×

۲۱- (فاعلاتن فاعلاتن) ۲×

۲۲- (فاعلاتن فاعلن) ۲×

۲۳- (فاعلاتن فاعلان) ۲×

۲۴- (فاعلاتن فاعلاتان) ۲×

- دبهراوردکرنا قالبین کیشا رهمهل د فارسی و کوردی دا دهردکهفیت کو:

۱- (۱۷) قالبین ههفپشک ههنه دفارسی و کوردیدا کو د فارسی دا د هژمارین (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۱۰، ۱۲، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۷) دانسه و دکوریدا بهرامبهری وان دهرمارین (۱، ۳، ۲، ۹، ۶، ۱۱، ۴، ۸، ۱۲، ۲۳، ۱۹، ۱۳، ۱۷، ۱۸، ۲۰، ۱۶، ۲۱) دا ههنه.

ب- (۱۱) قالبین تایبته دفارسیدا ههنه کو بهرامبهری وانا دکوردیدا نینه. نهو ژی هژمارین (۷، ۸، ۹، ۱۱، ۱۳، ۱۴، ۱۸، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸)ن.

ج- (۷) قالبین تایبته دکوردیدا ههنه کو بهرامبهری وانا دفارسیدا نینه، نهوژی قالبین هژمار (۵، ۷، ۱۰، ۱۵، ۲۲، ۲۳، ۲۴)ن. کهواته لییره دا لایهنی ههفپشک د نافبهرا ههردوو زمانان دا پتره ژلایهنی جیاوازیی د قالبین کیشا رهمهلدا. ب دهربرینهکا سادهتر نهو قالبین بکارهاتی ژ کیشا رهمهل دعهرووزا کوردیدا پتر ههفپشکه دگهل نهوان قالبین کیشا رهمهل د عهرووزا فارسیدا.

۳- کیشا موزاریع:

- قالبین بکارهاتی دعهرووزا فارسیدا:

۱- (مفاعیل فاع لات مفاعیل فاع لان) ۲×

۲- (مفاعیل فاع لات مفاعیل فاع لن) ۲×

۳- (مفاعیلن فاع لاتن مفاعیلن فاع لاتن) ۲×

۴- (مفعول فاع لاتن مفعول فاع لاتن) ۲×

۵- (مفعول فاع لات مفاعیل فاع لاتن) ۲×

۶- (مفعول فاع لاتن مفعول فاع لان) ۲×

۷- (مفعول فاع لاتن مفاعیل فاع لن) ۲×

۸- (مفعول فاع لاتن مفعول فاع لن) ۲×

- ۹- (مفعول فاع لات مفعول فاع لان) ۲×
- ۱۰- (مفعول فاع لاتن مفعول فاع لیبیان مفعول فاع لیبیان مفعول فاع لیبیان)
- ۱۱- (مفعول فاع لیبیان مفعول فاع لیبیان) ۲×
- ۱۲- (مفعول فاع لات مفاعیل فاع) ۲×
- ۱۳- (مفعول فاع لات مفاعیل فاع) ۲×
- ۱۴- (مفاعیل فاع لات مفاعیل) ۲×
- ۱۵- (مفاعیل فاع لات فعولن) ۲×
- ۱۶- (مفعول فاع لات مفاعیلن) ۲×
- ۱۷- (مفعول فاع لات فعولن) ۲×
- ۱۸- (مفعول فاع لاتن مفعولن) ۲×
- ۱۹- (مفاعیل فاع لات فعولن) ۲×
- ۲۰- (مفعول فاع لات مفاعیلان مفعول فاع لاتن مفعولان)
- ۲۱- (مفاعیل فاع لات فاع) ۲×
- ۲۲- (مفعول فاع لاتن مفعولن) ۲×
- ۲۳- (مفاعیلن فاع لاتن مفاعیلن) ۲×
- ۲۴- (مفاعیلن فاع لاتن مفاعیلن) ۲×
- ۲۵- (مفاعیل فاع لان) ۲×
- ۲۶- (مفاعیل فاع لاتن) ۲×
- قالیبئ کیشا موزاربع د عهرووزا کوردی ژی دا ئهفئین لخواړینه:
- ۱- (مفعول فاع لاتن مفعول فاع لاتن) ۲×
- ۲- (مفعول فاع لاتن مفعول فاع لاتان) ۲×
- ۳- (مفعول فاع لات مفاعیل فاع لن) ۲×
- ۴- (مفعول فاع لات مفاعیل فاع لان) ۲×
- ۵- (مفاعیل فاع لن مفاعیل فاع لن) ۲×
- ۶- (مفعول فاع لاتن) ۲×

د بهراوردگرنيډا دمردکهفیت ژقالبین کیشا موزاربع د فارسی و کوریدا کو:

- ۱- (۴) قالبین ههفپشک دناقبهرا کوردی و فارسیدا ههنه کو دفارسیدا د هژمارین (۴، ۷، ۹، ۱۰) دانه کو ب ریژا وان د هژمارین قالبین کوریدیدا د هژمارین (۱، ۳، ۴، ۲) دا دهین.
- ب- (۲۲) قالبین تایبتهت د عهرووزا فارسیدا ههیه کو ب هیچ رهنکهکی دناف عهرووزا کوریدیدا نههاتینه بکارئینان نهو ژی هژمارین (۱، ۲، ۳، ۵، ۶، ۸، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶) ن.
- ج- (۲) قالبین تایبتهت دکوردی ژی دا ههنه کو دعهرووزا فارسیدا نههاتینه بکارهاتن نهوژی هژمارین (۵، ۶) ن د کوریدیدا. کهواته لیږدهدا پتريا قالبین بکارهاتی دکوریدیدا ههمهبری وانا دفارسیدا ههنه.

۴- کیشا رهجهز:

- قالبین کیشا رهجهز دهوژانا فارسیدا نهوین لخواړی نه:

- ۱- (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲×
- ۲- (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مفعولن)
- ۳- (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مفعولن) ۲×
- ۴- (مفتعلن مفتعلن مفاعله مفتعلن) ۲×
- ۵- (مفاعله مفتعلن مفاعله مفتعلن) ۲×
- ۶- (مفتعلن مفاعله مفتعلن مفاعله) ۲×
- ۷- (مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲×
- ۸- (مستفعلن مستفعلن مفعولن) ۲×
- ۹- (مفتعلن مفتعلن مفعولن) ۲×
- ۱۰- (مفتعلن مفاعله مفاعله) ۲×
- ۱۱- (مفتعلن مفتعلن مفتعلن) ۲×
- ۱۲- (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن مفعولن)
- ۱۳- (مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲×
- ۱۴- (مستفعلن مستفعلن مستفعلاتن) ۲×
- ۱۵- (مستفعلن مستفعلن مفاعله) ۲×

- ۱۶- (مفتعلن مفتعلن مفتعلان مفاعن مفتعلن مفتعلان)
- ۱۷- (مفاعن مفتعلن مفاعلان مفاعن مفتعلن مفاعن)
- ۱۸- (مفاعن مفاعن مفاعن) ۲×
- ۱۹- (مستفعلن مستفعلن) ۲×
- ۲۰- (مستفعلن مستفعلاتن) ۲×
- ۲۱- (مستفعلن مستفعلاتان) ۲×
- ۲۲- (مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفعولن)
- ۲۳- (مفتعلاتن مفتعلاتن) ۲×
- قالیبین کیشا ره جهز دهۆزانا کوردی ژی دا بقی رهنگی خوارینه:
- ۱- (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲×
- ۲- (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲×
- ۳- (مستفعلن مستفعلن مستفعلن مفعولن) ۲×
- ۴- (مفاعن مفاعن مفاعن مفاعن) ۲×
- ۵- (مفاعن مفاعن مفاعن مفاعلان) ۲×
- ۶- (مفتعلن مفاعن مفتعلن مفاعن) ۲×
- ۷- (مفتعلن مفاعن مفتعلن مفاعلان) ۲×
- ۸- (مفتعلن فَعولن مفتعلن فَعولن) ۲×
- ۹- (مستفعلن مستفعلن مستفعلن) ۲×
- ۱۰- (مستفعلن مستفعلن مفعولن) ۲×
- ۱۱- (مستفعلن مستفعلن) ۲×
- ۱۲- (مستفعلن مستفعلان) ۲×
- ۱۳- (مستفعلاتن مستفعلاتن) ۲×
- ۱۴- (مفتعلن مفاعن) ۲×
- ۱۵- (مفاعن مفاعن) ۲×

- دبهراوردگرنا قالبین کیشا رچهمز دهردوو زماناندا دهردکهفیت کو:

- ۱- (۶) قالبین ههفپشک ههنه د فارسی و کوردیدا کو د فارسیدا د ژمارین (۱، ۳، ۶، ۷، ۸، ۱۹) دایه و د کوردیدا د ههمبهر وانا د هژمارین (۱، ۳، ۶، ۹، ۱۰، ۱۱) دا دیاره.
- ب- د فارسیدا (۱۷) قالبین تاییهتی ههیه کو دکوردیدا نههاتیه بکارهاتن. نهوژی د هژمارین (۲، ۴، ۵، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳) دا، دیاره.
- ج- د کوردیدا (۹) قالبین تاییهتی ههنه کو د فارسیدا نههاتیه بکارهاتن نهوژی د هژمارین (۲، ۴، ۵، ۷، ۸، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵) دا دیار و بهرچافه.

۵- کیشا خهفیف:

- قالبین کیشا خهفیف د عهرووزا فارسیدا نهوین لخواړینه:

۱- (فاعلاتن مفاع لن فعلاتن فعلاتن مفاع لن مفعولن)

۲- (فاعلاتن مفاع لن فاع فاعلاتن مفاع لن فع)

۳- (فاعلاتن مفاع لن فعلاتن) ۲×

۴- (فاعلاتن مفاع لن فعلان) ۲×

۵- (فاعلاتن مفاع لن فعلن) ۲×

۶- (فاعلاتن مفاع لن فاع) ۲×

۷- (فاعلاتن مفاع لن فع لن) ۲×

۸- (فاعلاتن مفاع لن فع لان) ۲×

- قالبین کیشا خهفیف د کوردیدا (۶) قالبین بقی رهنگی:

۱- (فاعلاتن مفاع لن فعلن) ۲×

۲- (فاعلاتن مفاع لن فعلان) ۲×

۳- (فاعلاتن مفاع لن فع لن) ۲×

۴- (فاعلاتن مفاع لن فعل) ۲×

۵- (فاعلاتن مفاع لن فع لان) ۲×

۶- (فاعلاتن فعلاتن مفاع لن فعلاتن) ۲×

- د بهر اوردرکنا قالبین کیشا خهفیف د ههر دوو زماناندا دمردهفیت کو:
- ۱- پینج قالبین ههفیشک دفارسی و کوردیدا ههنه کو د فارسیدا د هژمارین (۲، ۴، ۵، ۷، ۸) دا دیاردبیت، بهرامبهری وانا د کوردیدا د هژمارین (۶، ۲، ۱، ۳، ۵) دا دهیت.
- ب- سی قالب د فارسیدا ههنه کو دکوردیدا نههاتینه بکارئینان ئهوژی هژمارین (۱، ۲، ۶) ن.
- ج- یهک قالب د کوردیدا ههیه کو د فارسیدا نییه، د هژماره (۴) دا دیاره. کهواته قالبین کیشا خهفیف د کوردیدا ههمی د فارسیدا ههنه ژبلی قالبی ژماره (۴).

۶- کیشا موجتهس:

- قالبین کیشا موجتهس دعهرووزا فارسیدا بقی رهنگی خوارینه:

- ۱- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فعلاتن) ۲×
- ۲- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فعلن) ۲×
- ۳- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فع لن مفاع لن فعلاتن مفاع لن فعلن)
- ۴- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فعلان) ۲×
- ۵- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فاع) ۲×
- ۶- (مفاع لن مفعولن مفاع لن فع) ۲×
- ۷- (مفاع لن مفعولن مفاع لن فعلن مفاع لن فعلاتن مفاع لن فعلن)
- ۸- (مفاع لن مفعولن مفاع لن فع لان مفاع لن فعلاتن مفاع لن فعلان)
- ۹- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فع) ۲×
- ۱۰- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فع لن) ۲×
- ۱۱- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فع لان) ۲×
- ۱۲- (مستفع لن فاعلاتن مستفع لن) ۲×
- ۱۳- (مستفع لن فاعلاتن فاعلاتن) ۲×
- ۱۴- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن) ۲×
- ۱۵- (فاع لن فاعلاتن فاعلاتن مفتح لن فاعلاتن فاعلاتن)
- ۱۶- (مفاع لن فعلاتن) ۲×
- ۱۷- (مفاع لن فاعلان) ۲×
- ۱۸- (مفاع لن فاعلاتن مفاع لن فاعلاتن) ۲×

- قالبین کیشا موجتهس دعهرووزا کوردی ژی دا بقی رهنگی یه:

۱- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فعلاتن) ۲×

۲- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فعلان) ۲×

۳- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فعلن) ۲×

۴- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فع لان) ۲×

۵- (مفاع لن فعلاتن مفاع لن فع لن) ۲×

د بهراوردکرنا قالبین کیشا موجتهس دناشبهرا ههردوو زماناندا دهردکهفیت:

۱- ههر پینج قالبین بکارهاتی د عهرووزا کوردی، د فارسیدا ههنه، کو نهوژی د قالبین فارسی دا د هژمارین (۱، ۲، ۴، ۱۰، ۱۱) دا دیار دکهفیت کو ههقبهبری ئهفان هژماران د ژمارین (۱، ۳، ۲، ۵، ۴) دا ههیه.

ب- دوانزده قالبین تایبهتی د عهرووزا فارسیدا ههنه کو د کوردیدا نههاتینه بکارهاتن نهوژی هژمارین (۲، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷) دا دیار دبیت.

۷- کیشا موتهقاریب:

- قالبین ئهفی کیشی دعهرووزا فارسیدا بریتینه ژ:

۱- (فعولن فعولن فعولن فعولن) ۲×

۲- (فعولن فعولن فعولن فعل) ۲×

۳- (فعولن فعولن فعولن فعولن) ۲×

۴- (فعولن فعولن فعولن فع) ۲×

۵- (فعلن فعولن فعولن فعل) ۲×

۶- (فع لن فعولن فع لن فعولن) ۲×

۷- (فعولن فعولن فعولن فع) ۲×

۸- (فعولن فعولن فعولن) ۲×

۹- (فعولن فعولن فعل) ۲×

۱۰- (فعولن فعولن فعولن) ۲×

- قالبین نهقی کیشی د عهرووزا کوردیدا بقی رهنگینه:

۱- (فعولن فعولن فعولن فعولن) ۲×

۲- (فعولن فعولن فعولن فعولان) ۲×

۳- (فعولن فعولن فعولن فعول) ۲×

۴- (فعولن فعولن فعولن فعل) ۲×

- دبهراوردگرنا قالبین کیشا موتهقاریب د هر دوو عهرووزان دا دهردکهفیت کو:

۱- سی قالبین ههفیشک د ناقبهرا کوردی و فارسیدا ههیه نهوژی د فارسیدا بریتینه

ژ هژمارین (۱، ۲، ۳) و بهرامبهری نهفان هژماران دکوردیدا ب پړزا وان د هژمارین (۱،

۳، ۴) دا ههیه.

ب- (حهفت) قالب تاییهتن ب عهرووزا فارسی کو دناف عهرووزا کوردیدا نههاتیه

بکارهاتن نهوژی هژمارین (۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰)ن. ههروهسا قالبهک د عهرووزا کوردیدا

ههیه کو د فارسیدا نییه نهوژی هژماره (۴) ه د کوردیدا.

۸- کیشا بهسیت:

- قالبین نهقی کیشی د عهرووزا فارسیدا بقی رهنگیه:

۱- (مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن) ۲× ← تاییهت ب عهرووزا عهرهبی

۲- (مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن) ۲×

۳- (مستفعلن فاعلن مستفعلن) ۲× ← تاییهت ب عهرووزا عهرهبی

۴- (فعلتن فاعلن فعلتن فاعلن فعلتن فاعلن فعلتن) ۲×

۵- (مستفعلن فاعلن فعولن) ۲×

- قالبین کیشا بهسیت د عهرووزا کوردی دا:

۱- (مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلن) ۲×

۲- (مستفعلن فاعلن مستفعلن فاعلان) ۲×

۳- (مستفعلن فاعلن مستفعلن فع لن) ۲×

۴- (مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلان) ۲×

۵- (مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن) ۲×

۶- (مفتعلن فاعلان) ۲×

۷- (مستفعلن فاعلان) ۲×

۸- (مفتعلن فاعلن) ۲×

- د بهراوردگرنا ئهفان قابليښ كيشا بهسيت د ههر دوو عهرووزان دا دهردكهفيت كو:
- ۱- قابلهكې ههفېشك د نافبهرا كوردی و فارسيدا ههيه ئهوژی د فارسيدا دهژماره (۲) و د كوردیدا دهژماره (۱) دا ديار دبیت.
- ب- چوار قالب د هوزانا فارسيدا هههه كو دكوردیدا نينه ئهوژی هژمارين (۱، ۳، ۴، ۵)ن.
- ج- هفت قابليښ تايبهت د هوزانا كوردیدا هههه كو د فارسيدا نههاتينه بكارئينان ئهوژی هژمارين (۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸)ن.

۹- كيشا سهريع:

– قابليښ ئهفې كيشې د عهرووزا فارسيدا بقی رهنگينه:

- ۱- (مفعلن مفعلن فع لن) ۲×
 - ۲- (مفعلن مفعلن فاع) ۲×
 - ۳- (فعلتن فعلتن فاعلن) ۲×
 - ۴- (مستفعلن مستفعلن فعلن) ۲×
 - ۵- (مفاعلن مفاعلن فاعلن) ۲×
 - ۶- (مفعلن مفعلن فاعلن مفعلن مفعلن فاعلن) ۲×
 - ۷- (مستفعلن مستفعلن فاعلن) ۲×
 - ۸- (مفعلن مفعلن فاعلن مفعلن مفعلن فعلن) ۲×
 - ۹- (مفعلن مفعلن فاعلن) ۲×
 - ۱۰- (مفعلن مفعولن فاعلن مفعلن مفعلن فاعلن) ۲×
- قابليښ كيشا سهريع دعهرووزا كوردی ژی دا بقی رهنگی يه:

- ۱- (مفعلن مفعلن فاعلن) ۲×
- ۲- (مفعلن مفعلن فاعلن) ۲×

دبهراوردگرنا ههردوو عهرووزان دا دهردكهفيت كو:

- ۱- قابلهكې ههفېشك دنافبهرا فارسی و كوردی دا ههيه كو دفارسيدا ژماره (۹) و دكوردیدا ژماره (۱)ه.

ب- نهه قالب تايبهتن ب عهرووزا فارسی، كو د كوردیدا نههاتينه بكارئينان ئهوژی هژمارين (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۰)ن.

ج- قابلهك ژی د كوردیدا ههيه كو د فارسيدا نههاتيه بكارئينان ئهوژی هژماره (۲)ه.

۱۰- کیشا کامیل:

- قالبین کیشا کامیل د عهرووزا فارسیدا بقی رهنگی خوارینه:

۱- (متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن) ۲×

۲- (متفاعلن متفاعلن متفاعلن) ۲×

۳- (متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن فعلاتن) ← تایبهته ب عهرووزا عهرهبی

۴- (مفاعلن مفاعلن مفاعلن) ۲× ← تایبهته ب عهرووزا عهرهبی

۵- (مستفاعلن مستفاعلن مستفاعلن) ۲× ← تایبهته ب عهرووزا عهرهبی

۶- (متفاعلن فعلاتن متفاعلن متفاعلاتن)

۷- (متفاعلن متفاعلن) ۲×

۸- (متفاعلن فعلن) ۲×

- قالبین کیشا کامیل د عهرووزا کوردی دا بقی رهنگینه:

۱- (متفاعلن متفاعلن متفاعلن متفاعلن) ۲×

۲- (متفاعلن متفاعلن متفاعلن مفاعلن) ۲×

۳- (متفاعلن متفاعلن متفاعلن) ۲×

دبهراوردگرنی دا دهردکهفیت:

۱- دوو قالبین ههفیشک د فارسی و کوردیدا ههنه نهوژی د فارسیدا هژمارین (۱)،

(۲) نه و د کوردیدا ژی هژمارین (۱)، (۳) نه.

ب- شهب قالب د فارسیدا ههنه کو د کوردیدا نههاتینه بکارئینان نهوژی هژمارین

(۲، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸) ن.

ج- قابهک د کوردیدا ههیه کو د فارسیدا نههاتیه نهوژی ژماره (۲) یه.

۱۱- کیشا مهید:

- قالبین نهفی کیشی دعهرووزا فارسیدا بقی رهنگینه:

۱- (فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن) ۲×

۲- (فاعلاتن فاعلن فاعلاتن) ۲× ← تایبهته ب عهرووزا عهرهبی

۳- (فاعلاتن فاعلن فاعلییان) ۲×

۴- (فاعلاتن فعلن فاعلاتن) ۲× ← تایبهته ب عهرووزا عهرهبی

۵- (فعالتن فعلن فعالتن فعلن) ۲×

۶- (فعالتن فاعلن فعالن فعالتن فاعلن فعالن) ← تایبته ب عهرووزا عهرهبی

۷- (فاعلاتن فاعلن فاعلن فاعلاتن فاعلن فاعلان)

۸- (فاعلات فاعلن فعلییان) ۲×

۹- (فاعلاتن فاعلن) ۲×

- قابلبین کیشا مه‌دید دعهرووزا کوردیدا بریتیه ژ:

۱- (فاعلاتن فاعلن فاعلاتن فاعلن) ۲×

۲- (فاعلاتن فاعلان) ۲×

د به‌راورد کرنیدا دیاردبیت کو:

۱- قابله‌کی هه‌فیشک د نافبه‌را کوردی و فارسیدا هه‌یه ئه‌وژی ژماره (۱) دنا‌ف

هه‌ردوو زمانان دا یا دیاره.

ب- هه‌شت قالب ژفی کیشی د هۆزانا عهرووزا فارسیدا هاتینه بکارهاتن، کو د

کوردیدا نینه. هژمارین (۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹)ن.

ج- قابله‌ک د کوردیدا هه‌یه کو د فارسیدا هه‌مبهر نییه ئه‌و ژی ژماره (۲)یه د کوردیدا.

۱۲- کیشا ته‌ویل:

- قابلبین وئ د عهرووزا فارسی بقی ره‌نگینه:

۱- (فعولن مضاعیلن فعولن مضاعیلن) ۲×

۲- (فعولن مضاعیلن فعولن مضاعیلن) ۲× ← تایبته ب عهرووزا عهرهبی

۳- (فعولن مضاعیلن فعولن مضاعیلن فعولن مضاعیلن فعولن مضاعیلن) ← تایبته ب

عهرووزا عهرهبی

۴- (فعولن مضاعیلن فعولن مضاعیلن فعولن مضاعیلن فعولن مضاعیلن فعولن مضاعیلن) ← تایبته ب

عهرووزا عهرهبی

- ئه‌ف کیشه دهۆزانا کوردیدا یه‌ک قالب هه‌یه ئه‌وژی:

۱- (فعولن مضاعیلن فعولن مضاعیلن) ۲×

کو دبه‌راوردکرنی دا دهردکه‌فیت:

۱- یه‌ک قابلی هه‌فیشک د نافبه‌را فارسی و کوردیدا هه‌یه، د فارسیدا ژماره (۲) و

دکوردیدا ژماره (۱)ه.

ب- د فارسیدا سى قابلىن دىتر بۇ كىشا تەويل ھاتىنە بكارئىنان كو د كوردىدا بكارنەھاتىيە، ئەو ژى د ھژمارىن (۱، ۳، ۴) دا ديارە.

۱۳- كىشا مونسەرىح:

بۇ فى كىشى (۲۳) قابلىن بكارھاتى، د ھۆزانا فارسىدا، كو بەرامبەرى وانا د كوردىدا بتنى يەك قالب بكارھاتىيە ئەو ژى (مونسەرىح ھەشت ھەنگاوا مەتوى مەوقوفە) يانژى (مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلان) ھ كو د عەرووزا فارسىدا ژى ھاتىيە بكارھاتن.

لدوماھىكا بەراوردكرنا كىش و قابلىن كىشىن بكارھاتى د عەرووزا كوردى و فارسىدا بۇ مە دەرەكەفیت كو قابلىن كىشا (موجتەس و مونسەرىح) ژ ھۆزانا كوردى ھەمى د عەرووزا فارسىدا ھەنە، ھەرەسا پىژا پىژا قابلىن بكارھاتى ژ كىشىن دياركرى د عەرووزا كوردى، د ھۆزانا فارسىدا ھەنە، بتنى ھندەك قالب نەبن كو د فارسىدا نىنە و د كوردىدا ھاتىنە بكارھاتن، ديسان د كوردىدا سى كىشىن (موقتەزەب، موتەدارك، وافىر) و ھەتا رادىيەكى زور ژى كىشا مونسەرىح (بتنى ئەو نموونا ھۆزانيا ھۆزانقان (نارى) كو زلايى (د. محمد بكرى) ھاتىيە شىرۇفەكرن) د ھۆزانا كوردىدا نەھاتىيە بكارئىنان؛ لى دھۆزانا فارسىدا بكارھاتىنە ب تايبەتى د فارسىدا بۇ كىشا (مونسەرىح) چەندىن قالب ھاتىنە دەستىشانكرن، كو د كوردىدا بتنى قالبەك ھەيە و د ئەنجامدا دەپتە خويا كرن كو ھۆزانقان كورد بۇ ھەنگاوا ھۆزانا عەرووزى چاقلىكرنەكا سەداسەد ل عەرووزا فارسى نەكرىيە؛ بەلكو ھۆزانقان كورد بخو ژى داھىنەر بوونە بۇ دانانا ھندەك قابلىن تايبەت ژ كىشىن عەرووزى د كوردىدا كو تىشى پىتر بەرچاڧ و ديار ژوان قابلىن بكارھاتى د عەرووزا كوردىدا، كو د عەرووزا فارسىدا نەھاتىيە بكارھاتن ئەو ھەكو د ئەفان جۆرە قالباندا، دوماھىك ھەنگاوا پىتر بەرەڧ (مەقسوور، مورەڧھەل، موزال، موسەبەغ) دچىت، كو دبىت پىتر دگەل سروسىت و فونەتىكا دنگىن كوردىدا بگونجىت. بۇ نموونە قابلىن ژمارە (۲، ۴، ۶، ۱۱، ۱۷) ژ كىشا ھەزەج، دياركرنا قابلىن ھەزەجا (۱- ھەشت ھەنگاوا موسەبەغ ۲- ھەشت ھەنگاوا مەقسوور ۳- ھەشت ھەنگاوا ئەخرەبى موسەبەغ ۴- شەش ھەنگاوا مەقسوور ۵- چوار ھەنگاوا موسەبەغ) و قابلىن ژمارە (۲۴، ۲۳، ۱۵، ۱۱، ۱۰). دياركرنا قابلىن رەمەلا (۱-)

ههشت ههنگاوا نەسلەم موسەببەغ ۲- ههشت ههنگاوا موسەببەغ ۳- شەش ههنگاوا موسەببەغ ۴- چوار ههنگاوا مەقسوور ۵- چوار ههنگاوا موسەببەغ) و قالبین ژماره (۱۲، ۷، ۵، ۲) دیارکرنا پەجهزا (۱- ههشت ههنگاوا موزال ۲- ههشت ههنگاوا مەخبوونی موزال ۳- ههشت ههنگاوا مەتوی مەخبوونی موزال ۴- چوار ههنگاوا موزال) و قالبین ژماره (۷، ۶، ۴، ۲) دیارکرنا قالبین بەسیتا (۱- ههشت ههنگاوا موزال ۲- ههشت ههنگاوا مەتوی موزال ۳- چوار ههنگاوا مەتوی موزال ۴- چوار ههنگاوا موزال) نیشان ددەن کو دوماهیك ههنگاوین ئەفان قالبین دەستنیسانکری ب پیتەکا زیندە تمام دبن و ئەف دیاردیه دبیتە گروڤه بو ئاخفتنا مه.

ب : ھەقبەرگىنا كېشىن عەرووزى د ھەر دوو ديوانىن (حافىزى شىرازى) و (مەلایى

جىزىدا) دا

پشتى شىرۇقەكەرن و ھىژمارگىنا ھەر دوو ديوانىن (حافىزى شىرازى) و (مەلایى جىزىرى)، نھو دەھىنە سەر بەراوردىگىنا كېش و قالبىن بىكارھاتى لدەف ھەر دوو ھۆزىانغان و لايەننى وەككەھى و جىياوازىيا بىكارئىنانا كېش و قالبان ب نەمونەقە ددەينە خويىاكرن، لدەسپىكى لىسەر بەراوردىگىنا كېشىن بىكارھاتى د ھەر دوو ديوانان دا ب گىشتى دەھىتە بەھسكەرن و لايەننى وەككەھى و جىياوازىيا يا بىكارئىنانا كېشىن عەرووزى لدەف ھەر دوو ھۆزىانغان دەھىتە خويىاكرن، بۇقى مەبەستى زى خىشتەيەك ھاتىە دەست نىشانكەرن بۇ دىياركەرن جورىن كېشىن بىكارھاتى و ھىژمارا ھۆزىانان دگەل رپىژا سەدى بۇ ھەر جورە كېشەكى دىناف ديواناندا، لدەف ھەر دوو ھۆزىانغان بىقى ئاوايى:

كېش ھۆزىانغان	رېمەل	موجىئەس	موزىيە	ھەرەج	رەجەز	خەھىف	موتەقارىب	موتەسەرىج	سەرىج	موتەزەزىب	بەسپىت
	تارا ھۆزىانغان	رېمەل	موزىيە	ھەرەج	رەجەز	خەھىف	موتەقارىب	موتەسەرىج	سەرىج	موتەزەزىب	بەسپىت
ا	۲۰۲	%۳۱/۰۷	۱۱۹	%۲۴/۸۷	۱۰۲	%۶۸/۶۸	۸۷	%۵۲/۵۲	۸۷	%۸۷/۸۷	۱
	۵۵	%۱۱/۰۳۶	-	-	۲	%۶۸/۶۸	۲۹	%۵۲/۵۲	۲	%۸۷/۸۷	۲
ب	۵۵	%۱۱/۰۳۶	-	-	۲	%۶۸/۶۸	۲۹	%۵۲/۵۲	۲	%۸۷/۸۷	۲
	۵۵	%۱۱/۰۳۶	-	-	۲	%۶۸/۶۸	۲۹	%۵۲/۵۲	۲	%۸۷/۸۷	۲

* خىشتا بىكارئىنانا كېشىن عەرووزى د ھەر دوو ديوانىن (مەلایى جىزىرى) و (حافىزى شىرازى) دا.

لديق ئەقى خشتى بۇ مە دياردبىت كو:

۱- لايەنى ومكھفى:

۱- بكارنەئىنانا كىشىن (تەويل، مەدەد، وافىر، كامىل، مۆتەدارك) لدەف ھەر دوو ھۆزانفانان و بكارئىنانا كىشىن (رەمەل، موزارىع، ھەزەج، رەجەز، خەفیف، سەرىع) لدەف ھەر دوو ھۆزانفانان.

۲- رېژا بلندا بكارئىنانا كىشا (رەمەل) لدەف ھەر دوو ھۆزانفانان، كو دەپتە ھۆمارتن ب كىشەكا سەرەكى ژ لايى بكارئىنانايقە بەرامبەر كىشىن دىترىن عەرووزى لدەف ھەر دوو ھۆزانفانان.

۳- رېژا نزميا بكارئىنانا كىشا (سەرىع) و ھەتا رادەيەكى ژى كىشا (خەفیف) كو رېژا بكارئىنانا ئەقى كىشى لدەف ھەر دوو ھۆزانفانان ھەتا رادەيەكى نرىكى يەكن.

۲- لايەنى جياوازى:

۱- بكارنەئىنانا كىشا (موجتەس) لدەف ھۆزانفان (مەلايى جىزىرى) كو جياوازىەكا ھەرە ديارە دناف خشتىدا، كو ئەف كىشە لدەف ھۆزانفان (حافزى شىرازى) پشتى كىشا رەمەل ب رېژەيەكا بلندا بكارئىنانى فە ھاتىە ھۆمارتن كو د دىوانا مەلايى جىزىرى دا ئەف كىشە بەرجاف ناكەفىت كو ژ (۵۶۰) ھۆزانىن بكارھاتى لدەف (حافزى، (۱۳۹) ھۆزان بقى كىشىفە ھاتىنە فەھاندن، ھەروەسا بكارنەئىنانا كىشىن (مۆتەقارىب، مونسەرىع و موقتەزەب) لدەف (مەلايى جىزىرى). كو د بەرامبەردا (حافزى ئەف ھەر (۴) كىش بكارئىنانىنە.

۲- بكارئىنانا كىشا (بەسىت) لدەف (مەلايى جىزىرى) كو (حافزى ئەف كىشە بكارنەئىنانىە. ھەرچەندە ژ (۱۱۸) ھۆزانىن مەلايى جىزىرى رېژەيەكا كىم ئانكو بتنى (۲) ھۆزان لسەر ئەقى كىشى ھاتىنەفەھاندن؛ لى ئەف كىشە د دىوانا (حافزى) پىدا بكارنەھاتىە.

۳- جياوازىەكا ئاشكرا يا دىتر ئەوہ ژ لايى ھۆمارىن ھۆزانان بۇ بكارئىنانا كىشىن عەرووزى ل ھەر دوو دىوانان دا كو ھەرچەندە ھەر دوو ھۆزانفانان كىشىن (موزارىع، ھەزەج، رەجەز، خەفیف، سەرىع) بكارئىنانىنە؛ لى د ھۆماركرنا ھۆزانىن بكارھاتى لدەف ھۆزانفاناندا، كىشا موزارىع لدەف (حافزى) د رېژا سىيى دەپتە ژ لايى بكارئىنانايقە و (۱۰۳) ھۆزان د دىوانا خودا بقى جۆرە كىشى فەھاندىنە كو دبەرامبەردا، مەلايى

جزیری بتنی (۲) ھۆزان ب کیشا موزاریع ھەنە و دەھیتە ھژمارتن ب پړزا کیشا پېنجی ژ حەفت کیشان. ھەر وەسا کیشا ھەزەج ژى لدەف (حافزى شیرازی) د پړزا چواریدا دەھیت ژ لایى بکارئینانا کیشیڤه، کو ئەف کیشە د دیوانا مەلایى جزیریدا پشٹی کیشا (رەمەل) د پړزا دویدا دەھیت و پړزەھەکا بلند بخوڤه دگريت. دیسان کیشا (خەفیف) ژ لایى بکارئینانیڤه لدەف حافزى، ھەر چەندە (۸۸) ھۆزان بقی کیشى ڤەھاندینە، ئى مەلایى جزیری بتنى یەك ھۆزان بقی کیشى ھەییە و ئەف دیاردەییە د بکارئینانا کیشا سەریع لدەف ھەر دوو ھۆزانفانان ب پېچەوانە دبیت ئەوژى (مەلایى جزیری) (۲) ھۆزان لسەر کیشا سەریع ھەنە کو د دیوانا (حافزى شیرازی) دا بتنى یەك ھۆزان ھاتیە بکارئینان. ب شیوہەكى گشتى، کیشىن عەروووزى و جوړین کیشىن بکارھاتى د ھەر دوو دیوانا دا ھاتە دیارکرن دگەل لایەنن ھەڤیشك و جیاوازی، نھو برەنگەكى تاییەتى لسەر ھەر جوړە کیشەكى و قالبین بکارھاتى بۆ وان کیشان لدەف ھەر دوو ھۆزانفانان و لایەنن وەكھەفى و جیاوازی بکارئینانا قالبین کیشىن عەروووزى دگەل نموونین دیار د ھەر دوو دیوانان ددەینە بەر بەحس و ڤەكولین ئەوژى بقی رەنگى خواریڤه:

ا: لایەنن وەكھەفى د بکارئینانا کیش و قالبین وان دناڤبەرا ھەر دوو ھۆزانفانان

۱- کیشا پەمەل:

ھەر وەكى بەرى نھو ئامازە پى ھاتیەدان، ئەف کیشە ژ لایى بکارئینانیڤه لدەف ھەردوو ھۆزانفانان دەھیتە ھژمارتن ب کیشەکا سەرەكى و د پړزا ئىكیدا دەھیت لەڤبەر کیشىن دیتړین بکارھاتى د دیوانانین وان دا. بۆ دیارکرن بەراوردیا د ناڤبەرا قالبین بکارھاتى ژ قى کیشى لدەف ھەر دوو ھۆزانفانان د قى خشتا خواریڤا ددەینە خویاکرن:

ژماره	قالبېن كېشا رېمەل	جزیری	حافز
۱	رېمەلا ھەشت ھەنگاوا مەحزووف	۱۳	۱۷
۲	رېمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخېوونى مەحزووف	۱۱	۲۹
۳	رېمەلا ھەشت ھەنگاوا مەقسوور	۹	۲۷
۴	رېمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخېوونى مەقسوور	۸	۴۱
۵	رېمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخېوون	۳	-
۶	رېمەلا ھەشت ھەنگاوا سالم	۱	-
۷	رېمەلا ھەشت ھەنگاوا مەشكول	۱	۳
۸	رېمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخېوونى ئەسلەم	۱	۴۸
۹	رېمەلا ھەشت ھەنگاوا مەخېوونە ئەسلەم موسەببەغ	-	۲۷
۱۰	رېمەلا شەش ھەنگاوا مەحزووف	۳	۵
۱۱	رېمەلا شەش ھەنگاوا مەقسوور	-	۵
۱۲	رېمەلا شەش ھەنگاوا مەخېوونى مەحزووف	۲	-
۱۳	رېمەلا شەش ھەنگاوا مەخېوونى مەقسوور	۲	-
۱۴	رېمەلا شەش ھەنگاوا مەخېوونى ئەسلەم	۱	-

★خشتا قالبېن كېشا رېمەل لادەف (جزیری) و (حافزى) دا.

ھەرودەك د خشتیدا دیارە كو ھەر دوو ھۆزانتانان ب گشتى پېگھە (۱۴) قالبېن كېشارەمەل بكارئىناينە كو جزیری (۱۲) قالب و حافزى (۹) قالب ژ كېشا رېمەل د دیوانىن خودا بكارئىناينە. لایەنېن وەكھەفى و جیاوازی ب نموونەفە دەیتە شەرۆفەكرن لخواړى:

۱- لایەنېن وەكھەفى د بكارئىنانا كېشا رېمەل لادەف ھەر دوو ھۆزانتانان:

۱- رېمەلا ھەشت ھەنگاوا مەحزووف: ئەف جۆرە قالبە لادەف ھەر دوو ھۆزانتانان بكارھاتىە، جزیری (۱۳) ھۆزان و حافزى (۱۷) ھۆزان بقی قالبە كېشى فەھاندینە، نموونە ژى وەك:

جزیری دبیزیت:

شو خ و شنگی	زهیره	رنگی	دل	ژ	من	بر	دل	ژ	من
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
آ و رین	هیبت	پلنگی	دل	ژ	من	بر	دل	ژ	من
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

جزیری، ل ۴۸۱

حافظ دبیزیت:

ای صبا	گر	بگذری	بر	سا	حل	رو	د	ا	رس
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
بوسه زن	بر	خاک	آن	وا	دی	و	مشکین	کن	نفس
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

حافظ، ص ۲۴۴

۲- رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوونی مه جزووف: ههروهك د خشتیدا دیاره جزیری (۱۱) هوزان و حافظی (۲۹) هوزان بقی قابله کیشی فه هاندینه. نمونه زی وهك:

- جزیری دبیزیت:

هیشی	و توقه	د کم	از	ژ	خدا	نا	حشمی
-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
وی	نگا	رو	صنم	وپا	د	شه	و محشمی
-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

جزیری، ل ۶۸۱

- حافظ دبیژیت:

ما برفتیم و تو دانی و دل غمخور ما

حافظ، ص ۷۴

بخت بد تا به کجا می برد آبشخور ما

ما	ب	ر	ف	ت	ی	م	د	ا	ن	ی	و	د	ل	غ	م	خ	و	ر	ما
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فعلن							
بخت	بد	تا	به	کجا	می	بر	د	آ	بشخو	ر	ما								
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فعلن							

۳- رهمه لا ههشت ههنگاوا مهقسوور: جزیری (۹) هوزان و حافظی (۲۹) هوزان لسهر

فی جوړه قالبه کیشی فههانیدینه وهک نمونه:

جزیری دبیژیت:

من	د	دل	کو	شان	هزا	ران	دا	غ	و	کی	بی	حساب							
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن							
مجنبتا	ور	دین	بخا	رن	وین	د	دل	دا	صد	نشاب									
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن							

جزیری، ل ۷۷

حافظ دبیژیت:

گفتیم	ای	سلطان	ن	خوبان	رحیم	کن	بر	این	غریب
-	ب	-	-	-	ب	-	-	-	ب
-	/	-	-	-	-	-	-	-	°
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
گفت	در	دنبا	ل	دل	ره	گم	کنند	مسکین	غریب
-	ب	-	-	-	ب	-	-	-	ب
-	/	-	-	-	-	-	-	-	°
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

حافظ، ص ۷۹

۴- په مه لا هه شت هه نگاوا مه خبوونی مه قسوور: جزیری (۸) هوژان و حافظی (۴۱) هوژان بقی جوړه قالبی فه هاندینه، کو دناف قالبین کیشا په مه ل ژلایی بکارئینانی د ناف دیوانا حافظی دا، د ریژا دویندا دهیت. نمونه ژی وهک:
جزیری دبیژیت:

نا	م	عنبر	شکنی	بیت	ژ	عنبر	مه	که	بخت
-	ب	-	-	-	ب	-	-	ب	ب
-	/	-	-	-	-	-	-	-	°
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
بل	ژ	وی	سلسله	وزولنی	معنبر	مه	که	بخت	
-	ب	-	-	-	ب	-	-	ب	ب
-	/	-	-	-	-	-	-	-	°
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

جزیری، ل ۱۵۰

حافظ دبیژیت:

من خرابم ز غم یار خراباتی خویش

حافظ، ص ۲۴۹

می زند غمزه او ناوک غم بر دل ریش

من	خرا	بم	ز	غم	یا	ر	خرا	با	تی	خویش
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
می	ز	ند	غمزه	ی	اونا	و	ک	غم	بر	د
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

۵- رهمه لا ههشت ههنگاوا مهشکول: ژ فی قالبی ژی (جزیری و حافظی)، زور کییم

هوزان پی شهانیدینه جزیری (۱) هوزان و حافظی (۲) هوزان بو نمونه:

جزیری دبیژیت:

جزیری، ل ۴۵۱

صنمی	ژ	قو	س	برو	دو	هلا	ل	نو	نماندن
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلات	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلات	فاعلات	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
دو	کمان	لیر	ج	میزان	بغضب	لمن	کشانیدن		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
فاعلات	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلات	فاعلات	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

حافظ دبیژیت:

د	ل	ما	به	دو	ر	رویت	ز	چمن	فرا	غ	دا	رد
ب	ب	-	ب	-	ب	-	ب	ب	-	ب	-	-
فعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن	فاعلات

که	چو	سر	و	پا	ی	بندست	و	چولا	له	دا	غ	دا	رد
ب	ب	-	ب	-	ب	-	ب	ب	-	ب	-	ب	-
فعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن	فاعلات	فاعلاتن

حافظ، ص ۱۷۴

۶- رهمه لا ههشت ههنگاوا مه خبوونی نه سلهم: هه رچه نده جیاوازیه کا زور ههیه ژ لایی هژمارا هوزانی بکارهاتی لدهف هه دوو هوزانقنان؛ لی دیسان لایه نه کی و مکهه فه بۆ بکارئینانا نه فی جوژه قالبی ژ لایی بکارئینانیفه چونکه وهکو دیاره جزیری (۱) هوزان بتنی لسهر فی قالبی فه هاندیه و حافظی (۴۸) هوزان بقی قالبی هه نه بۆ نمونه:

شر	ب	تا	لا	م	و	بیان	از	ب	جیا	تی	نا	دم
-	ب	-	-	ب	ب	-	-	ب	ب	-	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

با	د	یا	لعلی	ب	آ	فا	ظلم	ما	تی	نا	دم
-	ب	-	-	ب	ب	-	-	ب	ب	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

جزیری، ل ۴۱۲

- حافظ دبیژیت:

سحرم دولت بیدار ببالین آمد گفت برخیز که آن خسرو شیرین آمد

سحرم	دولت	بیدار	ر	ببب	لی	نا	مد
-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

حافظ، ص ۱۷۴

گفت	بر	خیز	که	آن	خسر	و	شیری	نا	مد
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

۷- رهمه لا شمش ههنگاوا مهحزووف: ژ فی قالبی ژی جزیری (۲) هۆزان و حافظی

(۵) هۆزان فههاندینه بو نمونه:

- جزیری دبیژیت:

گر	چه	بلبل	جو	هر	ذاتی	گله
-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

جزیری، ل ۵۸۰

ئی	گلی	رو	نق	ژ	عشقا	بلبل	بلبله
-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

- حافظ دبیژیت:

در / د / مزیا	رست و / در / مان / نیز / هم	
- / - / ب	- / - / ب	- / - / ب
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن
دل / فیدا / ی	او / شید و / جان / نیز / هم	
- / - / ب	- / - / ب	- / - / ب
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن

حافظ. ص ۲۹۶

ب- لایه نین جیاوازی د بکارئینانا قالبین کیشا رهمه ل لدهف هه ر دوو هوزانفانان:
 هندهک قالبین کیشا رهمه ل هه نه کو لدهف هوزانفانهکی بکارهاتینه و لدهف
 هوزانفانی دیتر بکارنه هاتینه بو نموونه قالبین (۱- رهمه لا ههشت ههنگاوا سالم ۲-
 رهمه لا شهش ههنگاوا مهخبوونی مهخرووف ۳- رهمه لا شهش ههنگاوا مهخبوونی
 مهقسوور ۴- رهمه لا شهش ههنگاوا مهخبوونی ئەسەلم) لدهف هوزانفان جزیری هاتینه
 بکارهاتن، کو ئەف نموونه قالبه کیشه لدهف (حافظ) ی بهرچاف ناکهفن دیسان هوزانفان
 حافظی ژی ژ قالبین (۱- رهمه لا ههشت ههنگاوا مهخبوونی ئەسەلم موسه ببهغ ۲-
 رهمه لا شهش ههنگاوا مهقسوور) هوزان هه نه کو جزیری ئەف قالبه کیشه
 بکارنه ئیناینه نمونین هوزانی ژی لدهف ههردوو هوزانفانان بقی رهنگی خوارینه:

۱- نموونه قالبین تایبتهت ب کیشا رهمه ل لدهف جزیری:

۱-۱- رهمه لا ههشت ههنگاوا سالم:

محببتي / محنمت / د / زورن / حب / د / بيم / بی / شك / بلا / یه	
- / - / ب	- / - / ب
فاعلاتن	فاعلاتن
عمبرو / ژی / خوش / پی / د / بؤرن / صوتن / و / در / د / جلفا / یه	
- / - / ب	- / - / ب
فاعلاتن	فاعلاتن

جزیری، ل ۵۲۲

۲-۱- رډمه لا شهش ههنگاوا مه خبوونی مه جزووف:

مه ژ بل حسن و جمالی چه غرض بی جمالی ژ پیالی چه غرض جزیری، ل ۳۱۴

مه	ژ	بل	حسن	و	جمالی	لی	چه	غ	رض
ب	ب	-	-	-	ب	ب	-	ب	-
فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن
بی	ج	ما	لی	ژ	پ	یا	لی	چه	غ
ب	ب	-	-	ب	ب	-	-	ب	ب
فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن

۳-۱- رډمه لا شهش ههنگاوا مه خبوونی مه قسوور:

وه	ره	جا	نم	کو	چه	نا	زک	و	ر
ب	ب	-	-	ب	ب	-	-	ب	ب
فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن
ژ	گل	و	نس	ت	رینان	ام	ته	ب	سین
ب	ب	-	-	ب	ب	-	-	ب	ب
فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن	فعالتن

جزیری، ل ۴۷۰

۴-۱- رډمه لا شهش ههنگاوا مه خبوونی نه سلهم:

لا	ت	حسلی	و	شهی	خو	با	نی
-	ب	-	-	ب	ب	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
بخوه	هم	خانی	و	هم	خا	قا	نی
ب	ب	-	-	ب	ب	-	-
فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

جزیری، ل ۷۳۸

۲- نمونه قالبه کیشا رهمه لا بکارهاتی لدهف حافزی:

۱-۲- رهمه لا ههشت ههنگاوا مهخبوونی ئهسلهم موسه ببهغ:

	دوش	وقت	سحر	راز	غصه	نجا	تم	دا	دند
	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ب	-	ب	ب	ب	ب	-	-	-
	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
حافظ، ص ۱۸۰	وندد	ران	ظلمت	شب	آ	ب	حیا	تم	دا
	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ب	-	ب	ب	ب	ب	-	-	-
	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن

۲-۲- رهمه لا شهش ههنگاوا مهقسوور:

	شا	هدان	گر	دل	بری	زین	سان	کنند
	-	-	-	-	-	-	-	-
	ب	-	ب	-	-	-	-	-
	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
حافظ، ص ۱۷۱	زا	هدان	را	رخنه	د	ریمان	کنند	
	-	-	-	-	-	-	-	
	ب	-	-	-	-	-	-	
	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	
	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	

د بهراوردکرنا کیشا رهمه ل دناقبهرا ههردوو هۆزائفانان دا، دهردکه فیت کو:

ا- ههر دوو هۆزائفانان کیشا رهمه ل د نافد دیوانین خودا بکارئیناینه.

ب- ژ لایئ بکارئینانا قالبین کیشا رهمه ل، لایه نین وهکمه فی پتره ژ لایه نین جیاوازی. حهفت قالب وهکمه ف و چوار قالب لدهف جزیری جیاواز و لدهف حافزی دوو قالبین جیاواز بکارهاتینه.

ج- ژ لایئ بکارئینانا قالبین کیشا رهمه ل، جزیری ژ حافزی دهوله مه ندره؛ چونکه

جزیری (۱۲) قالب و حافزی (۹) قالب بو کیشا رهمه ل بکارئیناینه.

۲- كيشا همزهج:

ئەف كيشە ژى لدەف ھەر دوو ھۆزئاننان ھاتىە بكارھاتن؛ ئى بېرەنگەكى جياواز ژ لايى رېزا بكارئىنانا كيشىفە لدەف جزىرى ل رېزا دويى دەيتە ھژمارتن و لدەف حافزى د رېزا جوارى دەيتە ھژمارتن. ھەرچەندە ژ لايى ھژمارا ھۆزنان دناف ھەر دوو ديواناندا جياوازيەكا بەرچاڧ دەيتە ديتن جزىرى (۲۹) ھۆزان بقى كيشى فەھاندینە كو لدەف حافزى دگەھيتە (۸۷) ھۆزان. قالبىن بكارھاتى بو فى جورە كيشى ژى لدەف ھەر دوو ھۆزئاننان بقى رەنگى خوارىنە:

ژمارە	قالبىن كيشا همزهج	جزىرى	حافز
۱	ھەزەجا ھەشت ھەنگاوا سالم	۹	۲۶
۲	ھەزەجا ھەشت ھەنگاوا ئەخرەب	-	۶
۳	ھەزەجا ھەشت ھەنگاوا ئەخرەبى مەكفووفى مەحزووف	۹	۱۱
۴	ھەزەجا ھەشت ھەنگاوا ئەخرەبى مەكفووفى مەقسوور	۱	۱۰
۵	ھەزەجا ھەشت ھەنگاوا ئەخرەبى مەكفووفى مەجبۇوب	۱	-
۶	ھەزەجا ھەشت ھەنگاوا ئەخرەبى ئەبتەر	۲	-
۷	ھەزەجا ھەشت ھەنگاوا موسەببەغ	۱	-
۸	ھەزەجا شەش ھەنگاوا مەقسوور	۱	۱۱
۹	ھەزەجا شەش ھەنگاوا مەحزووف	۱	۱۷
۱۰	ھەزەجا شەش ھەنگاوا ئەخرەبى مەقبۇوزى مەحزووف	-	۵
۱۱	ھەزەجا شەش ھەنگاوا ئەخرەبى مەقبۇوزى مەقسوور	۲	۱
۱۲	ھەزەجا چوار ھەنگاوا تەواو	۲	-

*قالبىن كيشا همزهج لدەف (جزىرى) و (حافزى).

۲- هه زجا ههشت ههنگاوا نه خه رهبى مه كفووفى مه جزووف: ژ فى قالبى دشيين
 بيژين ههتا رادهيهكى نزيكى يهك هه ر دوو هوژانفانان، هوژان پى فههاندينه نه و ژى
 لدهف جزيرى (۹) هوژان و لدهف حافزى (۱۱) هوژان هاتينه فههاندن بقى جوړه قابله
 كيشيځه.

جزيرى دبيژيت:

خشمى	لف	قيران	مكه	زو	پا	د	شهي	من
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفعول
پرسى	بكه	چارهك	لخطاه	و	گنهى	من		
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفعول

جزيرى، ل ۴۵۴

حافز دبيژيت:

اى	شا	هد	قدسى	كه	كشدا	بندا	نقا	بت
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفعول
وى	مرغ	بهشتى	كه	د	هدا	دا	نه	و
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفاعيل	مفعول

حافظ، ص ۸۷

۳- ھەزەجا ھەشت ھەنگاوا ئەخرەبى مەكفووفى مەقسوور: ژ فىّ جوړە قالبى
جزیرى بتنى يەك ھۆزان و حافظى (۱۰) ھۆزان پىّ فەھاندینە وەك:

جزیرى دبیژیت:

قالبى	مە	شېبە	زىر	ژ	فیضا	تە	جلا	گرت
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل
ما	روسییە	وصفەر	صفت	رنگ	صفا	گرت		
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل

جزیرى، ل ۱۱۳

حافظ دبیژیت:

آن	یا	رکزو	خانە	ما	جای	پرى	بۆد
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل
سر	تا	قاد	مش	چون	پرى	از	عیب
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل

حافظ، ص ۱۳۹

۴- ھەزەجا شەش ھەنگاوا مەقسوور: جزیرى بتنى يەك ھۆزان بقی جوړە قالبى
فەھاندینە كو لدەف حافظى دگەھیتە (۱۱) ھۆزان. بۆ نمونە:

جزیری دبیژیت:

جزیری، ل ۲۷۰

ر	ع	ن	ا	ن	ر	گ	ز	ن	ت	ه	ی	م	س	ت	و	خ	و	ن	ر	ی	ز	
ب	-	-	-	-	-	ب	-	-	-	-	-	ب	-	-	-	-	-	-	-	-	-	ب
مفاعیلن							مفاعیلن							فعولان								
ز	م	ا	ن	ب	ؤ	ع	ه	د	ج	ن	گ	ا	ن	گ	ی	ز	ج	ن	گ	ی	ز	
ب	-	-	-	-	-	ب	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	ب
مفاعیلن							مفاعیلن							فعولان								

حافظ دبیژیت:

حافظ، ص ۱۷۵

س	ج	ر	ب	ل	ب	ل	ح	ک	ا	ی	ت	ب	ا	ص	ب	ا	ک	ر	د	
ب	-	-	-	-	-	ب	-	-	-	-	-	-	-	ب	-	-	-	-	-	ب
مفاعیلن							مفاعیلن							فعولان						
ک	ه	ع	ش	ق	ر	و	ی	گ	ل	ب	ا	م	ا	چ	ه	ا	ک	ر	د	
ب	-	-	-	-	-	ب	-	-	-	-	-	-	-	ب	-	-	-	-	-	ب
مفاعیلن							مفاعیلن							فعولان						

۵- ههزهجا شهش ههنگاوا مهحزووف: لدهف جزیری بتنی هوزانهك بقى قابلی ههیه کو ریژا وی لدهف حافظی دگههیته (۱۷) هوزان. بؤ نمونه:

جزیری دبیزیت:

ت/ع	ل/ل	له	ز	هی	حسنا	مبا	رك
ب	-	-	ب	-	-	ب	-
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلون				
تبا	رك	صد	تبا	رك	صد	تبا	رك
ب	-	-	ب	-	-	ب	-
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلون				

جزیری، ل ۲۷۵

حافظ دبیزیت:

به	تیغم	گر	كشد	دستش	نگیرم
ب	-	-	ب	-	ب
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلون		
و	گر	تیرم	ز	ند	مننت
ب	-	-	ب	-	ب
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلون		

حافظ، ص ۲۷۶

۶- ههزهجا شەش ههنگاوا ئەخرەبی مەقبووزی مەقسوور:

جزیری دبیزیت:

عشقی کو بدن به يك دو ارواح

پیوسته د فی به هف بن اشباح

جزیری، ل ۱۹۴

عشقی	کو	بدن	به	يك	دو	ار	واح
-	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
مفعول	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلون
پیوسته	د	فی	به	هف	ب	نش	باح
-	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
مفعول	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلون

حافظ دبیژیت:

حسن	تو	همیشه	در	فزون	باد
-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفعول
رویت	همه	سا	له	لا	له
-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفعول

حافظ، ص ۲۰۲

ب- لایه‌نین جیاوازی د بکارئینانا قالبین کیشا هه زه ج لدهف هه دوو هوزانفانان:
 وهکو د خشتا بهری دا دیاره کو جیاوازی سهرکی یا د نافبهرا هه دوو
 هوزانفانان نهوه کو جزیری (۲) قالب و حافظی (۴) قالبین جیاوازی بکارئینانه کو
 هوزانفانان دیتر دناف دیوانا خودا بکارنه‌ئینانه جیاوازی قالبان ژی وهک هه زه جا
 (ههشت ههنگاوی نه خه رب و شهش ههنگاوی نه خه ربی مهقبووزی مهحزووف) لدهف
 حافظیه، کو (جزیری) بکارنه‌ئینانه و نهو قالبین کو (جزیری) بکارئینانه هه زه جا
 (ههشت ههنگاوا نه خه ربی مهکفووفی مهجبووب، هه زه جا ههشت ههنگاوا نه خه ربی
 نه‌بتر، هه زه جا ههشت ههنگاوا موسه‌ببه‌غ و هه زه جا چوار ههنگاوی ته‌واو) وهکو ب
 هیچ رهنگه‌کی حافظی د دیوانا خودا بکارنه‌ئینانه.

- ۱- نمونین قالبین تایبهت ب کیشا هه زه ج لدهف جزیری:
 ۱-۱- هه زه جا ههشت ههنگاوا نه خه ربی مهکفووفی مهجبووب:

رمزک	ژ	نسیمی	لچمن	دا	و	خشی
-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفعول
را	بو	ژ	خوی	سبزه	و	شبنم
-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفعول

جزیری، ل ۶۷۰

۲-۱- ههزهجا ههشت ههنگاوا نهخرهبی مهکفووفی نهبتهر:

	مزرگین	ژ	مرا	بیت	ژ	سر	شیرینی
	-	-	ب	-	-	ب	-
	مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	فع
جزیری، ل ۷۶۰	جان	خوه	یی	شیرین	د	د	رم
	-	-	ب	-	-	ب	-
	مفعول	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	فع

ئهف ههر دوو قالبین کو (جزیری) د دیوانا خودا بکارئینای، تایبهتن ب کیشا (روباعی) ژ (شهجهرا نهخرهب) د فارسیدا، کو د فارسیدا بو هونهری (چوارین) یان (روباعی) بکاردهیت، ههرچهنده ههر روباعیهک ژ لای زیحاف و عیللهیین تایبهت ب ههنگاوین وی خودان تایبهتمهندیین خونه ئانکو نهوهکو یهکن؛ ئی هوژانسان (جزیری) ئهف قالبانه فهگوهاستینه بو د ناف (قهسید)ین خودا.

۳-۱- ههزهجا ههشت ههنگاوا موسهببهغ:

	ملا	مهلگر	د	نا	دلبر	ژ	نو	صد	بو	سه	ما	ین	دین
	-	-	ب	-	-	ب	-	-	-	ب	-	-	-
	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل
جزیری، ل ۴۴	مجال	دی	ب	خوا	زم	زی	دی	دینی	ته	فوق	العین		
	-	-	ب	-	-	-	-	ب	-	-	-	-	-
	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل	مفاعیل

۴-۱- ههزهجا چوار ههنگاوا تهواو:

س	ل	ا	ن	م	ن	ا	خ	و	ا	ن
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفاعیلن					مفاعیلن					
س	ل	ا	ن	م	ن	ا	خ	و	ا	ن
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفاعیلن					مفاعیلن					

جزیری، ل ۸۹۵

۲- نمونه قالبین کیشا ههزهج تایبتهت ب حافزی:

۱-۲- ههزهجا ههشت ههنگاوا نهخرهه:

ای پادشه خوبان داد از غم تنهایی

حافظ، ص ۳۶۶

دل بی تو به جان آمد وقتست که باز آئی

ا	ی	پ	ا	د	ش	ه	خ	و	ب	ا	ن	د	ا	ز	غ	م	ت	ن	ه	ا	ی		
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
مفعول				مفاعیلن				مفعول				مفاعیلن											
د	ل	ب	ی	ت	ب	ج	ا	ن	ا	م	د	و	ق	ت	س	ت	ک	ه	ب	ا	ز	ا	ی
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول				مفاعیلن				مفعول				مفاعیلن											

۲-۲- ههزهجا شهش ههنگاوا نهخرههیی مهقبووزی مهحزووف:

ع	ش	ق	ت	و	ن	ه	ا	ل	ح	ی	ر	ت	آ	م	د
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول					مفاعیلن					فعولن					
و	ص	ل	ت	و	ک	م	ا	ل	ح	ی	ر	ت	آ	م	د
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول					مفاعیلن					فعولن					

حافظ، ص ۱۶۶

د بهر اور دکرنا کیشا هه زهج و قالبین وی د ههر دوو دیواناندا هاته دیارکرن:

۱- ههر دوو هوزانفانان هه تا رادهیهکی زور باش چه ندين قالبین کیشا هه زهج بکارئیناینه هه چه نده جزیری پتر ژ حافزی قالبین کیشا هه زهج بکارئیناینه؛ لی دیسان وهکو هژمارا هوزانان هوزانین (حافزی گه لهک پترن ژ جزیری.

۲- لایه نین وهک هه فی لسه بکارئینانا قالبین کیشا هه زهج لدهف ههر دوو هوزانفانان پتره ژ لایه نی جیاوازی؛ چونکه د لایه نی وهک هه فیدا (۶) قالب د نافه را ههر دووکاندا یه کسان؛ لی د لایه نی جیاوازی دا جزیری (۴) قالب بکارئینابوو کو حافزی بکار نه ئینابوو و حافزی زی (۲) قالبن تایهت هه بوون کو جزیری بکار نه ئینابوو.

۳- کیشا رهجهز:

ئهف کیشه زی لدهف ههر دوو هوزانفانان هاتیه بکارهاتن و قالبین کیشی زی لدهف ههر دوو هوزانفانان لیدی ئه فی خشتا لخوازی هاتیه دیارکرن.

ژماره	قالبه کیش	جزیری	حافز
۱	رهجهزا ههشت ههنگاوا سالم	۱۶	۴
۲	رهجهزا ههشت ههنگاوا موززال	۴	-
۳	رهجهزا ههشت ههنگاوا مهتوی مهخبوون	۲	۶
۴	رهجهزا ههشت ههنگاوا مهتوی مهخبوونی موززال	۲	-
۵	رهجهزا چوار ههنگاوا تهواو	۱	-
۶	رهجهزا چوار ههنگاوا مورمهفهل	۱	-

*قالبین کیشا رهجهز لدهف (جزیری) و (حافزی) دا.

دفی خشتیدا دیاره کو ژ کیشا رهجهز (۶) قالب هاتینه بکارهاتن ژ لایه ههر دوو هوزانفانان کو (۶) قالب تایهتن ب جزیری و (۲) قالب زی حافزی د دیوانا خودا بکارئیناینه کو ئهف کیشه لدهف جزیری د ریزا سی یی دا دهیت و ریژهیهکا باش زی بخوفه دگریت؛ لی لدهف حافزی ئهف دیاردهیه بهرچاف ناکه فیت و بتنی (۱۰) هوزان

بھی کیشی فہاندینہ و د ریزا کیشا کیم بکارہاتی لدہف وی دھیتہ ہڑمارتن لایہنیں
 ودکھہفی و حیوازی لسہر قالبین کیشان زی بقی ئاوایینہ:

۱- لایہنیں ودکھہفی د بکارئینانا قالبین کیشا رچہز لدہف جزیری و حافظی:

۱- رچہزا ہشت ہہنگاوا سالم: ہوزانفان جزیری (۱۶) ہوزان بقی قالبہ کیشی د
 ناف دیوانا خودا فہاندینہ: ئی (حافظی تہنہا (۴) ہوزان لسہر فی قالبہ کیشی
 فہاندینہ، نمونہ زی وہک جزیری دبیزیت:

فی	فر	قتی	آبتر	کرین	فر	یاد	ژ	دست	فر	قتی
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
ژا	رو	ضعیف	زر	کرین	فر	یاد	ژ	دست	فر	قتی
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن

جزیری، ل ۷۴۴

حافظ دبیزیت:

آن	کیست	کز	رو	ی	کرم	با	من	و	فا	دا	ری	کنند
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
بر	جا	ی	بد	کا	ری	چو	من	یکدم	نکو	کا	ری	کنند
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب	ب
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن

حافظ، ص ۳۲۵

۲- پهجهزا ههشت ههنگاوا مهتوی مهخبوون:

جزیری دبېژیت:

آ	ه	ژ	دستی	وی	سری	دل	ژ	می	حوا	له	کر
-	ب	ب	-	ب	-	-	ب	ب	ب	-	ب
مفتعلن	مفتعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن
هر	چه	لمن	کری	ملا	جا	م	میا	دو	سا	له	کر
-	ب	ب	-	ب	-	ب	ب	ب	ب	-	ب
مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن

جزیری، ل ۲۳۵

حافظ دبېژیت:

گل	بېن	عیش	مید	مد	سا	قی	گل	عذا	ر	کو		
-	ب	ب	-	ب	-	ب	ب	ب	-	ب		
مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن		
با	د	بها	ر	می	زد	با	د	ه	خو	گوا	ر	کو
-	ب	ب	-	ب	-	ب	ب	ب	ب	ب	-	ب
مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن	مفاعلن

حافظ، ص ۲۳۰

ب- لایه نین جیاوازی د بکارئینانا قالبین کیشا پهجهز لدهف هر دوو هوزانفانان:
 وهکو د خشتیدا دیاره جزیری (۴) قالبین کیشا پهجهز بکار ئیناینه کو ب هیج
 پهنگه کئ (حافظی بکارنه ئیناینه وهکو قالبین) (پهجهزا ههشتی موززال، پهجهزا
 ههشتی مهتوی مهخبوونی موززال، پهجهزا چواری تهواو، پهجهزا چواری موردهفهل)
 نمونه ژى بؤ فى چهندى ل نك جزیری بقی پهنگیه:

۱- رده‌ها هشت ههنگاوا موززال:

دیسا	ژ	نوبی	حا	له	دل	سا	قی	و	رین	جا	ما	ز	جاج
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
مشتاق	ق	خمرا	آ	له	دل	لی	خوش	آ	نی	بت	مزاج	ب	ب
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن

جزیری، ل ۱۳۶

۲- رده‌ها هشت ههنگاوا مهتوی مه‌خبوونی موززال:

سر ددت آب کو ی زمزمه و سمای زلف

جزیری، ل ۳۴۴

سایه نمای خاوری سدره و منتهای زلف

سر	د	تا	ب	کو	ثری	زمزم	مه	و	سمای	زلف
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفتعلن	مفتعلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن
سایه	نمای	ی	خا	و	ری	سدر	ری	منتهای	ی	زلف
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفتعلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن	مفاعِلن

۳- رده‌ها چوار ههنگاوا ته‌واو:

الله	سحر	گا	ها	ا	زل
-	-	-	-	-	-
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
یه	لمو	می	عشقی	شعله	دا
-	-	-	-	-	-
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن

جزیری، ل ۸۴۷

۴- رەجەزا چوار ھەنگاوا مورەففەل:

جزیری، ل ۱۴۳

ع	ر	خ	ر	ا	ما	ب	ق	د	و	فا	مت	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
مستفعلاتن						مستفعلاتن						
ي	ك	ب	ؤ	س	ه	دا	مه	به	صد	ق	يا	مت
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مستفعلاتن						مستفعلاتن						

وہك ھاتە دياركرن، كو د بەراوردكرنا ھەر دوو ديوانان لسەر بكارئينا نا قابيئن
 كيشا رەجەز، جزیری ژ (حافزی) دەولەمەندترە؛ چونكە جزیری (۶) قالب و (حافزی)
 (۲) قابيئن كيشا رەجەز بكارئينا بۆ و وەكھەفيا وان بتنى لسەر بكارئينا نا (۲) قابيئن
 كيشا رەجەز بوون كو د فيرە دا لايەنن جياوازی پتر بەرچاڤ دكەڤيت ھەتا وەكھەفي.

۴- كيشا سەريع:

پشتی كيشا رەجەز لدەف جزیری ئەف كيشە ب كيشا چوارئ دەيتە ھژمارتن؛ ئی
 لدەف (حافزی) ئەف چەندە ديار نابيت و بتنى يەك ھۆزان د ديوانا خودا بقی جۆرە
 كيشی ڤەھانديەھ كو جزیری ژ (۱۱۸) ھۆزانان، (۳) ھۆزان بقی كيشی ڤەھانديەھ. لايەنی
 وەكھەفي ژى ئەوھ كو ھەر دوو ھۆزانانان يەك قالب وەكو يەك بكارئينا يە ئەو ژى
 قابلی (سەريعی ھەشتی مەتوی مەوقووفە)، ئەڤجا لايەنی جياوازی د بكارئينا نا قابيئن
 كيشی بۆ كيشا سەريع بەرچاڤ ناكەڤيت. نموونە ژى بۆ لايەنی وەكھەفي وەك قابلی:

۱- كيشا سەريعا شەش ھەنگاوا مەتوی مەوقووف:

جزیری ديڤيڤيت:

جزیری، ل ۱۷۳

د	ل	ژ	ع	ل	ا	ج	ك	و	ب	ه	د	ر	ك	م	ز	ا
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفتعلن					مفتعلن					فاعلان						
د	ی	ژ	ل	ب	ب	ن	و	ش	ع	ط	ا	ب	ت	ع	ل	ا
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
مفتعلن					مفتعلن					فاعلان						

حافظ دبیژیت:

ها/تفی	از	گو/شبهه	می/خانه	دوش
- / ب / ب -	- / ب / ب -	- / ب / ب -	- / ب / ب -	- / ب / ب -
مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلان	
گفت	ببخشند	گنجه	می/فروش	
- / ب / ب -	- / ب / ب -	- / ب / ب -	- / ب / ب -	- / ب / ب -
مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلان	

حافظ، ص ۲۵۵

۵ - کیشا موزاربع:

ئهف کیشه زی لدهف همر دوو هوزانفانان هاتیه بکارهاتن؛ لی جیاوازیهکا بهرچاف ژ لایئ بکارئینائی دیار دبیت، ئه و زی ئه وه کو ئهف کیشه لدهف جزیری د ریزا پینجیدا دهیت کو بو هوزانفان (حافظی د ریزا سیییدا دهیت و کیشهکه کو ژ لایئ بکارئینانئفه ریزهیهکا بهرچاف بخوفه دگریت و (۱۰۳) هوزان د ناف دیوانیدا بقی کیشی فههاندینه و دیوانا خو ب ئاوازا فی کیشی خهملاندیه، کو ئهف هژماره لدهف جزیری دگههیته (۲) هوزانان. قالبین ئهفی کیشی زی لدهف همر دوو هوزانفانان بقی رهنگی خواریه:

ژماره	قالبه کیش	جزیری	حافظ
۱	موزاربع ههشت ههنگاوا ئهخرهب	۲	۲۲
۲	موزاربع ههشت ههنگاوا ئهخرهبی مهکفوفی مهقسوور	-	۴۶
۳	موزاربع ههشت ههنگاوا ئهخرهبی مهکفوفی مهحزووف	-	۲۵

ههر وهک د خشتیدا دیاره کو بو کیشا موزاربع سی قالبه کیش هاتیه بکارئینان کو سی قالب تایهته ب هوزانین (حافظی و (جزیری) بتنی یهک قالب بکارئینایه و لایهئی وهکهفی زی دیسان همر بو وی قالبی دزفریت کو ههفپشکه د ناقیهرا جزیری و حافظیدا ئه و زی قالبی (موزاربع ههشتی ئهخرهب)ه. نموونه زی بو فی چهندی وهک:
- موزاربع ههشت ههنگاوا ئهخرهب:

جزیری دبیژیت:

ا/و	ول/کویا	ری/دا	مه/یک	ذر/ره	یک/علنا	یت
-	-	-	-	-	-	-
-	ب	ب	-	ب	-	ب
-	-	-	-	-	-	-
	مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن		
قسمت/مه	خمرو/جامه	د	دفترا	هدا	یت	
-	-	-	-	-	-	-
-	ب	ب	-	ب	-	ب
-	-	-	-	-	-	-
	مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن		

جزیری، ل ۱۳۶

حافظ دبیژیت:

با/مد	د/عی	مگوانید	اسرا	ر	عشق و	مستی
-	-	-	-	-	-	-
-	ب	ب	-	ب	-	ب
-	-	-	-	-	-	-
	مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن		
تا/بی	خبر	بمیرد	در	در	د	خود پرستی
-	-	-	-	-	-	-
-	ب	ب	-	ب	-	ب
-	-	-	-	-	-	-
	مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن		

حافظ، ص ۲۵۲

لایه‌نین جیاوازی ژی وهك دیاره كو (حافظی دوو قالبین دیتر بؤ کیشا موزاریع بکارئینایه كو ب هیچ رهنگه‌کئ جزیری ئەفـ قالبه بؤ هۆزانیـن خو بکار نهئینایه نمونه ژی بؤ قالبین بکارهاتی لدهفـ (حافظی بقی رهنگیه:
 ۱- موزاریعا ههشت ههنگاوا ئەخره‌بی مه‌کفووفی مه‌قسوور:

آن/پیک	نا	مور	که	ر	سید	از	د	یا	ر	دوست
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	ب	ب	ب	ب	-	ب	-	ب	-	ب
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعلان						
آ	ور	د	حر	ز	جان	ز	خط	مشکبا	ر	دوست
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	ب	ب	ب	ب	-	ب	-	ب	-	ب
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعلان						

حافظ، ص ۱۳۴

۲- موزاريعا ههشت ههنگاوا نهخرهبي مهكفووفى مهحزووف:

اي	هد	هد	صبا	به	صبا	مي	فرستمت
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول	مفعول	فاعلات	مفاعيل	فاعلت	مفاعيل	فاعلت	مفاعيل
بنگر كه	از	كجا	به	كجا	مي	فرستمت	
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
مفعول	فاعلات	مفاعيل	فاعلت	مفاعيل	فاعلت	مفاعيل	فاعلت

حافظ، ص ۱۲۲

۶- كيشا خهفیف:

ئهف كيشه ژى دوماهيك كيشا عهرووزيا ههفپشكه د نافههرا جزيرى و حافزیدا ژ لايى بكارئيناينقه هههچهنده ههه دوو هوزانفانان رپزههكا كييم ب في جوره كيشي فههاندييه؛ لي (حافزي) (۲) قالب ژ في كيشي د ههشت هوزاني خودا بكارئينايه، كو ئهف هژماره لدهف جزيرى ب يهك هوزان دهيتته خواري و بتني يهك قالب ژى بكارنهئينايه وهك د في خشتيدا دياره:

ژماره	قالبه كيش	جزيرى	حافز
۱	خهفيفا شهش ههنگاوا مهخبووني مهفسوور	-	۶
۲	خهفيفا شهش ههنگاوا مهخبووني ئهسلهه	۱	۱
۳	خهفيفا شهش ههنگاوا ئهسلهه موسهبيهغ	-	۱

* قالبين كيشا (خهفیف) لدهف (حافز) و (جزيرى)

ههه وهك د خشتي دا دياره كو ژ (۳) قالبين بكارهاتي ژ كيشا خهفیف لدهف (حافزي)، بتني جزيرى يهك قالبى ههفپشك دگهل دا ههيه ئهه ژى قالبى:
- خهفيفا شهش ههنگاوا مهخبووني ئهسلهه:

جزیری دبیزیت:

طرره/یا	تا/بدا	ر/عزیر	که
-/ب-	-/ب-	-/ب-	-/ب-
فاعلاتن	مفاعلن	فعلن	
خمری/ین	شنگ	مسک	از/فر/که
-/ب-	-/ب-	-/ب-	-/ب-
فاعلاتن	مفاعلن	فعلن	

جزیری، ل ۵۷۵

حافظ دبیزیت:

ای/که	دا/یم	به/خویش	مغرو/ری
-/ب-	-/ب-	-/ب-	-/ب-
فاعلاتن	مفاعلن	فعلن	
گر/تورا	عشق	نیست	معذور/ری
-/ب-	-/ب-	-/ب-	-/ب-
فاعلاتن	مفاعلن	فعلن	

حافظ، ص ۲۸۲

- لایه‌نی جیاوازی ژی ههر دیسان دیار و ناشکرایه کو (حافظی دوو قالبین دیتر ژی بکار نیناینه کو جزیری ب هیچ رهنگه‌کی نه‌ف قالبه کیشه بکار نه‌نیناینه نمونه بو وان قالبه کیشا (خه‌فیفا) ژی لده‌ف (حافظی بقی رهنگی خوارپیه):

۱- خه‌فیفا شه‌ش هه‌نگاوا مه‌خبوونی مه‌قسوور:

حال دل با تو گفتنم هوس است خبر دل شنفتنم هوس است حافظ، ص ۱۱۴

حال/دل	با/ت	گفت/ت	نم/ه	و/سست
-/ب-	-/ب-	-/ب-	-/ب-	-/ب-
فاعلاتن	مفاعلن	فعالن		
خ/ب/ر	دل/ش	تلف/ت	نم/ه	و/سست
-/ب-	-/ب-	-/ب-	-/ب-	-/ب-
فاعلاتن	مفاعلن	فعالن		

۱- خه فیفا شهش ههنگاوا نهسلهم موسه بیه غ:

ح	ا	ل	خو	نین	د	لان	که	گو	ید	باز
-	ب	-	-	-	ب	-	ب	-	-	باز

فاعلاتن مفاعلن فاعلان

وز	فلک	خون	جم	که	جو	ید	باز
-	ب	-	ب	-	ب	-	باز

فاعلاتن مفاعلن فاعلان

حافظ، ص ۲۳۷

۲- لایه نی جیاوازی د بکارئینانا کیشین عهرووزی لدهف (جزیری و حافظی) دا:

ههروهک دیار بوؤ (۶) کیشین عهرووزی د ناقبهرا (جزیری و حافظی) دا ههفیشک بوؤ ژ لایئ بکار ئینانیفه و قالبین ههفیشک و جیاواز ب نمونه فه هاتنه دیارکرن و شرؤفه کرن نهو تشتی لقییره دا دمینیت لایه نی جیاواز ژ لایئ بکارئینانا کیشین عهرووزی دمینیت، کو جزیری (۷) کیشین عهرووزی بکارئیناينه کو (۶) ژ وان کیشا وهکههف بوون دگهل کیشین بکارهاتی د دیوانا (حافظی) دا، دمینیت یهک قالب کو جزیری بکارئیناينه و (حافظی) بکار نه ئیناينه نهو ژی کیشا (بهسیت) ه و ههروهسا (حافظی) ژی (۱۰) کیشین عهرووزی بکارئیناينه کو (۶) ژ وان کیشا ههفیشکن دگهل جزیری و (۴) ژ وان کیشان ژی جزیری بکار نه ئیناينه بوؤ دیارکرن نهوان کیشان ژی لدهف (جزیری و حافظی)، قالبین کیشین بکارهاتی دگهل نمونین پیدفی دهینه شرؤفه کرن بقی رهنگی خواری:

ب : کیشا بهسیت قالبی (بهسیتا ههشت ههنگاوا مهتوی) لدهف جزیری

دوو ژ هؤزانین جزیری د دیوانا وی دا بقی جوؤره کیشی هاتینه فهانندن نمونه

ژی وهک:

مغ	بچه	یین	می	فروش	هر	سجری	تین	سلما
-	ب	-	-	ب	-	ب	-	ب

مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن

با	ده	خو	ران	نوش	ش	نوش	ما	نه	لیدو	ری	جما
-	ب	ب	-	-	ب	-	-	ب	ب	-	ب

مفتعلن فاعلن مفتعلن فاعلن

جزیری، ۲۱

۲-۲- كيشين بكارهاتى لدهف (حافزى شيرازى) كو (مهلايى جزيرى) بكار نهئيناينه
 نهو زى بقى پهنگى خوارى نه:

۱- كيشا موجتسا: حافزى ژ فى كيشى (۱۳۹) هوزان فهاندينه كو (۵) قالب ژ فى
 كيشى لدهف (حافزى) هاتينه بكارهاتن نهو زى (موجتسا ههشتى مهخبوونى
 مهقسور، موجتسا ههشتى مهخبوونى نهسلم، موجتسا ههشتى مهخبوونى نهسلم
 موسه بهغ، موجتسا ههشتى مهخبوونى مهحزووف و موجتسا ههشتى مهخبوونى ه).
 نمونه زى بو فان جوړه قالبه كيشان وهك هوزانين لخوايى بو هر جوړه قالبه كى،
 هوزانهك ژ ديوانا (حافزى) هاتيه تهرخان كرن و شروقه كرن بو نمونه:
 ۱- موجتسا ههشت ههنگاوا مهخبوونى مهقسور:

صبا	ا	گر	گن	رى	افت	دت	به	كشو	ر	دوست
ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب
ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب
مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله
بيا	ر	ن	ف	حه	اى	از	گيسوى	م	ع	ن
ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب
ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب
مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله

حافظ، ص ۱۲۲

ب- موجتسا ههشت ههنگاوا مهخبوونى نهسلم:

ز	د	ل	ب	رى	ن	ت	وان	لا	ف	ز	د	به	آ	سا	نى
ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-
ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-
مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله
هزا	ر	ن	ك	ته	د	ر	اين	كا	ر	هست	تا	دا	نى	نى	
ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-
ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-
مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله	مفاعله

حافظ، ص ۴۰۷

ج- موجه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونی ئه‌سه‌م موسه‌به‌غ:

	د/ر/آ	که	در	د	ل	خسته	توان	د	ر/آ	ید	باز
	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب
	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن
حافظ، ص ۲۴۰	ب/یا	که	در	تن	مرده	ر	وان	گرا	ید	باز	
	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب
	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن

د- موجه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوونی مه‌خرووف:

	حجا	ب	چهر	هه	جان	می	شود	غیا	ر	تنم	
	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	
	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	
حافظ، ص ۳۱۳	خو	شا	د	می	که	ا	زاین	چهره	پرده	بر	فکنم
	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب
	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن

ه- موجه‌سا هه‌شت هه‌نگاوا مه‌خبوون:

	خیا	ل	رو	ی	تو	در	کا	ر	کا	ه	دیده	کشیدم
	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-
	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن
حافظ، ص ۲۹۴	به	صور	ت	تو	نگا	ری	ندید	م	ونه	ش	نیدم	
	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-
	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن	فعلاتن	مفاعیلن

۲- کیشا موته قاریب:

دووهمین کیشه ژ لایئ جیاوازیښه دگهل (جزیری) کو (حافظی بکار ئینایه و مه لایئ جزیری) د ناف دیوانا خودا بکار نه ئینایه؛ هه رچه نده هوزانقان (حافظی شیرازی) ژی بتنی (۶) هوزان بقی جوړه کیشی فه هاندینه؛ لی سهره رای فی چه ندی ژی (۴) قالب بو فی جوړه کیشی به رچاف دکه فیت کو د عهرووزا کلاسیکیا فارسیدا هاتیه بکارئینان. نهو چوار قالبین بکارهاتی ژی لدهف (حافظی) نهف قالبه کیشه نه (۱)- موته قاریبا هه شتا سالم ۲- موته قاریبا هه شتا نه سلم ۳- موته قاریبا هه شتا مه جزووف و ۴- موته قاریبا هه شتا مه قسوور) ه. نمونه بو فان قالبه کیشان د دیوانا (حافظی شیرازی) دا بقی رهنگی خوارپیه:

۱- موته قاریبا هه شت هه نگاوا سالم:

حافظ، ص ۲۴۲

سلا	می	چو	بو	ی	خوش	آ	شنا	ئی
ب	-	-	ب	-	-	-	ب	-
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
بیران	مرد	م	دید	ده	رو	شنا	ئی	
ب	-	-	ب	-	-	ب	-	
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	

ب- موته قاریبا هه شت هه نگاوا نه سلم (اثلیم):

حافظ، ص ۳۱۹

چنبدان	که	گفتیم	غم	با	طیبیان
-	-	ب	-	-	ب
فع لن	فع لن	فعولن	فع لن	فعولن	فعولن
درمان	نکر	دند	سیکین	غریبان	
-	-	ب	-	-	ب
فع لن	فعولن	فع لن	فعولن	فعولن	فعولن

ج- مۈتەقارىبا ھەشت ھەنگاۋا مەجزووف:

بىيار	سا	قى	آن	مى	كە	حا	لا	و	رد
-	-	-	ب	-	-	ب	-	-	ب
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
كرا	مت	فلزا	يد	كما	لا	و	رد		
-	-	-	ب	-	-	ب	-	-	ب
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن

حافظ، ص ۲۸۸

د- مۈتەقارىبا ھەشت ھەنگاۋا مەقسوور:

تونىك	و	بىد	خود	ھىم	از	خود	بىپرس
-	-	ب	-	-	ب	-	ب
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
چرا	با	يدت	ديگرى	منختسب			
-	-	ب	-	-	ب	-	ب
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن

حافظ، ص ۴۰۹

۳- كيشا مونسەريخ:

ئەف كيشا عەرووزى زى، ژ لايى (حافزى) ۋە ھاتىيە بكارھاتن و (۳) ھۆزان پى ۋەھاندىنە، كو بو ۋى جۆرە كيشى زى (۲) قالب ھاتىنە بكارھاتن. نمونە ھۆزان زى بقى رەنگى خوارپيە:

أ- مونسەريخا ھەشت ھەنگاۋا مەتۈى مەنجور:

بر	سەر	آ	نم	كە	گر	ز	دست	بىرآ	يد
-	ب	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-
مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن
دست	بە	كا	رى	ز	نم	كە	غىصصە	سەرآ	يد
-	ب	ب	-	ب	-	ب	-	ب	-
مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن

حافظ، ص ۲۱۷

ب - مونسه ریجا ههشت ههنگاوا مهتوی مهکشووف:

حافظ، ص ۲۰۴	ح	خ	ل	و	ش	ب	ه	م	ی	خ	ا	ه	ش
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن
	ا	ز	س	ر	پ	ی	م	ا	ن	گ	ذ	ش	ت
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن

۴- کیشا موقته زهب:

ژ فئ جوړه کیشا عهرووزی ژى (حافظى بتنى هوزانهك لسهر فههاندييه كو يهك قابله كيش ژى دهیته بكارهاتن نهو ژى قالبى) (موقته زهبی ههشتى مهتوی مهفتووع) ه و نمونه هوزانا بكارهاتى د ديوانا وى دا ژى بقی رهنگى خوارپیه:

- موقته زهبی ههشت ههنگاوا مهتوی مهفتووع:

حافظ، ص ۲۵۰	و	ق	ت	ر	ا	غ	ن	ی	م	ت	د	ا	ن	آ	ن	ق	د	ر	ک	ه	ب	ت	و	ا	ن
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات
	ح	ص	ل	ا	ز	ح	ی	ا	ج	ا	ن	ا	ی	ن	ا	ی	ن	ا	ی	ن	ا	ی	ن	ا	ی
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات	مفعولن	فاعلات

لدوماھیکا بهراورد کرنا هر دوو دیوانین ھۆزانتان (جزیری) و ھۆزانتان (حافزی شیرازی) دا، دگهھینه ئەفان ئەنجامین لخواړی:

۱- د ئاستی بکار ئینانا کیشین عەروروزیدا، ھەردوو ھۆزانتانان، زۆرینە ی ئەوان کیشان بکار ئیناینە کو تایبەتن ب عەروروزا غەیری عەرەب کو (جزیری) شیاپە د دیوانا خودا (۷) کیشین عەروروزی (رەمەل، ھەزەج، رەجەز، سەریع، موزاریع، بەسیت و خەفیف) بکار بینیت و (حافز) ژ ی دیوانا خودا (۱۰) کیشین عەروروزی (رەمەل، موجتەس، موزاریع، ھەزەج، رەجەز، خەفیف، موتەقاریب، مونسەریع، سەریع و موقتەزەب) بکار بینیت. ھەر چەندە ژ لایئ بکار ئینانا (۶) کیشین عەروروزی (رەمەل، ھەزەج، رەجەز، خەفیف، سەریع، موزاریع) د نافبەرا ھەردوو ھۆزانتانان وەکھەفی ھەبە؛ ئی (حافزی) بتنی کیشا (بەسیت)، کو لدەف (جزیری) بکارھاتینە، د دیوانا خودا بکار نە ئیناینە و (جزیری) ژ ی چوار کیشین (موجتەس، مونسەریع، موتەقاریب و موقتەزەب) کو ژ لایئ ھۆزانتان (حافزی) بکار ھاتینە، د دیوانا خودا بکار نە ئیناینە. بتایبەتی کیشا (موجتەس) کو د ناف ھۆزانا عەروروزیا کوردیدا، د ریزا شەشی دایە، جزیری ئەف جوړە کیشە بکار نە ئیناینە؛ ئی (حافز) شیاپە ژ فی کیشی (۱۰۲) ھۆزانتان دیوانا خو بی ھەھینیت.

۲- ژ لایئ بکارئینانا قالبین کیشین عەروروزیقە، ھەردوو ھۆزانتانان ھەول داینە کو قالبین گرنگین کیشا (کیشین زۆر بکارھاتی د عەروروزا ھەر دوو زماناندا)، د ناف دیوانین خودا بکاربینن و ھەتا رادەھیکئ زۆر باش ژ ی د فی کاریدا د سەرکەفتی بووینە؛ چونکە (حافزی) (۲۸) قالب و (جزیری) ژ ی (۳۲) قالبین عەروروزی بکار ئیناینە و لایەنن وەکھەفی د بکارئینانا قالبین کیشین (رەمەل و ھەزەج) لدەف ھەردوو ھۆزانتانان، پترە ژ لایەنن جیاوازیی. ھەروەسا دشیین بیژین (جزیری) ژ لایئ بکارئینانا قالبین کیشین (رەمەل، ھەزەج، رەجەز) یقە ژ (حافزی) دەولەمەندترە، بتایبەتی د بکارئینانا قالبین کیشا (رەجەز) دا شەش قالبە کیش بەرچاف دگەفیت کو لدەف (حافزی) بتنی (۲) قالبە کیش ژ فی کیشی ھاتینە بکارئینان.

۳- دیارەکا گرنگا دیتر کو ھەفیشکە د نافبەرا ھەردوو ھۆزانتانان ئەوہ کو، کیم بکارھاتنا کیشین سالم بەرامبەر کیشین کو تووشی گورانکاریان بووینە ئانکو ئەو کیشین کو پتر تووشی زیحاف و عیللەیان بووینە پتر ھاتینە بکارھاتن ل ھەمبەر

كېشىن سالم. بۇ نمونە ھۆزانتان جزيرى ژ (۱۸) ھۆزانتان ديوانا خودا (۲۹) ھۆزانتان بېرەنگى سالم بكارئىنايه و (۸۹) ھۆزانتان بېرەنگى موزاحەف. ھەروەسا ل نك (حافزى ژى ژ (۵۶۰) ھۆزانتان بكارھاتى د ديوانى دا، بتنى (۳۱) ھۆزانتان بېرەنگى سالم بكارھاتىنە و ئەوین ديتىر كو (۵۲۹) ھۆزانتان بېرەنگى موزاحەف بكارھاتىنە. كو د خشتا لخواړىدا، رېژا سەدى بۇ كېشىن سالم و موزاحەف د ھەر دوو ديوانان دا ددەينە خوياکرن:

جزيرى	حافز	ھۆزانتان كېش
٪۲۴،۵۷۶	٪۵،۵۳۷	رېژا شېوى سالم
٪۷۵،۴۲۳	٪۹۴،۴۶۴	رېژا شېوى موزاحەف

* خشتا رېژا سەدى بۇكېشىن سالم و موزاحەف د ھەردوو ديوانين (حافز و جزيرى) دا.

ئەف خشتەيە بۇ مە ديار دکەت كو ھەر دوو ھۆزانتانان د بكارئىنانا كېشان دا، پتر مەيل بەرەف بكارئىنانا كېشىن موزاحەف بوويه تاكو كېشىن سالم. ھەروەسا رېژا نزميا شېوى سالم لدەف (حافزى پترە ژ (جزيرى)، نانكو د ديوانا (حافز)يدا، كېمتر كېشا سالم بەرچاڤ دکەڤيت.

ئەنجام

د دوماھیکا ئەفی فەكۆلینیدا، دگەھینە ھندەك ئەنجامان كو لخواړی دا ھاتینە

روونكرن:

- زانستی عەرووزا عەرەبی، بدەستی زانا (خەلیلی كورئ فەراھیدی) ھاتیە دانان، كو بو دروستكرنا ئەفی زانستی چەندین یاسا و دەستورین ورد و ب زەحمەت ھاتینە دارشتن، كو بو چەوانیا دانانا فی زانستی زۆربەى نقیسەر و رەخنەگر و زانایین عەرەبی لسەر فی بیر و بۆچوونینە كو (خەلیل)ی، ئەف عەرووزە ژ ھوزانا جاھلی وەرگریە؛ لی ب پێچەوانا ئەفی بیر و رایئ، بیرو بۆچوونەكا جیاواز ژى ھەبە، كو دبیزیت (خەلیل)ی، ئەف عەرووزە ژ سیستمی كیشا سەنسکریتی (ھندیا كەفن) وەرگریە، كو پشەفانین ئەفی بۆچوونئ، پشەت بەستنی ب ھندەك بەلگەپین میژوویی و زانستی دكەن، كو چەندین گرؤفە ژى ھاتینە دەستنیشانكرن ژ وانا: ۱- ژینگەھا (خەلیل)ی، ئانكو باژیری (بەسرا) كو بدەرگەھى بازرگانیا عەرەبان دگەل ھندیان دەھتە ھژمارتن و سەرەدانا (خەلیل)ی بو ھندستانئ بوویە ریخوشكەرەك بو شارەزا بوون د بواری داھینانا عەرووزا عەرەبی لسەر بناغئ كیشا سەنسکریتی كو كیشەكا چەندی بوویە، ۲- دیار بوونا گەلەك پەیف و زارافین وەكھەف دناقبەرا عەرووزا عەرەبی و ھوزانا سەنسکریتی دا، ۳- دیاردا بازنەپین عەرووزی و دەرختنا قالپین كیشین پشەگۆھستی (البحور المھملە) د ناف بازنەیان دا و دیار كرنا ھەنگاوین ئەوان كیشان بیئ كو ھوزانەك ژ ھوزانا جاھلی لسەر ئەفان جورە كیشان ھاتبیتە ئافاكرن و خەلیل لسەر چ ئەساسەك شیایە ھەنگاوین ئەوان كیشان دەستنیشان بكەت؟

- پشەتی ھیرش كرنا عەرەبان لسەر ئیرانی و داگیر كرنا ئیرانی بدەستی مسلمانان لدەمئ فەكرنن ئیسلامی (فتوحات ئیسلامی) دا، زمان و ئەدەب و روشنیریا فارسى، كەفتە ژیر کاریگەریا زمان و روشنیریا عەرەبان و رینقیسا پیتین فارسى ھاتنە گوھارتن ب رینقیسا پیتین عەرەبی و ئەدیب و تورەفان و زانایین فارسان ژ بو خزمەت كرنا ئایینی ئیسلامئ، چەندین بەرھەمەین گرنگین ئەدەبی و زانستی پشەكیشی

عەربان كرن، دفی ماوهیدا، مهیدان بۆ هاتنا عەرووزا عەربى هاته فهكرن و بنه‌مايا كيشا نه‌ته‌وهیى يا فارسى، كو كيشه‌كا بېرگه‌یى بوو، جهئى خو ب كيشا عەرووزا عەربى كو كيشه‌كا چەندى يه ئالا كر و عەرووزا عەربى بنه‌مايئىن خو د ناف هوزانا واندا چه‌سپاند.

- عەرووزا عەربى وهكى خو و ده‌قاودهق ژ لايئى ئيرانيانقه، نه‌هاتيه وەرگرتن؛ به‌لكو فارس شيان، لدیف سيسته‌مى زمانين خو ده‌ستكاريئ د عەرووزيدا بكنه و هه‌تا ږادهيه‌كى زى هەر وهكى ره‌خنه گرپن وان ديار دكهن كو عەرووزه‌كا نوى دابريژن كو گورانكارى د زیده‌كرنا هه‌نگاوین كيشان د بازنه‌ياندا و د دياركرنا چه‌ندین زيحاف و عيلله‌يئ ديترين عەرووزى، هه‌روه‌سا گرنگى دان ب (زيحاف)ئ، وه‌كو عيلله كو بشيت رپوئى خو بگيريت بۆ دروست بوونا قابليئ كيشان كو جياوازى هه‌يه دگهل عەرووزا عەربيدا چونكه د عەربيدا بتنى عيلله لازمه بۆ دروستكرنا قابليئ عەرووزى نه‌ك زيحاف، ژبلى فان گورانكاريان فارس شيان داهيئانين نوى زى دروست بكنه ژ وانا داهيئانا هونه‌رئ روباعى ئانكو كيشا روباعى لسەر كيشا هه‌زه‌ج و ده‌رخستنا دوو شه‌جه‌ران بۆ دياركرنا قابليئ نه‌فى هونه‌رى لده‌ف زانايين فارسى.

- نه‌ته‌وى كورد زى وه‌كو هەر نه‌ته‌وهيه‌كى ديتر د جيهانيدا، خودان به‌ره‌م و نه‌ده‌بياته‌كا به‌رفره‌هه. و نه‌ده‌بى كوردى زى بدانانا هوزانى ده‌ستپيكره ب هەر دوو پشكين ديالكتين كرمانجى يا ژوورى و هه‌ورامى و چه‌ندین به‌ره‌م هاتينه ديتن ب زار هه‌ورامى كو بكيشا خومالى (په‌نجه‌يى، بېرگه‌يى، سيلابى) يا كوردى هاتيه داپشتن، هەر چه‌نده ميژوويا راسته‌قينه‌يا ده‌ستپيكا نه‌ده‌بياتا كوردى بدروستى نه‌هاتيه توماركرن و كيشا عەرووزى د قوناغه‌كا ميژوووى يا ديارى كرى، ژ نه‌نجامى كاريگه‌ريا ئسلامى هاتيه دناف نه‌ده‌بياتا كورديدا، نه‌و زى بشيوئ عەرووزا ده‌ستكاري كرى بريكا هوزانا فارسى؛ چونكه زمانى كوردى و فارسى سه‌ر ب ئيك بنه‌مالا زمانينه و جودايه ژ بنه‌مالا زمانى عەربى. به‌ره‌مى هوزانيئ عەرووزى د كورديدا هەر ژ بابا تاهيرى هه‌مه‌دانى ل سه‌دا (۱۰) زاينى ده‌ستپيكدت هه‌تا نافه‌راستا سه‌دى بيستى زايينى، كو فه‌گه‌ريانا هوزانفانين كورد بوو به‌رف هوزانا خومالى ژ بلى دوو كيشين عەرووزى (هه‌زه‌ج و ڤه‌مهل) نه‌بيت، كو د به‌ره‌ميين هنده‌ك هوزانفاناندا ڤه‌نگ دده‌ته‌فه نه‌و زى ژبه‌رتاييه‌تمه‌نديا زمانى كوردى كو دگهل نه‌فان دوو جوړه كيشان دگونجيت.

- ژ (۱۶) کیشین عهرووزا عه ره بی، هوزانفانین کلاسیکیین کورد بتنی (۱۳) کیشین عهرووزی بکار ئیناینه بریزه پین جیاواز بو نمونه (۹) کیش برهنگه کی باش بکارهاتینه وهکو کیشین (ههزهج، ره مهل، موزاریع، رهجهز، خه فیف، موجتهس، موته قاریب، بهسیت و سه ریع) و (۴) کیش ژی ریژا بکارئینانا وی بهرهف نزمی دچیت و هوزانا کوردی ههتا رادهیه کی زور کیم ب فان جوهره کیشان هاتیه فه هاندن نهو ژی کیشین (کامیل، مه دید، تهویل و مونسه ریع). کو دهینه هژمارتن ب کیشین کیم بکار هاتی د هوزانا عهرووزا کوردیدا.

- بو فان (۱۳) کیشین دیارگری د هوزانا کلاسیا کوردیدا، چه ندین قالبین جیاواز هاتینه دهستنی شانکرن، کو بو دیارکرنا قالبان ژی وهکو عهرووزا فارسی، ههلسوکهوت دگهل هاتینه کرن واته د کوردیدا وهکو فارسی، زیحاف ژی رۆلی خو دگی ریت بو دیارکرنا قالبین کیشین عهرووزی. دکوردیدا بو کیشا ههزهج (۱۸) قالب، ره مهل (۲۴)، رهجهز (۱۵)، موزاریع (۶)، خه فیف (۶)، موجتهس (۵)، موته قاریب (۴)، بهسیت (۸)، سه ریع (۲)، کامیل (۳)، مه دید (۲)، تهویل (۱)، مونسه ریع (۱) قالب هاتینه دهستنی شانکرن کو کوما قالبان دگه هیهته (۹۵) قالبین کیشی کو ژ فان (۹۵) قالبین دیارگری (۶۰) قالب وهکو قالبین بکارهاتی د هوزانا فارسیدا هاتینه بکارئینان و (۳۵) قالب ژی تاییه ته ب هوزانا عهرووزی یا کوردی کود هوزانین هوزانفانین کورد دا بکار هاتینه؛ لی د هوزانین هوزانفانین فارسدا بهرچا ف ناکه فن.

- هوزانفان (جزیری) پشتی بابا تاهری هه مه دان؛ یه کهم هوزانفانی کورده، کو برهنگه کی زانستی شیا کیشا عهرووزا دهستکاریا عه ره بی د قالبین جودا جودا بینیهته د ناف هوزانا کوردیدا، نهوشیا ژ (۱۶) کیشین عهرووزی، (۷) کیشان وهک (ره مهل، ههزهج، موزاریع، رهجهز، خه فیف، سه ریع و بهست) ب (۳۲) قالبان د ناف به ره مه می هوزانین خو دا بکار بینیت، ههروهسا هوزانفانی فارسی ژی (حافزی شیرازی) کو دهیهته هژمارتن ب هوزانفانی سه بکی عیراقی د ئیرانیدا، (۱۰) کیشین عهرووزی (ره مهل، موجتهس، موزاریع، ههزهج، رهجهز، خه فیف، موته قاریب، مونسه ریع، سه ریع و موقتهزه ب) ب (۳۸) قالبین هوزانی د ناف دیوانا خو دا بکار بینیت کو ههردوو هوزانفانان (۶) کیشین وهکههف د دیوانین وان دا دیاره نهو ژی (ره مهل، موزاریع، ههزهج، رهجهز، خه فیف و سه ریع) و بکارنه ئینانا (۵) کیشین (تهویل، مه دید، وافیر، کامیل، موته دارک) لدهف ههردو

دوو هوزانفانان کو تایبته ب هوزانا عه ره بی. هه چهنده حافزی کیشا (بهسیت) و جزیری ژی ژبلی فان (۴) کیشان کیشین (موجتهس، موته قاریب، سهریع و موقته زهب) کو لدهف حافزی بکار هاتینه، د دیوانا خودابکارنه ئینایه. کو بگشتی جزیری (۹) کیش و حافزی (۶) کیش ژ کیشین عهرووزی د دیوانین خودا بکار نه ئیناینه. ههروهسا ریژا بلندا بکارئینانا کیشا (ره مهل) و ریژا نرمیا بکارئینانا کیشین (سهریع و خه فیف) لدهف هه دوو هوزانفانان هاتیه دیتن.

- لایه نین وهکه هفی د بکارئینانا قالبین کیشین (ره مهل، هه زه ج و سهریع) لدهف هه دوو هوزانفانان و ریژا بلندا بکارئینانا قالبین زیده تر لدهف جزیری بو کیشین (ره مهل، هه زه ج و ره جه ز) و بو هه س کیشین دیترین وهکه هف (حافزی) بو بکارئینانا قالبین وان کیشان ژ (جزیری) دهوله مه ندره. ههروهسا وهکه هفی د بکارئینانا کیشین موزاحه ف نانکو نه و کیشین کو تووشی گوران بووینه د هه مبه ر کیشین سالم دا لدهف هه دوو هوزانفانان کو د دیوانین وان دا کی متر کیشین سالم بهر چاف دکه فن.

لیستا ژیدهران

۱- پەرتوك:

۱- ب كوردی:

- ۱- ئەحمەد خانى، نوبهارا سەيداي مەزن ئەحمەدى خانى، خەرقەكرن و لدوى چوون و توپژاندنا صادق بەوالدين نامىدى، چاپا ئىكى، چاپخانا كورپى زانىارى كورد، بەغدا، ۱۹۷۹.
- ۲- د. حوسين محەمەد عەزىز، سەلىقەى زمانەوانى و گەرقەكانى زمانى كوردى (لېكولىنەو وە رەخنە)، چاپى دووهم، چاپخانىەى كارو، سلېمانى، ۱۹۷۰.
- ۳- د. دلشاد على، بنىاتى هەلبەست لە هونراوى كوردیدا (لېكولىنەو وە رەخنەى بەراوردكارە)، چاپخانىەى رەنج، سلېمانى، ۱۹۸۸.
- ۴- دىوانا مەلای جزىرى، بەرھەفكرن و فەوژارتنا تحسین ابراهيم دوسكى، چاپا يەكى، چاپخانا هاوار، دھوك، ۲۰۰۰.
- ۵- دىوانى زىوەر، نامادە كردنى مەحمود زىوەر، چاپى يەكەم، چاپخانىەى وزارەتى پەرورده، دەزگای چاپ و بلاو كردنەو وە ئاراس، هەولېر، ۲۰۰۳.
- ۶- دىوانى حەمدى (ئەحمەد بەگى صاحبقران)، ساغ كردنەو وە لېكولىنەو وە لە سەر نوسىنى جمال محەمەد محەمەد ئەمىن، چاپى يەكەم، چاپخانىەى ئوفسىتى سەرکەوتن، سلېمانى، ۱۹۸۴.
- ۷- دىوانى مەحوى (مەلا موحەمەد كورى مەلا عوسمانى بالخى)، لېكدانەو وە لېكولىنەو وە مەلا عبدالكرىمى مدرس و محەمدى مەلا كرېم، چاپى دووهم، چاپخانىەى ئوفسىتى (حسام)، بەغدا، ۱۹۸۴.
- ۸- د. شېركو بابان، دەنگەسازى و بەرگەسازى لە رېژمانى كوردیدا، چاپخانىەى وەزارەتى پەرورده، هەولېر، ۲۰۰۵.
- ۹- صادق بەوالدين نامىدى، هوزانقانىت كورد، چاپا يەكى، چاپخانىەى كورى زانىارى عىراق، بەغدا، ۱۹۸۰.

- ۱۰- صدیق بوره‌گه‌یی(صفی زاده)، میژووی ویژه‌ی کوردی(۱)، چاپ اول، چاپخانه چهر تبریز، انتشارات ناجی-بانه کوردستان، ۱۳۷۰هـ. ش.
- ۱۱- عبدالرزاق بێمار، کیش و موسیقای هه‌لبه‌ستی کوردی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی (دارالحریه)، به‌غدا، ۱۹۹۲.
- ۱۲- عه‌زیز گه‌ردی، رابه‌ری کیشی شیعی کلاسیکی کوردی(لیکولینه‌وه‌ی ئه‌ده‌بی)، چاپخانه‌ی ریگان، ده‌زگای چاپ و بلاوکره‌وه‌ی موکریان، سلیمانی، ۲۰۰۳.
- ۱۳- عه‌زیز گه‌ردی، کیشی شیعی کلاسیکی کوردی و به‌راورد کردنی له‌ گه‌ل عه‌رووی عه‌ره‌بی و کیشی شیعی فارسیدا، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی وزاره‌تی روشنبیری، هه‌ولێر، ۱۹۹۹.
- ۱۴- علاءالدین السجادی، ئه‌ده‌بی کوردی لیکولینه‌وه‌ له‌ ئه‌ده‌بی کوردیدا، چاپخانه‌ی مه‌عارف، به‌غدا، ۱۹۶۸.
- ۱۵- علاءالدین السجادی، میژووی ئه‌ده‌بی کوردی، چاپخانه‌ی مه‌عارف، به‌غدا، ۱۹۵۲.
- ۱۶- علاءالدین السجادی، نرخ شناسی، چاپخانه‌ی مه‌عارف، به‌غدا، ۱۹۷۰.
- ۱۷- د. کامل حسن عزیز البصیر، ره‌خنه‌ سازی میژوو و په‌یره‌و کردن، چاپخانه‌ی کوری زانیاری عێراق، بغداد، ۱۹۸۲.
- ۱۸- د. کامل حسن عزیز البصیر، شیخ نوری شیخ صالح له‌ کوری لیکولینه‌وه‌ی ویژه‌ی و ره‌خنه‌ سازیدا، چاپخانه‌ی کوری زانیاری عێراق، به‌غدا، ۱۹۸۰.
- ۱۹- د. مارف خه‌زنه‌دار، له‌ باب‌ه‌ت میژوووی ئه‌ده‌بی کوردی یه‌وه، چاپخانه‌ی(المؤسسه‌ العراقیه‌ للده‌ایة و الطباعة))، به‌غدا، ۱۹۸۴.
- ۲۰- د. مارف خه‌زنه‌دار، میژوووی ئه‌ده‌بی کوردی، به‌رگی دووهم، چاپخانه‌ی وزاره‌تی په‌رورده، هه‌ولێر، ۲۰۰۲.
- ۲۱- د. محمه‌د به‌کر، کیش و ریتمی شیعی فولکلوری کوردی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی وزاره‌تی په‌رورده، ده‌زگای ناس، هولێر، ۲۰۰۴.
- ۲۲- معروف خه‌زنه‌دار، کیش و قافییه‌ له‌ شیعی کوردیدا، چاپخانه‌ی(الوفاء)، به‌غدا، ۱۹۶۲.
- ۲۳- د. محمد نوری عارف، تیکستی ئه‌ده‌بی کوردی(هونراوه‌)، چاپخانه‌ی معارف، به‌غدا، ۱۹۵۲.

٢٤- مهلا عبدالكريمى مدرس، بهديع و عهرووزى نامى، چاپخانهى (دارالجاحظ)،
بهغدا، ١٩٩١.

٢٥- نورى فارس همهخان، عهرووزى كوردى، چاپى يهكهم، دهزگاي چاپ و
بلاوكرنهوى ئاراس، ههولير، ٢٠٠٤.

ب- ب عهرومى

١- أبى الفرغ قدامة بن جعفر، نقد الشعر، تحقيق و تعليق الدكتور محمد المنعم
خفاجى، دار الكتب العلمية، بيروت- لبنان، بدون سنة الطبع.

٢- احمد خانى، نوبهارا بضوكان، حقق وعلق عليه و قدم له حمدى عبدالمجيد السلفى،
الطبعة الاولى، مطبعة الرشيد، بغداد، ١٩٩٠.

٣- احمد هردى، العروض فى الشعر الكردى، الطبعة الاولى، مطبعة
وزارة الثقافة، اربيل، ٢٠٠٤.

٤- د. حميد آدم ثوينى، علم العروض و القوافى، الطبعة الاولى، دار الصفاء للنشر
التوزيع، عمان، ٢٠٠٤.

٥- حميد حسن الخالصى، الكافى فى العروض و القوافى لآبى زكريا يحيى بن على
الشيبانى (ابن الخطيب التريزى)، مطبعة شفيق، بغداد، ١٩٨٢.

٦- العقد الجواهرى فى شرح ديوان الشيخ الجزيرى، شيخ احمد بن الملا محمد
الزفنگى مفتى القامشلى، (٢ جزء)، مطبعة الصباح، ١٩٨٧.

٧- د. صفا خلوصى، فن التقطيع الشعرى و القافية، الطبعة السادسة، طباعة و النشر
دار الشؤون الثقافية العامة آفاق العربية، بغداد، ١٩٨٧.

٨- د. عبدالعزيز عتيق، علم العروض و القافية، دار النهضة العربية للطباعة و
النشر، بيروت، ١٩٧٤.

٩- عبدالقادر محمدمايو، كيف تنظم الشعر، مراجعه و تدقيق: احمد عبدالله فرهود،
الطبعة الاولى، منشورات دار العلم العربى، سوريه، حلب، ١٩٩٩.

ج- ب فارسى:

١- ابو نصر فراهى، فرهنگ فراهى عربى فارسى، د. سيد ابراهيم ديباجى، چاپ
، چاپخانه فراين، انتشارات جاجرمى، تهران، ١٣٨٢ ه. ش.

- ۲- د اسعاد عبدالهادی قنديل، فنون شعر فارسی، ترجمه: فاطمه سوها تفکر، چاپ دوم، چاپ عرفان، نشر اندیشه جوان، تهران ۱۳۶۹ ه. ش.
- ۳- افضل الدین بدیل، دیوان اشعار خاقانی، به کوشش ضیاءالدین سجادی، چاپ ، انتشارات زوار، تهران، ۱۳۵۷ ه. ش.
- ۴- امیر فرهی، تفسیر و تصویری نو از غزلیات حافظ (از روی نسخه دیوان حافظ)، چاپ اول، چاپخانه و صحافی گلپان چاپ، نشر علی، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۵- د. پرویز ناتل خانلری، در باره وزن شعر(چند مقاله)، چاپ ، نشرگلرنگ، تهران، ۱۳۳۳ ه. ش.
- ۶- پرویز ناتل خانلری، وزن شعر فارسی، چاپ چهارم، انتشارات توس، تهران، ۱۳۶۱ ه. ش.
- ۷- پروین شکیبا، شعر فارسی از آغاز تا امروز، چاپ ، چاپ حیدری، انتشارات هیرمند، تهران، ۱۳۷۳ ه. ش.
- ۸- جلالالدین همایی، فنون بلاغت و صناعات ادبی، چاپ بیست و چهارم، چاپ اتحاد، موسسه نشرهما، تهران ۱۳۸۴ ه. ش.
- ۹- د. جلیل تجلیل، عروض و قافیه، چاپ اول، چاپخانه افرنگ، انتشارات آوای نور، تهران، ۱۳۸۴ ه. ش.
- ۱۰- ج. م. عبدالجلیل، تاریخ ادبیات عرب، ترجمه: آ. آذرنوش، چاپ سوم، چاپخانه سپهر، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۷۶ ه. ش.
- ۱۱- حسین مدرس، فرهنگ توصیفی اصطلاحات عروض، چاپ اول، چاپ و صحافی مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، تهران، ۱۳۸۰ ه. ش.
- ۱۲- حمید حسنی(تألیف و ترجمه)، عروض و قافیه عربی، چاپ اول، چاپ و نشر علمی و فرهنگی کتیبه، تهران، ۱۳۶۱ ه. ش.
- ۱۳- د. حمید رضا شایگان فر، نقد ادبی مکاتب نقد همراه با نقد و تحلیل شواهد و متونی از ادب فارسی، چاپ دیبا، انتشارات دستان، تهران، ۱۳۸۰ ه. ش.
- ۱۴- حنا الفا خوری، تاریخ ادبیات زبان عربی، ترجمه: عبدالمحمد ژیلتی، انتشارات طوس، تهران، ۱۳۶۱ ه. ش.
- ۱۵- خواجه شمش الدین محمد حافظ شیرازی، دیوان حافظ خوش کلام، بر اساس نسخه قزوینی - غنی، چاپ چهارم، نشر سمن، تهران، ۱۳۸۰ ه. ش.

- ۱۶- خواجه نصیرالدین طوسی، معیار الاشعار، به کوشش محمد فشارکی، چاپ اول، چاپ سهروردی، تهران، ۱۳۶۳ ه. ش.
- ۱۷- دیوان اشعار بهار، محمد تقی بهار(ملك الشعراو)، به اهتمام چهزاد بهار، ویرایش دوم، جلد اول (دو جلدی)، چاپ و صحافی شرکت افست، انتشارات توس، تهران، ۱۳۸۰ ه. ش.
- ۱۸- دیوان حافظ (خواجه شمس الدین محمد شیرازی) با مقدمه‌ای جامع به فارسی و انگلیسی به قلم پروفیسور سید حسن امین، به کوشش فضل الله دروش، چاپ اول، چاپ و صحافی ایران، انتشارات دایرة المعارف ایران شناس، تهران، ۱۳۸۱ ه. ش.
- ۱۹- دیوان حافظ (شمس الدین محمد حافظ) براساس نسخه محمد قزوینی ود، قاسم غنی، مصحح کاظم لاهیجانی، چاپ سوم، چاپ غزال، انتشارات سما، ۱۳۸۳ ه. ش.
- ۲۰- دیوان کامل شیخ فخرالدین عراقی، فخرالدین عراقی، با مقدمه و تصحیح اسماعیل شاهرودی، چاپ سوم، چاپ سترگ، انتشارات فخر رازی، تهران، ۱۳۷۴ ه. ش.
- ۲۱- ذبیح الله صفا، تاریخ ادبیات ایران، جلد اول، خلاصه جلد(اول و دوم)، چاپ بیستم، چاپ شمشاد، انتشارات ققنوس، تهران، ۱۳۸۱ ه. ش.
- ۲۲- رباعیات خیام، عمر خیام، از نسخه(محمد علی فروغی و دکتر قاسم غنی)، چاپ دوم، چاپخانه برادران علمی، انتشارات گنجینه ناصر خسرو، تهران، ۱۳۵۷ ه. ش.
- ۲۳- رضا براهنی، بحران رهبری نقد ادبی و رساله حافظ، چاپ اول، چاپ پیام، انتشارات ویستار، تهران، ۱۳۷۵ ه. ش.
- ۲۴- رینولدالین نیکلسون، تاریخ ادبیات عرب قبل از اسلام، ترجمه: کیواندخت کیوانی، حواش و توضیحات از دکتر ضیاءالدین سجادی، چاپ اول، انتشارات رایزن، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۲۵- ژیلبر لازار، شکل گیری زبان فارسی، ترجمه و مهستی بحرینی، چاپ اول، چاپ نوبهار، انتشارات هرمس، مرکزبین المللی گفتگوی تمدنها، تهران، ۱۳۸۴ ه. ش.
- ۲۶- د. سید ابراهیم دیباجی، فرهنگ فراهی عربی-فارسی(شرح نصاب ابو نصر فراهی)، چاپ اول، چاپخانه فراین، انتشارات جاجرمی، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۲۷- د. سید حسن سادات ناصری، فنون و صنایع ادبی، چاپ اول، شرکت چاپ و نشر ایران، تهران، ۱۳۶۹ ه. ش.

- ۲۸- د. سیروس شیمسا، آشنایی با عروض و قافیه، چاپ پانزدهم، چاپخانه رامین، انتشارات فردوس، تهران، ۱۳۶۶ ه. ش.
- ۲۹- د. سیروس شیمسا، آشنایی با عروض و قافیه، ویرایش چهارم، چاپ اول، چاپخانه تابش، نشر میترا، تهران، ۱۳۸۳ ه. ش.
- ۳۰- د. سیروس شیمسا، انواع ادبی، چاپ اول، چاپخانه تابش، نشر میترا، تهران، ۱۳۸۳ ه. ش.
- ۳۱- د. سیروس شیمسا، سبک شناسی شعر، چاپ نهم، چاپخانه رامین، انتشارات فردوس، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۳۲- د. سیروس شیمسا، فرهنگ عروض، چاپ سوم، چاپخانه دیبا، انتشارات فردوس، تهران، ۱۳۷۵ ه. ش.
- ۳۳- د. سیروس فرشید رود، درباره ادبیات و نقد ادبی، جلد دوم، چاپ سوم، چاپخانه سپهر، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۷۸ ه. ش.
- ۳۴- سیما داد، فرهنگ اصطلاحات ادبی/واژنامه مفاهیم و اصطلاحات ادبی فارسی و اروپایی، چاپ دوم، چاپ دید آور، انتشارات مروارید، تهران، ۱۳۸۳ ه. ش.
- ۳۵- شمس الدین محمد بن قیس الرازی، (در اوایل قرن هفتم هجری)، المعجم فی معایر اشعار العجم، بتصحیح علامه محمد بن عبدالوهاب قزوینی، چاپ اوشت رشیدی، تهران، بدون سال.
- ۳۶- شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معایر اشعار العجم (منتخب)، به کوشش د. ناصرالدین شاه حسین، چاپ پنجم، چاپخانه سپهر، تهران، ۱۳۶۹ ه. ش.
- ۳۷- شمس الدین محمد بن قیس الرازی، المعجم فی معایر اشعار العجم، تصحیح؛ مدرس رضوی، چاپ سوم، انتشارات زوزا، تهران، ۱۳۶۰ ه. ش.
- ۳۸- صدرالدین زمانیان، بررسی اوزان شعر فارسی (عروض)، چاپ اول، چاپ بنیاد جانبازان، انتشارات فکر روز، تهران، ۱۳۷۴ ه. ش.
- ۲۹- د. عباس ماهیار، عروض فارسی شیوه نوبرای آموزش عروض و قافیه، چاپ ششم، چاپ سارنگ، نشره قطره، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۴۰- د. عبدالحسین ززین کوب، (شعر بی دروغ شعر بی نقاب)، چاپ هفتم، چاپخانه مهارت، انتشارات علمی، تهران، ۱۳۷۲ ه. ش.

- ۴۱- عبدالخالق پرهیزی، عروض نوین فارسی، چاپ اول، چاپ کیا، انتشارات ققنوس، تهران، ۱۳۸۱ ه. ش.
- ۴۲- عبدالعظیم قریب و همکاران، دستور زبان پنج استاد، زیر نظر دکتر سیروش شمسیا، چاپ ششم، چاپخانه رامین، انتشارات فردوس، تهران، ۱۳۸۰ ه. ش.
- ۴۳- عبدالمجید آیتی (ترجمه)، معلقات سبع، (با تجدید نظر و اضافات عبدالمحمد آیتی) چاپ پنجم، چاپخانه و انتشارات سروش، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۴۴- عبدالغنی قییم، فرهنگ معاصر عربی - فارسی، چاپ چهارم، چاپ فرهنگ معاصر، تهران، ۱۳۸۴ ه. ش.
- ۴۵- د. کامل احمد نژاد، فنون ادبی (عروض، قافیه، بیان و بدیع)، چاپ چهارم، چاپ امین، انتشارات پایا، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۴۶- کلیات خمسه حکیم نظامی گنجه‌ای (مخزن الاسرار، خسرو شیرین، لیلی و مجنون، هفت پیکر و اسکندر نامه)، الیاس بن یوسف نظامی، چاپ هفتم، چاپخانه سپهر، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۷۷ ه. ش.
- ۴۷- کلیات سعدی، از نسخه محمد علی فروغی (ذکاء الملک) چاپ هشتم، چاپ و صحافی امیدوار، نشر محمد، تهران، ۱۳۷۷ ه. ش.
- ۴۸- کلیات شمس تبریزی، جلال‌الدین محمد مولوی (مولانا)، دو جلدی، چاپ اول، چاپخانه نصر، نشر پیمان، تهران، ۱۳۷۸ ه. ش.
- ۴۹- لویس معلوف، فرهنگ مبین (عربی-فارسی)، ترجمه: قاسم بوستانی، چاپ اول، انتشارات فقیه، تهران، ۱۳۷۳ ه. ش.
- ۵۰- لیلا صوفی، زندگینامه شاعران ایران، چاپ پنجم، چاپ فراین، انتشارات جاجرمی، تهران، ۱۳۸۱ ه. ش.
- ۵۱- د. محسن ابوالقاسمی، تاریخ زبان فارسی، ویرایش دوم، چاپ چهارم، چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۵۲- محسن ابوالقاسمی، تاریخ مختصر زبان فارسی، چاپ چهارم، چاپ و صحافی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، انتشارات بنیاد اندیشه اسلامی، تهران، ۱۳۸۱ ه. ش.
- ۵۳- د. محسن ابوالقاسمی، شعر در ایران پیش از اسلام، چاپ دوم، انتشارات طهوری، تهران، ۱۳۸۳ ه. ش. ۵۳

- ۵۴- محمد تقی بهار(ملك الشعراو)، سبک شناسی زبان و شعر فارسی، به اهتمام کیومرث کیوان، چاپ اول، چاپخانه رامین، انتشارات مجید، تهران، ۱۳۷۷ ه. ش.
- ۵۵- د. محمد رضا برزگر خالقی، شاخ نبات حافظ (شرح غزل)، چاپ اول، چاپ خاشع، انتشارات زورا، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۵۶- د. محمد رضا شفیعی کدکنی، موسیقی شعر، چاپ هفتم، چاپ نقش جهان، انتشارات آگاه، تهران، ۱۳۸۱ ه. ش.
- ۵۷- د. محمد حسین کرمی، عروض و قافیه در شعر فارسی، چاپ اول، چاپ و صحافی چاپخانه مرکز، نشر دانشگاه شیراز، شیراز، ۱۳۸۰ ه. ش.
- ۵۸- مصلح بن عبدالله سعدی، غزلیات سعدی با معنای واژه‌ها و نکته‌های دستوری و ادبی، به کوشش دکتر خلیل خطیب رهبر، چاپ پنجم، انتشارات مهتاب، تهران، ۱۳۷۸ ه. ش.
- ۵۹- د. مهری باقری، تاریخ زبان فارسی، مجموعه فنون و مفاهیم ادبی، چاپ نهم، چاپ سارنگ، نشره قطرة، تهران، ۱۳۸۲ ه. ش.
- ۶۰- میمنت میر صادقی، واژه‌نامه هنر شعری(فرهنگ تفضیلی اصطلاحات فن و شعر و سبکها) چاپ دوم، چاپ مهین، کتاب مهناز، تهران، ۱۳۷۶ ه. ش.
- ۶۱- د. ناصرالدین شاه حسینی، شناخت شعر، عروض و قافیه، چاپ دوم، چاپخانه پیک ایران، موسسه نشر هما، تهران ۱۳۶۸ ه. ش.
- ۶۲- ناصر خسرو قبادیانی، شرح سی قصیده، به اهتمام د. مهدی محقق، چاپ هشتم، چاپخانه حیدری، انتشارات توس، تهران، ۱۳۷۸ ه. ش.

۲- روژنامه و گوڤار:

۱- ب کوردی:

- ۱- نه‌حمد قهره‌نی، کیشین شعرا کوردی د نابقه‌را به‌حرین فه‌راهیدی و هه‌سپین جگهر خوینی دا، گوڤارا راما، ژ (۸۶-۸۷) چاپخانه‌ی وزاره‌تی په‌رورده، هه‌ولیر.
- ۲- نه‌حمد هه‌ردی، بنه‌ره‌تی کیشیکی عه‌رووزی و کیشی دوو هونراوه، گوڤارا کاروان، ژماره (۵۲)، چاپخانا (الادیب البغدادیه)، ۱۹۸۷.
- ۳- نه‌حمد هه‌ردی، کیش له شیعی کوردیدا، گوڤاری برایه‌تی، ژماره (۱۰) به‌غدا، کانوونی دووه‌می ۱۹۷۱.

- ۴- د. نهمین موتاچی، شاعیرانی کورد و ئەدەبیاتی فارس، گوڤاری کولێجی ئەدبیات، ژماره(۱۶)، زانستگای بەغدا، چاپخانهی معاریف، ۱۹۷۳.
- ۵- ئیره‌ج وامیق، کیشی شیعری کوردی پێش ئیسلام، وەرگیر ئەحمەد شەریفی، گوڤاری سروە، ژماره(۵۴)، تاران، ۱۳۶۹ ه. ش.
- ۶- ئیسماعیل بادی، موسیقا و هوزان، گوڤارا رامان، ژماره(۱۸)، چاپخانهی وزاره‌تی پەرورده، هه‌ولێر، حوزیرانی ۱۹۹۷.
- ۷- بانیز عومەر ئەحمەد، ئەلفبێی یه‌گرتوی کوردی ب تپیی لاتینی، کوواری ئەکادیمی کوڤی زانیاری کوردستان، ژماره(۵) چاپخانهی دزگای ئاراس، هه‌ولێر، ۲۰۰۷.
- ۸- تپلی ئەمین، کیش د مەم و زینا خانی دا، گوڤاری روشنبیری نوێ، ژماره(۱۰۹)، ده‌زگای روشنبیری و بلاوکردنه‌وی کوردی، به‌غدا، ۱۹۸۶.
- ۹- رووف شیخ ئوسمان، چه‌ند سرنجیک دربارە (کیش له شیعری کوردیدا) له نویسی مامۆستا احمد هردی، گوڤاری برابیه‌تی، ژماره (۱۲)، حوزیرانی ۱۹۷۱.
- ۱۰- صادق به‌والدین نامیدی، سه‌ر هوستایی کیش و فه‌هاندنی مه‌لایی جزیری، گوڤاری کوری زانیاری کورد، به‌شی یه‌که‌م، به‌رگی سییه‌م، چاپخانهی کوری زانیاری کورد، به‌غدا ۱۹۷۵.
- ۱۱- عبدالرزاق بیمار، سه‌رنجه به‌ نرخه‌کانی ماموستا هه‌ردی، روژناما هاوکاری، ژماره(۸۹۰)، ده‌زگای روشنبیری و بلاو کردنه‌وی کوردی، به‌غدا، پینج شه‌می ۱۹۸۷/۵/۷.
- ۱۲- عبدالرزاق بیمار، سی کیشی عه‌رووز له هه‌لبه‌ستی کوردیدا، گوڤاری روشنبیری نوێ، ژماره (۱۱۰)، ده‌زگای روشنبیری و بلاوکردنه‌وی کوردی، به‌غدا، ۱۹۸۶.
- ۱۳- عبدالرزاق بیمار، عه‌رووز له هه‌لبه‌ستی کوردیدا، گوڤاری روشنبیری نوێ، ژماره (۱۱۳)، ده‌زگای روشنبیری و بلاو کردنه‌وی کوردی، چاپخانهی(الادیب البغدادیه)، به‌غدا، ۱۹۸۷.
- ۱۴- عبدالله طاهر عمر، بنه‌ماکانی هونه‌ری به‌ پینج کردن(تخمیس)ی هه‌لبه‌ست، گوڤاری کاروان، ژماره(۷۵)، به‌غدا، ۱۹۸۹.
- ۱۵- عه‌بدو‌للا تاهیر عومەر پشده‌ری، سه‌ره‌تایه‌ک دربارە کیش له هه‌لبه‌ستی کوردیدا(۲)، گوڤاری سروە، ژماره(۳۹)، ئینتشاراتی سه‌لاحه‌دینی ئەیووپی، تاران، ۱۳۸۶ ه. ش.

- ۱۶- عزیز گهردی، سه‌روا سازی له شیعره‌کانی جزیریدا، گوڤارا زانکویا دهوک، پهره‌بندا (۲)، هژمارا(۶)، نیسانا ۱۹۹۹.
- ۱۷- علی فتاح دزهیی، بابته‌تی ناوه‌روک و فورمی مهم و زین، گوڤاری کاروان، ژماره(۵۲)، به‌غدا، ۱۹۸۷.
- ۱۸- د. کمال مه‌عرف، به‌راوردیک له نیوان زمانی کوردی و زمانی دراوسییدا، گوڤاری رمان، ژماره(۱۱۵)، هه‌ولیر، ۲۰۰۶.
- ۱۹- کامهران موکری، زانستی عه‌رووز، گوڤارا رمان، ژمارا(۱۱۳)، هه‌ولیر، ۲۰۰۶.
- ۲۰- کامهران موکری، زانستی عه‌رووز، گوڤارا رمان، ژمارا(۱۱۴)، هه‌ولیر، ۲۰۰۶.
- ۲۱- کامیل ژیر، به‌رگری له هه‌لبه‌ست، گوڤاری روشنبیری نوئ، ژماره(۱۲۶)، ده‌زگای روشنبیری و بلاو کردنه‌وهی کوردی، هه‌ولیر، ۱۹۹۰.
- ۲۲- د. محمد بکر محمد، نه‌ژماریکی عه‌رووزی بو شیعی کلاسیکی کوردی، گوڤارا فه‌ژین، ژماره(۱۱)، دهوک، ۱۹۹۸.
- ۲۳- د. محهمه‌دمحمه‌د نوری عارف، ته‌ئسیری زمان و نه‌دهبی فارسی له سه‌ر نه‌دهبی کوردی، گوڤاری کوليجی نه‌دهبیات، زانستگای به‌غدا، ژماره(۱۸)، به‌غدا، ۱۹۷۴.
- ۲۴- محمد معروف فتاح، رینوسی کوردی له روانگهی فونه‌تیکه‌وه، گوڤاری کوری زانیاری عیراق، ده‌سته‌ی کورد، به‌رگی نوه‌م، ۱۹۸۲.
- ۲۵- محهمه‌دی مه‌لا کریم، گيروگرفته‌کانی لی‌کولینه‌وهی نه‌دهبی کلاسیکی و پروژیه‌کی سه‌ره‌تایی بو چار کردنی نه‌م گيرو گرفته‌نه، گوڤاری به‌یان، ژماره(۱۱)، به‌غدا، ۱۹۷۳.
- ۲۶- نزار سابیر، گه‌شت له‌گه‌ل دوو کیشی عه‌رووزدا به‌ ناو گولزاری شیعی کوردیدا، گوڤاری کاروان، ژماره(۷۵)، ۱۹۸۹.
- ۲۷- وریا عومر نه‌مین، شه‌پوله‌کانی شیعی کوردی، گوڤاری روشنبیری نوئ، ژماره(۱۲۶) ده‌زگای روشنبیری و بلاوکردنه‌وهی کوردی، به‌غدا، ۱۹۹۰.

ب- ب فارسی:

- ۱- ابوالفضل علی محمدی، تقدیم فضل محققان آذربایجان در حافظ پژوهی، ماهنامه حافظ، شماره(۱۹)، چاپ و صحافی شرکت ایران چاپ، انتشارات دایرة‌المارف ایران شناسی، مهر ۱۳۸۴ ه. ش.

- ۲- پ. سیدحسن امین، حافظ پژوهی و حافظ پژوهان، ماهنامه حافظ، شماره (۵)، چاپ و صحافی شرکت ایران چاپ، انتشارات دایرةالمارف ایران شناسی، مرداد ۱۳۸۳ ه. ش.
- ۳- سیدحسن امین، حافظ ام در مجلس، چرا حافظ به حافظ تخلص می کند، ماهنامه حافظ، شماره (۲)، چاپ و صحافی شرکت ایران چاپ، انتشارات دایرةالمارف ایران شناسی، تهران، اردیبهشت ۱۳۸۳ ه. ش.
- ۴- علی اصغر فیروز نیا، تأثر حافظ از خیام، ماهنامه حافظ، شماره (۲۸)، چاپ و صحافی شرکت ایران چاپ، انتشارات دایرةالمارف ایران شناسی، تهران، اردیبهشت ۱۳۸۵ ه. ش.

۳- نامین نه گادیمی:

- ۱- دلشاد علی محمد، بنیاتی ههلبهست له هونراوهی کوردیدا، لیکولینه ویهکی رهخنهیی بهراوردکاره، نامه‌ی ماجستیر، کولیژی ئاداب زانکوی سه‌لاحه‌دین، ۱۹۸۸.
- ۲- عه‌زیز گهردی، کیشی شیعیری کلاسیکی کوردی و به‌راورد کردنی له گهل عه‌رووزی عه‌ره‌بی و کیشی شیعیری فارسیدا، نامه‌ی ماجستیر، کولیژی ئاداب زانکوی سه‌لاحه‌دین، ۱۹۹۴.
- ۳- محمد بکر محمد، کیش و ریتمی شیعیری فولکلوری کوردی، نامه‌ی ماجستیر، کولیژی ئاداب زانکوی سه‌لاحه‌دین، ۱۹۹۰.

پوختە...

ئەف فەكولینە، ھەولدانەكە ژ بۆ بەراوردكردنا چەوانیا بكارئینانا كیشین عەررووزا عەرەبی د ھۆزانا كلاسسیا كوردی و فارسی بگشتی و ھۆزانین (مەلایین جزیری) و (حافزین شیرازی) دا بتایبەتی، ب ئارمانجا نیشاندا لایەنین جیاوازی و ھەكھەفی د ناقبەرا وندا كو دئ بیتە بەلگەكی زانستی ژ بۆ ساخفەكرنا پلە و پێژەیا كاریگەر بوونا ھۆزانناین كلاسین كورد ب ھۆزانناین كلاسین فارس و ئەو تایبەتمەندی، كو ھۆزانناین كورد ژ ھۆزانناین فارس د فئ بواریدا جودا دكەت.

د ئەنجامیدا بۆ مە خویا دبیت، كو ھەر چەند ھۆزانا عەررووزا كوردی ب ھۆزانا عەررووزا فارسی داخبار بوویە، ئی ھۆزانناین كورد ژى ھەولدانە كو ھندەك قالبین كیشین عەررووزی بكاربینن، كو د ھۆزانا فارسیدا بكار نەھاتینە یان ژى گەلەك كیمن، ھەر وەسا جیاوازی ژى یا ھەى د پێژا بكارئینانا كیش و قالبین وان د ناقبەرا (جزیری) و (شیرازی) دا.

المخلص....

يهدف هذا البحث الى إجراء مقارنة حول كيفية استعمال الاوزان العروضية العربية في الشعرا الكلاسيكى الكوردي و الفارسي عامة، و قصائد (الملا الجزيري) و (حافظ الشيرازي) بخاصة، لغرض إظهار جوانب الأختلاف و التشابه بينهما، ليكون ذلك دليلا علميا لتحديد درجة و نسبة تأثر الشعراء الكلاسيكيين الكورد بالشعراء الكلاسيكيين الفرس و الخصائص التي تميز الشعراء الكورد عن الشعراء الفرس.

لقد اظهرت نتائج البحث بأنه رغم تأثر الشعر العروضي الكوردي بالشعر العروضي الفارسي، إلا ان الشعراء الكورد حاولوا إستخدام بعض القوالب العروضية التي لم يستخدمها الشعراء الفرس او استخدموها بقلّة، بالاضافة الى الاختلاف في نسبة أستعمال الأوزان و قوالبها عند (الجزيري) و (الشيرازي).

Abstract...

The present study tries to make a comparison on using Arabic metre in Kurdish and Persian classic poetry in general and the poems of Malla Jiziri and Hafidh Al-Shirazi in particular. It aims at indicating the aspect of difference and similarity between them to be as an evidence in determining to what extent Kurdish poets are affected by Persian poets.

It also shows the characteristics that differentiate Kurdish poets. The results show that in spite of being affected by Persian metre, Kurdish poets tried to use certain metres that are not used by Persian poets. In addition, the study points the differences in using metres by Al-Jiziri and Al-Shirazi.

